

4269

BALCESCU ȘI TRANSILVANIA

ILIA

st realizată de dr. Ioan Chindriș după origi-
bibliotecii Centrale Universitare din Cluj-

le KARSAI ELLA

Astfel am văzut eu, cetățeni, revoluția română din Ardeal, cu simțimentele ei naționale, cu faptele ei mărețe și eroice, cu greșalele și cu vinele ei. Dar ziua de la 15 mai 1848 rămîne frumoasă și luminoasă, neatinsă și curată de orice ecces și greșală. Dați-mi voie, cetățeni, a închina l-această zi în care poporul român, adunat la Blaj, în Cimpul Libertății, strigă: „Noi vrem să ne unim cu Țara“.

NICOLAE BĂLCESCU
15 mai 1851

MUSEI „NICOLAE BĂLCESCU“

Apărut în 1970

1970—1971. Apărut în 1971.

2. Apărut în 1976

Redactor :

STORESCU-BĂLCEȘTI

ernant la revue *Stvdia* doit être adressée :
Bălcescu», 1030 Bălcești pe Topolog, Vâlcea,
Roumanie.

Volumul
IV

STVDIA

Coperta DUMITRU DĂNILĂ

Ilustrația volumului a fost realizată de dr. Ioan Chindriș după originalele aflate în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj-Napoca.

Reproduceri fotografice de KARSAI ELLA

STUDIA ET ACTA MUSEI „NICOLAE BĂLCESCU“

I, 1969. Apărut în 1970

II—III, 1970—1971. Apărut în 1971.

IV, 1972. Apărut în 1976

Redactor :

HORIA NESTORESCU-BĂLCEȘTI

Toute correspondance concernant la revue **Studia** doit être adressée :
Société «Les amis du Musée Bălcescu», 1030 Bălcești pe Topolog, Vâlcea,
Roumanie.

7269

**Bălcescu
și Transilvania**

**STVDIA
ET
ACTA
MVSEI
NICOLAE
BALCESCV**

Volumul IV

**B Ă L C E S C U
Ș I
T R A N S I L V A N I A**

Sesiune științifică
CLUJ, 2—3 decembrie 1972

**SOCIETATEA „PRIETENII MUZEULUI BĂLCESCU”
Bălcești pe Topolog — 1976 — Cluj-Napoca**

TRANSILVANIA ÎN GÎNDIREA LUI NICOLAE BĂLCESCU

de Acad. ȘTEFAN PASCU

„Pe culmea cea mai înaltă a Munților Carpați se întinde o țară min-dră și binecuvîntată între toate țările semănate de Domnul pre pămînt. Ea pare a fi un măreț și întins palat, cap d-operă de arhitectură, unde sînt adunate și așezate cu măiestrie toate frumusețile naturale ce împo-dobesc celelalte ținuturi ale Europei, pe care ea cu plăcere ni le aduce aminte. Un brîu de munți ocolesc, precum zidul o cetate, toată această țară, și dintr-însul, ici-colea, se disface, întinzîndu-se pînă în centrul ei, ca niște valuri proptitoare, mai multe șiruri de dealuri nalte și frumoase, mărețe pedestaluri înverzite, care varsă urnele lor de zăpadă peste văi și peste lunci [...]

Astfel este țara Ardealului.

Dar nu numai artistul și naturalistul, ci și strategicul, politicul și arheologul au de multe a se minuna într-acest împodobit ținut. Cel dintîi va privi și va cerceta cu mirare această puternică și întinsă cetate natu-rală [...] lesne de apărat, foarte anevoie de cuprins“.

Sînt cuvintele lui Nicolae Bălcescu, scrise într-un moment de inspi-rație și de simțire patriotică, atunci cînd reconstitua viața neamului românesc în timpul domniei lui Mihai Viteazul. Era de fapt o concen-trare a unor gînduri de mult nutrite, cultivate în toată activitatea sa, din tinerețe și pînă la sfîrșitul zilelor. Bălcescu a înțeles Țara Transilvaniei ca centru de formare a poporului român, ca un bastion de apărare în timpurile grele. Evident, înțelegea principatul de peste munți ca o țară românească în primul rînd și desigur — am adăuga noi — pe urmele eroului său Mihai, înțelegea Transilvania ca vertebră geografică și națio-

nală a românilor. Aici, unde versul popular „Codru-i frate cu românul“ se potrivește atît de bine, aici, în această țară românească ușor de apărât de oamenii pămîntului, greu de cucerit de către cei care nu-i cunosc tainele, a văzut Mihai la 1600 și Bălcescu la 1848 nucleul de formare a statului național unitar.

Constituie încă un capitol învăluit de mister pentru istoriografia noastră primele călătorii ale Bălcescului la românii din Austria, la frații ruși de trupul românimii carpato-dunărene. În luna mai 1839 tînărul de numai 20 de ani călătorește peste munți, pentru o „cură de două luni la apele minerale de la Mehadia“, de fapt cu scopul, cu sarcina precisă de a lua legătura cu bănașenii, cu Eftimie Murgu — fostul său dascăl de filozofie — întru ale românilor. Tînărul exeget al operei lui Bălcescu, Horia Nestorescu-Bălcești numește fără înconjur această călătorie drept o „mișune politică de unitate națională“.

Urmează o a doua călătorie „la băile din principat“, în 1840, apoi a treia, în 1844 cînd din iunie și pînă în august are ocazia să cunoască oamenii de frunte ai Transilvaniei : un George Bariț, Pavel Vasici, Andrei și Iacob Mureșanu și, ne permitem această afirmație în perspectiva unei apropiate confirmări a ei, chiar reprezentanți ai Blajului ca Timotei Cipariu. La băile din sud-estul Transilvaniei : Arpătac, Covasna, Zizin, adevărate centre conspirative ale românilor din cele trei țări, Bălcescu a admirat desigur personalitatea complexă — amestec fericit de erudiție, încăpăținare, simț politic și prudență șireată — a lui Bariț, entuziasmul romantic al bardului Andrei Mureșanu, blîndețea echilibrată a iluministului de modă iosefinistă Pavel Vasici ori misterioasa figură a patriotului în sutană Timotei Cipariu, ascunzînd incendiare ideii naționale sub afirmații filologice „nevinovate“.

Aceștia erau oamenii Transilvaniei și ei au produs o adîncă impresie în sufletul tînărului care venea cu o „mişie“ precisă din partea bucu-reștenilor. Erau doar o parte din oamenii Transilvaniei, dar cunoașterea lor, a gîndurilor lor și a gîndurilor înaintașilor lor i-au ajutat Bălcescului să găsească acea legătură firească a Transilvaniei cu celelalte provincii istorice locuite de români, să sintetizeze ceea ce înaintașii au risipit în sporadice constatări : unitatea românilor, ideea Dacoromaniei. Această idee, prezentă de timpuriu la Nicolae Bălcescu *nu se putea contura* fără să se țină cont de Transilvania. De unde rezultă constatarea că problema Transilvaniei a intrat de timpuriu în gîndirea acestui vizionar genial.

Drept mărturie stau legăturile literare care se stabilesc între Bălcescu și cărturarii din Transilvania. „Foaia pentru minte...“ este întîia publicație românească ce îi elogiază cartea de debut *Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei pînă acum*. Iar

atunci cînd, în 1845, a început să redacteze cea dintîi revistă cu caracter științific de ținută cu adevărat înaltă, și l-a asociat tot pe un transilvănean, pe harnicul dascăl de la Colegiul „Sfîntul Sava“, August Treboniu Laurian. Au trudit împreună și au dat la lumină *Magazin istoric pentru Dacia*, un „magazin“ după moda vremii, care să cuprindă izvoarele mai de seamă ale istoriei poporului român, narative și documentare, arheologice și numismatice, etnografice uneori. Întreprinderea era prin excelență romantică și, prin însuși titlul revistei, ne conduce firesc la ideea ce i-a călăuzit pe redactori : unitatea națională, spirituală a românilor, peste vitregiile impuse vremelnice de soartă. Prezența tenace a lui Laurian în redacția revistei a asigurat — cele mai noi documente probează acest lucru — continuitate și ritmicitate revistei. În plus Laurian s-a ocupat de răspîndirea „Magazinului...“ în toate cele trei țări române, dar mai ales în vastul teritoriu al Daciei Superioare, ce se întindea din Făgăraș pînă în Maramureș, de la fruntariile Moldovei pînă în Banat și Țara Crișurilor. Zeci de „colectanți“ din Principatul Transilvaniei și din părțile ungurene — George Bariț ca depozitar central, la Brașov, Nicolae Maniu și Moise Fulea la Sibiu, Timotei Cipariu la Blaj, Ioan Dragoș la Oradea, Ioan Nistor la Beiuș, Atanasie Sandor și Alexandru Gavra la Arad, bătrînul Diaconovici Loga în extrema vestică a Banatului, Moise Sora Noac în părțile Careiului, Ioan Fekete Negruțiu la Cluj — împînzesc literalmente Transilvania cu această publicație. Numai la Arad, după cum reiese din corespondența lui Atanasie Șandor cu George Bariț se cereau în jur de 100 de exemplare. Îi scrie Șandor lui Bariț : „*Nici că vreau a te incomoda cu alta, decît cu o rugare : să ne vină odată MAGAZINUL ISTORIC !*“ Corespondența barițiană din anii apariției *Magazinului...* este străbătută de o cerință venită din toate părțile principatului : „*Trimiteți-ne Magazinul istoric... !*“

Cum se explică acest succes fără precedent ? Prin faptul că Transilvania se regăsește în paginile publicației în termeni care erau în măsură să stîrnească entuziasmul românilor de aici. În *Prospectul* revistei ca și în *Cuvînt preliminaru despre izvoarele istoriei românilor*, Bălcescu face apel la posesorii de documente istorice „despre Dacia noastră“ din Transilvania și Ungaria să le aducă la lumină în paginile „Magazinului istoric...“. Reiese de aici importanța acordată Transilvaniei de către redactorii „Magazinului...“. Colaborarea cu Laurian i-a oferit lui Bălcescu prilejul să adîncească mai mult și mai bine istoria Transilvaniei, să-i simtă adîncurile, semnificațiile sociale și naționale. Semnificații care se resimt puternic în articolele din „Magazin...“ destinate istoriei transilvane, și în special în cele două studii de mari dimensiuni *Temîșana sau*

Scurtă istorie a Banatului темишан și Documente istorice despre starea politică și religioasă a românilor din Transilvania.

Istoria Transilvaniei, raportată la gândirea istorică a lui Nicolae Bălcescu, oferea material mai mult decât abundent meditațiilor acestuia asupra situației sociale a românilor de peste Carpați. Ca cel dintîi istoric al nostru care inaugurează gândirea în istoriografia românească în problema socială și instituțională, Bălcescu nu putea ignora profundele zburcături sociale care au jalonat istoria Daciei Superioare, suferințele românilor de aici, năzuințele lor spre dreptate socială și libertate națională. Așa s-a născut pasiunea gînditorului român pentru marea răscoală a lui Horia, care l-a preocupat intens în anii studiilor de la Paris, dinaintea revoluției. În mijlocul atîtor agitații, frămîntări, planuri, Bălcescu găsește răgazul necesar spre a aduna din ziarele apusene ale epocii știrile referitoare la răscoala moților. A fost cel dintîi istoric român care a înțeles semnificațiile acestei răscoale, ale acestui mare eveniment. Știrile și mărturiile copiate atunci erau destinate, desigur, „Magazinului istoric pentru Dacia“; publicarea lor — alături de care ne imaginăm comentariul bălcescian vibrînd de pasiune romantică și revoluționară — ar fi făcut din generosul om de idei un *istoric al Transilvaniei*. Nu i-a fost dat însă să publice aceste mărturii. Le-a publicat mai tîrziu Alexandru Papiu Ilarian în al treilea tom al *Tezaurului de monumente istorice pentru România*. În prefața sa, Papiu Ilarian subliniază meritele de pionierat ale lui Bălcescu și în această problemă. Numai cele copiate de mîna istoricului român cuprind peste 20 de știri, oglindind atitudinea opiniei publice vest-europene despre tragicul dar eroicul eveniment din răsăritul continentului. Bălcescu a fost, fără îndoială, impresionat de ecoul îndepărtat al răscoalei din Munții Apuseni, gîndurile lui au fixat desigur reperele unor viitoare cercetări pe acest făgaș. Faptul că s-a *oprit asupra acestui moment* face din Bălcescu precursorul, deschizătorul de drum în cercetarea acestei glorioase și tragice pagini de istorie transilvăniană.

Anul revoluționar 1848 a pus în fața lui Nicolae Bălcescu problema *Transilvaniei prezente*, a Transilvaniei vii, trezite dintr-odată la lumină, dornică să-și cucerească libertățile și drepturile de secoli pierdute, cu ardoare dorite. El, care înțelegea mai bine decât oricare altul dintre revoluționarii noștri necesitatea sincronizării mișcărilor din toate cele trei țări românești, s-a străduit să fie de față la Marea Adunare de pe Cîmpia Libertății din 3/15 mai 1848. Știa Bălcescu că acolo, la Blaj, românii vor fi reprezentați în primul rînd de țărănime, dar și de lucrătorii minelor și de intelectuali legați de popor, intuia că adunarea va fi o mare dezbatere a „situației sociale“ dar și naționale a românilor. Era, pentru un istoric și pentru un revoluționar, un inestimabil prilej de revelații și cugetări.

Cunoscându-i influența, cunoscându-i puterea de convingere, autoritățile din Țara Românească i-au interzis trecerea munților, astfel încît, fizic, n-a fost de față la Blaj. Spiritul lui a fost însă de față. A fost de față prin ceilalți tovarăși de idei, dascălii transilvăneni care au profesat în Țara Românească și care reprezentau „partida națională“ munteană, al cărui spiritus rector era Bălcescu. Iată ce glăsuiește un document al vremii : „*Bălcescu a cerut și el un pașaport ca să meargă la Blaj, dar Villara, vornicul dinlăuntru l-a refuzat. Guvernul a refuzat la toți pașaportul pentru Transilvania. Constantin Roman, Axente Sever și Laurian au venit să ceară povață la Ghica și Bălcescu și s-au sfătuit să meargă printr-ascuns*“.

Înafara celor trei — C. Romanul-Vivul, Axente Sever și A. Tr. Laurian — ideile partidei naționale din Țara Românească erau prezente la Blaj prin Vasile Maiorescu, Petre Suci, Iuniu Armatu, Aron Florian, Nicolae Bălășescu. Bălcescu, cu toată puterea cugetului său, urmarea cu atenție și înțelegere ceea ce se petrece pe Cîmpia Libertății. Urmărea și înțelegea că acolo se hotărăște soarta întregii națiuni române, în coordonata ei cea mai de seamă : dorința mulțimilor din Transilvania de a se uni cu țara. De aceea, a ținut mereu corespondență cu transilvănenii intrați în viltoarea revoluției, le-a dat sfaturi și indemnuri prețioase, pe care aceștia s-au străduit să le înfăptuiască. „*Am povățuit pe Comitet — scrie Bălcescu — [...] ca să adune o dietă română care să înceapă a organiza Transilvania ca țară română...*“ sau : „*I-am povățuit să adune o adunare de deputați români, atît din Transilvania cît și din celelalte părți române din Ungaria, ca să caute a se organiza, cerînd de la Împăratul ca națiunea română să fie unită supt o aceeași administrație română*“.

Apoi, pe măsura evoluției evenimentelor și a greutăților ivite în calea revoluției, în Transilvania vedea Bălcescu sprijinul și salvarea revoluției din Țara Românească. „*După cum era și ideea ta — îi scrie el lui Ion Ghica în iulie 1848 — hotărîsem a concentra toată oștirea și a ne trage la munți, undeva spre Cîmpulung, de unde să putem avea relații cu Transilvania, ce ne făgăduia a ne ajuta cu regimentele grănițare*“. Sau : „*Ce este bine în Transilvania este că românii sînt în picioare și la trebură vom putea cu înlesnire a recruta oameni, spre a intra în țară*“. Era un proiect măreț, frămîntat pe tot parcursul anilor revoluționari 1848—1849, acela de a uni puterea armată a românilor într-o singură forță. Parțial, acest proiect s-a și înfăptuit în vara anului 1848. Mulți transilvăneni au trecut în Țara Românească, cei mai mulți tineri, oameni simpli sau învățați care cunoșteau și urmau doctrina revoluționară a Bălcescului. Cornelia Bodea ne dă o impresionantă listă de intelectuali care au trecut munții, slujind mai ales în corpul de comisari înființat de

Bălcescu : Aron Pumnul, Al. Papiu Ilarian, Ioan Pușcariu, Nicolae Găetan, Elisei Armatu, Ioan Petcu, Alexandru Bătrîneanu, Ioan Codru Drăgușanu și mulți alții.

Exista apoi, venit tot din cercul lui Nicolae Bălcescu, proiectul unui mare congres care trebuia să se întrunească la București și la care să fie de față cei mai de frunte reprezentanți ai românilor din Transilvania, Țara Românească, Moldova, Bucovina, Banat și Crișana. O adunare reprezentativă în înțelesul adevărat al noțiunii, cu putere de a hotărî în numele tuturor românilor.

Vicisitudinile vremii au zădărnicit aceste gânduri și aceste planuri. N-au zădărnicit însă ideea, care a continuat să străbată ca un fir roșu anii revoluției. Și atunci când în Țara Românească ea a fost înăbușită, spre Transilvania și-a îndreptat încă odată Bălcescu gândurile, el și colaboratorii săi apropiați : Goleștii, Ion Ionescu de la Brad, Cezar Bolliac ori Constantin Racoviță. În Transilvania vedeau ei salvarea onoarei revoluției române, în Avram Iancu și în ceilalți conducători ai armatei revoluționare, prefecți, tribuni, centurioni. Spre Transilvania își îndreaptă pașii Bălcescu, după o dramatică odisee, ajungînd aici în plin război popular, la sfîrșitul anului 1848. Se orientează ușor, înțelege limpede starea de lucruri, intuiește noi planuri și programe și sfătuiește cu privire la faptele și acțiunile concrete. Îi sfătuiește pe transilvăneni să ceară un congres național al românilor din Austria și îi învață cum să cîștige opinia publică spre acest scop. Îi sfătuia să caute căi de ieșire din impasul în care se aflau românii în raport cu revoluția maghiară și cu conducătorii acesteia. Era un idealist, desigur, în acest sens — așa cum au arătat-o cu claritate evenimentele — dar un idealist de bună credință, pătruns de simțul perspectivei istorice, de semnificația vremurilor pe care le trăia și pe care dorea să le influențeze în dezvoltarea lor. La indemnul lui Bălcescu îi scrie Al. Goleșcu-Albu lui Avram Iancu impresionanta scrisoare din 18 ianuarie 1849, din care răzbate tot zbuciumul generației de la 1848, al conducătorilor ei, al lui Bălcescu, cel dintîi dintre acești conducători. Dar atît planurile declanșate de această scrisoare, care a avut ca urmare o consfătuire la Zlatna, cît și ultima și dramatica încercare a lui Bălcescu din vara anului 1849 de a-i împăca pe revoluționarii români cu maghiarii au eșuat, din cauza opacității politice neobișnuite de care a dat dovadă Kossuth și anturajul său în privința românilor.

În anii de după înfringerea revoluției, Bălcescu își va aminti de Transilvania și oamenii ei în termeni elegiaci, evocatori, splendizi. În iunie 1851, la Paris, el rostește acea cuvîntare fără egal *Mișcarea românilor din Ardeal la 1848*, în care descrierea munților transilvani și a oa-

menilor, așa cum i-a văzut în tabăra lui Iancu constituie o mare pagină antologică a istoriografiei române. Pasajele despre Adunarea de la 3/15 mai din Blaj sînt de o mare concentrație spirituală, de o luciditate istorică desăvîrșită. Din perspectiva timpului, Bălcescu judeca revoluția fără greș, judeca Transilvania și eroii acesteia după criteriile adevărului pur și a înțelegerii depline.

...Bălcescu și Transilvania se vor mai întîlni de multe ori pînă în ultimele zile ale vieții sale în *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul*. Începutul cărții a patra, *Unitatea națională*, este mai mult decît o descriere : este — dincolo de conținutul său științific — prinosul sufletesc pe care Bălcescu îl închină celei mai frumoase și mai eroice provincii românești.*

---

*) Copie exactă după magnetograma conferinței rostite la Cluj în 2 decembrie 1972, cu ocazia înființării Filialei Cluj a Societății „Prietenii Muzeului Bălcescu“.

HARTA DRUMURILOR LUI NICOLAE BĂLCESCU ÎN TRANSILVANIA ȘI UNGARIA (1848—1849)

de **HORIA NESTORESCU-BĂLCEȘTI**

O serie de comunicări și articole — unele prezentate chiar în sesiunea științifică de astăzi — conțin date și comentarii cu privire la misiunea lui Bălcescu în Transilvania și Ungaria desfășurată în timpul revoluției de la 1848—1849.

Scopul acestei misiuni este prea bine cunoscut pentru a mai insista asupra lui. Ne vom rezuma deci numai la o prezentare cronologică sumară a traseelor urmate de Bălcescu, a locurilor și oamenilor cu care a fost în contact.

Prima călătorie : octombrie — decembrie 1848.

După evenimentele de la 13 septembrie 1848, Bălcescu și ceilalți 13 revoluționari internați în tabăra de la Cotroceni sînt expulzați de turci în afara granițelor țării. De la București la Giurgiu și, apoi, de la Rusciuc la Orșova călătoria are loc sub protecție militară.

Două elemente sînt esențiale în a restabili adevărul cu privire la statutul celor 14 revoluționari din momentul reținerii lor în tabăra turcească de la Cotroceni :

— faptul că noile autorități românești instituite după înăbușirea prin forța armelor a revoluției le-a acordat tuturor conducătorilor revoluției pașapoarte „pentru Europa“ înmîinate de chiar șeful poliției bucureștene colonelul Ioan Voinescu I, la 18 septembrie 1848, în tabăra de la Cotroceni, și de administratorul punctului de graniță de la Giurgiu la 20 septembrie ;

— declarația categorică, făcută la Giurgiu, de către comandantul militar turc în sensul că românii sînt „musafirii, iar nu prinșii sultanului“.

Transportul conducătorilor revoluției sub pază militară și în secret, inclusiv călătoria pe acele vase turcești numite ghimii, a fost dictat de considerente tactice (evitarea unei încercări de eliberare de către popor) și diplomatice (evitarea unui conflict cu Rusia).

Însăși „evadarea“ de lingă Orșova nu a fost altceva — cu atît mai mult cu cît înșși „prizonierii“ în amintirile lor vorbesc de ordinul de eliberare primit de la Ada Kaleh — decît o formă deghizată de punere în libertate fără implicații politice și diplomatice care să afecteze relațiile turco-ruse.

Acestea fiind stabilite să urmărim prima parte a traseului urmat de Bălcescu de la București la Șvinița.

București, 18 septembrie 1848.

Li se înmînează de către șeful poliției capitalei, colonelul Ioan Voinescu I — vărul „prizonierului“ Ioan Voinescu II fostul ministru de externe în Guvernul Provizoriu — pașapoarte pentru Europa. Sub cuvînt de onoare, Fuad Efendi le promite eliberarea la granița țării. Se vorbea de Semlin sau Brașov — pe unde trecuseră deja foștii locotenenți domnești Christian Tell și Ion Heliade Rădulescu. Consulul englez la București, Robert Colquhoun, le dăduse asigurări în același sens și desigur pașapoarte.

Giurgiu, 19 septembrie 1848.

Comandantul militar turc le dă din nou asigurări că sînt „musafirii, iar nu prinșii sultanului“.

Rusciuc, 19—24 septembrie 1848.

Sînt găzduiți pe un vas militar turcesc ancorat în port. În ziua de 20 septembrie îi vizitează Maria Rosetti care le comunică vestea transportării lor la granița Austriei — așa cum se va și întîmpla — de unde puteau merge liberi în Europa. Înainte de plecare, administratorul român al punctului de graniță Giurgiu le aduse noi pașapoarte.

La 24 septembrie sînt imbarcați pe două corăbioare — ghimii — turcești : Alexandru, Nicolae și Ștefan Golescu, C. Aristia, Cezar Bolliac, Gr. Grădișteanu și arhimandritul Snagoveanu, în prima, A. Zanne, C. A. Rosetti, I. Brătianu, N. Bălcescu, Ion Ionescu de la Brad, I. Voinescu II și Gr. Ipătescu, în a doua.

Vidin, 5—8 octombrie 1848.

La 5 octombrie ajung în cetatea Vidinului. Li se permite în grupuri mici și sub escortă să meargă în târg. Primesc ziare și o copie după proclamația generalului Magheru dată în Cîmpul lui Traian — tabăra militară revoluționară de la Rîureni-Vilcea în septembrie 1848, strecurate de Maria Rosetti și pictorul Rosenthal, care-i însoțeau, bineînțeles, pe malul românesc al Dunării.

După trei zile de ședere la Vidin călătoria continuă, în aceleași condiții, în susul Dunării, trași tot la edec.

Fetislam, 10/22 octombrie 1848.

Rămîn aci vreo două zile. Sînt, din nou, vizitați de Maria Rosetti și de I. Filipescu. Redactează proteste pe care le trimit la Constantinopol și consulului Angliei la București.

Patrioții sîrbi le promet organizarea evadării în cazul în care nu vor fi eliberați la Semlin, ci duși în Bosnia, așa cum se svonea.

Ada-Kaleh, 12/24 octombrie 1848.

Trebuie să continue călătoria pe cont propriu. Imperiul otoman refuzînd să suporte cheltuielile de transport în continuare. La intervențiile Mariei Rosetti (care era însoțită acum de C. D. Rosenthal, I. Filipescu și Gr. Caracaș), agentul Companiei de navigație românești de la Orșova, cu consimțămîntul guvernatorului turc al insulei, le pune la dispoziție chiar vasul Companiei.

Orșova, 13/25 octombrie 1848.

Cu pază redusă la jumătate și cu barcagii români iau drumul Semlinului, mergînd de această dată în apropierea malului românesc, pe atunci austriac, al Dunării.

14/26 octombrie 1848.

Printr-un curier turc le-a venit ordinul de eliberare, dar cu întoarcere la Ada-Kaleh. Românii, aflați pe mal în apropierea unui sat refuză întoarcerea arătînd ofițerului turc care-i însoțea că au pașapoarte, și apoi că se află în Imperiul habsburgic, în afara granițelor Imperiului otoman. Garda turcă protestează, dar îi urmează pînă în satul din apropiere unde, la protestele autorităților austriece, dar și grație unei „jertfe” se înduplecă să-i lase în pace.

Cu pașapoartele vizate pentru Viena la căpitanul satului de graniță și cu trăsuri date de locuitori, ajung la Șvinița și de aici la Semlin.

Semlin, 15/27 octombrie — începutul lunii noiembrie.

De la Semlin, tot prin Orșova, pleacă împreună cu Cezar Bolliac, D. Bolintineanu, A. C. Golescu, probabil preotul Iosaf Znagoveanu, Alecu Zanne și Gr. Ipătescu spre Sibiu.

A doua parte a călătoriei lui Bălcescu, de această dată exclusiv pe pământul Transilvaniei, are un scop pur politic, de informare și propagandă revoluționară românească printre conducătorii ardeleni.

Sibiu, 10/22 noiembrie 1848.

De la Semlin, Bălcescu pleacă spre Sibiu (probabil pe ruta Caransebeș, Lugoj, Deva), unde ajunge după o călătorie „de două luni“ (de la plecarea din București) din care trei săptămîni „tîrîți“ pe ghimii.

Brașov, noiembrie 1848.

Bălcescu rămîne aici — la Sibiu și Brașov — ca să studieze „mișcarea românilor“, povățuind Comitetul națiunii române să „înceapă a organiza Transilvania ca o țară românească și a o declara astfel“. Pledează pentru un Congres general al românilor din Transilvania și din celelalte părți românești aflate sub stăpînirea Ungariei, pentru a cere Împăratului recunoașterea naționalității române din Imperiu.

Sub presiunea diplomației generalului rus Duhamel și a caimacanului Constantin Cantacuzino, autoritățile habsburgice au silit, rînd pe rînd, pe revoluționarii bucureșteni să se depărteze de granița cu Țara Românească.

În aceste condiții, agravate pe plan personal dar cu repercusiuni asupra întregii emigrații, de conflictul cu generalul Tell, Bălcescu începe a doua parte a călătoriei prin Transilvania spre Constantinopol.

Făgăraș, 28 noiembrie/10 decembrie 1848.

Sibiu, 30 noiembrie/12 decembrie 1848.

Lăpușnic-Dobra, 3/15 decembrie 1848.

Lugoj, 4/16 decembrie 1848.

Caransebeș, 5/17 decembrie 1848.

Orșova, 7/19 decembrie 1848.

Panciova (prin Semlin), 11/23 decembrie 1848.

Belgrad, 16/28 decembrie 1848 — 8/20 ianuarie 1849.

La Belgrad va face o escală de aproape o lună de zile. Aici se află în anturajul secretarului consulatului francez Felix Gauthier și a soției acestuia, Tinca, sora prietenului revoluționar Ion Bălăceanu, de care îl lega o veche prietenie.

Se întâlnește cu consulul francez la Belgrad, Favre, cu agentul emigrației poloneze la Belgrad, Lenoir (Ludvic Zwierkowski) și cu colonelul Zablocki, fostul consilier militar polonez pe lângă Guvernul Provizoriu de la București, sosit în țară ca urmare a hotărîrilor convorbirilor româno-polone de la Hanovra dintre N. Bălcescu, A. G. Golescu și prințul Adam Czartoryski din martie 1848.

Semlin, 9/21 ianuarie 1849.

Zagreb (Agram), 9—16/21—28 ianuarie 1849.

Iesenița (Jessenitz), 18/30 ianuarie 1849.

Ljubljana (Laibach), 19/31 ianuarie 1849.

Triest, 1—6 februarie 1849.

Atena, 12—17 februarie 1849.

Se interesează de starea de spirit politică a grecilor.

Constantinopol, sfîrșitul lunii februarie 1849.

A doua călătorie : aprilie — octombrie 1849.

Constantinopol, 2/14 aprilie 1849.

Negotin (prin S. Stefano, Silivria, Adrianopol, Panciova), 12/24 aprilie 1849.

Rămîne aici cinci zile făcînd dese incursiuni „de recunoaștere“ la Drencova, Grădiștea, Kubin și Weisskirchen (Belo Trkva).

Milanovač (prin Lom), 18/30 aprilie 1849.

Belgrad, 26—27 aprilie/8—9 mai 1849.

Panciova, 28 aprilie/10 mai 1849.

E primit „tres aimablement“ de generalul ungur Perczel Mór. L-a însoțit agentul polonez Mihail Illinski — viitorul Skender bey, destinat a fi comandantul Legiunii române preconizată de emigrația română pentru a lupta alături de revoluționarii maghiari.

Mehadia, 7/19 mai 1849.

Se întâlnește cu generalul de origine poloneză comandant în armata revoluționară maghiară, Josef Bem, care-i declară că nu poate accepta formarea Legiunii române fără autorizația guvernului maghiar. Se teme de „orbirea” ungurilor, desigur în chestia naționalităților („Cînd i-am zis que je m'offre pour la conciliation des Roumains, mi-a zis că are oaste și tunuri“).

Debreczen, 14/26 mai 1849.

A doua zi, 15/27 mai, este primit de guvernatorul Kossuth Lajos, care-i face o bună impresie, privind favorabil ideea de confederație și acceptînd formarea Legiunii române.

Încep convorbirile româno-maghiare, între Nicolae Bălcescu, ca reprezentant al partidului național român, și Kossuth Lajos, primul ministru Szemere Bertalan și ministru de externe contele Batthyány Kázmér, din partea maghiară.

Se întâlnește tot aici cu Cezar Bolliac, acum editorul ziarului *Expatriatul*, apărut la Brașov din martie pînă în iunie 1849.

Pesta (prin Szolnok), 5/17 iunie — 27 iunie/8 iulie 1849.

— convorbiri cu Kossuth și Batthyány privind reconcilierea româno-maghiară și formarea Legiunii române ;

— Întîlniri de lucru cu Eftimie Murgu și deputații români din Dieta maghiară ;

— Împreună cu Sigismund Pop transformă ziarul „Amicul poporului” în „Democrația” care apare, cu nr. 1, la 12/24 iunie și nr. 2 la 22 iunie/4 iulie 1849 ;

— Întîlniri și convorbiri cu : generalul de origine engleză Richard Guyon, generalul de origine poloneză Henryk Dembinski, agentul polonez Ludwik Szafraniec Bystrzanowski, ziaristul englez căpitan Pr. Longworth, aristocratul transilvănean de origine engleză John Paget.

Szeged (Seghedin) — venind prin Szolnok, 26 iunie/6 iulie 1849.

Părăsește Pesta, împreună cu Guvernul maghiar, retras aici datorită deplasării teatrului de operațiuni militare spre zona capitalei.

Continuă tratativele româno-maghiare ; lui Bălcescu i se alătură și Cezar Bolliac.

La 1/14 iulie 1849, Kossuth Lajos primește pe Bălcescu și Bolliac și le comunică acceptarea acordului pentru formarea Legiunii române și condițiile reconcilierii (redactate în convorbirile Bălcescu-Batthyány).

Tratatul de pacificare româno-maghiar și de formare a Legiunii române este semnat la 4/16 iulie 1849 de Kossuth Lajos, Nicolae Bălcescu și Cezar Bolliac.

Cluj (prin Arad-Oradea), 19—26 iulie 1849.

Bălcescu trage, ca mai toți călătorii timpului, la cunoscutul hotel Biazini.

Timp de o săptămână s-au desfășurat ample convorbiri între Bălcescu și guvernatorul Transilvaniei, Boczkó Daniel.

Însoțit de Boczkó, Bălcescu se va reîntîlni, la 23 iulie, în casa baronului Wesselényi Ferencz, cu John Paget. Aristocratul englez împămîntenit în Transilvania își va aminti de Bălcescu ca de un „om de mare inteligență și cultură, deși aproape cu totul cuprins de idei democratice franceze“.

Cîmpeni, 28 iulie 1849.

Bălcescu, însoțit de Petrache Nenișor, Alexandru Manu, G. I. Vernescu, locotenentul Dincă „eroul bătăliei din Dealul Spirii“, Constantin Racoviță, nepotul Goleștilor, plecați de la 26 iulie de la Cluj prin Florești, Săvădisla, Iara, ajung două zile mai târziu în tabăra lui Avram Iancu.

Întîlnirea dintre Avram Iancu și Nicolae Bălcescu are loc în casa judeului Teodor Teoc din Cîmpeni.

După patru zile de pledoarie pentru unirea forțelor revoluționare româno-maghiare în fața tribunilor lui Iancu, adunarea de la Zlatna ia o hotărîre de compromis : neutralitatea.

Cu același rezultat se soldează și misiunea lui Eftimie Murgu — sosit la Iancu în timp ce aici se mai afla Bălcescu — trimis de generalul Bem.

3 august 1849.

Iancu adresează, prin Bălcescu, lui Kossuth o scrisoare cuprinzînd hotărîrea adunării de la Zlatna.

Ighiu, august 1849.

De la Cîmpeni pînă aici, Bălcescu este însoțit în drumul de întoarcere spre Arad, unde se afla Kossuth, de Vasile Moldovan.

Arad, 9—12 august 1849.

Primind scrisoarea lui Iancu, Kossuth dă ordine în consecință generalilor Bem, Stein și Inczédy și chiar transmite lui Bălcescu un ordin deschis de care se putea folosi în acest sens.

De la Arad pleacă spre Caransebeș în speranța de a întîlni armata generalului Bem.

Orșova, 13—15 august 1849.

Generalul Josef Wysocki îl întoarce din drum trimițându-l la Orșova cu o misiune specială.

Se reîntâlnește aici cu Cezar Bolliac.

Cu toate că legiunea poloneză se retrăgea spre Dunăre, asigurînd protecția lui Kossuth, Bălcescu însoțit de Racoviță și Costache Florescu pornesc în căutarea armatei generalului Bem.

Caransebeș-Simeria, 15—20 august 1849.

În drumul spre Hațeg, Bălcescu și tovarășii săi întilnesc armata generalului Lázár Vilmos aflată în retragere. Speră să-l convingă pe acesta să mai dea o „bătălie în cinstea lui Huniad“. Nu reușește.

De aci, prin Grădiștea, Linghina, se îndreaptă spre podul Simeriei vrînd să treacă Mureșul. Sînt arestați de o patrulă rusească. Dar, cu vorbă bună, cu tutun, conving pe cazaci să le dea drumul. A doua zi trec Mureșul luînd drumul munților.

Cîmpeni, august—septembrie 1849.

Rămîne timp de o lună ascuns de Iancu într-o colibă din munți, în preajma Cîmpenilor.

Buteni-Arad, octombrie 1849.

Deghizat în țaran moț, cu carele pline de buți și doniți, pleacă din Cîmpeni cu Racoviță, Nenișor și Dincă. După trei zile pe drumul spre Arad sînt percheziționați și Dincă e arestat de unguri.

Lipova-Timișoara-Panciova-Semlin, octombrie 1849.

Ajung la Semlin exact zece zile de la plecarea din Cîmpeni. Refuzat de consulul francez Lipérani și de cel englez, Thomas Fontblanque, avînd pașaport sub numele de Alexandru Ionescu, cere singur, direct, viza pentru Viena. O va obține.

Străbate ruta Pesta-Viena-Paris, cu opriri de o zi la Pesta și de două zile la Viena. La 16 octombrie 1849 e la Paris.

NICOLAE BĂLCESCU ȘI CLUJUL

de **GHEORGHE I. BODEA**

Începînd din secolul al XVIII-lea, dar mai cu seamă în cel de-al XIX-lea, Clujul, ajuns unul din cele mai importante orașe ale Principatului Transilvaniei, din punct de vedere economic, politic și cultural, îndeplinește tot mai mult un rol preponderent în procesul istoric de mereu mai strînsă apropiere și legătură economică, politică, culturală și națională între cele trei provincii românești : Țara Românească, Moldova și Transilvania.

Zidurile bătrînului burg transilvănean au fost martore ale faptelor glorioase săvîrșite pe aceste meleaguri de viteazul voievod Mihai, domn al Țării Românești și oștenii lui, la pragul de trecere de la veacul al XVI-lea la cel următor, în străduința deosebită de a-și consolida înfăptuirea politică, unirea celor trei țări românești. Între 1595 și 1600 își desăvîrșea studiile în școlile de bun renume ale Clujului, Petrașcu, fiul lui Mihai Viteazul. Tot aici își sfîrșea zilele, căzut victimă răzvrătirii nobilimii și perfidiei habsburgice, tras în țeapă, generalul Baba Novac, unul din cei mai viteji și mai credincioși căpitani ai lui Mihai Viteazul.

În deceniile următoare, personalități politice, culturale românești de prim rang în istoria românilor, trăiesc, învață, lucrează un timp mai îndelungat sau mai scurt, vin în contact cu orașul Cluj. Printre mulți alții amintim pe postelnicul Preda din Țara Românească, fiul spătarului Diicul Buicescu, savantul de renume european Ioan Molnar Piuariu, Gheorghe Șincai și Petru Maior, corifeii școlii ardelene, Gheorghe Lazăr, Ioan Barac, Vasile Aron etc. Odată cu trecerea anilor numărul acestor personalități românești legate de Cluj crește mereu, ajungînd în de-

ceniiile anterioare revoluției de la 1848—1849 să cuprindă nume de rezonanță ca George Bariț, Simion Bărnuț, Timotei Cipariu, Simion Balint, Avram Iancu, Papiu Ilarian, Ion Buteanu, Constantin Roman, Iacob Bologa, Ilie Măcelariu, Ioan Rațiu, Ioan Pușcariu, Aron Pumnul, August Treboniu Laurian și mulți alții.

Printre personalitățile de seamă ale istoriei românești care au cinstit Clujul cu prezența și activitatea lor prodigioasă depusă în numele unor cauze mărețe, precum unitatea națională a românilor sau cea a conviețuirii, a conlucrării româno-maghiare pe pământul greu încercat al patriei, Nicolae Bălcescu, marele patriot și revoluționar, vizionarul de netăgăduit al revoluției românești de la 1848—1849, omul politic și de cultură de rang european, și-a înscris numele cu o strălucire tulburătoare, plină de semnificații.

Problema studierii legăturilor dintre orașul Cluj și Nicolae Bălcescu nu este deloc ușoară. Ea nu a constituit pînă în prezent obiectul unor cercetări speciale și informațiile care stau la îndemîna celui ce ar dori să investigheze această temă sînt destul de puține și sporadice, ele existînd, totuși, dispart în cîteva lucrări care au văzut lumina tiparului¹.

Cert este că Nicolae Bălcescu își cîștigă anumite cunoștințe despre Transilvania și Cluj încă din copilărie, sigur în 1833 cînd elev fiind în clasa a III-a, *întîia* din ciclul de „umanioare“ la București, are ca profesori de gramatică și mai apoi de caligrafie doi dascăli ardeleni : prof. Ioan Pop și profesorul Alexandru Pop². Mai tîrziu are prilejul să-i parvină unele cărți scrise de ardelenii Petru Maior și Florian Aaron, iar din 1837 participă la lecțiile libere de filozofie ținute la București de Eftimie Murgu, revoluționarul bănățean care va exercita o influență mare asupra tînărului Bălcescu. De altfel, se pare că la îndemnurile lui Murgu în mai 1839, Nicolae Bălcescu face prima călătorie în Principatul Transilvaniei, sub pretextul oficial „de cură de două luni la apele minerale de la Mehadia“ (Băile Herculane ?) avînd de fapt o precis delimitată misiune politică de unitate națională. A doua călătorie de acest gen are

---

¹ N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV, Corespondență, București, 1962 ; Cornelia Bodea, *Revoluția din 1848—1849 în Transilvania și Ungaria văzută de John Paget*, în *Studii și materiale de istorie modernă*, vol. II, București, 1960 ; Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, București, 1965 ; Silviu Dragomir ; N. Bălcescu în Ardeal, în *Anuarul Institutului de istorie națională*, Cluj, 1928—1930 ; *Studia et acta musei „Nicolae Bălcescu“* (Bălcești pe Topolog) 1, 1969 ; Horia Nestorescu-Bălcești, *Nicolae Bălcescu. Bibliografie*, București, 1971 ; P. P. Panaitescu, *Emigrația polonă și revoluția română de la 1848*, București, 1929 ; Gh. I. Bodea, L. Fodor, L. Vajda, *Cluj : Pagini de istorie revoluționară 1848—1971*, Cluj, 1971 ; Tóth Zoltán, *Bălcescu Miklós élete, 1819—1852*, Budapesta, 1958, ș. a.

² H. Nestorescu-Bălcești, *op. cit.* p. XV.

loc în iunie 1840³. În 15 iunie 1844 pleacă din nou la băile din Transilvania unde stă șase săptămîni, timp în care studiază cu multă atenție realitățile politice, naționale, economice, sociale și culturale de aici, realizînd strînse contacte cu oameni politici și de cultură români transilvăneni, unii din ei clujeni, ori fost clujeni — (George Bariț etc.).

Faptul nu este lipsit de importanță și rezultatele se văd nu peste mult, în ianuarie 1845 cînd în „Foaia pentru minte, inimă și literatură” din Brașov apare știrea despre „Prospectul la Magazin istoric pentru Dacia”, revistă ce urma să fie tipărită la București de N. Bălcescu și August Treboniu Laurian. Legăturile lui Bălcescu cu această foaie românească transilvăneană condusă de G. Bariț cu un rol preponderent și hotărîtor în educarea politică, națională și culturală a tuturor românilor din Transilvania, sînt foarte strînse, ele realizîndu-se ori personal, ori prin intermediul lui A. T. Laurian⁴. În 5 iulie 1845, în această gazetă apare dezmințirea lui Bălcescu cu privire la maltratarea sa în timpul anchetei din octombrie-noiembrie 1840. La 16 iulie 1845 aceeași foaie anunță apariția și primirea la redacție a primului număr din „Magazin istoric pentru Dacia”, publicîndu-se și sumarul acestuia. Nu peste mult, la 13 august 1845 revista brașoveană reproduce *Cuvînt preliminaru...*, articolul publicat de Nicolae Bălcescu în „Magazin istoric pentru Dacia”; reproducerea este precedată de o notă landativă a redacției, scrisă de George Bariț. În acele săptămîni primul număr al „Magazinului istoric pentru Dacia” apărut la București, sosise deja în Transilvania, el fiind abonat la brașov, Cluj, Sibiu, Blaj, Maramureș, Banat etc. În ianuarie 1846 revista „Foaie pentru minte, inimă și literatură” de la Brașov publică sub titlul *Filozofia socială* recenzia la cartea lui Aimé-Martin *Educația mumelor de familie sau civilizația neamului omenesc prin femei*, tradusă de I.D. Negulici.

Activitatea lui Nicolae Bălcescu este atît de frecvent urmărită de cititorii ziarelor românești din Transilvania, încît la 1 iulie 1846 „Gazeta de Transilvania” din Brașov își anunță cititorii de plecarea în străinătate (Franța) a lui N. Bălcescu „unul din redactorii Magazinului”, a maiorului Filipescu și a lui Costache Negri. Știrea avea la origine o informație parvenită din București cu data de 21 iunie 1846.

De ce credem necesară această trecere în revistă a legăturilor pe care le-a avut Bălcescu cu revista „Foaia pentru minte, inimă și literatură” din Brașov și cu cel care o edita George Bariț, în cadrul unei comunicări unde încercăm să deslușim legăturile lui Nicolae Bălcescu

---

³ *Ibid.*

⁴ Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitate națională, 1834—1849*, Editura Academiei R.S.R., p. 19.

cu Clujul? Deoarece documente de arhivă, corespondență, articole de presă, memorii, atestă cu certitudine faptul că în anii premergători revoluției din 1848 tineretul studios românesc din Cluj desfășoară o tot mai intensă activitate culturală și politico-națională în primul rînd prin prima societate de lecturi a studenților români din Cluj „Aurora”, condusă de Alexandru Bohățel și avînd printre membrii pe viitorii revoluționari pașoptiști de frunte ca: Avram Iancu, Al. Papiu-Ilarian, Constantin Roman, Aron Pumnul, Eremia Verzea, Constantin Secăreanu, Nicolae Popea etc. Ba mai mult, din corespondența susținută de August Treboniu Laurian cu George Bariț rezultă că intelectualitatea românească din Cluj era aprovizionată din București —, prin intermediul librarului clujean Ivan Filtsch — cu cărți, reviste, ziare, acestea contribuind la cultivarea limbii române și întărirea conștiinței naționale⁵. În aceeași direcție este demn de remarcat faptul că în 1846—1847 tinerețea română de la Liceul piarist din Cluj, printr-o scrisoare trimisă lui George Bariț, îl roagă să trimită în continuare publicațiile românești, printre care „Foaia pentru minte, inimă și literatură”, „Gazeta de Transilvania” etc. ele fiind de un real folos pentru informarea, cultivarea și emanciparea politică a tinerilor clujeni. Rezultă deci — și credem că nu forțăm concluzia — că în anii dinaintea revoluției din 1848, tînăra generație pașoptistă clujeană îl cunoștea pe Nicolae Bălcescu, dacă încă nu personal, cel puțin din scrierile sale, atît cele apărute în „Magazinul istoric pentru Dacia”, trimis la Cluj de A. T. Laurian, cît și prin cele publicate de el sau despre el în „Foaia pentru minte, inimă și literatură” la Brașov.

Știrile și informațiile privind legăturile lui Nicolae Bălcescu în timpul celor aproape doi ani petrecuți în străinătate, cu Clujul, lipsesc deocamdată. Ele reapar odată cu toamna anului 1848 cînd, după înfrîngerea revoluției în Țara Românească de către armata turcească și după o detențiune de mai multe săptămîni, din care trei „tîrîți” pe Dunăre în ghimii turcești, N. Bălcescu ajunge de la Semlin⁶, trecînd prin Banat, la Sibiu, unde poposește în noiembrie 1848. La Sibiu și Brașov se aflau în exil majoritatea conducătorilor revoluției pașoptiste din Țara Românească. Aici se afla și fratele lui Nicolae, Constantin Bălcescu⁷, care, la îndemnul fratelui era în legătură cu agenții polonezi revoluționari But-

---

⁵ Gh. I. Bodea, L. Fodor, L. Vajda, *op. cit.*, p. 11—12.

⁶ Semlin — oraș în Iugoslavia.

⁷ Bălcescu Constantin, fratele mai mare al lui N. Bălcescu; om politic, specialist financiar. A luat parte la revoluția din 1848 din Țara Românească ca director la Departamentul de finanțe. După revoluție a fost exilat, apoi s-a reîntors în patrie ocupînd funcții administrative și financiare importante.

kiewicz⁸ și Zablocki⁹, întreprinzând anumite activități de propagandă revoluționară în Transilvania, Bucovina, Galiția. Se știe că N. Bălcescu nutrea speranțe că la reușita revoluției românești vor contribui și mișcările revoluționare ale popoarelor vecine, în special cea maghiară. Românii au vrut și ei să ajute revoluțiile altor popoare, arătând că revoluția română este veriga aceleiași lanț, avînd și sentimente revoluționare internaționale.

Gruparea lui Czartoryski în toamna anului 1848 dorea să pornească răscoala din Galiția. Prin Butkiewicz (Bodmer) și Zablocki au făcut înainte demersuri la Guvernul provizoriu, care, știind că autocrația țaristă își avea ochii îndreptați spre revoluția românească pentru a o înăbuși și nevrînd să supere nici Austria a amînat satisfacerea cererii acestora.

Mai tîrziu, în octombrie cei doi polonezi au plecat spre Galiția, fiind ajunși din urmă la Sibiu de C. Bălcescu.

Bodmer a plecat spre Galiția sperînd ca C. Bălcescu, să-l urmeze la 17 octombrie. Constantin Bălcescu întîrzia și din spirit de prevedere pentru a nu fi bănuïți că călătoresc împreună „cu scop politic”. La 24 octombrie, Bodmer a ajuns la Cernăuți. După 7 zile de așteptare, începe să fie îngrijorat de întîrzierea lui C. Bălcescu, care nu a putut să-și continue călătoria fiind oprit probabil de precipitarea evenimentelor în Transilvania¹⁰, sau din cauza unei boli pe care acesta o contractase.

Faptul că orașul Cluj și împrejurimile sale erau puncte majore în planurile de propagandă ale revoluționarilor români în frunte cu N. Bălcescu, rezultă și dintr-o scrisoare a agentului polonez Zablocki, care nota în toamna anului 1848 : „...La sosirea mea în Sibiu am aflat acolo pe Bălcescu (este vorba de Constantin Bălcescu n.n. G.I.B.), mi-a spus că a trimis pe Baudemer¹¹ la Cluj și că se grăbește să se ducă și el într-acolo și vor porni de acolo împreună. În ziua plecării a fost

---

⁸ *Petru Butkiewicz (Paul Blein, Paul Bodmer)* membru al grupării liberale poloneze a lui Czartoryski, trimis încă din 20 aprilie 1848 ca agent revoluționar în Moldova, iar în iulie 1848 la București, în cadrul înțelegerii dintre Czartoryski și Nicolae Bălcescu ca gruparea liberală a revoluționarilor polonezi să ajute revoluția română atît diplomatic cît și pentru instruirea ofițerilor.

⁹ *Zablocki*, alt agent al lui Czartoryski recomandat de acesta lui Nicolae Bălcescu personal și venit la București în 20 iulie 1848. Zablocki a fost numit de Guvernul provizoriu colonel în armata revoluționară română.

¹⁰ Ovidiu Bădina, *Participarea grupării democrat-revoluționare poloneze la acțiunile revoluționare din Moldova și Țara Românească din 1848*, în „Studii și materiale de istorie modernă” III, 1963, p. 80 și urm.

¹¹ *Baudemer, Bodmer*. Numele conspirativ al lui Butkiewici. Vezi nota 8.

la mine, mi-a spus că pleacă la Cluj, dar mai tirziu aflai că a plecat în altă direcție..."¹². Era firesc ca Bălcescu și ceilalți revoluționari români să acorde o atenție cuvenită Clujului și în acele împrejurări revoluționare, cu atât mai mult cu cât aici era guvernul Transilvaniei, unul din centrele revoluției din Transilvania, orașul avînd o puternică pătură intelectuală românească care a jucat un rol important în evenimentele politice, naționale și culturale ale epocii. În plus orașul era la o răscruce de drumuri importante pentru această parte a Europei. În acest sens nu este lipsit de semnificație nici faptul că în iulie-august 1848 în închisoarea nemeșească a Primăriei din Cluj a fost deținut revoluționarul moldovean Alecu Russo, prieten al lui Nicolae Bălcescu, acuzat de a fi cutreierat „focarele revoluției”, avînd strînse legături cu Simion Bărnuț de la care a primit spre difuzare în Moldova și Țara Românească zeci de exemplare din procesul verbal al Adunării de la Blaj etc. Aici, la Cluj, Alecu Russo a fost vizitat de Ioan Oros (Rusu), un revoluționar transilvănean și I. F. Negruțiu — protopopul de atunci al Clujului. Tot aici i-au scris scrisori de îmbărbătare prietenii și tovarășii săi de luptă Vasile Alecsandri și C. A. Rosetti¹³.

La sfîrșitul lunii noiembrie 1848 Nicolae Bălcescu pleacă la Brașov, dar din cauza unor animozități cu Cristian Tell¹⁴ se reîntoarce la Sibiu. La Sibiu și Brașov, Bălcescu a studiat „mișcarea românilor”, a povățuit Comitetul națiunii române să „înceapă a organiza Transilvania ca o țară românească (s.n. G.I.B.) și a o declara astfel”. Își exprimă părerea că ar fi necesară organizarea unui Congres general al românilor din Transilvania și din celelalte părți române aflate sub stăpînirea Ungariei, pentru a cere împăratului recunoașterea naționalităților române din Imperiul habsburgic.

În urma presiunilor diplomatice venite din partea generalului Duhamel și a căimacamului Constantin Cantacuzino, aproape toți revoluționarii din Moldova și Țara Românească care erau în exil în Transilvania, sînt nevoiți să plece de aici. La sfîrșitul lunii decembrie N. Bălcescu se îndreaptă spre Belgrad unde ajunge în 23 decembrie 1848. Aici are legături cu secretarul consulatului francez Felix Gauthier, cu

---

¹² P. P. Panaitescu, *Emigrația polonă și revoluția română de la 1848*, București, 1929, p. 82—83.

¹³ Gh. I. Bodea, L. Fodor, L. Vajda, *op. cit.*, p. 20.

¹⁴ Tell, *Cristian* (1807—1884) ofițer, maior, în revoluția din 1848 din Țara Românească a fost ministru de război, general, membru al locotenenței, s-a refugiat apoi în Transilvania. După 1849 trăiește un timp în exil, apoi se reîntoarce în țară devine politician conservator.

consulul francez Favre, cu agenții polonezi Lenoir¹⁵ și col. Zablocki cel cu care fusese în legătură la București și Brașov. La Belgrad stă aproape o lună de zile în așteptarea banilor și a scrisorilor de acasă. Își împărtășește intenția de a scrie „în iarna aceasta” un studiu asupra *Ideilor revoluției române*, cea materializată peste doi ani sub titlul : *Mersul revoluției în istoria românilor* și publicată în „România viitoare”.

Pe lângă preocupările științifice, scriitoricești, în răstimpul petrecut la Belgrad, Nicolae Bălcescu urmărește cu înfrigurată atenție evenimentele revoluționare din țările Europei dar cu deosebire cele ce se întâmplă în Transilvania unde revoluția română condusă de Avram Iancu sugera multă forță, încredere și curaj în lupta dusă pentru drepturile naționale ale românilor de veacuri asupriți. Edificatoare pentru interesul și reflec-tarea în conștiința eminentului patriot ideolog român a evenimentelor transilvănene și a implicațiilor acestora pe plan european, sînt cuvintele scrise de Nicolae Bălcescu lui Ion Ghica, din Belgrad, cu o zi înainte de a se îndrepta spre Constantinopol, la 21 ianuarie 1849 : „Mîine (22 ianuarie 1849) — notează N. Bălcescu — plec cu Bălăceanul ¹⁶ la Triest, unde mă voi imbarca pentru Constantinopol. Pricina de nu ți-am scris din Transilvania nu a fost lenea mea, care e mare, după cum știi, dar neștiința de te afli încă acolo, căci p-acolo (în Transilvania n.n. G.I.B.) eșise vorbe că ai fost silit să pleci. De la plecarea mea din Transilvania, n-am primit încă nici o știre. Se vede că comunicațiile iar s-au tăiat. Să aude că ungurii, sau mai bine săcuii, supt generalul Bömes, ar fi făcut progrese și că ar fi loat îndărăt Clausenburgul (Clujul n.n. G.I.B.)¹⁷ cum și Cronstatul (Brașov n.n. G.I.B.). Într-o scrisoare din Viena se zice că românii din Transilvania și Banat ar fi primit de la împăratul dreptul de-a fi guvernați d-un voevod român. De o fi adevărat, apoi e un mare pas al naționalității noastre în aceste părți. Pentru mine chestia naționalităților o pui mai presus de libertate. Pînă cînd un popor nu va exista ca nație, n-are

---

¹⁵ *Lenoir* (Ludovic Zwierkowski) (... — 1864) emigrant polonez ; reprezentant al principelui Czartoryski. Vizitează Țările Române încă din 1842 ; după revoluția din 1848 din Țara Românească a fost agent al emigrației polone la Belgrad.

¹⁶ *Bălăceanu Ion C.* (1825—1914) ; om politic și diplomat. Ia parte la revoluția din 1848 în Țara Românească. Însoțește pe Nicolae Bălcescu în campania din Transilvania și Ungaria ; a fost considerat ca aghiotant al lui Bem din partea revoluționarilor români. După înfringerea revoluției a emigrat în Franța.

¹⁷ Informația este exactă. La 25 decembrie 1848, trupele revoluționare maghiare în frunte cu generalul Bem au recîștigat Clujul, iar o săptămînă mai tîrziu Brașovul.

ce face cu libertatea. Libertatea se poate lesne redobîndi, cînd se va perde, iar naționalitatea nu.“¹⁸

Plecat la 22 ianuarie 1849 din Belgrad Bălcescu ajunge la Semlin apoi la Zagreb (Agram) unde stă pînă la 28 ianuarie. În 30 ianuarie este deja la Iesenîca (Iessenitz) iar a doua zi la Ljubljana (Laibach). Între 1—6 februarie stă la Triest așteptînd vaporul pentru Atena, iar între 12—17 februarie este la Atena. La sfîrșitul lunii ajunge la Constantinopol unde nu stă mai mult de șapte săptămîni, timp în care activează intens în calitatea sa de secretar al emigrației române la Constantinopol.

La începutul lunii aprilie situația revoluției din Ungaria și Transilvania se înrăutățește. Lupta împotriva despotismului și a reacțiunii internaționale cerea o coalizare a tuturor forțelor revoluționare europene indiferent de naționalitatea lor. Se impunea tot mai mult unirea strădaniilor revoluționarilor români, maghiari, slovaci, italieni împotriva Austriei habsburgice. Despre acest lucru erau convinși conducătorii revoluționari ca maghiarii Teleki László¹⁹ și Szarvady Frigyes²⁰, polonezul Adam Czartoryski²¹, românii Nicolae Golescu²², Ion Ghica²³, Nicolae Bălcescu etc.

După o profundă analiză a evenimentelor și a conjuncturii internaționale Nicolae Bălcescu împreună cu Ion Ghica și cu alți revoluționari aflați la Constantinopol ajung la concluzia că se impune de urgență organizarea și îndeplinirea unei misiuni în Transilvania și Ungaria. Scopul misiunii era reconcilierea româno-maghiară, unirea acestor importante și dirze forțe revoluționare într-un monolit puternic și formarea unei legiuni revoluționare române care să lupte alături de forțele maghiare, ală-

---

¹⁸ N. Bălcescu, *Opere, vol. IV, Corespondență*, Ediție critică de G. Zane, Ed. Academiei R.P.R. p. 129.

¹⁹ *Teleki, László (1811—1861)*, conte, ia parte la revoluția de la 1848—1849 din Ungaria; reprezentant al guvernului revoluționar maghiar la Paris, după înfrîngerea revoluției, emigrant.

²⁰ *Szarvady, Frigyes*, om politic, revoluționar maghiar.

²¹ *Czartoryski, Adam (1770—1861)*; principe polonez, ministru de afaceri străine în cabinetul imperial rus (1804—1806); emigrant la Paris după 1831; organizatorul și conducătorul fracțiunii monarhisto-conservatoare a emigrației polone.

²² *Golescu, Nicolae (1810—1877)*; om politic, ia parte la revoluția de la 1848 din Țara Românească; ministru din lăuntru și locotenent domnesc; după revoluție, exilat. S-a reîntors mai tîrziu în țară dar s-a situat pe poziții conservatoare. A ocupat înalte demnități: ministru și prim-ministru al României.

²³ *Ghica, Ion (1816—1897)*; economist; scriitor fecund; om de stat cu roluri însemnate în epoca sa; ia parte la pregătirea și conducerea revoluției de la 1848 a Țării Românești; agent la Constantinopol al guvernului provizoriu și al emigrației române; exilat; guvernator al insulei Samos (1854—1858); prieten statornic al lui N. Bălcescu, pentru care a nutrit constantă admirație și stimă.

turi de care trebuiau să lupte și revoluționarii italieni și cei polonezi. Pentru îndeplinirea acestei misiuni de mare curaj și importanță deosebită pentru revoluția europeană s-a hotărât să fie desemnat omul cu calitățile multiple de revoluționar desăvârșit, vizionar integru, de anvergură europeană recunoscută, Nicolae Bălcescu.

Misiunea este pregătită cu grijă. La 1/13 aprilie 1849 Nicolae Bălcescu îi scrie lui A. C. Goleșcu²⁴ despre pregătirea misiunii din Transilvania în vederea unor înțelegeri cu sîrbii și ungurii²⁵. Insistăm asupra pregătirii și îndeplinirii acestei misiuni deoarece, în cadrul ei, orașul Cluj, își are rolul bine determinat. Grupul misionar condus de Bălcescu (sub numele conspirativ Felix Gotlieb) mai cuprinde pe românii Ion Bălăceanu, Alecu Manu²⁶, Gheorghe Gh. Magheru (Niță)²⁷, contele polonez Mihail Iliński²⁸ și căpitanul italian Alessandro Monti²⁹. Plecarea din Constantinopol are loc în ziua de 14 aprilie, „duminică, în ziua de Paște 1849, des de dimineață... cu poșta călări, pe cîmpul care se întinde de la S. Stefano spre Silivria, trăgînd spre Adrianopol, ca să treacă în Ungaria, prin țara sîrbească, pe la Panciova” — cum avea să-și amintească mai tîrziu Ion Ghica în cartea intitulată „Amintiri din pribegie”³⁰. Drumul acesta plin de peripeții, primejdii și riscuri va dura mai multe săptămîni avînd următoarele etape principale: trecînd prin Lom³¹ ajung la Negotin³² în 24 aprilie 1849 unde rămîne cinci zile. Fac incursiuni „de re-

---

²⁴ Goleșcu, A. C. (Albu). (1818—1873); revoluționar muntean cu un puternic caracter și o distinsă ținută; prieten apropiat și tovarăș sincer al lui Bălcescu.

²⁵ N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV. Corespondență, Ediție critică de G. Zane, București, Ed. Acad. 1964, p. 153.

²⁶ Manu, Alexandru — Alecu (Grecu), (1825—1874); A luat parte la revoluția de la 1848 din Țara Românească fiind comisar de propagandă în județul Brăila. După înfrîngerea revoluției a emigrat, fiind internat la Brussa, apoi a fost pentru scurt timp înrolat în armata piemonteză. În 1851 s-a reîntors în țară.

²⁷ Magheru, Gheorghe Gh. (Niță) (1827—1875), cadet la Școala militară din București; participant la revoluția din 1848 din Țara Românească, apoi exilat.

²⁸ Iliński, Mihail (Skender bey) (1810—1861); emigrant polonez; agent al lui Czartoryski, a fost repartizat în serviciul lui Bălcescu pentru campania din Transilvania unde se preconiza să comande Legiunea română. Mai apoi s-a turcit, a luat parte la războiul Crimeii.

²⁹ Monti, Alessandro, (1824—1854), ofițer italian, reprezentant al lui Gioberti pe lîngă Kossuth. Este cel care a format o legiune italiană în Ungaria. După înfrîngerea revoluției din Ungaria s-a retras la Vidin, apoi în 1850 s-a reîntors în patrie.

³⁰ N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 153.

³¹ Lom — localitate în Bulgaria.

³² Negotin — oraș în Iugoslavia.

cunoaștere“ în localitățile din apropiere, la Drencova³³, Grădiștea, Kubin, Weisskirchen³⁴, căutînd, din cauza luptelor ce se dau în regiune între armatele ungurești și cele austro-sîrbești, o modalitate sigură de a ajunge în tabăra revoluționară maghiară și a lua legătura cu conducătorii revoluției maghiare, pentru îndeplinirea misiunii. În 30 aprilie este la Milanovatz³⁵ unde stă trei zile așteptîndu-l pe I. Bălăceanu, care însă se dusesese deja la Belgrad cu vaporul. În ziua de 5 mai Bălcescu ajunge și el la Belgrad³⁶. La 10 mai 1849 se întâlnește cu armata revoluționară la Panciova³⁷ și e bine primit de generalul ungur Perczel Mor³⁸. Este însoțit numai de polonezul Iliinski în așteptarea lui Bălăceanu, Giuvara³⁹, Manu și Costiescu⁴⁰, spre a continua călătoria⁴¹.

La 14 și 20 mai 1849 la „Aux bains de Mehadia“ (Băile de lângă Mehadia — Băile Herculane ?) Nicolae Bălcescu are prima întâlnire cu generalul Bem cu care începe discuțiile pentru formarea unei legiuni române. Bem nu poate însă accepta formarea acestei legiuni fără a avea autorizația guvernului. Nicolae Bălcescu se pregătește din nou de drum și în 26 mai 1849 îl găsim la Debrețin, unde își avea atunci sediul guvernului maghiar. A doua zi este primit în audiență de Kossuth Lajos cu care are o discuție lungă, de mai multe ore, despre confederația forțelor revoluționare și legiunea română. Kossuth îl primește favorabil, fiind — după cum scrie Bălcescu — „nu numai un om luminat și foarte deosebit, dar încă *un homme de bien*“⁴³. Bălcescu cere să vină la Debrețin Magheru⁴⁴, Tell și ceilalți exilați revoluționari români pentru a putea

---

³³ *Drencova* — sat pe Dunăre, jud. Timiș.

³⁴ *Weisskirchen* (*Belo, Trkva, Biserica Albă*) — oraș în Iugoslavia.

³⁵ *Milanovatz* — localitate în Iugoslavia.

³⁶ Bălcescu, *op. cit.*, p. 165.

³⁷ *Panciova* — ținut în Iugoslavia.

³⁸ *Perczel, Mór* (1811—1899) general de honvezi; ia parte la revoluția din 1848—1849 în Ungaria. După înfrîngerea revoluției a emigrat în Turcia, apoi în 1851 în Anglia, iar din 1867 s-a reintors în patrie.

³⁹ *Guivara*, revoluționar din Țara Românească, exilat.

⁴⁰ *Costiescu, Gheorghe*, subofițer, ia parte la revoluția din 1848 din Țara Românească, acționează ca ofițer, sub comanda lui Bem.

⁴¹ H. Nestorescu-Bălcești, *op. cit.*, p. XXVII.

⁴² *Bem, Iosef* (1795—1850) general revoluționar polonez, luptător în mișcarea de eliberare națională poloneză, iar parte la răscoala din 1830—1831. În 1848 participă la luptele revoluționare din Viena, devenind apoi unul din conducătorii militari ai armatei revoluționare din Ungaria.

⁴³ N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 176.

⁴⁴ *Magheru, Gheorghe* (1804—1880), general, participant la revoluția din 1848 din Țara Românească, a fost șeful „gardiilor naționale“, iubit și respectat de masele populare pentru curajul și onestitatea sa. După revoluție a trăit un timp în exil, apoi s-a întors în patrie, trăind retras și modest.

acționa cu mai multă eficacitate. Rămâne la Debrețin timp de câteva săptămîni desfășurînd o activitate diplomatică febrilă. Are noi convorbiri și întîlniri cu Kossuth, cu Batthyányi Kázmér ⁴⁵, cu Szemere Bertalan ⁴⁶. În acest timp se întîlnește aici și cu Cezar Bolliac ⁴⁷ editorul ziarului „Expatriatul“, cu care discută și pune la punct amănuntele acțiunii de conciliere româno-maghiare. Odată cu retragerea oficială a guvernului maghiar de la Debrețin la Pesta, N. Bălcescu ajunge prin Szolnok la Pesta în seara zilei de 6 iunie călătorînd cu trenul oficial al guvernului maghiar.

Cele patru săptămîni petrecute la Budapesta (între 7 iunie—8 iulie) sînt dedicate unei activități politice, diplomatice, naționale de mare importanță pentru mersul revoluției europene în acea fază. Întreprinde noi demersuri pe lîngă Batthyány pentru formarea legiunii române. Împreună cu Sigismund Pop ⁴⁸ pregătește și realizează transformarea ziarului *Amicul poporului* în *Democrația* care luptă pentru înfrățirea româno-maghiară. Este nesatisfăcut de concesiile acceptate de guvernul maghiar despre care declară : „nu se dă decît aceia ce-a avut totdeauna românii“ ⁴⁹. Are întîlniri cu generalul de origine engleză Richard Guyon, apoi cu polonezii generalul Henryk Dembinski și agentul Ludovic Byszczonowski, cu ziaristul englez Pr. Longworth. Prin toată această asiduă activitate diplomatică și politică, Nicolae Bălcescu încearcă să convingă guvernul maghiar, pe Kossuth, de primejdia ce o reprezintă cramponarea în fața ideii nerecunoașterii naționalității românilor transilvăneni, întîrzierea împăcării cu Avram Iancu și moșii săi, putînd fi fatală pentru mersul revoluției. Cu toate că Kossuth se eschivează a-l mai întîlni,

---

⁴⁵ *Batthyányi, Kázmér*, (1807—1854), conte, om de stat maghiar, reprezentantul cercurilor liberale ale aristocrației maghiare, ministru de externe în 1849, emigrant în Turcia, apoi în Franța.

⁴⁶ *Szemere Bertalan* (1812—1869), om politic și publicist maghiar; ia parte la revoluția de la 1848—1849 din Ungaria, fiind ministru de interne (1848) apoi președinte al guvernului (1849); emigrant după înfrîngerea revoluției s-a reîntors în patrie în 1865.

⁴⁷ *Bolliac, Cezar* (1813—1880), poet, publicist, arheolog. În 1848 a jucat un rol important în revoluția din Țara Românească. A fost unul din secundanții lui N. Bălcescu în campania din Transilvania și Ungaria. După înfrîngerea revoluției a trăit un timp exilat în Franța apoi s-a reîntors în patrie.

⁴⁸ *Pop, Sigismund*, publicist român din Transilvania, participant la revoluția de la 1848—1849 din Ungaria, deputat în Parlamentul din Pesta din partea românilor din Banat. A militat împreună cu Eftimie Murgu și cu ceilalți deputați români, pentru adîncirea revoluției în sens burghezo-democratic și pentru colaborarea dintre revoluționarii români și unguri. Sub redacția lui au apărut la Pesta ziarele românești „Amicul poporului“, „Democrația“, „Concordia“ (1861—1870).

⁴⁹ H. Nestorescu-Bălcești, *op. cit.*, p. XXVII.

Nicolae Bălcescu vrea să-l vadă pe Kossuth „și să am cu dînsul o explicație hotărîită și lămurită“⁵⁰.

Concomitent, convins fiind că pînă la urmă guvernul maghiar și Kossuth vor înțelege imperativul vremii și vor trebui să se așeze la masa tratativelor cu Iancu, Bălcescu prepară cu tact și abilitate aceste tratative pregătindu-se la sfîrșitul lunii iunie și începutul lunii iulie să meargă la Iancu. Credem că nu greșim dacă afirmăm că Bălcescu își avea înscris în itinerarul Pesta—Kossuth—Cîmpeni—Avram Iancu, Clujul, ca oraș de reședință a guberniului, ca centrul cel mai aproape și mai bine informat al evenimentelor revoluționare din Transilvania, unde Bălcescu înainte de a ajunge la Iancu, dorea să-și completeze anumite informații, să stabilească unele contacte și relații atît cu oficialii guberniului cît și cu elemente revoluționare maghiare și române din acest oraș. Primele încercări de a lua legătura cu oficialități maghiare clujene se realizează deja la Pesta, unde în iunie 1849 se afla aristocratul clujean de origine engleză John Paget⁵¹, unul din oamenii influenți ai guvernului revoluționar maghiar și a guberniului din Cluj. Nicolae Bălcescu — care îl cunoștea pe John Paget din lectura impresiilor de călătorie în Țara Românească din 1835—1848 — a căutat și a reușit să aibă o discuție, la 18 iunie 1849, cu acesta pe tema tratativelor de conciliere româno-maghiare, a proiectului de pacificație. Bazat pe o poziție aristocratică, conservatoare John Paget l-a desamăgit pe Bălcescu care la 25 iunie 1849 îi scria lui Ion Ghica : „Aristocrații unguri din Transilvania sînt împotriviitori strașnici mai cu seamă art. 7 și 70 (din proiectul de pacificație). P[aleologu]”⁵²

---

⁵⁰ *Idem*, p. XXVIII.

⁵¹ *John Paget*, (1808—1892), născut în comitatul Leicester (Anglia), fiu de moșier, a studiat medicina la Edinburgh, iar practica de spital o efectuează la Paris. Aflat în Italia în 1835 în călătorie de sturii cunoaște pe Polixena Wesselényi, văduva baronului Ladislau Bánffy din Transilvania. Întrerupe practica medicinală, călătorește mult în Ungaria, Banat, Transilvania, Țara Românească, Turcia, Grecia. Publică impresii de călătorie apreciate la vremea lor.

În 1840 s-a stabilit la Ghiriș (Cîmpia Turzii) pe moșia soției, mărind, modernizînd, mecanizînd domeniul, aducînd cai de rasă, culturi de pomi, vițe de vie. În 1846 i se acordă cetățenia ungară.

În 1848—1849 face parte din garda națională maghiară a Clujului, a urmărit îndeaproape evenimentele, a intervenit de pe pozițiile nobilimii în treburile de politică internă și externă a guvernului revoluționar maghiar.

După 1849 s-a retras în Anglia, unde a stat pînă în 1855 scriind despre Transilvania și emigrația maghiară. Reîntors, devine în Transilvania și Ungaria un mare animator al dezvoltării agriculturii pe baze capitaliste.

⁵² *Paleologu*, *Alexandru*. Ia parte la revoluția de la 1848 în Țara Românească, fiind bănuț a fi unul din atentatorii la viața prințului Bibescu. După înfrîngerea revoluției din Țara Românească a activat în Transilvania și Ungaria, apoi s-a stabilit în Franța.

poate povesti o discuție ce am avut cu mai mulți dintrînșii”⁵³. John Paget a fost informat de Báltthyány despre scopul misiunii revoluționarului român și confirmându-se principiilor sale conservatoare a depus vizibile eforturi pentru a convinge atît partea română cît și partea maghiară de „aberațiile” revendicărilor românești⁵⁴. După cum notează Paget în *Insemnările mele zilnice*, rezultă că au mai avut loc și alte discuții pe această temă cu Bălcescu, dar toate soldate cu același rezultat.

Nicolae Bălcescu nu s-a descurajat. El continuă să lucreze pentru realizarea acordului revoluționar româno-maghiar. Are în acest sens convorbiri la Pesta cu Eftímie Murgu, Sigismund Pop și alți deputați români transilvăneni în parlamentul ungar. La sfîrșitul lunii iunie (probabil în ultimele două zile) N. Bălcescu trimite la Iancu doi tineri spre a-l povălui să se mențină neutru, între maghiari și trupele țariste⁵⁵.

La 1 iulie 1849 Bălcescu încearcă încă odată să vorbească cu Kossuth dar acesta nu-l primește trimițîndu-l la Báltthyány. Nicolae Bălcescu este hotărît să plece din Pesta spre Iancu „căci nu pot folosi și mîntui oamenii ce vor de bună voie a se pierde”⁵⁶.

În epistola scrisă în seara zilei de 2 iulie 1849 cînd guvernul maghiar se pregătea să se retragă din Budapesta și expediată lui Ion Ghica, Nicolae Bălcescu își afirmă încă odată intenția de a pleca spre Munții Apuseni, la Avram Iancu⁵⁷. Între timp, este posibil ca cei doi tineri trimiși de Bălcescu la Avram Iancu să-și fi putut duce la bun sfîrșit misiunea. Cert este că la 6 iulie 1849 Kossuth primește prin curier din partea lui Avram Iancu o scrisoare (trimisă probabil prin Petrache Ne-nișor, un revoluționar din anturajul lui Bălcescu care-l va însoți apoi în Munții Apuseni), în care se vorbește despre chestiunea recunoașterii naționalității românilor din Transilvania, Iancu fiind de acord să se alieze pe deplin revoluției maghiare împotriva dușmanului comun. Pus în fața unor asemenea dovezi deschise, sincere și hotărîte din partea revoluției române din Transilvania, Kossuth rămîne descumpănit. Nu știe ce să-i răspundă lui Iancu. Este chemat și consultat cel care putea să răspundă la o asemenea acțiune : Nicolae Bălcescu. Iată ce notează Bălcescu la 6 iulie 1849 : „Astăzi am fost la Batthiány. Mi-a spus că Iancu a scris

---

⁵³ N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 143—145.

⁵⁴ Cornelia Bodea, *Revoluția din 1848—1849 în Transilvania și Ungaria văzută de John Paget*, în „Studii și materiale de istorie modernă” II, 1960, p. 200.

⁵⁵ H. Nestorescu-Bălcești, *op. cit.*, p. XXVIII.

⁵⁶ *Idem*.

⁵⁷ N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 208.

lui Cosuth... I s-a răspuns îndată după bazăle hotărâte cu mine“⁵⁸ (s.n. G.I.B.). Cîteva amănunte nu lipsite de semnificație privind acest episod Bălcescu—Iancu—Kossuth, nu îndeajuns de cunoscut pînă acum, ne sînt furnizate de un articol recent intrat în atenția istoricilor, publicat în iulie 1849, la Pesta, în revista „Respublica“, sub titlul „*Valahii doresc negocieri*“. Pe baza unor informații oficiale revista își anunță cititorii că „Iancu, căpetenia valahilor răsculați din munți, dorește să ajungă la un compromis cu guvernul. Atît putem afirma pe baza unei înștiințări primite din Transilvania, care l-a găsit pe dirigent (Kossuth n.n. G.I.B.) la Czegléd, la 6 iulie. Motivul dorinței de pace nu-l cunoaștem, precum nici condițiile acesteia“⁵⁹.

La 8 iulie 1849 guvernul ungar s-a retras de la Pesta la Szegedin. Revoluția era în criză. Proiectul lui Bălcescu pentru organizarea unei le-giuni se amînă de pe o zi la alta. În 11 iulie, la solicitarea lui Nicolae Bălcescu sosesc la Seghedin Cezar Bolliac, Ioan Deivos⁶⁰, Alecu Manu, G. I. Vernescu⁶¹. A doua zi, după cum însăși Bălcescu scrie „am zis la Bolliac să meargă la Kossuth. *L-am dăscălit ce să-i zică* (n.n. G.I.B.). Kossuth l-a primit bine și i-a făgăduit că va împlini toate...“⁶². Kossuth la 13 iulie 1849 cheamă la sine pe N. Bălcescu și Cezar Bolliac și acordă primului însărcinarea de a merge la Iancu, pentru a înfăptui împăcarea cu ungurii. „Astăzi am fost la Kossuth cu Bolliac — va scrie în aceeași zi Bălcescu. — I-am pus aceste condiții care le-a primit, cum și tratatul pentru legioană, care asemenea a fost primit cu condiția d-a face acum un batalion deocamdată, și peste puțin să completez legioana. Mîine mă duc iar la dînsul ca să iau lucrul sfîrșit și să plecăm cu toții în Transilvania, atît pentru legioană, cît și ca să caut a împăca pe români“⁶³.

La 14 iulie după masă la ora 14,00, N. Bălcescu îi scrie fericit din Seghedin lui Ion Ghica că s-a înțeles definitiv cu Kossuth, „patria noastră se va mîntui“. Într-adevăr la această dată este redactat proiectul de pacificare româno-maghiară și de formare a legiunii române, dar el va fi semnat de Kossuth, Bălcescu și Bolliac de abea la 16 iulie 1849⁶⁴. Între timp,

---

⁵⁸ *Idem*.

⁵⁹ „*Respublica*“ (Pesta), nr. 17, 1849, p. 64—65.

⁶⁰ *Deivos, Ioan*, ofițer din Țara Românească, care a luat parte la înființarea societății conspirative din Iași intitulată: „Fiii coloniei lui Traian“. După descoperirea societății, Deivos își continuă activitatea revoluționară în cadrul noii societăți secrete „Frăția“. În 1848 se va distinge în mod deosebit în luptele cu turcii de la Dealul Spirii. Exilat, se refugiază în Transilvania.

⁶¹ *Vernescu, G. I.*, revoluționar din Țara Românească, emigrat în Ungaria și Transilvania.

⁶² N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 214.

⁶³ *Idem*.

⁶⁴ H. Nestorescu-Bălcești, *op. cit.*, p. XXVIII.

la 15 iulie Kossuth îi semnează hîrtille oficiale, printre care și scrisoarea eliberată la cererea lui Bălcescu către guvernatorul Transilvaniei de la Cluj, Boczko Dániel, precum și un salv-conduct pentru eventualele posturi militare maghiare întîlnite pe drum. Lui Bălcescu i se înmînează și banii necesari pentru organizarea legiunii române și în după masa zilei de 16 iulie 1849 delegația revoluționară românească este gata de drum. Spunem delegație deoarece din ea fac parte mai multe persoane, cel puțin 8 la număr. În mod cert împreună cu Bălcescu și Bolliac în 17 iunie au pornit din Seghedin, prin Arad spre Cluj și următorii: Ioan Deivos, Marcu Duiliu⁶⁵, Petrache Nenișor, Alecu Manu, G. I. Vernescu ș. a. Această delegație diplomatică plenipotentă, exprimînd siguranță și fermitate în discuții și tratative, ca de la o putere la altă putere, „trimișii Țării Românești” — cum însăși Kossuth îi caracterizează în documentul semnat — posedînd credenționale din partea guvernului revoluționar maghiar ajunge la Cluj în ziua de 19 iulie 1849 venind dinspre Arad—Oradea. Nicolae Bălcescu și tovarășii săi se cazează la hanul „Biazini” din actuala stradă Avram Iancu nr. 20, care avea și o societate de poștalioane cu legătură spre Brașov și spre Oradea sau mai departe spre orașele Ungariei.

Cu ocazia primei întrevederi dintre Bălcescu, Bolliac și Boczko Dániel, în clădirea guberniului din Cluj (aflată pe locul actualei clădiri a Universității din strada Kogălniceanu), Bălcescu a prezentat guvernatorului conceptul semnat de Kossuth în care acesta îl informa despre acțiunea lui Bălcescu și Bolliac pentru formarea unei legiuni românești și îi aduce la cunoștință acțiunea lui pentru pacificarea românilor din Ardeal. Scrisoarea redactată în limba maghiară, cuprinde următoarele: „Bălcescu și Bolliac, trimișii Țării Românești, sint încuviințați de către mine cu formarea unei legiuni române; invităm pe dl. comisar gubernial ca, în măsura competenței d-sale, să binevoiască a da o mină de ajutor, pe cît posibil, numiților delegați, în tot ce poate promova realizarea cît mai grabnică a acestui scop patriotic și aprobat de mine.

În afară de aceasta, pe dl. Bălcescu l-am împuternicit și pentru pacificarea răsculaților din neamul său împotriva noastră din Ardeal; binevoiți să-l întăriți cu ordin deschis către comandantul trupelor de la poala munților, de care are nevoie în acest drum al său.⁶⁶

---

⁶⁵ *Duiliu, Marcu* (Duilie), brăilean, pitar, a luat parte la revoluția din 1848 din Țara Românească ca revizor. Apoi a emigrat fiind internat în lagărul de la Brussa. Nu peste mult ia parte la evenimentele revoluționare din Transilvania și Ungaria.

⁶⁶ Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 214 și Silviu Dragomir, *N. Bălcescu în Ardeal*, în „Anuarul Institutului de istorie națională”, 1928—1930, p. 8.

Din păcate nu cunoaștem deocamdată amănunte prea multe despre activitatea lui N. Bălcescu și a tovarășilor săi în săptămîna petrecută la Cluj. Cert este că a avut mai multe convorbiri cu guvernatorul Transilvaniei și probabil cu alți funcționari de la guvern, după cum aproape sigur a luat legătura și cu alte personalități politice și culturale din Cluj, române și maghiare⁶⁷. Este neîndoios că a vizitat clădirea din strada Napoca nr. 6—8 centrul spiritual, politic, național și cultural al românilor din Cluj și împrejurimi, așa cum au procedat întotdeauna în secolul al XIX-lea și pînă la 1918 toți fruntașii spirituali, politici sau culturali români sosiți la Cluj (G. Bariț, Simion Bărnuț, B. P. Hasdeu, Iulia Hasdeu, Matei Millo, Veronica Micle, Ștefan Micle, Al. Odobescu, I. L. Caragiale, N. Iorga și mulți alții).

La 23 iulie Bălcescu, însoțit de guvernatorul Boczkó Dániel, are o nouă întrevedere cu John Paget la locuința acestuia aflată în casă nobiliară a unui văr primar din partea soției, baronul Wesselényi Ferencz situată pe actuala stradă Petru Maior nr. 6—8 (fosta stradă Londra). Discuțiile ce au avut loc au fost lungi, dar fără rezultate concrete. Mai tîrziu, peste cîțiva ani, impresionat încă de personalitatea deosebită a interlocutorului, John Paget îl va caracteriza cu o franchețe englezească astfel pe Nicolae Bălcescu : „om de mare inteligență și cultură, deși aproape cu totul cuprins de idei democratice franceze“⁶⁸.

În timpul întîrvederii Bălcescu îi comunică lui Paget informații din Pesta, îi prezintă scopul misiunii primite. Îi relatează că dorește formarea unui batalion românesc, care să coopereze cu armata ungară și să formeze nucleul unei viitoare armate de eliberare a Țării Românești. Bălcescu speră sincer și cu hotărîre să reușească în a-l convinge pe Avram Iancu și luptătorii moți să încheie cît de curînd pace cu armatele revoluționare maghiare și apoi să se îndrepte spre Țara Românească spre a o elibera. Avea din partea lui Kossuth Lajos și Szemere Bertalan „autoritatea să promită cele mai avantajoase condiții“. Totodată Bălcescu se plînge de lipsa de înțelegere a guvernatorului maghiar în ce privește concesiile puse în vedere. Reproșează apoi proasta primire și disprețul cu care au fost tratați emisarii munteni la Pesta de către guvernul maghiar. Subliniază îndeosebi constatarea că fără dreptul de a se valorifica politicește, cel puțin în comitatele cu majorități covârșitoare, românii nu vor fi satisfăcuți.

Argumentul permanent invocat de Nicolae Bălcescu era că numărul covârșitor al românilor din Transilvania reclamă dreptul de a se folosi de

---

⁶⁷ Gh. I. Bodea, L. Fodor, L. Vajda, *op. cit.*, p. 24.

⁶⁸ Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 215.

propria lor limbă în administrație. „Dumneavoastră trebuie să ne credeți — accentua Bălcescu — că singurul sort de izbândă pentru libertate și existență națională trebuie să rezide în Unirea dintre români și unguri“⁶⁹. Tocmai în acest sens își exprimă Bălcescu nădejdea că va reuși totuși să împace pe Iancu și Kossuth, ceea ce ar fi un mare câștig pentru cauza revoluției.

John Paget îl ascultă cu interes pe Nicolae Bălcescu, dar nu se lasă convins de argumentele acestuia în privința neamestecului și a inexistenței unei strînse legături între guvernul revoluționar din Țara Românească și mișcarea revoluționară a românilor din Transilvania.

În ceea ce privește drepturile românilor la folosirea limbii în administrație, John Paget, situat net pe pozițiile retrograde ale aristocrației feudale maghiare din Transilvania, replică invariabil că românii nu se vor mulțumi doar cu atât, ei țintesc spre viitor, la împărțirea Transilvaniei stăpânite de unguri. Planul lui Bălcescu — nota cu vădită ironie Paget — „mulțumea pe preoții și avocații care voiau să ocupe posturile de încredere și puternice în țară, și care voiau să aibă tot timpul în mâinile lor viețile și avuturile maghiarilor, adică a păturii culte și avute a populației. Poporului să i se propună jaful, ceea ce pentru el ar constitui singura satisfacție, întrucât pentru altele poporul nici n-ar reacționa dacă n-ar fi ațîțat de preoții săi“⁷⁰.

Acest răspuns nu i-a plăcut lui Bălcescu care a terminat declarînd fără echivoc că aceste principii ale lui Paget nu sînt deloc democratice ; „fapt cu care am fost perfect de acord“ — notează cu satisfacție John Paget în amintirile sale. Dar tot el este nevoit să remarce — chiar dacă o face sentențios — fervoarea pledoariei lui Bălcescu în apărarea cauzei celor mulți și oropsiți concluzionînd sumbru : „În orice caz Transilvania e pierdută pentru noi și pentru Ungaria“⁷¹.

Rezultatele întrevederii lui Bălcescu cu John Paget la Cluj au fost minime. Diferiți ca vederi și convingeri ei s-au despărțit pentru a nu se mai întîlni niciodată. Mai fructuoase par a fi discuțiile cu guvernatorul Boczko Dániel care a înlesnit delegației revoluționare românești calea spre frații lor din Munții Apuseni.

După întrevederea din 23 iulie 1849 cu Boczkó și Paget, Bălcescu a mai rămas trei zile la Cluj. Era nevoie să pregătească temeinic călătoria spre cartierul general al revoluției române unde rezista neclintit Avram Iancu. Din credenționalul semnat de Kossuth rezultă limpede că numai Bălcescu era împuternicit cu ducerea tratativelor dintre Iancu și Kossuth.

---

⁶⁹ *Idem.*

⁷⁰ *Ibidem.*

⁷¹ Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, Editura Științifică, 1965, p. 230.

Cezar Bolliac avînd sarcina să lucreze pentru înființarea unei legiuni române urma să ia legătura cu comandantul militar al trupelor revoluționare maghiare din Transilvania, generalul Bem. La Cluj drumurile lui Nicolae Bălcescu și Cezar Bolliac se despart pentru moment. Împreună cu Bolliac rămîn la Cluj, Deivos Ioan, Marcu Duiliu și încă cel puțin o persoană neidentificată ⁷². Nicolae Bălcescu cu încă cinci tovarăși (dintre care cunoaștem pe Petrache Nenișor, Manu, Vernescu, probabil Dincă și Racoviță), în ziua de 26 iulie 1849 părăsesc călări orașul Cluj îndreptîndu-se prin Florești, Săvădisla, Iara spre tabăra din munți a lui Avram Iancu. Peste două zile Bălcescu „cu cei cinci soți ai lui... l-a cercetat pre Iancu în Cîmpeni... Iancu cu brață deschise i-a primit *pre cei din România*“ (s.n. G.I.B.) își va aminti mai tîrziu un martor ocular ⁷³.

Nicolae Bălcescu nu s-a mai reîntors niciodată la Cluj, dar nici nu a uitat orașul acesta. Numele Clujului revine de mai multe ori în corespondența lui Bălcescu așa precum în scrisoarea din 22 octombrie 1849 trimisă de la Paris lui Ion Ghica în care descriind o parte din peripețiile trăite de el și de însoțitorii săi în lunile august—septembrie în Transilvania notează că în zilele înaintea înfrîngerii revoluționarilor (deci la sfîrșitul lui iulie 1849) „Deivos, Duilie și alții rămăseseră în Cluj și erau să se retragă în munți cu gen. Gal ⁷⁴, apoi nu știu ce s-au făcut...“

Spune te rog lui Bolliak și lui Bolintineanu complimente. Bietul Bolliak a avut noroc că n-a rămas cu mine, că să prăpădea. Nevasta lui a fost la Cluș. Acum, s-a dus, socot, în țeară ⁷⁵.

Aceasta este — pînă azi — ultima însemnare documentară cunoscută a legăturii dintre Bălcescu și orașul Cluj. Am vrea să credem că nu a fost și ultimul lui gînd pentru orașul în care poposise plin de speranțe înaintea întîlnirii cu Avram Iancu pe care o vroia decisivă pentru realizarea visului și credinței sale de revoluționar-democrat : unirea forțelor revoluționare române și maghiare. Și ne place să credem că ilustrul nostru înaintaș, Nicolae Bălcescu ar fi desigur fericit să știe că sămînța conviețuirii românilor cu maghiarii sădită și de el în anii furtunoși ai lui 1848—1849, rodește temeinic și din plin în realitățile de azi a națiunii noastre socialiste.

---

⁷² N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 229.

⁷³ E. A. Popp, *Iancu și revoluționarii români*, în „Ungaria“ (Cluj), I, 1892, nr. 5, p. 196—205.

⁷⁴ Gaál László (1810—1850), general maghiar ; comandant al gîrzii naționale din Ungaria în 1848—1849. Mai tîrziu a trăit în emigrație.

⁷⁵ N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 229.

NICOLAE BĂLCESCU ȘI AVRAM IANCU

de LIVIU MAIOR

Revoluția din anii 1848—1849 din Transilvania se înscrie, prin programele și faptele petrecute, în șirul evenimentelor care au premers actul de la 1 Decembrie. Contactele dintre revoluționarii români de o parte și alta a Carpaților a conferit valențe noi luptei pentru unire. Ardelenii Axente Sever, Constantin Romanu-Vivul, Aron Florian și alții se numără printre colaboratorii apropiați ai marelui revoluționar Nicolae Bălcescu.

Atunci când flacăra revoluției muntene s-a stins, conducătorii ei au trecut la frații lor de peste Carpați, unde au găsit înțelegerea și prețuirea pe care o meritau. Alături de Heliade și Tell, la începutul lunii noiembrie 1848 sosește la Sibiu și Nicolae Bălcescu. Aici revoluționarul muntean a avut convorbiri cu membrii Comitetului Național, în special cu August Treboniu Laurian, de care-l legau gânduri și fapte mărturisite încă înainte de revoluție. Sosirea lui Bălcescu are o mai mare importanță decît s-ar părea la prima vedere. Era tocmai perioada consultărilor declanșate de permisiunea acordată românilor de a-și ține un congres la sfîrșitul lunii decembrie. Bălcescu se pare că a discutat problema de mare importanță a unirii românilor din monarhie și formarea unui corp național autonom în cadrul statului austriac, ceea ce ar fi însemnat noi posibilități în acțiunea spre unire a românilor din Transilvania cu cei din Țara Românească și Moldova, atunci cînd vremurile ar fi permis-o. Aici, în fierberea provocată de pregătirile ce aveau loc este posibil ca Bălcescu să-l fi întîlnit pentru prima oară pe tînărul revoluționar Avram Iancu. Este lucru știut că acesta venise la Sibiu pentru

cîteva zile, invitat să participe la adunarea plănuită. Iancu nu a stat prea mult la Sibiu și nu se știe ce a discutat cu Bălcescu. El s-a întors destul de repede în fortăreața naturală a Apusenilor nu numai pentru că evenimentele îl reclamau ci și fiindcă se convinsese destul de repede despre intențiile habsburgilor speriați de amploarea pe care revoluția românească o cunoaște. Întîlnirea dintre cei doi revoluționari era facilitată de prezența în anturajul lui Iancu a unor foști colaboratori munteni ai lui Bălcescu, care după înfrîngerea revoluției au considerat că lupta alături de moți însemna, de fapt, apărarea cauzei întregii națiuni.

De altfel, într-o scrisoare din 4 ianuarie 1849 trimisă lui Ghica din Belgrad, deci la cîteva zile după plecarea sa din Transilvania, Bălcescu îl informa despre tinerii ardeleni care luaseră conducerea maselor în revoluție, menționîndu-i pe Iancu și Solomon. Pe Nicolae Solomon îl cunoscuse la Deva, în drumul spre Belgrad, iar pe Iancu la Sibiu¹.

Opiniile lui Bălcescu exprimate în consultările cu fruntașii revoluției românești din Transilvania, sînt încercări de a căuta perspectivele de îndreptare a situației politice. Contactele cu ardelenii îi întăresc încrederea în viitorul luminos al românilor, cu toate că pribegia sa nu părea a fi ademenitoare. Interesul lui Bălcescu pentru evenimentele din Transilvania precumpănește în aceste luni. Călătoria lui Golescu-Albul în Ardeal se face la sugestia sa. Într-o scrisoare din 6 ianuarie 1849 trimisă lui Golescu-Arăpila îi scrie acestuia : „Eu am scris mai de mult lui Alecu, vărul tău, ca să călătorească prin toate taberile române din Transilvania”². Ori, la această dată, în Transilvania, singurele tabere militare erau cele din Apuseni. Îl îndemna astfel să-l întîlnească pe noul lui prieten și tovarăș care-i cîștigase încrederea prin gîndurile și faptele lui. Golescu vine în Apuseni după ce îi scrie lui Iancu o scrisoare plină de semnificații. „Iată frate — scrie Golescu — că atîta ne-am onorat în tine, cît ție descoperim tot secretul ; în interesul principatelor la tine o să venim... Frate Iancule ! În tine punem azi speranța ce o avem în Magieru”³. Interesant este că Golescu îi trimitea la 18 ianuarie lui Avram Iancu în aceeași scrisoare, epistolele „de la Belgrad (Serbia), Constantinopol și Paris”, deci și scrisoarea lui Bălcescu către Golescu prin care acesta îl îndemna să viziteze acele *tabere românești*, ea avînd astfel valoarea unui credențional pentru Avram Iancu mai ales prin scrisul lui Bălcescu și a celorlalți revoluționari munteni. De Iancu își legau speranțele lor în renașterea revoluției românești, idee atît de dragă lui Bălcescu.

---

¹ N. Bălcescu, *Opere IV. Corespondență*. Ediția critică de G. Zane, București, 1964, p. 123.

² *Idem* p. 125.

³ I. Lupaș, *Avram Iancu*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională,” (Cluj), III, 1924 — 1925, p. 44.

În zilele de 19 și 20 ianuarie la Zlatna, în prezența prefectilor aflați în munți, la care se adaugă reprezentanții emigrației împreună cu tinerii munteni Vițianu (Constantin Racoviță), George Andreescu, Barbu Iscovescu etc., are loc o consfătuire plină de semnificații pentru raporturile revoluționare românești. Ei au discutat și au stabilit ca obiectiv principal al revoluției românești din Transilvania sprijinirea mișcărilor naționale atât în Ardeal cât și în Banat, indiferent de existența Austriei. Era, de altfel, un sfat și o idee prezentă în corespondența lui Bălcescu din acea vreme. Și, important este că Iancu s-a declarat de acord; faptele sale din primăvara și vara anului 1849 sînt o mărturie grăitoare în acest sens.

În tot acest răstimp, marele revoluționar muntean urmărește cu atenție evenimentele din Transilvania, numindu-l pe Iancu „regele codrilor“, denumire atât de apropiată de realitatea existentă în acele momente de mare însemnătate pentru destinele revoluției românești.

Cursul pe care-l iau evenimentele din Transilvania în vara anului 1849 îl determină pe Bălcescu să vină în Ungaria pentru a încerca o reconciliere româno-maghiară. El merge de la început la revoluționarii maghiari, deoarece știa că o schimbare a poziției lor față de Iancu ar putea schimba soarta revoluției, știind că la Iancu va găsi înțelegere fără prea multe discuții. El urmărise bătăliile care aveau loc, eroica apărare a munților, bucurîndu-se de izbînzile dobîndite de Iancu. Ele aveau în concepția lui Bălcescu o importanță deosebită, contribuind la creșterea posibilităților de a obține recunoașterea naționalității române de către guvern. Speranțele sale erau mari, prelungirea revoluției îi întărea convingerea că o eventuală victorie ar putea determina reapriinderea revoluției în Țara Românească. Aproape 6 săptămîni el încearcă, la Debrecen și Pesta, să convingă conducerea revoluției maghiare despre necesitatea recunoașterii naționalității române. În tot acest răstimp plin de frămîntări și presimțiri negre pentru soarta revoluției, Bălcescu a căutat să ofere soluții dintre cele mai convenabile pentru salvarea revoluției. El se gîndea la împăcarea românilor cu ungurii și mutarea teatrului de operațiuni pe teritoriul Transilvaniei, unde împreună cu Iancu, generalul Bem ar fi putut presta un război de lungă durată, război care petrecut la granița Țării Românești ar fi permis reapriinderea revoluției în această țară.

De abia la 14 iulie, Bălcescu este primit de Kossuth și însărcinat să meargă în munți, la Iancu, pentru a media o împăcare între români și unguri⁴. Un fapt mai puțin cunoscut în istoriografia noastră sînt ra-

---

⁴ Problema este pe larg tratată de S. Dragomir, *Nicolae Bălcescu în Ardeal*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională“, (Cluj), V. 1928

porturile sale cu revoluționarii polonezi din Ungaria. Legăturile parisiene ale lui Bălcescu, scopul pentru care luptau acești înflăcărați patrioți, a adus servicii nu lipsite de importanță lui Iancu. Prezintă lui Dembinski, Czajka-Czajkowski, Bystrzanowski obiectivele luptei românilor, a găsit imediat înțelegerea așteptată. Dembinski, candidat serios la postul de comandant suprem, promitea lui Bălcescu o încetare imediată a operațiunilor militare împotriva românilor. Promisiunea sa a fost pusă în aplicare. Bălcescu, scriindu-i lui Ghica la 14 iulie, menționa că după înfrângerea lui Vasvari, împotriva armatei lui Iancu se promise trimiterea legiunii poloneze, cunoscută pentru eroismul ei. Dar aceștia au refuzat să lupte împotriva românilor. „Legioana polonă, primind porunca a merge în contra lor, nu s-a supus deloc”⁵.

După discuții îndelungate, la 16 iulie, în împrejurări grave pentru revoluționarii unguri, Kossuth a aprobat ideea lui Bălcescu de a înființa o legiune românească comandată de Iancu care să lupte alături de maghiari, să treacă în Țara Românească unde ar reîncepe revoluția. Planul lui Bălcescu era destul de iluzoriu. Scoaterea legiunilor românești din Transilvania în Țara Românească lăsa pe români fără singura lor forță militară și politică. Spre sfârșitul lunii iulie, Bălcescu ajunge în munți, cu intenția de a rămâne la Iancu pînă în momentul constituirii legiunii și a trecerii ei în Țara Românească. Aici el își regăsește cunoscuți mai vechi: pe Axente Sever, pe munteni care luptau alături de Iancu. Patru zile au durat discuțiile între Bălcescu și prefectii din munți. Relatările despre întîlnirile dintre Iancu și Bălcescu sînt puține și vagi. Ceea ce este însă cert este că cei doi mari revoluționari s-au înțeles. Înțînirea dintre Bălcescu și Iancu este descrisă de un contemporan, cîțiva ani mai tîrziu. „Cînd Bălcescu, 5 soți ai lui, în luna lui iulie 1849, l-a cercetat pe Iancu în Cîmpeni, Iancu cu brață deschisă i-a primit pe cei din România... Cu însoflete l-a îmbrățișat pe Bălcescu, ca și cum ar fi zis „Așa om îmi trebuie mie ! Astfel de om stă aproape la inimă”⁶.

După ce va fi ascultat argumentele solide ale tăcutului moț, Bălcescu își va fi dat și el seama de caracterul tardiv al misiunii sale. Totuși, Iancu apreciind gîndurile lui Bălcescu în scrisoarea adresată lui Kossuth la 3 august 1849 acceptă să rămînă neutru în luptele dintre revoluționarii maghiari și trupele invadatoare „pentru a vă dovedi sentimentele noastre frățești, pe care le nutrim față de națiunea maghiară, am hotărît să rămînem neutri față de armata ungară, în tot timpul acestor lupte, neatacînd-o și apărîndu-ne numai în cazul că am fi atacați

⁵ N. Bălcescu, *Opere IV. Corespondență*, p. 218.

⁶ E. A. Popp, *Iancu și revoluționarii români*, „Ungaria”, I, 1892, nr. 5.

de ei⁷. Acesta este rezultatul cel mai însemnat dobândit de Bălcescu și nu era puțin. El permitea concentrarea trupelor ungare blocate în munți pentru a face față pericolului extern. Era tot ceea ce Iancu în acele împrejurări îi putea oferi lui Bălcescu. Acesta n-a mai stăruit pentru înființarea acelei legiuni, reîntorcându-se la Arad. Armata revoluționară ungară în scurt timp este înfrântă și revoluția ungară înăbușită. Bălcescu, înconjurat din toate părțile de dușmani, se îndreaptă după câteva zile din nou spre munții Apuseni, singurul loc unde putea găsi adăpost și siguranță. El l-a anunțat din timp pe Iancu despre sosirea sa și după multe peripeții ajunge în munți. Acesta l-a ascuns într-o pădure din preajma Cîmpenilor, unde a stat aproape o lună. Urmărit de poliția austriacă, Iancu a fost chemat de două ori la Sibiu pentru a da relații despre Bălcescu autorităților. În luna septembrie, travestit, cu bani pri-miți de Iancu, revoluționarul muntean părăsește munții, ajungînd după multe peripeții din nou în exil. Se despărțeau pentru totdeauna doi eroi apropiați de evenimentele revoluției, doi tovarăși de idei și fapte care s-au stimat și prețuit reciproc.

Raporturile dintre cei doi revoluționari sînt o pagină plină de semnificații adînci, fiind unul din episoadele cele mai importante din revoluția românească de la 1848.

---

⁷ L. Maior, *Avram Iancu, Scrisori*, Cluj, 1972, p. 99.

NICOLAE BĂLCESCU ȘI ISTORIOGRAFIA MAGHIARĂ

de S. BENKŐ și I. KOVÁCS

Cel mai fidel aliat al personalităților istorice, într-adevăr mari, este *Timpul*. Timpul cu majusculă are răbdare să clarifice faptele, să facă o ordine de valoare în sfera cuvintelor spuse sau scrise și să lumineze cu reflectorul în colțurile cele mai ascunse ale raporturilor, conexiunilor complicate dintre individ și comunitate (clasă, națiune, omenire). Față de N. Bălcescu *Timpul* într-adevăr e fidel. Figura lui, de mulți ani, decenii, nu că nu se uită, ci, din contră, se reliefează tot mai pregnant în istorie. Mereu știm tot mai mult despre el, și respectul comun cu care este înconjurat, crește văzînd cu ochii.

Ca istorici subliniem de la bun început că analiza rolului istoric al marelui revoluționar-democrat, N. Bălcescu, constituie, alături de activitatea epocală a personalităților marcante în revoluțiile din 1848, pagini de aur ale operelor de istorie, consacrate evenimentelor de la mijlocul secolului al XIX-lea. Dacă, pe baza multor lucrări apărute de la anii revoluției, pînă în zilele noastre, deci într-un răstimp de 125 de ani, putem să-l caracterizăm pe Mazzini, ca teoretician burghez al problemei de unitate națională, pe Garibaldi, Magheru și Bem, conducători de oști revoluționare, pe Kossuth, organizator neobosit al forțelor progresiste, pe Kersausie, ca primul general de baricadă, pe Heinrich Heine, prevestitorul revoluțiilor, pe Petőfi, cîntărețul libertății, pe Mickiewicz, însuflețitorul revoluționarilor, pe N. Bălcescu îl putem caracteriza, ca pe un luptător consecvent pentru unitatea națională și adept convins al prieteniei popoarelor.

Rolul istoric al fiecărei personalități politice revoluționare din 1848 se mărginește, în general, la națiunea din sufletul căruia s-a desprins,

dar unele dintre ele s-au afirmat și în istoria altor popoare, conlucrând cu elementele revoluționare sau participând la acțiunea maselor altor popoare, sau contribuind la înțelegerea problemelor deosebit de complicate ale revoluțiilor în rîndurile frunțașilor politici. Între aceste personalități se află și N. Bălcescu.

Adept al ideilor de eliberare națională și al unității naționale într-un stat independent, suveran, după înfringerea revoluției din Țara Românească, N. Bălcescu vine în Transilvania apoi în Ungaria, pentru a contribui la încheierea unei colaborări între conducătorii revoluției românilor din Transilvania și guvernul revoluționar maghiar, în vederea înfruntării cu forțe comune a atacului reacțiunii. Nu precupețește cu nimic, necunoscînd oboseala, călătorește pe jos, călare, cu căruța, sute de kilometri, îndurînd greutăți enorme, ca să ducă tratative azi cu revoluționarii români, mâine cu cei maghiari, rezolvînd în ceasul al 12-lea o nobilă misiune, în interesul națiunii române și maghiare. Astfel, N. Bălcescu a devenit o personalitate marcantă nu numai în istoria românilor dar și în cea a maghiarilor.

Istoriografia maghiară a înregistrat acest fapt într-un spațiu cuvenit. Începînd de la primele lucrări istorice scrise imediat după revoluția din 1848, pînă la bogata producție științifică istorică din zilele noastre, aproape că nu găsim nici o operă care, ocupîndu-se cu istoria din secolul al XIX-lea a popoarelor din centrul Europei, să nu încerce să analizeze figura lui N. Bălcescu. Desigur altfel se scrie despre personalitatea lui în lucrările din secolul al XIX-lea și altfel în zilele noastre, datorită faptului că între timp s-au îmbogățit documentele istorice și totodată s-a schimbat și concepția în istoriografie, motivația de prezentare a eroului istoric.

Pe baza logicii istoriei lucrările care se ocupă cu N. Bălcescu pot fi împărțite în două mari grupe : cele apărute înainte de eliberare și cele după eliberare. Pe cînd lucrările apărute în trecut se caracterizează printr-o descriere faptică a evenimentelor și printr-un naționalism burghez, cele apărute după eliberare sînt bazate pe concepția marxistă atotcuprinzătoare și dovedind o preocupare exhaustivă în vederea investigării materialului documentar în legătură cu rolul său istoric și aduc mărturii științifice foarte importante și interesante, despre care se va vorbi aici în diferite comunicări. Reflectoarele istoricilor vor pătrunde și în viitor în diferite colțuri ale arhivelor, bibliotecilor și *Timpul* cu majusculă va fi fidel și față de acești istorici.

Istoriografia maghiară de dinaintea eliberării scoate în evidență doar cîte un aspect din activitatea lui N. Bălcescu, ceea ce după eliberare se

caracterizează prin aceea că mai mulți istorici s-au angajat să studieze întreaga operă a acestei personalități istorice și să publice monografii cuprinzătoare referitoare la rolul său în istorie.

Dacă încercăm să schițăm, pe baza principiilor cronologiei, rezultatele istoriografiei maghiare în legătură cu activitatea și personalitatea lui Bălcescu, atunci, în primul rând, trebuie să ne oprim la anii imediat următori revoluției. Contemporan cu evenimentele revoluției, istoricul Szilágyi Sándor, vorbește despre tratativele care au avut loc între Bălcescu și Kossuth deja în lucrarea sa publicată în 1850 la Pesta, sub titlul „*Istoria revoluției din Ungaria în 1848 și 1849*”. Merită subliniat faptul că Szilágyi imediat după înfringerea revoluției, a amintit înțelegerea între români și maghiari, arătând astfel locul important al acestui eveniment în viața celor două popoare. El și-a dat seama și de însemnătatea internațională a acordului — cu toate probabilitățile el a cunoscut textul actului *Projet de Pacification* — care putea să creeze — în condiții favorabile — posibilitatea unor noi acțiuni față de politica militară absolutistă a țarismului¹.

Fostul ministru al guvernului revoluționar maghiar, istoricul Horváth Mihály se ocupă de asemenea cu activitatea lui N. Bălcescu în Ungaria. În volumul al treilea al lucrării scrise în emigrație și apărută, în 1865 la Geneva, sub titlul „*Istoria luptei de eliberare a Ungariei în 1848 și 1849*”, analizând activitatea guvernului maghiar și a parlamentului, vorbește, pe larg, despre legea naționalităților, elaborată în urma tratativelor dintre Bălcescu și Kossuth. Prezintă amănunțit și discuțiile în legătură cu această lege susținute în parlament, la sfârșitul lunii iulie 1849. Din cele scrise de Horváth rezultă că primul ministru Szemere Bertalan, care prezenta proiectul de lege, a menționat și faptul că guvernul a discutat asupra ei cu emigranții români, desigur cu Bălcescu și Bolliac. Semnificativă este constatarea lui Szemere, consemnată de istoricul Horváth: „Am știut că fruntașii mișcării din Țara Românească au o influență puternică asupra românilor și noi am apelat la această influență”².

Cu ocazia acestei afirmări Horváth Mihály, istoricul cu concepții democratice, nu ascunde faptul că în parlamentul maghiar, care își desfășurase activitatea la Seghedin, unii deputați erau împotriva legii naționalităților. El critică cu cuvinte aspre pe aceste elemente în lucrarea sa

---

¹ Szilágyi Sándor, *A magyar forradalom története 1848-és 49-ban*. Pest. 1850, p. 402.

² Horváth Mihály, *Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben*. Ed. II-a, vol. III, Pest, 1872, p. 358.

sus-amintită : „Contele Batthyányi Kázmér care din aristocrat de naștere a devenit burghez democrat, a muștrătat tare infidelitatea față de principiile libertății și egalității acelor care erau împotriva proiectului de lege și a pledat pentru realizarea deplină a libertății și egalității. Iar Szemere a ținut una din cuvântările sale frumoase, care putea să convingă și să delecteze pe acei care l-au ascultat. A spus deschis că concepția aristocratică maghiară în problema năzuințelor naționalităților va ruina Ungaria, dacă națiunea nu se va ridica în sfârșit peste aceea. Sub influența acestui discurs strălucit care a durat aproape o oră, au amuțit rușinându-se acei democrați falși și radicali, care vorbeau totdeauna de libertate de popor, dar au mărginit limitele acesteia doar pînă acolo ca ea să servească numai interesele lor”³.

Deceniile din jurul semnării pactului dualist din 1867 nu au adus aproape nici o contribuție nouă în legătură cu analiza revoluției din 1848. Un interes nou, deosebit, îl primește cercetarea evenimentelor revoluției teres nou, deosebit, îl primește cercetarea evenimentelor revoluției și a și a personalităților conducătoare a vieții politice din acești ani la sfârșitul secolului al XIX-lea, o dată cu aniversarea a 50 de ani de la revoluție și a adîncirii rezistenței față de Austria a maselor populare maghiare, a intensificării luptei de eliberare a naționalităților asuprite. Pînă la acea dată, în istoriografia maghiară, curentul pozitivist atinge apogeul dezvoltării lui. Deși, în general, acest curent se caracterizează printr-o concepție generală idealistă, totuși unii reprezentanți ai lui, cum era de exemplu, profesorul de istorie la Universitatea din Cluj, Márki Sándor, studiind un imens material documentar, ajunge la vederi noi, mai reale. În *Istoria națiunii maghiare*, în 10 volume, apărute 1898, sub îngrijirea lui Szilágyi Sándor, Márki și Beksics Gusztáv, redactorii capitolelor referitoare la mișcările revoluționare ale naționalităților din Monarhie, vorbesc despre tratativele lui Bălcescu cu guvernul maghiar, despre acordul semnat în privința legiunii române, cu o semnificativă referire și la lucrarea lui Ghica „*Amintiri din pribegie după în 1848*”⁴. Într-o sinteză de *Istorie modernă și contemporană universală*, apărută în 1912, Márki vorbește din nou, nu numai de activitatea lui Bălcescu în problema unei înțelegeri româno-maghiare în 1849, ci și de faptul că el era cel mai consecvent conducător al revoluției din Țara Românească. Bălcescu, prin lupta și prin cuprinderea forțelor mai multor popoare — subliniază Márki — dorea să ducă la bun sfârșit chestiunea progresului național și social⁵. În această lucrare, istoricul Márki revine asupra rolului istoric

³ Horváth Mihály, *Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben*, Ed. II-a, vol. III, Pest, 1872, p. 358.

⁴ *A magyar nemzet története*, vol. 10. Budapest, 1898, p. 315.

⁵ Márki Sándor, *Az újkor és legújabb kor története*, Budapest, 1910, p. 576.

al lui Bălcescu, în capitolul unde analizează Problema Orientală după 1848, scoțind în evidență importanța planurilor lui Bălcescu din 1848, în legătură cu colaborarea popoarelor și a formării unei confederații împotriva reacțiunii în vederea eliberării popoarelor din centrul și sud-estul Europei. Istoricul subliniază că emigranții revoluțiilor din 1848, sub conducerea lui Mazzini, s-au interesat de planurile lui Bălcescu și le-au studiat cu cea mai mare seriozitate⁶.

Analizînd năzuințele naționale ale românilor, precum și mișcările daco-române, istoricul Jancsó Benedek, se ocupă în repetate rînduri de figura și rolul lui Bălcescu în evenimentele din 1848. În studiile sale el vorbește în mod amănunțit despre activitatea în Transilvania și Ungaria a emigranților români din Țara Românească, despre tratativele lui N. Bălcescu și C. Bolliac, cu guvernul maghiar. Desigur Jancsó Benedek apără poziția liberalilor maghiari și nici cum nu e dispus să accepte responsabilitatea conducătorilor revoluției maghiare în atitudinea lor față de problema națională. El explică conflictele dintre guvernul maghiar și naționalitățile cu manevrele Vienei, față de care — după părerea lui — conducerea maghiară, cu intenții bune, era neputincioasă. Despre Bălcescu Jancsó Benedek scrie cu simpatie, dar conform concepției sale, nu vede în revoluționarul român pe politicianul cu principii ferme. Îl prezintă pe Bălcescu ca un erou principal al unei „epopee romantice”⁷.

În istoriografia maghiară apar noi culori deja în deceniile premergătoare primului război mondial, pe de o parte, în urma curentului radical burghez de orientare sociologică, iar pe de altă parte în urma apariției primelor lucrări marxiste. La început aceste lucrări nu se bazau pe un material documentar nou ci au încercat să reconsidere mișcările revoluționare și naționale ale secolului al XIX-lea pe baza izvoarelor prezentate de autori mai vechi. Autorii acestor opere s-au opus concepției naționaliste tradiționale și s-au străduit să arate mobilul intern al mișcărilor și să clarifice raporturile lor cu progresul omenirii. Această literatură nu aduce date noi în legătură cu activitatea lui N. Bălcescu în Ungaria, dar pune un accent mai mare față de istoricii mai vechi pe chestiunea generală a împăcării europene.

O nouă revenire asupra evenimentelor din 1848 în istoriografia maghiară are loc între cele două războaie mondiale. Dar lucrările scrise în această perioadă nu au dus înaintea problema cunoașterii mai temeinice a legăturilor lui Bălcescu cu revoluționarii maghiari. În capitolele refe-

---

⁶ Idem, p. 584.

⁷ Jancsó Benedek, *A román nemzetiségi törekvések története és jelenlegi állapota*, vol. II, Budapest, 1899, p. 758—785.

ritoare la anii 1848—49 din *Istoria maghiară*, redactată de Szekfű Gyula și Hóman Bálint, autorii s-au ghidat după istoriografia maghiară tradițională nobiliar liberală și s-au bazat pe documentele folosite de aceasta. Față de lucrările apărute pînă atunci, caracteristic acestui volum este privirea aproape indiferentă, în unele locuri chiar pesimistă a tuturor evenimentelor ce au avut loc în 1848—49. Autorii capitolului revoluției atribuie cauzele conflictelor anilor 1848—49 naturii naționalismului din Europa în secolul al XIX-lea „cînd toată lumea — se subliniază de ei — avea încredere doar în forță și cel mult numai pe hirtie putea să fie schițat, cu respectarea intereselor reciproce, un fel de *modus vivendi*”⁸.

Am amintit doar cîteva lucrări mai semnificative din punct de vedere al concepției autorilor privitoare la activitatea marelui revoluționar democrat român N. Bălcescu. Fără pretenția să stabilim criterii precise asupra valorii acestor lucrări, dorim să subliniem că la o apreciere mai apropiată de realitate, au ajuns istoricii contemporani cu evenimentele și cei care s-au bazat pe o documentație relativ bogată și cu vederi mai reale asupra situației specifice a meleagurilor noastre.

Această afirmație a noastră, că contemporanii au văzut mai bine rolul istoric al lui Bălcescu, nu este în contradicție cu constatarea făcută la început, anume că *Timpul* cu majusculă selectează faptele și alcătuiește o ordine de valoare a lor. Reală apreciere a rolului lui Bălcescu aparține istoriografiei marxiste. În realitate după eliberare, cînd se deschide un capitol nou în viața celor două popoare, istoricii se angajează să traducă în limba maghiară operele lui Bălcescu, să depisteze noi documente în legătură cu activitatea lui, printr-o cercetare sistematică, și să prezinte viața și activitatea acestui erou poporului maghiar. La traducerea lucrărilor lui Bălcescu în limba maghiară se angajează Köpeczi Béla și Domokos Sámuel, iar prima biografie vastă a lui N. Bălcescu este elaborată de istoricul I. Tóth Zoltán. Dar analizează amănunțit personalitatea lui Bălcescu și o serie de alți istorici marxiști, care se ocupă cu problematica secolului al XIX-lea. Astfel, de exemplu, Kovács Endre, în lucrarea sa despre generalul Bem, ocupîndu-se de activitatea lui Bălcescu în Ungaria, spune : „Acele acțiuni pe care Bălcescu le-a făcut în luna mai 1849, constituie cele mai strălucitoare capitole ale istoriei legăturilor româno-maghiare”⁹. Tot Kovács Endre — într-o lucrare a sa despre activitatea emigrației — analizînd preocupările lui Bălcescu după revoluție, pe baza unei documentații multilaterale și noi, scoate în evidență concordanța în vederi a revoluționarului român cu revoluționarii maghiari Teleki László

---

⁸ Hóman Bálint — Szekfű Gyula, *Magyar történet*, vol. VII, Bpest, f.a. 238.

⁹ Kovács Endre, *Bem József*, Budapeșt, 1954, p. 508.

și Klapka György, care deja în perioada revoluției au subliniat importanța renunțării la supremația maghiară, la necesitatea ruperii de ideea imperiului sfântului Ștefan și au militat pentru rezolvarea contradicțiilor prin satisfacerea aspirațiilor românilor, slavilor. Autorul analizează rolul și personalitatea lui Bălcescu, în textura complicată a concordanțelor și controverselor, într-un ton care nu se sgîrcește în epitete elogioase și echi-tabile. Waldapfel Eszter, într-o lucrare a sa de istorie a diplomației, accentuează că N. Bălcescu era unul dintre cei mai clarvăzători politicieni, înzestrat cu multă înțelepciune, un diplomat cu mare tact — chiar pe măsura europeană.

În modul cel mai intens — cum am subliniat — s-a ocupat cu rolul și personalitatea lui N. Bălcescu, I. Tóth Zoltán. Deja ca student a hotărît că va studia întreaga viață a lui Bălcescu. În cadrul seminarului condus de profesorul parizian Jacques Auel, I. Tóth Zoltán a prezentat o lucrare despre corespondența lui N. Bălcescu cu Alexandru Golescu. Iar după terminarea studiilor, revenind în Ungaria înaintea izbucnirii celui de-al doilea război mondial, a scris mai multe studii privind activitatea din Ungaria a eroului istoric. Dintre acestea amintim aici — în rezumatul lucrării noastre — studiul intitulat *N. Bălcescu pentru colaborarea poporului maghiar și român în 1848—49*. Monografia sa despre marele revoluționar apare în 1958, după moartea sa. În această monografie I. Tóth Zoltán scoate în evidență rolul revoluționar al lui Bălcescu, analizează pe omul devenit politician și teoretician, în urma studiilor sale și a experienței. Insistă asupra problemei cum s-a ivit prima dată și cum s-a dezvoltat în el ideea colaborării poporului român cu poporul maghiar împotriva reacțiunii europene. Istoricul maghiar Csátáry Dániel, care a pregătit pentru tipar monografia scrisă de I. Tóth Zoltán despre Bălcescu, scrie în introducere : „Astfel poate să scrie despre Bălcescu numai acel om, care simte împreună cu el, este alături de principiile lui, de poporul lui, de cauza poporului lui. De acest lucru poate fi capabil, deoarece, pe baza studiilor sale și a experienței sale de viață, a înțeles identitatea situației propriului său popor cu a poporului român“¹⁰.

După moartea lui I. Tóth Zoltán cercetarea în legătură cu Bălcescu și contemporanii săi a continuat. Noi lucrări au apărut sub semnătura istoricilor : Spira György, Kemény G. Gábor și alții. Precierile lor în legătură cu activitatea lui Bălcescu sînt identice cu ale istoricilor marxiști mai sus-pomeniți.

S-au preocupat și se preocupă cu cercetarea activității și a personalității lui N. Bălcescu și istoricii maghiari din patria noastră. Nu există un adevărat istoric maghiar, cu o preocupare de istorie modernă, să nu

---

¹⁰ I. Tóth Zoltán, *Bălcescu Miklós élete*, Budapest, 1958, p. 11.

fi căutat vreo ocazie pentru valorificarea documentelor depistate în legătură cu activitatea acestui erou istoric, să popularizeze figura lui Bălcescu în rîndul oamenilor muncii maghiari. Revista „Korunk“, încă între cele două războaie mondiale, a prezentat personalitatea lui N. Bălcescu. Istoricii Bányai László și Balogh Edgár, în multe articole au analizat activitatea și ideile lui, publicînd în limba maghiară și un volum de documente din operele sale, după eliberare.

Istoricii maghiari deseori pun în paralelă personalitatea și activitatea lui Bălcescu și a lui Petőfi. Subliniază că ambii au rămas fideli în respectul, în dragostea față de popoarele iubitoare de libertate. Ambii au privit cu încredere în viitor, în ciuda eșecurilor temporare. Nu a așteptat nici unul dintre ei răsplata pentru activitatea ce au desfășurat-o, dar nici nu și-au vîndut ideile lor. Ei au realizat unitatea eticii și esteticii în politică.

Bibliografie orientativă

Szilágyi Sándor, *A magyar forradalom története 1848-és 49-ben* (Istoria revoluției maghiare în 1848 și 49), Pesta 1850.

Horváth Mihály, *Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben* (Istoria luptei de independență a Ungariei în 1848 și 1849), Ed. II-a, vol. III, Pest, 1872.

A magyar nemzet története (Istoria națiunii maghiare Redactată de Szilágyi Sándor), vol. X, Budapest, 1898.

Márki Sándor, *Az újkor és a legújabb kor története* (Istoria epocii moderne și contemporane), Budapest, 1910.

Jancsó Benedek, *Szabadságharcunk és a dákó-román törekvések* (Lupta de eliberare națională a noastră și năzuințele daco-române), Budapest, 1895.

Hóman Bálint, — Szekfű Gyula, *Magyar történet* (Istoria maghiară), vol. VII, Budapest, f.a.

Bălcescu Miklós, *Válogatott munkái* (Scrierile alese ale lui N. Bălcescu), Redactat de I. Tóth Zoltán, Budapest, 1950.

Kovács Endre, *Bem József*, Budapest, 1954.

Kovács Endre, *A Kossuth-emigráció és az európai szabadságmozgalmak* (Emigrația Kossuth-iană și mișcările de eliberare europene), Budapest, 1967.

Waldapfel Eszter, *A független magyar külpolitika. 1848—1849* (Politica externă independentă maghiară. 1848—1849). Budapest, 1962.

I. Tóth Zoltán, *Bălcescu Miklós a magyar és a román nép összefogásáért 1848—49-ben* (N. Bălcescu pentru colaborarea poporului maghiar și român în 1848—49), în vol. *Magyar Történész Kongresszus* (Congresul de istorie maghiar) Budapest, 1954, p. 212—231.

I. Tóth Zoltán, *Bălcescu Miklós élete* (Viața lui Nicolae Bălcescu), Budapest, 1958.

I. Tóth Zoltán, *A magyar-román szövetség kérdése 1848-ben* (Problema alianței maghiaro-române în 1848) *Századok*, nr. 1-4 din 1948, An. 82, p. 252—282.

I. Tóth Zoltán, *Kossuth és a nemzetiségi kérdés 1848—49-ben* (Kossuth și problema națională în 1848—49), în *Kossuth Emlékkönyv* (Volum omagial Kossuth), vol. II, Budapest, 1952, p. 248—340.

I. Tóth Zoltán, *Magyarok és románok. Történelmi tanulmányok* (Maghiarii și românii. Studii istorice). Budapest, 1966.

Spira György, *A magyar forradalom 1848-49-ben* (Revoluția ungară în 1848—49), Budapest, 1959.

Kemény G. Gábor, *N. Bălcescu alakja a magyar történelem-szemléletben* (Figura lui N. Bălcescu în concepția istorică ungară), Előre, 1969, nr. 6735.

Arató Endre, *A nemzetiségi kérdés története Magyarországon* (Istoria problemei naționale în Ungaria), vol. I—II, Budapest, 1960.

Makkai László, *Magyar-román közös múlt* (Trecut comun maghiar-român), Budapest, 1948.

Kemény G. Gábor, *A szomszéd népekkel való kapcsolataink történetéből. Válogatás két évszázad írásaiból* (Din istoria legăturilor cu popoarele vecine. Culegere din texte de două secole), Budapest, 1962.

Magyarország története (Istoria Ungariei), redactat de Molnár Erik, Budapest, 1964.

Csatáry Dániel, *Az 1848-as román forradalom* (Revoluția română din 1848), în *Valóság* (Realitate), nr. 10 din 1947, p. 716—722.

Csatáry Dániel, *Román-magyar kapcsolatok. Történelmi vázlat* (Legături româno-maghiare. Schiță istorică), Budapest, 1958.

Nicolae Bălcescu, *Válogatott munkái* (Operele alese ale lui N. Bălcescu), întocmit, prefăcut și cu adnotare de Balogh Edgár, București, 1956.

NICOLAE BĂLCESCU ȘI RĂSCOALA LUI HOREA

de NICOLAE EDROIU

În istoriografia răscoalei lui Horea revoluționarul și istoricul Nicolae Bălcescu ocupă un loc aparte. Cu N. Bălcescu se deschid paginile de înțelegere a răscoalei transilvănene din 1784, de înscriere a ei în șirul marilor mișcări sociale și naționale ale poporului român.

Pentru a înțelege mai bine contribuția lui N. Bălcescu spre o nouă viziune asupra răscoalei lui Horea trebuie aruncată mai întâi o privire asupra istoriografiei de la noi din răstimpul cuprins între anul răscoalei, 1784—1785 și anul revoluționar 1848—1849. Observăm că istoriografia română din această perioadă e aproape insensibilă la semnificația ridicării țărănimii ardeleni din 1784 de sub conducerea lui Horea. Fenomenul a fost explicat: iluministă în atitudine, comportament și opera sa istoriografică, luptătoare pentru drepturi, pe plan politic, în favoarea poporului român, intelectualitatea românească din Transilvania e silită să se declare în dezacord cu soluția populară, a unei ridicări sociale de amploarea răscoalei lui Horea¹. O asemenea luptă socială — gîndeau fruntașii români din Transilvania — mai degrabă ar cauza neplăceri luptei lor pe plan politic, în cadrele legii. De cele mai multe ori din tact politic, intelectualitatea românească din Transilvania nu face referiri la răscoala lui Horea, iar cînd simte nevoia să o facă, aprecierile nu sînt dintre cele favorabile cauzei și luptei țărănimii răsculate la 1784.

Dintre intelectualii români care s-au remarcat și pe planul unei activități istoriografice sînt mai întâi chiar contemporanii evenimentului.

---

¹ D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*. Ediție nouă, revăzută, București, Edit. Științifică, 1967, p. 281—300.

Samuil Micu în *Istoria* sa, realizată în primii ani ai secolului al XIX-lea, rezervă doar câteva rînduri răscoalei, Horea, Cloșca și Crișan fiind socotiți „nește oameni blăstămați... carii voia să strice nemeșugul”². Petru Maior, în focul polemicii cu Kopitar, aducînd în discuție pasajul din *Statistica Ungariei* a lui Martin Schwartner³, unde Horea și Cloșca sînt prezentați alături de alte mari personalități de origine românească (anume Iancu de Hunedoara și fiul acestuia Matia Corvin), se ridică împotriva unei asemenea apropieri, socotind că răzvrătiții de la 1784 nu pot sta alături de figurile române vechi⁴, așa cum în 1812 mai protestase un intelectual român din Transilvania⁵ pe care P. Maior îl apără acum.

Un alt contemporan, Ioan Monorai, martor ocular al unor scene din răscoală, pe care le și descrie în *Scurtă cunoștință a lucrurilor Dachiei* din 1820 (și în versiunile latine din 1820 și 1822 intitulate *Brevis notitia rerum Dacicarum*) pare a avea mai multă înțelegere față de lupta țăranilor răsculați la 1784. La trei decenii și jumătate după eveniment e de observat o ușoară defecțiune în atitudinile românești de pînă acum față de răscoală. Această ușoară schimbare, în cazul lui I. Monorai, se datorează, poate, și situației autorului, de preot sătesc neantrenat în disputele politice ale vremii, neobligat să adopte, diplomatic, o anumită atitudine. Lucrarea lui a și rămas, de altfel, în manuscris, neavînd o circulație oarecare; în cuprinsul ei sînt rezervate două subcapitole răscoalei lui Horea, relatîndu-se maltratările la care erau supuși țăranii răsculați căzuți în mîinile autorităților și armatei imperiale, stîrnind, în orice caz, compasiune⁶.

În același deceniu se plasează efortul lui Timotei Cipariu, mai puțin cunoscut pînă acum. În 1828 tînărul T. Cipariu, cercetînd biblioteca lui S. Teleki din Tîrgu Mureș transcrie din broșuri străine pasaje privitoare la răscoală, anume din broșura girondinului J.-P. Brissot *Seconde lettre d'un défenseur du peuple a l'Empereur Joseph II*, (tipărită în 1785) și din broșura germană pusă în circulație încă în vremea răscoalei, intitulată

---

² Samuil Micu, *Istoria și lucrurile și întîmplările românilor*, tom. I, p. 493 (287)—494 (288) Ms. în Bibl. Filialei din Cluj a Academiei, fond. Oradea, nr. 436 (67). Citat și la D. Prodan, *op. cit.*, ed. a II-a, p. 289.

³ M. Schwartner, *Statistik des Königreichs Ungarn*, I—III, 2 Auflage, Ofen, 1809—1811.

⁴ Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, Buda, 1834, ediția Iordachi de Mălinescu, *Disputațiile*, p. 57—58.

⁵ D. Prodan, *op. cit.*, p. 290.

⁶ I. Monorai, *Scurtă cunoștință a lucrurilor Dachiei (1820)*, p. 241—258. Ms. în Bibl. Episc. Ortod. Arad, ms. nr. 38 (nr. vechi 566). Fragmentul privind răscoala lui Horea publicat de Ed. I. Găvănescu, în „Analele Acad. Rom.”, Mem. Sect. Ist., Seria III, tom. XXI, Mem. 16, p. 21—25. Comentariu la D. Prodan, *op. cit.*, p. 291—292.

Umständlicher Bericht von den in Siebenbürgen entstanden Unruhen, fără a fi lăsat însă aprecieri asupra răscoalei⁷. Tot lui T. Cipariu îi datorăm și cele dintii eforturi românești de strângere a folclorului răscoalei, el înregistrând o variantă din celebra *Carmina Valachica*, un ciclu, în versuri românești, despre răscoala din 1784⁸.

Apropierea de anul 1848 produce deplasări sensibile de optică asupra evenimentului de la 1784. Ce-i drept, diplomatic, parte din intelectualitatea românească se ține încă deoparte sau e în dezacord cu răscoala; cel mai elocvent exemplu este al cărturarului român G. Bariț, care, în 1846, recenzînd în „Foaie pentru minte” cartea de călătorie a lui Auguste de Gerando, *La Transylvanie et ses habitants* (tipărită la Paris în 1845), nu admite ca Horea și Cloșca să fie socotiți printre marii generali ai românilor, care au știut să organizeze mulțimile — în cazul răscoalei de la 1784 mulțimea de moți participantă⁹. Tonul său de mai târziu, de după anii 1848—1849, cînd se ocupă și de răscoala din 1437, nu numai de răscoala lui Horea, va fi cu totul altul.

Se interpune anul revoluționar 1848, cu noua perspectivă și viziune pe care o imprimă istoriografiei românești. Se produce o apropiere de istoria socială, a luptelor sociale cunoscute în istoria țărilor române. O ideologie revoluționară, care pune acum preț pe ridicarea la luptă a mulțimilor, produce o apropiere de asemenea momente din trecut, le ridică de-a dreptul la rangul unor argumente și justificări de natură istorică și politică. Tonul revoluționar al apărării răscoalei lui Horea, așa cum l-am cunoscut în Franța anilor 1784—85, ani premergători marii revoluții franceze din 1789, îl înregistrăm acum în țările române înaintea revoluției de la 1848. Îl înregistrăm în Transilvania, unde Avram Iancu rostește, în ianuarie 1847, cînd se ținea dieta din Cluj, care refuza luarea de măsuri în direcția îmbunătățirii stării țăranului aservit, acele

---

⁷ Vezi ms. 266 din Bibl. Filialei din Cluj a Academiei, fond. *Blaj*, p. 8—17 și urm. Despre cercetările lui T. Cipariu din 1828 în biblioteca din Tîrgu Mureș, vezi Blédy Géza, *Contribuții la istoria filologiei române. Tînrul Cipariu la biblioteca „Teleki” din Tîrgu Mureș*, în „Omagiu lui Iorgu Iordan”, București, Ed. Acad. 1958, p. 81—84.

⁸ Cf. ms. în Bibl. Filialei din Cluj a Academiei, fond. *Blaj*, T. Cipariu, *Versuri și Varia*, f. 14. Varianta culeasă de T. Cipariu a fost publicată de I. Naghiu, *O poezie despre Horea*, în „Pagini literare”, Turda, IX, 1943, nr. 9—12, p. 251—253.

⁹ Gh. Barițiu, *Reflecții la descrierea românilor prin D. A. de Gerando*, în „Foaie pentru minte”, IX, 1848, nr. 6—7, p. 55—56; republicat fragmentar în antologia *George Barițiu. Scrieri social-politice*, București, Edit. Politică, 1962, p. 90—92. Vezi și comentariul lui D. Prodan, *op. cit.*, p. 293. În urma recenziei lui G. Bariț, în noua ediție a memorialului de călătorie, A. de Gerando a schimbat pasajul în discuție. Cf. A. de Gerando, *La Transylvanie et ses habitants*, ed. II-a, Paris, 1847, p. 232.

cuvinte-sentință asupra capetelor nobilimii reacționare : „Nu cu argumente filozofice și umanitare vei putea convinge pe acei tirani, ci cu lancea, ca Horea“¹⁰.

Este momentul cînd din Țara Românească vine marele efort de înțelegere a răscoalei lui Horea datorat lui Nicolae Bălcescu. Cel care trăsesese trăsura de unire între mișcarea revoluționară a lui Tudor Vladimirescu și revoluția de la 1848 din Țara Românească, operează în același sens acum în istoria românilor ardeleni : realizează relația între răscoala lui Horea din 1784 și revoluția transilvană din 1848—1849. Cunoaște pe moși, urmașii lui Horea, ai lui Cloșca și al lui Crișan chiar în acei ani de nouă ridicare la luptă pentru drepturi sociale și naționale în jurul lui Avram Iancu ; încearcă în biblioteci străine să adune material documentar relativ la răscoala lui Horea. Încorporează, la nivelul istoriei naționale, evenimentul din Munții Apuseni petrecut în toamna anului 1784 într-un text politic : în proclamația adresată de la Constantinopol din 8 martie 1849 emigrației moldo-române de la Paris, cerînd strîngerea la un loc a forțelor revoluționare românești în lupta pentru libertate socială și națională, N. Bălcescu aduce exemplul înaintașilor : „Bărbații noștri cei mari, carii întrupară în sine individualitatea și cugetarea poporului spre a o manifesta lumii, trăiră, se luptară și periră martiri pentru această credință (uniunea națională). Pentru dînsa Mircea cel Bătrîn și Ștefan cel Mare trag asupra patriei pustiirea și robirea turcilor ; pentru dînsa Mihai cel Viteaz cade ucis în cîmpul Torda, pentru dînsa Șerban Cantacuzino bea otravă, pentru dînsa Horea moarte cumplită pe roată suferă...“¹¹, reluînd această încadrare un an mai tîrziu, în studiul *Mersul revoluției în istoria românilor*¹².

De altfel, în anii 1850—1851, în mai multe împrejurări, N. Bălcescu lasă aprecieri asupra răscoalei lui Horea. În corespondența lui cu Wladislaw Zamojski, datată Paris, 1 iulie 1850, N. Bălcescu arată asupra socială și națională la care au fost supuși românii din Transilvania, faptul că din această cauză ei au luat parte la toate războaiele Principatelor Române contra Ungariei, și s-au răscolat în nenumărate rînduri, încît „în 1784 a fost nevoie de eforturi pentru a fi înăbușită revoluția dublă, politică și socială, încercată de către Horea“¹³ ; după ridicarea din 1784

---

¹⁰ Ioșif Sterca Suluțiu, *Biografia lui Avram Iancu*, Sibiu, 1897, p. 5—6.

¹¹ Cf. N. Bălcescu, *Opere*, IV, ed. G. Zane, București, Ed. Acad. 1964, p. 135.

¹² Idem, *Mersul revoluției în istoria românilor*, în N. Bălcescu, *Opere*, I, *Studii și articole*, București, Ed. Acad., 1953, p. 311. Studiu publicat mai întîi la Paris în „România Viitoare“, I, 1850, p. 7—15 și datat Paris, 16 sept. 1850.

¹³ Idem, în N. Bălcescu, *Opere*, IV, ed. G. Zane, p. 314.

urmează momentul din 1791, apoi anul 1848. Aceleași idei sînt expuse în textul scrisorii lui N. Bălcescu din februarie 1851 către comitetul de conducere al emigrației maghiare din Paris¹⁴. Iar în discursul său rostit la Paris la 3 mai 1851, cu privire la *Mișcarea românilor din Ardeal la 1848*, găsim o apropiere între răscoala din 1784 și revoluția din 1848 atunci cînd — după tratarea mișcării iluministe — spune: „Horea luă secura în mînă și, înmuind-o în sînge unguresc și nemțesc, scrise cu dînsa drepturile nației române și programa politică și socială a revoluțiilor ei viitoare... Anul 1848 găsi pe români într-aceste idei. Românii din Ardeal fură din cei dintîi care salutară cu înfocare falnicul soare de libertate ce luminează atunci omenirea“¹⁵.

O apropiere între răscoala din 1784 și alte mișcări sociale ale „veacului de mijloc“ (adică ale evului mediu) precum și cu revoluția din 1848, găsim în capitolul *Unitatea națională din Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul*: „Astfel, revoluțiile veacului de mijloc aceea de la 1437 răscoala de la 1599, insurecția lui Horea de la 1784 și revoluția de la 1848 fură mai mult inspirate de setea răzbunării decît de dragostea libertății și pentru aceea românii nu-și putură asigura libertatea“¹⁶.

Cu Avram Iancu și Nicolae Bălcescu răscoala lui Horea este ridicată acum în șirul marilor mișcări sociale ale poporului român, conducătorii ei fiind inseriați între marii eroi, marile personalități politice românești, este încorporată în textul politic, în cuvîntarea politică, constituind argument de natură istorică în justificările ideologiei pașoptiste, utilizat — și nu întîmplător — de cei doi fruntași ai revoluției române de la 1848. S-a aruncat, hotărît, o altă viziune asupra răscoalei lui Horea, tocmai în acele vremi de nouă ridicare revoluționară din anii 1848—1849 și din anii de analiză care au venit imediat după aceea. Este deschisă, astfel, calea spre cercetarea la document a răscoalei, studiile istorice românești de după această dată beneficiind de această perspectivă asupra evenimentului, cîștigată prin gîndirea de la 48.

Nicolae Bălcescu deschide, el însuși, seria acestor cercetări documentare. Efortul lui T. Cipariu din 1828, e, poate, și un exercițiu didactic; N. Bălcescu e și aici, indiscutabil, un înaintemergător. În biblioteci franceze, în Biblioteca Națională din Paris mai ales, caută cu înfrigurare material referitor la răscoală. Îl găsește în presa franceză din anii răscoalei, 1784-85, în acele produse ale ecoului larg pe care răscoala l-a

---

¹⁴ *Ibidem*, p. 359—360.

¹⁵ Idem, *Mișcarea românilor din Ardeal la 1848*, în N. Bălcescu, *Opere*, I, p. 331—332.

¹⁶ Idem, *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul*, în N. Bălcescu, *Opere*, II, p. 261.

avut în Europa acelei vremi. Extrasele făcute de Bălcescu după știrile publicate în „Gazette de France“, „Journal politique de Bruxelles“, recuperate de Al. Odobescu și păstrate azi în Biblioteca Academiei¹⁷, au fost publicate de Al. Papiu-Ilarian în *Tesaur de monumente istorice*¹⁸, fiind multă vreme sursă — alături de puține altele — de cunoaștere a răsunsetului european al răscoalei¹⁹.

Prin mijlocirea lui Nicolae Bălcescu se realizează, într-alt rînd, și cel dintîi contact în istoriografia românească și cea străină cu privire la tratarea răscoalei lui Horea. De la încorporarea oarecum statică a răscoalei lui Horea înșiruită între evenimentele întîmplăte în timpul domniei lui Iosif al II-lea, așa cum făcea istoricul german W. E. Christiani în deceniul imediat de după răscoală²⁰, cu Hyppolyte Desprez, călător prin Transilvania dar și istoric și om cu influență asupra opiniei publice franceze, avem o încadrare a răscoalei de către istoriografia europeană și istoria mișcărilor sociale ale românilor înșiși²¹. H. Desprez realizează — se pare — această viziune evolutivă asupra răscoalei lui Horea tocmai în urma unor contacte cu revoluționarul și istoricul român Nicolae Bălcescu²². Dacă pînă acum istoriografia europeană demonstrase un avans în cuprinderea răscoalei lui Horea, odată cu anul 1848 se realizează un prim contact între istoriografia europeană și cea românească în problema răscoalei lui Horea; chiar dacă nu-i poate oferi încă ceva mai mult în partea de informație, istoriografia pașoptistă de la noi, tocmai prin N. Bălcescu, oferă istoriografiei europene

---

¹⁷ Bibl. Academiei, Mss., nr. 82, f. 393r—407v, 410r—418v, 423r—425v, 427r—430v, 431r—432v.

¹⁸ Al. Papiu Ilarian, *Tezaur de monumente istorice*, tom. III, 1864, p. 351—364. Vezi și Gh. Georgescu-Buzău, *Caracterul răscoalei țărănești din Transilvania de la 1784 văzut de istoriografia burgheză română*, în „Studii“, VIII, 1955, nr. 5—6, p. 75—76.

¹⁹ Al. Odobescu, *Moșii și Curcanii. Două conferințe ținute la Ateneul București*, București, 1878, 96 p., și ed. II-a, 1888; Al. Odobescu, *Opere alese*, II, ed. Al. Iordan, București, 1936, p. 69; N. Edroiu, *Ecolul răscoalei lui Horea în presa franceză*, în „Apulum“, VIII, 1970, p. 127—136.

²⁰ W. E. Christiani, traducerea lui Millot, *Universalh istorie*, vol. 15, Viena, 1794, p. 389—395; N. Edroiu, *Prima istorie universală care vorbește despre răscoala lui Horea*, în „Acta Musei Napocensis“, III, 1966, p. 491—496.

²¹ H. Desprez, *Les paysans de l'Autriche*, în „Revue des Deux Mondes“, vol. XIX, 1847, p. 332—349; Idem, *La Moldo-Valachie et le mouvement roumain*, în „Revue des Deux Mondes“, I, ian. 1848, Paris, 31 p. Vezi și L. Maior, *O pagină din legăturile franco-române. Hippolyte Desprez călător în țările române*, în „Studia Universitatis Babes-Bolyai“, series Historia, an. XIII, 1968, fasc. 2, p. 103—113.

²² L. Maior, *op. cit.*

puntea de înțelegere către evenimentul încadrat într-o serie de fapte istorice dintr-o istorie națională.

Istoriografia românească simte această întârziere în tratarea și cercetarea răscoalei lui Horea. Imediat după 1848-49 avem — după efortul făcut în bibliotecile franceze de către N. Bălcescu — încercările lui Al. Papiu Ilarian, în *Istoria românilor în Dacia superioară* din 1851²³, apoi a lui A. Treboniu Laurian din 1853, în a sa *Istorie a românilor*²⁴. Trebuia strînsă o documentație, mai întîi, privitoare la răscoală, de care direcție apare preocupat același Al. Papiu-Ilarian în 1864²⁵; cărturarul blăjan Ioan Micu Moldovan, membru al Academiei Române, introduce tratarea răscoalei lui Horea într-un manual școlar de aleasă ținută științifică, publicat la Blaj în 1866²⁶. Sînt chiar eforturile istoriografice românești care prefătează cercetările și realizarea lui Nic. Densușianu la împlinirea centenarului răscoalei, cînd evenimentul din 1784 își primește acea valoroasă lucrare monografică.

După cîte s-a putut vedea, locul lui N. Bălcescu în istoriografia răscoalei lui Horea este unul cu totul deosebit. Mai întîi, este efortul de înțelegere a evenimentului, de modificare a atitudinii istoriografiei românești în aprecierea răscoalei din 1784. De N. Bălcescu sînt legate apoi primele încercări de adunare a documentației privitoare la răscoală, chiar dacă ele au fost îndreptate asupra unor produse ale ecoului european al răscoalei. În sfîrșit, cu N. Bălcescu se realizează contactul între istoriografia română și cea europeană cu privire la răscoala lui Horea, oferindu-se puncte de reper prețioase în studierea răscoalei de către istoriografia din perioada următoare.

---

²³ Al. Papiu Ilarian, *Istoria românilor în Dacia Superioară*, tom. I, Viena, 1851, p. 81—82, 252.

²⁴ Aug. Treboniu Laurian, *Istoria românilor*, part. III, Iași, 1853, p. 236—238.

²⁵ Vezi textele documentare și narrative publicate în *Tezaur de monumente istorice*, III, 1864, p. 298—405.

²⁶ Ioan Micu Moldovan, *Istoria Ardealului*. Pentru Școalele populare, Blaj, 1866, p. 88—90. Fragmentul e reprodus și la St. Manciulea, *Ioan Micu Moldovan, autor de manuale istorice*, în „Cultura creștină”, Blaj, 1938, nr. 3—4, p. 174—175.

NICOLAE BĂLCESCU ÎN PRESA MAGHIARĂ DIN ANII 1848-1849

de A. EGYED

1

Este cunoscut faptul că principalul izvor istoric pentru biografia, activitatea și gândirea marelui democrat revoluționar român N. Bălcescu îl constituie scrierile sale, numeroase, de felurite genuri. Ne gândim la vasta corespondență întreținută cu prietenii, cu oameni politici, persoane particulare și cu membrii familiei, la lucrările științifice, al căror subiect a fost ales totdeauna în așa fel încît se refereau la problemele majore din istoria poporului român și, în sfîrșit, avem în vedere bogata sa activitate publicistică. Apare deci firesc că istoricii care au abordat sau abordează viața și activitatea lui N. Bălcescu au recurs sau recurg în primul rînd la această sursă istorică de primă mîină, în ambele sensuri. Așa stau lucrurile nu numai în istoriografia română, dar și în cea maghiară, care a vădit o preocupare susținută față de marele Bălcescu, luptător activ pentru progresul social, pentru unitatea politică a poporului român, și totodată un militant al colaborării româno-maghiare.

2

După izbucnirea revoluției din 1848-49 și a promulgării principiului libertății presei, în Ungaria și Transilvania presa cotidiană a dobîndit un rol deosebit de mare în informarea maselor și la formarea opiniei publice. Se poate afirma că cronica evenimentelor, a întîmplărilor

reale, precum și a zvonurilor inerente în asemenea timpuri, care se răs-pindeau peste tot (deci aparțineau vieții reale), este oglindită în coloanele ziarelor și gazetelor. De aceea, pare de neconceput scrierea istoriei revoluției fără consultarea temeinică a presei contemporane. Firește, este tot atît de adevărat că acest izvor istoric are lacunele sale ; în toiul evenimentelor furtunoase s-au strecurat în coloanele ziarelor, pe lângă fapte și evenimente veridice, știri nesigure sau false și chiar zvonuri, iar pe de altă parte, evenimentele erau comentate prin prisma anumitor interese de clasă, naționale, de partide, de grup. De aceea documentele, știrile, relatările și mai ales comentariile ziarelor trebuiesc analizate în contextul evenimentelor, confruntate cu alte izvoare, după legile criticii izvoarelor.

Istoriografia noastră a folosit totdeauna presa din anii 1848-49 ca izvor istoric, dar nu a valorificat în totalitatea ei bogata documentație cuprinsă în ea. Vorbind la concret, presa maghiară din Transilvania și Ungaria conține un bogat material documentar nevalorificat încă referitor la revoluția din Țara Românească și, în cadrul acesteia, referitor la conducătorii ei, precum și cu privire la relațiile româno-maghiare din perioada revoluției.

Presa maghiară din timpul revoluției din 1848-49, pe care am cercetat-o se poate grupa în trei categorii mari : 1) presa de stînga ; 2) guvernamentală și 3) liberală.

Presa de stînga aparținea grupărilor radicale, care urmăreau adîncirea, din toate punctele de vedere, a revoluției, manifestîndu-și de multe ori nemulțumirea față de politica guvernelor și intransigența față de liberalii moderați. În problema națională, aceste grupări, respectiv organele lor de presă se situau pe o poziție mai realistă decît guvernele maghiare. În Transilvania un astfel de caracter l-a avut ziarul *Ellenör* apărut în 2 mai 1848 la Cluj, fiind redactat de tînărul istoric și publicist Kővári László iar apoi de Dósa Dániel. În Ungaria presa de stînga aparținea mai multor curenți : astfel *Március Tizenötödike* era organul tinerilor scriitori care au jucat un mare rol în izbucnirea și mai ales pregătirea ideologică a revoluției ; publicația *Munkások Újsága*, fondată de revoluționarul-democrat Táncsics Mihály, reprezenta ideile și atitudinea revoluționarilor democrați plebei, iar *Népelem* de sub redacția fraților Madarász, era organul radicalilor burghezi.

Presa guvernamentală era și ea diferențiată. Oficinosul *Közlöny* care apărea la Pesta, Debrețin, Seghedin și Arad (în funcție de schimbările sediului guvernului revoluționar) era organul guvernului ; cu toate acestea de multe ori era departe de a reprezenta politica și linia preconizată de Kossuth. De aceea Kossuth a simțit nevoia editării unui organ de

presă propriu, al lui și al celor fideli lui, care se va numi *Kossuth Hirlapja*, și a fost cel mai răspândit ziar maghiar în acel timp. Redactorul lui principal a fost scriitorul de renume Bajza József. După orientarea politică, în același curent se poate încadra și cotidianul *Honvéd*, editat la Cluj din inițiativa generalului Bem, începând cu 28 decembrie, sub redacția lui Ocsvai Ferenc.

În sfârșit, presa liberală era reprezentată din organele mai vechi care au continuat să apară și în timpul revoluției, precum și din organele moderaților (a partidului păcii), care doreau împăcarea cu dinastia. Putem enumera aici pe *Esti Lapok* apărut la Debrețin și Pesta, fiind redactat, cu întreruperi, de scriitorul Jókai Mór, și ziarul *Pesti Hirlap* de sub redacția scriitorului transilvan Kemény Zsigmond. În Transilvania presa liberală maghiară era reprezentată prin *Kolozsvári Híradó* — continuatorul ziarului *Erdélyi Híradó*, — apărut sub acest titlu, sub redacția lui Ocsvai Ferenc începând cu 1 iulie 1848. Acest ziar avea o poziție întrucitva diferită de cea din Ungaria, întrucit nu împărtășea politica partidului păcii, fiind mai mult preocupată de probleme specific transilvane.

În cursul cercetărilor am acordat în mod firesc o mare atenție presei din Transilvania. Am reușit să parcurg coloanele ziarelor *Ellenör*, *Kolozsvári Hirlap* și *Honvéd*, dar din nefericire au rămas necercetate publicația *Brassói Lap*, care a apărut în anul 1849, și ziarul *Arad*, tot din 1849, deoarece colecțiile acestora nu ne-au stat la dispoziție. Din presa maghiară din Ungaria am cercetat ziarele enumerate mai sus, punând un accent mai mare asupra lui *Kossuth Hirlapja* și *Népelem*.

În urma acestor cercetări am putut constata că în presa maghiară din anii 1848—49 există un material documentar relativ bogat cu privire la Nicolae Bălcescu. Se cuvine să precizăm însă de la bun început faptul că numele lui Bălcescu nu apare des : am putut depista doar șase asemenea documente ; a doua categorie de documente, care sînt mult mai numeroase, se referă indirect la persoana lui N. Bălcescu, ele înfățișînd evenimente la care el a luat parte nemijlocit ; în sfârșit, am descoperit cîteva documente care se ocupă direct de activitatea lui Bălcescu fără însă să pomenească numele lui (este vorba de acele documente care au apărut în *Honvéd* despre tratativele lui Bălcescu).

Firește, nu contează atît numărul, cît valoarea documentelor. Apre-ciind din acest punct de vedere materialul documentar din presa maghiară cu privire la N. Bălcescu, nu se poate spune că ea aduce noutăți senzaționale, dar se poate afirma că ea aduce o contribuție la cunoașterea mai aprofundată a unor aspecte, de loc neimportante, din activitatea lui N. Bălcescu precum și a împrejurărilor în care s-a desfășurat această

activitate. În plus, documentația consultată relevă mai pregnant, decît informațiile cunoscute pînă în prezent, solidaritatea opiniei publice maghiare cu revoluția din Țara Românească, atrăgînd prin aceasta atenția celor interesați asupra unui aspect mai puțin cercetat din istoria relațiilor româno-maghiare.

3

Primele știri și relatări despre N. Bălcescu și activitatea lui apar în presa maghiară în contextul evenimentelor revoluției din 1848 din Țara Românească. Despre izbucnirea revoluției, ziarele îi informează pe cititori în primele zile ale lunii iulie, deci cu o întîrziere de 10-12 zile, fapt explicabil prin proastele posibilități de comunicație ale vremii. În ziua de 2 iulie ziarul *Ellenör* din Cluj, scriind laconic despre începutul revoluției, scoate în evidență caracterul pașnic al transformărilor petrecute care nu au necesitat jertfe în vieți omenești¹. Interesantă este știrea din 4 iulie după care : „Republica din Dacia este proclamată“² ceea ce constituie o interpretare personală, dar arbitrară a noii Constituții, a abdicării domnitorului Gh. Bibescu și a formării noului guvern. Notăm că în știrile din *Ellenör* nu apare încă numele lui Bălcescu. Despre primele zile ale revoluției relatează și un alt ziar clujean, *Kolozsvári Híradó*, care publică, în 4 iulie un articol mai amplu cu titlul *Ultimele evenimente din Țara Românească* semnat de Urházi György³. Articolul, dînd glas opiniei publice, constată : „După cum era de așteptat, și vecina Țară Românească a încercat să lepede jugul robiei.[...] Prima încercare, din mai, n-a dus la rezultate, credem că din motive serioase, izbucnirea revoluției întîrziînd pînă la sfîrșitul lui iunie“⁴. Articolul descrie în mod plastic evenimentele, care s-au succedat cu iuțeala caracteristică zilelor revoluționare. În ziua de 11/23 iunie, ziua izbucnirii revoluției la București, străzile orașului erau pline de oameni, care scandau părți din Constituție așteptînd enunțarea noului guvern al țării. Articolul din *Kolozsvári Híradó*, redînd fidel compoziția noului guvern, amintește de N. Bălcescu, care a fost numit secretar de stat. În articol apare însă o știre eronată, după care N. Bălcescu sosise din Paris chiar în acele clipe⁵, punînd în legătură cu aceasta și faptul că miniștrii prezenți au

---

¹ *Ellenör* din 2 iulie 1848.

² „Dáciai reszpublika ki van kiáltva“.

³ *Kolozsvári Híradó* din 4 iulie 1848.

⁴ *Ibid.*

⁵ *Ibid.*

însoțit pe Bălcescu acasă, cu mare pompă, din care n-a lipsit nici muzica ⁶. Articolul a fost întregit cu o corespondență din Brașov, după care fostul domnitor Gh. Bibescu s-a instalat la Brașov, după anumite aparențe pentru o perioadă mai lungă, ceea ce — așa cum reiese din documentele de mai târziu — a dăunat cauzei revoluției.

După ce revoluția din Țara Românească și-a consolidat situația, în presa maghiară apar articole care încearcă să schițeze importanța revoluției din punct de vedere al revoluției maghiare, scriind și despre poziția ce urma s-o adopte guvernul maghiar. Se remarcă din acest punct de vedere materialul documentar din *Kossuth Hírlapja* și un articol de fond din gazeta radicală *Népelem*, precum și comentariile din *Ellenör*.

Kossuth Hírlapja, îndată ce a primit veștile despre triumful revoluției în Țara Românească, pune problema trimiterii, din partea guvernului revoluționar maghiar a unor consuli la București și Iași ⁷. Ziarul recepționează favorabil o corespondență din București, potrivit căreia unele cercuri românești și-au exprimat satisfacția în legătură cu anumite acțiuni pe plan extern al guvernului Batthyány, considerînd-o favorabilă cauzei revoluției românești ⁸. O colaborare pe plan extern era însă foarte mult îngreunată de faptul că guvernul maghiar n-a avut posibilitatea să ducă o politică externă independentă, căci această sferă aparținea, pînă la detronarea Casei de Habsburg, în aprilie 1849, guvernului austriac. Totuși — așa cum se știe — mai târziu guvernul maghiar trimite un agent diplomatic în Țara Românească, pentru a înlesni o eventuală colaborare ⁹. Din partea guvernului Țării Românești, în ziua de 11/23 iunie 1848, D. Brătianu, trimis anterior la Pesta, a fost numit agent diplomatic pe lângă guvernele Austriei și Ungariei „pentru a încerca să stabilească o legătură între revoluția maghiară și revoluția românilor din Transilvania pe de o parte, iar pe de altă parte pentru a solidariza aceste revoluții cu revoluția din Țara Românească, conform planului lui Bălcescu” ¹⁰. D. Brătianu a tratat cu ministrul președinte Batthyány Lajos, dar n-au ajuns la nici-un rezultat, întorcîndu-se la București fără să se fi întîlnit cu Kossuth ¹¹. La 29 iunie/11 iulie a fost însărcinat să reia această misiune A. G. Golescu, pînă, la 1/13 august,

---

⁶ „A jelen volt miniszterek zene mellett győzelmi pompával haza kísérték“.

⁷ *Kossuth Hírlapja* din 6 iulie 1848.

⁸ În text se vorbește greșit despre ministrul de externe maghiar ; în guvernul Batthyány n-a existat un astfel de portofoliu.

⁹ I. Tóth Zoltán : *Magyarok és románok*, Budapest, 1966, p. 257.

¹⁰ *Istoria României*, vol. IV, București, 1964, p. 100.

¹¹ I. Tóth Zoltán : *Bălcescu Miklós élete*, Budapest, 1958, p. 74.

cînd a fost trimis ca agent diplomatic la Paris ¹². A. Tr. Laurian avea, de asemenea, o astfel de misiune, căci N. Bălcescu încă în luna mai 1848 l-a împuternicit — Laurian aflîndu-se la Viena cu delegația română din Blaj — să ia contact cu conducătorii revoluției maghiare ¹³. Laurian îl informează pe Bălcescu despre cele aflate în Ungaria, el neavînd însă încredere în trăinicia revoluției maghiare ¹⁴. Trimiterea lui D. Brătianu și al lui A. G. Golescu (Negru) în Ungaria era fără îndoială în primul rînd opera lui Bălcescu.

Correspondentul lui *Ellenőr* din Cluj observă că la sfîrșitul lunii iulie și începutul lui august organele de stat din Țara Românească funcționau bine, ceea ce micșora mult șansele de reușită ale reacțiunii interne de a restabili vechile stări de lucruri ¹⁵. Din aceeași perioară *Kossuth Hírlapja* semnalează știrea că „Moldova dorește unirea cu Țara Românească sub aceeași constituție” ¹⁶. Este interesant de remarcat că această știre este prima de acest gen care apare în presa maghiară. Merită toată atenția un articol de fond din *Népelem* din 22 iulie cu titlul *O nouă revoluție*, scris de medicul și publicistul Oroszhegyi Józsa, care mai tîrziu își va oferi serviciile Țării Românești și Moldovei. Salutînd triumful revoluției Oroszhegyi pune întrebarea: „Oare va fi destul de puternică această națiune vrednică la o soartă mai fericită să termine victorioasă revoluția ei?” ¹⁷. El susține de asemenea, că problema libertății Țării Românești este o chestiune europeană. Se poate observa ușor identitatea acestei opinii cu intențiile guvernului provizoriu din Țara Românească, care „a încercat să aibă raporturi cu statele care îl înconjoară și așteptînd ca existența politică a Valahiei să fie recunoscută după cum este dreptul său...” ¹⁸. Pentru guvernul maghiar problema relațiilor cu Țara Românească avea o importanță majoră, prin perspectiva încheierii unei alianțe de colaborare și din punctul de vedere al influenței acesteia asupra atitudinii populației românești din Transilvania față de guvernul maghiar ¹⁹. „Dacă Țara Românească să prăbușește și ființa noastră națională ajunge într-o situație critică” ²⁰ — conchide

---

¹² *Istoria României*, vol. IV, p. 100. Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente. Vol. VI. București, 1910, p. CIV.

¹³ I. Tóth Zoltán : op. cit., p. 74.

¹⁴ Anul 1848 în Principatele Române. Vol. III, București, 1902, p. 77.

¹⁵ *Ellenőr* din 17 aug. 1848.

¹⁶ „Moldova Oláhországgal egyesülni akar éspedig ugyanazon alkotmány alatt.” (*Kossuth Hírlapja* din 13 aug. 1848).

¹⁷ *Népelem* din 22 iulie 1848.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ „Ha Oláhország elbukik, nemzeti létünk végvesződésbe kerülend”.

articolul. De aici și importanța pe care trebuie s-o acorde guvernul Țării Românești, de aici derivă și ideea că guvernul maghiar ar trebui să aleagă calea tratativelor cu românii din Transilvania înlocuind prin aceasta metoda forței²¹. Rolul Țării Românești este văzută dintr-un asemenea unghi și de ziarul din Cluj *Ellenőr*²².

Dacă ținem cont de faptul că materialul analizat mai sus reflectă opinia unor cercuri conducătoare ale opiniei publice în problema româno-maghiară, se poate constata conturarea unui început promițător de apropiere între revoluția din Țara Românească și revoluția maghiară.

Direcția de dezvoltare a acestor relații depindea de mai mulți factori ca : atitudinea Porții otomane, dar mai ales relațiile între românii din Transilvania și guvernul revoluționar maghiar, relații care, după proclamarea uniunii, la dieta din Cluj din mai 1848, au început să se înrăutățească din ce în ce mai mult. La aceasta au contribuit și conflictele dintre țărănimea română și moșierimea maghiară cu ocazia punerii în aplicare a legii desființării iobăgiei. Vorbind de problema colaborării între revoluția munteană și cea maghiară, trebuie avut în vedere pe de altă parte, împrejurarea că dovezile din ce în ce mai multe despre aspirațiile naționale ale românilor la unitate politică au început să neliniștească guvernul maghiar și pe Kossuth însuși, văzînd în aceasta un pericol pentru integritatea statului maghiar²³.

În această situație complexă, N. Bălcescu aruncă în luptă întreaga sa energie și capacitate pentru a găsi o soluție care să corespundă scopului.

În ziua de 31 august apare în *Kolozsvári Híradó* știrea despre plecarea unei delegații din partea Țării Românești la Poarta otomană, formată din N. Bălcescu, D. Brătianu, Șt. Golescu și alții, pentru „a îndrepta cauza Țării Românești, la Poartă”²⁴. Același ziar publică mai tirziu o corespondență din București din care rezultă eșecul misiunii și rechemarea lui Soliman pașa.²⁵ De acum înainte apar scurte informații, deseori despre înrăutățirea situației revoluției din Țara Românească. „Libertatea românilor este în mare pericol [...] Românii încearcă acum cucerirea (apărarea) libertății cu arme”²⁶ — scria *Kolozsvári Híradó*.

---

²¹ *Népelem* din 22 iulie 1848.

²² *Elenőr* din 17 aug. 1848.

²³ V. mai pe larg. Silviu Dragomir : *Bălcescu în Ardeal*. „Anuarul Institutului de istorie națională” (Cluj), V. (1928—1930), p. 21.

²⁴ *Kolozsvári Híradó* din 26 sept. 1848.

²⁵ *Idem* din 12 sept. 1848.

²⁶ *Idem* din 26 sept. 1848.

Era unul din momentele cele mai critice ale revoluției și N. Bălcescu era conștient de acest lucru. De aceea la sfârșitul lui august 1848 scrie lui Tel : „Agitați mereu poporul prin comisari, p-afară, și prin tinerime, în orași ; noi ne întoarcem în săptămîna viitoare“²⁷. În 4/16 septembrie părăsește Constantinopolul, unde el fixase „atitudinea în problema rezistenței în urma convorbirilor pe care avusese cu Ion Ghica“²⁸ ; în ziua de 9/21 septembrie (cel mai târziu) Bălcescu sosește în țară, mai devreme decît restul delegației. În *Kossuth Hírlapja* din 24 septembrie a apărut în legătură cu evenimentele din acele zile o corespondență care merită toată atenția. Corespondența a fost formulată la București în ziua de 11/23 septembrie : „Bălcescu, unul dintre delegații plecați la Constantinopol, a sosit acasă alaltăieri. Rezultatul însă la care s-a ajuns nu corespunde așteptărilor“ — scria corespondentul, semnalînd totodată îngrijorarea crescîndă a conducătorilor revoluționari, dar și anumite pregătiri în vederea organizării rezistenței în fața unei intervenții ce părea iminentă. „În această atmosferă apăsătoare — scrie în continuare *Kossuth Hírlapja* — ieri (adică în ziua de 10/22 septembrie) după masă la ora 5, a avut loc la Filaret (Cîmpia Libertății) o adunare populară la care au vorbit Vernescu, Brătianu și Bolliac“²⁹. Se cunoaște din alte surse faptul că Bălcescu a sosit acasă împreună cu D. Brătianu³⁰. Astfel nu este lipsită de temei, credem, presupunerea că organizarea adunării populare a fost legată de reîntoarcerea lui Bălcescu, adunarea servind planul urmărit de Bălcescu de mobilizare a maselor.

La adunare, G. I. Vernescu, un revoluționar de seamă, a insistat îndeosebi asupra necesității pedepsirii reacționarilor „ca trădători de patrie“³¹ ; Bolliac susținea necesitatea alierii cu Poarta otomană³² ; D. Brătianu a trecut în revistă lupta poporului român pentru independență cu scopul nedeclarat, dar vizibil totuși, de a anima masele populare, într-o situație cînd în orice moment era de așteptat intervenția armatei turcești sau a trupelor țariste. Deosebit de semnificativ este faptul că D. Brătianu a ținut să facă referiri la simpatia românilor din Tran-

²⁷ N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV (ediție critică de G. Zane). București, 1972, p. 107.

²⁸ V. Dan Berindei : *Bălcescu*. București, 1969, p. 149.

²⁹ „A Sztambulba ment búcsújárók egyike Balcseszku tegnapelőtt haza jött ; de a küldöttség eljárásának eredménye a várakozásnak meg nem felelt [...] Ily aggasztó körülmények között tegnap délután 5 órakor a Filaréten (Szabadság téren) népgyűlés tartatott. Hárman szónokoltak : Vernescu, Bratiano és Bolák“ (*Kossuth Hírlapja* din 24 sept. 1848).

³⁰ Horia Nestorescu-Bălcești : *Nicolae Bălcescu*. Bibliografie, București, 1971, p. XXV.

³¹ *Kossuth Hírlapja* din 24 sept. 1848.

³² *Ibid.*

silvania față de revoluția munteană, declarînd că se poate conta pe ajutorul lor (desigur și militar)³³. Cunoscînd faptul că această idee era împărtășită de Bălcescu încă cu mult înainte, se poate presupune că Brătianu a tălmăcit de fapt ideile lui Bălcescu.

În coloanele presei maghiare apar și documente cu privire la relațiile lui Bălcescu cu emigrația polonă. *Kossuth Hírlapja* din 13 septembrie 1848 publică o corespondență destul de amplă despre activitatea emigranților polonezi în Țara Românească. Emigranții aparțin mai cu seamă — scrie corespondentul — partidului democrat, adică aripii democrate a emigrației. Corespondentul subliniază prezența revoluționarului democrat polonez Eduard Dembowski, conducătorul mișcării revoluționare din 1846 de la Cracovia. În această corespondență apare însă și o știre eronată, dar nu lipsită de interes pentru cercetarea problemelor revoluției muntene. Corespondența a fost redactată la București în 2 septembrie și cuprinde între altele: „Unul dintre Bălcești nu de mult a sosit din Paris; înainte de a părăsi Parisul, a avut o întrevedere cu prințul Czartoryski“, unde ar fi declarat că singura posibilitate pentru țările române este acceptarea suveranității turcești. Czartoryski l-ar fi sfătuit la o politică de apropiere cu maghiarii, care vor fi aliați firești³⁴.

Se știe că N. Bălcescu s-a reîntors în țară din Paris încă în aprilie, și nici frații lui, Barbu și Constantin — după cunoștințele noastre actuale — n-au fost în Franța în vara anului 1848. De unde provine atunci știrea și mai ales de unde a scos corespondentul „mesajul“ lui Czartoryski? Probabil că este vorba de o confuzie destul de complicată; aici trebuie să luăm în considerare faptul că prințul Czartoryski, conducătorul aripii liberale a emigrației polone i-a trimis în vara anului 1848 o scrisoare lui N. Bălcescu³⁵. În plus, cu ocazia șederii sale la Constantinopol acesta a luat legătura cu Czaikowski, colaboratorul intim al lui Czartoryski, de la care a putut primi un astfel de „mesaj“³⁶. Nu putem neglija nici împrejurarea că N. Bălcescu a fost delegat din partea Locotenentei Domnești la Paris, dar la insistența lui I. Brătianu a rămas în

---

³³ „Előadásaiban a szónok megemlité az erdélyi román ajkú nép szimpátiáját, melyre biztosan lehet számítanunk“ (*Kossuth Hírlapja* din 24 sept. 1848).

³⁴ „*Kossuth Hírlapja*“ din 24 sept. 1848.

³⁵ P. P. Panaitescu: *Emigrația polonă și revoluția română de la 1848*. București, 1929.

³⁶ V. Al. Csetri: *Bălcescu și emigrația poloneză*. „Studia et Acta Musei Nicolae Bălcescu“ (Bălcești pe Topolog), 1969, p. 92 și urm.; Czartoryski și-a expus planul său despre confederația statelor dunărene încă în mai 1848 (V. Kovács Endre: *A Kossuth-emigráció és az európai szabadságmozgalmak*. Budapest, 1967, p. 277).

cele din urmă acasă, trimițându-se în locul lui pe A. G. Golescu (Negru)³⁷. Bălcescu a plecat mai târziu la Constantinopol. Din toate acestea, corespondentul a putut să cadă în confuzia amintită, care conține totuși un simbul de adevăr : Bălcescu a stat tot timpul în contact cu emigrația polonă, iar concepția lui Czartoryski l-a preocupat îndeaproape tot timpul revoluției.

În ceea ce privește problema colaborării româno-maghiare, am văzut mai sus că, după izbucnirea revoluției în Țara Românească, opinia publică maghiară — așa cum reiese din materialul documentar apărut în presă — și-a exprimat solidaritatea cu această revoluție, iar unele cercuri conducătoare au manifestat o anumită dorință de colaborare între cele două revoluții. Merită să fie reținut faptul că în toamna anului 1848, când intervenția în Țara Românească era iminentă, aud din nou astfel de voci. Într-o notă redacțională din *Kossuth Hírlapja* se reproșează lui D. Brătianu, că nu a arătat poporului din București, cu ocazia adunării din 10/22 septembrie, că „maghiarii simpatizează cu revoluția românilor”³⁸. Atît *Kossuth Hírlapja*, cît și *Kolozsvári Híradó*, care se ocupă, de asemenea, de problema intervenției, aduc în discuție necesitatea împăcării românilor transilvăneni cu revoluția maghiară³⁹. Se poate presupune că N. Bălcescu avea cunoștință despre astfel de opinii, ceea ce a putut să încurajeze planurile sale de mai târziu.

4.

După ce trupele otomane, comandate de Fuad-efendi, înăbușiseră revoluția, cu toată rezistența eroică a pompierilor, Bălcescu, împreună cu alți conducători a fost arestat și apoi exilat. În *Kossuth Hírlapja* din 19 octombrie a fost publicată o corespondență din Brașov din 8 octombrie, în care este relatată destul de cuprinzător organizarea unei demonstrații de simpatie pusă la cale de tineretul român din Brașov în cinstea emigranților din Țara Românească și îndeosebi în cinstea lui Heliade Rădulescu⁴⁰. Se arată, în continuare, că în ziua de 7 octombrie Heliade a plecat din Brașov la Sibiu, fiind cu el Bălcescu, care nu trebuia confundat — precizează corespondența — cu Bălășescu din Sibiu⁴¹. Este absolut sigur că persoana în cauză nu putea să fie N. Bălcescu,

---

³⁷ *Anul 1848*, vol. III, p. 175—179 ; v. și I. Ghica : *Amintiri din pribegie după 1848*, București, 1889, p. 486.

³⁸ *Kossuth Hírlapja* din 24 sept. 1848.

³⁹ Ibid. *Kolozsvári Híradó* din 26 sept. 1848.

⁴⁰ *Kossuth Hírlapja* din 19 oct. 1848.

⁴¹ Ibid.

care se afla atunci în prizonierat pe unul din ghimiile care se deplasa pe Dunăre spre Ada Kaleh. În schimb este aproape sigur că este vorba de fratele său, Constantin Bălcescu care se afla într-adevăr, împreună cu Heliade la Braşov de unde a plecat la Sibiu şi avea de îndeplinit o misiune revoluţionară, urmînd să însoţească un emigrant polonez în Galiţia ⁴².

Scăpînd din mîinile soldaţilor turci, N. Bălcescu va ajunge în Transilvania abia la 10/22 noiembrie. Din păcate activitatea lui din Transilvania la finele anului 1848, nu este oglindită în presă.

5.

Nici în legătură cu misiunea lui Bălcescu în Ungaria şi Transilvania din primăvara şi vara anului 1849 nu se păstrează în presă multe documente. Cele cîteva articole sau ştiri sînt însă preţioase deoarece aduc anumite precizări în legătură cu nobila misiune a lui Bălcescu.

Bălcescu n-a luat hotărîrea de a pleca din Constantinopol în Transilvania de la o zi la alta. El a fost influenţat în această direcţie de mai mulţi factori : de ştirile despre victoriile lui Bem pe cîmpul de luptă împotriva trupelor imperiale, de activitatea lui Teleki László, trimisul guvernului maghiar în Paris, favorabilă unei alianţe româno-maghiare, de promisiunile lui în ceea ce priveşte politica mai realistă în viitor a guvernului maghiar în problema naţională ⁴³ şi în sfîrşit de faptul că guvernul maghiar arăta o mai mare predilecţie pentru tratative decît oricînd în timpul revoluţiei ⁴⁴. Mai mult decît atît : se poate presupune că unii dintre conducătorii revoluţiei maghiare au apelat direct la emigraţia din Ţara Românească pentru a mijloci împăcarea lui Avram Iancu cu guvernul maghiar. Primul ministru Szemere Bertalan, care nutrea sentimente paşnice faţă de români, declară în faţa adunării naţionale din 21 iulie 1848 următoarele : „Era ştiut că liderii mişcărilor din Ţara Românească au o mare influenţă asupra românilor (din Transilvania — A. E.) şi am şi făcut apel la această influenţă“ ⁴⁵. Este unul din numeroasele documente din presa maghiară din anii 1848—49, care atestă

---

⁴² P. P. Panaitescu : *op. cit.*, p. 82—83. Ovidiu Bădină : *Participarea grupărilor democrat-revoluţionare poloneze la acţiuni revoluţionare din Moldova şi Ţara Românească din 1848*. „Studii şi materiale de istorie modernă“, (Bucureşti), III, 1963, p. 61.

⁴³ I. Tóth Zoltán : *op. cit.*, p. 119, v. şi Al. Csetri : *op. cit.*, p. 98—99.

⁴⁴ V. Discursul primului ministru Szemere Bertalan din 21 iulie în faţa adunării naţionale (*V. Honvéd* din 2 aug. 1849).

⁴⁵ „Tudtuk, hogy a havasalföldi mozgalmak vezérei a románokra nagy befolyást gyakorolnak s ezen befolyást igénybe is vettük“ (*Honvéd* din 2 aug. 1848).

multiplele legături, pe diferite planuri între conducătorii revoluției din Moldova, Țara Românească și Transilvania.

Tratatativele lui Bălcescu cu generalul Perczel Mór, Bem, guvernatorul Kossuth, primul ministru Szemere Bertalan, ministru de externe Batthyány Kázmér, aveau un caracter confidențial despre care presa nu a fost informată, cu atât mai mult cu cât timp de două luni problema drepturilor românilor din Transilvania în sensul hotărîrilor Adunării Naționale din Blaj din 15—17 mai 1848 și concretizată de către deputații români în dieta maghiară, a dat prilej de discuție între Bălcescu și guvernul maghiar, mai ales Kossuth și Batthyány ⁴⁶. Bălcescu a fost bine informat despre situația din Transilvania și a susținut interesele naționale legitime ale românilor de aici. Pe de altă parte Bălcescu socotea — așa cum a constatat S. Dragomir — că aspirațiile românilor vor fi îndeplinite treptat, susținînd deci posibilitatea unor compromisuri ⁴⁷. Fiind un revoluționar consecvent, „un bun român și un mare european“, Bălcescu simțea apăsarea răspunderii pentru unirea forțelor revoluționare prin împăcarea românilor cu revoluția maghiară ⁴⁸. Aceasta ar fi dat posibilitatea reînvierii revoluției în Țara Românească.

Prima știre despre tratativele delegațiilor „partidului liberal“ din Țara Românească (desigur Bălcescu și alții) cu unii conducători maghiari și guvernul revoluționar, apare în ziarul *Honvéd* din Cluj în ziua de 11 iulie 1849 ⁴⁹. Este vorba de un articol al cărui autor a ținut să sublinieze că știrea a parvenit de la „persoane bine informate“. Tonul articolului este optimist deoarece crede că tratativele se vor sfîrși cu bine. Termenii folosiți însă sînt, din nefericire, cei vechi : vorbește despre „rebeli“ și „capitularea“ românilor din Munții Apuseni. Autorul articolului nu s-a mărginit să anunțe această informație reală, ci s-a dedat la „evocarea“ unor știri fanteziste : știa, e drept însă că a menționat nesiguranța știrilor, că generalul Moga a și declarat înrolarea lui în armata maghiară, iar Avram Iancu ar fi declarat că el nu mai luptă decît pentru viața supușilor săi și nu împotriva trupelor maghiare.

Se pune întrebarea : ce a putut să ducă atât de departe ziarul, respectiv pe autorul articolului, încît să facă astfel de afirmații gratuite referitoare la Iancu și Moga ? Nu trebuie scăpat din vedere faptul că articolul a apărut în preajma semnării la Seghedin a *Proiectului de pacificare* și a decretului despre formarea legiunii române. În orice caz

---

⁴⁶ V. Silviu Dragomir : *op. cit.*, p. 18.

⁴⁷ *Idem*, p. 22.

⁴⁸ Cornelia Bodea : *Lupta românilor pentru unitatea națională, 1834—1849*, București, 1967, p. 181.

⁴⁹ *Honvéd* din 11 iulie 1849.

atît optimismul în ceea ce privește realizarea păcii, cît și aluziile la problemele militare ne sugerează că autorul articolului a fost într-adevăr informat despre apropiata semnare a actelor menționate ⁵⁰.

Ce spera autorul articolului din *Honvéd* să se obțină prin încheierea unei înțelegeri între Avram Iancu și guvernul maghiar? El arată că întreaga campanie din Transilvania (din primăvara anului 1849) n-a necesitat mai multe jertfe decît luptele cu românii din Munții Apuseni. Nu mai puțin decît jumătate din întreaga armată din Transilvania este ocupată — spune în continuare — de blocada zonei Munților Apuseni, care, de altfel nu este eficace. Dacă se va realiza pacea, această forță mare poate să fie întrebuințată împotriva trupelor intervenționiste ⁵¹.

Semnarea proiectului — ceea ce a constituit un mare succes al lui Bălcescu — a avut loc în 14 iulie la Seghedin. Imediat Bălcescu pornește spre Iancu, în Munții Apuseni, unde ajunge la sfîrșitul lunii iulie. Pentru a da un „suport“ tratativelor, guvernul maghiar prezintă în ziua de 21 iulie adunării naționale proiectul legii naționalităților; legea a fost acceptată în ziua de 28 iulie. Ziarul *Honvéd* din Cluj publică textul legii și redă cuvîntarea lui Szemere tocmai în acele zile cînd Bălcescu se afla la Iancu și ducea tratative ⁵². Primul ministru Szemere speră că legea naționalităților — prima de acest fel din Europa — va contribui la crearea unui climat favorabil pentru realizarea păcii între români și maghiari ⁵³, și crede în realizarea unei înțelegeri mai ample. „Se dea dumnezeu — spune Szemere — ca poporul din Moldova și Țara Românească să înțeleagă că sub protectoratul Înaltei Porți trebuie să se alieze cu noi. [...] Să dea dumnezeul ca popoarele mici să se înțeleagă că este o necesitate coalizarea lor, căci altfel vor fi uitați sau sugrumați de națiuni mari“ ⁵⁴.

Legea naționalităților — așa cum se știe — a fost acceptată în ziua de 28 iulie, iar textul legii a fost publicat în oficiosul *Közlöny* în ziua de 10 august. Nu este fără semnificație faptul că textul integral al legii a apărut la Cluj, în ziarul *Honvéd* cu zece zile mai devreme, adică la 1 august 1848 ⁵⁵. Rămîn de văzut cauzele acestui fapt. Se poate presupune însă chiar și acum că pentru înlesnirea tratativelor româno-maghiare, mai concret pentru punerea în aplicare a celor prevăzute în

---

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ *Ibid.*

⁵² V. comunicarea din acest volum a lui G. Bodea, *Avram Iancu și Clujul*.

⁵³ A béketörékvéselmeg eddig „nem volt kellő sikerük de reményünk van, hogy lesz“ (*Honvéd* din 2 aug. 1849).

⁵⁴ *Honvéd* din 2 aug. 1849.

⁵⁵ *Idem* din 1 aug. 1849.

proiectul de pacificare și mijlocirea formării legiunii române, Clujului i-a fost rezervată o misiune deosebită. Pentru această presupunere pledează și faptul că ziarul *Honvéd*, publică primul, la 6 august știrea că pacea între guvernul maghiar și între români a fost realizată⁵⁶. Anunțul se grăbește să afirme că orice ciocnire ce se va întâmpla după acea dată între români și trupele maghiare, trebuie considerată ca o inițiativă a unor persoane⁵⁷. Așadar, ziarul *Honvéd* era informat prompt despre rezultatele tratativelor între Bălcescu și Iancu, publicînd cu 2 zile mai devreme realizarea acelei neutralități care este anunțată prin scrisoarea lui Iancu către Kossuth dusă de N. Bălcescu, și predată în ziua de 8 august. Kossuth ordonă în aceeași zi comandanților maghiari încetarea luptelor între trupele guvernului maghiar și trupele române. Ducerea luptei comune împotriva trupelor țariste, prin alcătuirea legiunii n-a putut însă să fie realizată, trupele țariste ocupaseră deja în acele zile o mare parte a Transilvaniei.

Activitatea revoluționară a lui N. Bălcescu nu se încheie aici. Ne propunem ca într-un articol viitor să desprindem principalele acțiuni întreprinse de Bălcescu, în perioada exilului, oglindite în presă și alte surse maghiare.

---

⁵⁶ *Idem* din 6 aug. 1849.

⁵⁷ *Ibid.*

NICOLAE BĂLCESCU ȘI DEPUTAȚII ROMÂNI DIN DIETA MAGHIARĂ (1849)

de GELU NEAMȚU

Ideea împăcării celor două revoluții, română și maghiară, stăruia de mai multă vreme în mintea clarvăzătoare a lui N. Bălcescu. Dînd chip acestei dorințe, pe cînd se afla la Constantinopol, împreună cu Iancu Bălăceanu, la începutul anului 1849, concep împreună un plan al „...unei legiuni române în Transilvania care să lupte alături cu ungurii în contra absolutismului și pentru liberarea naționalităților, căutînd a împăca pe români cu maghiarii...”¹.

Departate de Transilvania, necunoscînd situația reală politică și militară de acolo, situație în continuă și rapidă schimbare, nu se putea realiza acest plan decît la fața locului.

După ce obiectivele acțiunii fuseseră cunoscute și aprobate de către aproape toți emigranții, spre sfîrșitul lui aprilie 1849, N. Bălcescu porni spre Transilvania cu scopul de a se adresa lui Bem, a cărui atitudine binevoitoare față de români îi ajunsesse la cunoștință.

De fapt temerara acțiune avea două aspecte strîns împletite : unul, înființarea legiunii române propriu-zise, care era o problemă de organizare militară (cu implicații politice desigur), iar al doilea era cel al împăcării românilor cu maghiarii, cu implicații militare care atingeau însă și esența politicii guvernului maghiar în problema națională.

Ajuns în Transilvania, Bălcescu se întîlnește cu generalul Perczel și apoi cu Bem ; discută planul legiunii, pe care acesta din urmă își luă

---

¹ I. Ghica, *Amintiri din pribegie*, București, 1890, p. 175.

angajamentul să-l sprijine, dar în prealabil era necesară o înțelegere cu guvernul maghiar care se afla la Debreczen.

Această misiune pe care și-a asumat-o Bălcescu, ne preocupă în măsura în care el, pe parcursul tratativelor și întrevederilor cu personalitățile militare și guvernamentale, a venit în contact și cu deputații români din dieta maghiară.

I. Scopul acestei comunicări se va limita așadar tocmai la a stabili în lumina materialelor existente, măsura în care Bălcescu a colaborat, a influențat sau a fost el însuși influențat de către deputații români în cursul scurtei sale șederi la Debreczen și Pesta.

Ținta principală a lui Bălcescu fiind în ultimă analiză împăciuirea, planul și tendințele sale se întîlnesc și se identifică cu cele ale deputaților români.

Poziția sa era dictată de entuziasmul revoluționar gata să estompeze deosebiriile naționale atunci cînd pericolul intervenției țariste se profila iminent și nimicitor ; el dorea în acest sens „...a împăcii oricum pe români cu ungurii, spre a-i opune către muscali”². Tocmai acesta este motivul pentru care pretențiile românilor și ale maghiarilor i se par în acea situație „secături” (după ediția lui I. Ghica) sau „săcăituri” (după ediția lui G. Zane), la care se mai adaugă și un sentiment general de afecțiune pentru cele două nobile popoare.

Poziția deputaților români care doreau împăciuirea era mai complexă. Ei militaseră pentru ea de la începutul revoluției, mulți erau crescuți în spiritul revoluționar maghiar ca I. Dragoș, Al. Buda ș.a. Atitudinea lor era determinată și de îndelunga conviețuire cu maghiarii. Își spunea însă cuvîntul în aceeași măsură și dorința ardentă de emancipare națională proprie, pe care spiritul general revoluționar o justifica atît pentru maghiari cît și pentru români ; așa gîndeau E. Murgu, Sigismund Pop, Aloisiu Vlad, ca să nu enumerăm decît pe cei mai prestigioși. Cu aceasta nu am epuizat motivația conduitei lor, cu atît mai mult, cu cît în calitate de oameni culți și spirite elevate, vedeau și ei pericolul dezbinării și învrăjbirii celor două națiuni. Ca o coordonată majoră, comun acceptată, de către Bălcescu și de către deputați era interpretarea pe care ei o dădeau *democrației*. A. G. Golescu înregistra la 19 iulie 1848, din Viena, că *deputații români* din dieta maghiară sperau să ajungă la numărul de 100 sau chiar mai mulți, împreună cu ardelenii, și astfel ar fi putut să împiedice hotărîrile miniștrilor și să răstoarne guvernul „unindu-se cu partea nemulțumită a maghiarilor, slavilor și germanilor.”

---

² *Idem*, p. 278.

³ *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, București, 1902, vol. II, p. 615.

În scrisoarea către I. Ghica din 3 iunie 1849, Bălcescu exprima aceeași convingere cu privire la mecanismul *democratic* viitor : „...majoritatea dietei Ungariei va fi *români și slavi*...”⁴. Fie că această părere era nutrită de el ca o părere personală, fie că a fost influențat în adoptarea ei chiar de către deputații români, rămâne un fapt istoric cert, că la acea dată, în efortul lor comun de conciliere și alianță a celor două revoluții, Bălcescu și deputații români gîndeau la fel, aveau o platformă comună cu privire la însuși obiectivul comun al celor două revoluții : *democrația, emanciparea națională*. Că practic ea fusese deja încălcată cu ocazia alegerilor pentru dietă, este o altă problemă. În această concepție comună avem mai mult de a face cu o gîndire revoluționară teoretică.

II. Primele întrevederi directe cu deputații români vor fi avut loc cu siguranță la sosirea, sau imediat după sosirea lui N. Bălcescu la Debreczen, în 15/27 mai 1849, relațiile cu aceștia fiind păstrate și dezvoltate pînă la semnarea Proiectului de pacificare în 14 iulie 1849, după care Bălcescu se va îndrepta spre munții lui Iancu.

Dar dacă în 1848 erau circa 17—20 de deputați români în dietă⁵ numărul lor scăzuse treptat, pe de o parte prin trimiterea lor în misiuni de împăciuire, pe de alta din cauză că unii se retrăseseră definitiv sau temporar din viața politică, alții cereau învoire, sau erau bolnavi.

Deși grupul deputaților români era eterogen, unii intransigenți în problema națională, alții mai concesivi, toți erau partizani convinși ai unei înțelegeri echitabile româno-maghiare. La aceștia, găsește Bălcescu entuziasm și încurajare, găsește mediul favorabil, stimulant pentru o astfel de acțiune, constituind la rîndul său o rază de speranță pentru ei.

Desigur că l-a pus pe gînduri știrea morții lui I. Dragoș. Scrie despre aceasta lui Ghica în 17/29 mai 1849 din Debreczen „...la Abrud au omorît pe un deputat român Dragoș, trimes acolo de aci, spre a-i împăciui...”⁶. Nu adaugă însă nici un cuvînt de descurajare, cu toate că misiunea sa avea undeva, similitudini cu aceea a lui Dragoș.

În scrisorile de la Debreczen nu numește concret pe nici un deputat, tratează în bloc cu ei. În tratativele începute cu Batthyány nu are răgazul necesar să-i prezinte acestuia revendicările concrete ale românilor transilvăneni și ale celor din Ungaria redactate ca expresie a concepțiilor sale. Era preocupat mai mult de înjghebarea cît mai urgentă a *legiunii*, și în cazul în care românii ar fi obținut noi victorii (începutul

---

⁴ N. Bălcescu, *Opere*, IV, ediție critică de G. Zane, București, 1962, p. 181.

⁵ Pentru aceste cifre vezi „*Amicul poporului*”, I, nr. 8 din 18/30 iulie 1848, col. 119—120 și *Anul 1848...*, vol. III, p. 615.

⁶ N. Bălcescu, *o.c.*, p. 177.

lui iunie) atunci i-ar fi fost înlesnit „*tractatul ce lucru acum*“⁷. Modul în care a procedat îl descrie în felul următor lui I. Ghica : „Întru acesta, iată ce am făcut. Am cerut de la *deputăție* să-mi arate *ce au cerut românii*. Mi-a dat *ei acest proiect, ce în copie alătur aci ; zic că cu aceste puține* se mulțumesc *românii*. Am dat-o ieri la Battiani. I-am zis : Vedeti că *românii* acordă voă ambele principie *ce voiți* : Integritatea regatului și limba voastră de diplomatică ; *celelalte să le dați*. Vezi dar că din partea *românilor cererea nu e mare*“⁸. Este deci evident că nu poate fi vorba ca acel act să fie rodul gândirii proprii.

Tot din scrisoarea din 3 iunie reiese că înțelegerea reciprocă a lui Bălcescu cu deputații români era atât de perfectă încît aceștia din urmă erau gata să-l urmeze pînă în tabăra lui Iancu, căci spune Bălcescu : „Dacă *guvernul maghiar* mă va asculta, atunci eu și cu deputăția vom merge la Iancu și vom căuta *a-l convinge*“. O astfel de afirmație nu s-ar fi hazardat să o facă dacă nu s-ar fi consultat în prealabil cu aceștia.

Rapida și desăvîrșita înțelegere cu deputații români mai reiese și dintr-o altă afirmație conținută în aceeași scrisoare : „Aici am element mare între rumâni și de ași avea puști multe și un bun general rumân, ași pune o armată cel puțin de 30 mii ; căci rumânii, cînd au auzit că voi ridica un steag rumân, au zis că toți vor alerga să se bată supt el...“ ceea ce însemna că deputații i-au făcut și o vie și susținută propagandă în sînul maselor române.

În 8 iunie la Pesta, „Proiectul de lege s-a loat de *guvernu maghiar* la cercetare. Cer oarecare modificaliții, dar m-oi sili să treacă așa“⁹.

Nu a trecut însă așa, s-a tărăgănat pînă în 14 iulie, cînd datorită situației grele a părții maghiare Bălcescu schimbă prin intervențiile sale ulterioare proiectul de lege al deputaților români într-un adevărat tratat de pace, cunoscutul „Projet de pacification“. Asupra celor două acte : *Proiectul de lege al deputaților români* și *Projet de pacification* stăruie pînă azi destulă confuzie în istoriografia noastră.

Este timpul și locul să îndreptăm aceste erori. Întîi o chestiune de amănunt. La I. D. Suci, în *Revoluția de la 1848—1849 în Banat*, p. 233—234, se afirmă că :

„În aceeași zi, (din cele de mai sus reesă 31 iunie — dar G. Zane a corectat în ediția sa data scrisorii, ca fiind din 1 iulie, luna iunie ne avînd 31 de zile — n.n.) deputații români îi prezintă și un proiect de lege pentru recunoașterea naționalității române“. Ori proiectul fusese cerut de

---

⁷ *Ibidem*, p. 181.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*, p. 188.

către Bălcescu deputaților români și înaintat lui Batthyány în 2 iunie 1849 — cum am arătat și mai sus (în scrisoarea din 3 iunie, Bălcescu spunea : „A dat-o ieri lui Battiani“ — deci în 2 iunie).

Să vedem acum părerile istoriografiei noastre asupra celor două acte.

S. Dragomir, în *Bălcescu în Ardeal*, p. 20, referindu-se la proiectul de lege al deputaților români, afirmă : „...trebuie să știm că este același proiect de lege, pe care parlamentul maghiar l-a votat supt presiunea evenimentelor, scurt înainte de catastrofa Ungariei“.

La fel și *Din istoria Transilvaniei*¹⁰, nefăcînd o comparație detaliată a celor două documente afirma că : „textul lui (al *Proiectului de pacificare* — n.n.) nu diferă decît foarte puțin de cel redactat de Bălcescu în baza consfătuirilor cu deputații români din Camera ungară“. Deci pe cînd S. Dragomir spune că sînt aceleași acte, *Din istoria Transilvaniei*, afirmă că „nu diferă decît foarte puțin“.

De la bun început cele două acte au un caracter net distinct, ca și semnificații deosebite. Pe cînd primul constituie niște cereri, propuneri, relativ modeste din partea deputaților români, al doilea este un act cu valoare de tratat de pace, cu clauze militare și cu conținut limpede social (nu numai național) prin cele 3 subpuncte ce veneau direct în avantajul țărănimii române.

Pe cînd primul, proiectul deputaților, a fost numai al lor, iar Bălcescu spune clar : „Mi-a dat ei acest proiect, ce în copie alături aci“¹¹.

Din aceeași scrisoare reiese că de fapt el lucra la un alt document, cînd afirma : „tractatul ce lucru acum“. Aceasta nu privea numai legiunea, ci și pacificarea fără de care n-ar fi putut lua ființă prima.

Abia în scrisoarea din Pesta, 13/25 iunie 1849, vorbește de înaintarea proiectului gîdit și lucrat de el, care va constitui *Proiectul de pacificare* : „Proiectul meu, cum l-au dat crez că era bun“¹². Bălcescu a luat în considerare și proiectul deputaților, și pretențiile maghiare, adăugînd însă clauze atît de însemnate, încît după cum am arătat, documentul ajunsese să aibă un caracter de tratat de pace. Batthyány i-a promis chiar lui Bălcescu la scurt timp, că va face oarecare modificări asupra concesiilor despre care Bălcescu vorbea în scrisoarea anterioară.

În afară de unele din vechile propuneri ale deputaților, mult schimbate în formulare, *Proiectul de pacificare* are puncte privind depunerea armelor de către români, amnistia, și trei subpuncte privind corvezile

---

¹⁰ *Ibidem*, vol. II București, 1961, p. 116.

¹¹ N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 181.

¹² *Ibidem*, p. 194.

feudale, satele arse și pământurile ce trebuiau redat țăranilor, iar contractele impuse prin teroare țăranilor, vor fi declarate nule ¹³.

Proiectul de pacificare este așadar o sumă a unei părți din propunerile deputaților puncte noi formulate de Bălcescu, precum și corecțiile aduse de guvern. Dar semnificația sa este după cum am arătat *foarte diferită* de proiectul inițial al deputaților. Menționăm aci pe scurt deosebirile dintre cele două documente : Paragraful 1 al *Proiectului de pacificare* este mai precis, mai circumscris decât cel din proiectul deputaților. Paragraful 2 este mai dezvoltat ; § 3 este impus de guvern ; § 4 este deosebit de § 7 din proiectul deputaților ; § 5 are pretenții mai mari decât § 4 ; § 8 este deosebit ; § 10 din *Proiectul de pacificare* este în plus ; § 11 în plus ; § 12 deosebit din punct de vedere confesional (mai îngust) decât § 5 ; în § 13 se fac concesiuni guvernului care își trimite un comisar la sinoadele românilor, deosebit deci de § 15 ; § 15 deosebit — se cere admiterea românilor în *mod egal în funcții*, pe când în § 11 se cerea „proporțional“. Apoi paragraful 16, 17 și 18, precum și cele 3 subpuncte, sînt în plus față de propunerile deputaților.

Așadar, nu numai că cele două acte *nu sînt aceleași*, după cum specifica S. Dragomir, dar ele mai sînt și foarte deosebite, contrar afirmației că „nu diferă decât foarte puțin“ (*Din istoria Transilvaniei*).

Dar *Din istoria Transilvaniei* mai face o eroare, atunci cînd în același pasaj, adaugă, referindu-se la *Proiectul deputaților* că el a fost „redactat de Bălcescu în baza consfătuirilor cu deputații români din Camera ungară“.

Precizăm din nou trimițînd la cuvintele lui Bălcescu pe care le-am citat, și unde el spune clar, că *doar* l-a cerut acest proiect și l-a înaintat, fără a-i aduce acestuia vreo modificare (deci nu a putut fi redactat în comun în urma consfătuirilor).

III. Se pune însă întrebarea ce deputați au elaborat acest proiect ? Este și acesta un aspect încă neclarificat de istoriografia noastră. V. Netea afirmă că „îndată după sosirea sa la Debrețin (a lui N. Bălcescu — n.n.), deputații români prin Sigismund Pop, Alexandru Buda și Al. Bohățel, îi prezintă proiectul alcătuit de dînșii“ ¹⁴. Ceea ce este posibil și verosimil, dar necunoscînd vreun document care să-i indice pe cei trei că au înmînat lui Bălcescu proiectul să vedem ce putem stabili pe baza documentelor cunoscute.

---

¹³ I. Ghica, o.c., p. 372—376.

¹⁴ V. Netea, *Relațiile lui N. Bălcescu cu cărturarii și luptătorii români din Transilvania*, în „*Studia et Acta Musei Nicolae Bălcescu*“ (Bălcești pe Topolog), 1969, p. 132.

Formal, N. Bălcescu îl menționează doar pe E. Murgu, care la 1 iunie 1849, venea împreună cu alți deputați din Banat și Transilvania, anunțându-l că situația s-a deteriorat și mai mult ¹⁵.

Deoarece Bălcescu dorea să fie redactorul din umbră al „Democrației” înseamnă că s-a întâlnit și a tratat cu Sig. Pop și dacă documentul publicat de Al. Culcer este autentic, atunci și Al. Buda s-ar fi aflat printre deputații români cari au stat de vorbă cu Bălcescu, ba chiar ar fi fost „... inima discuțiilor pe care le-a „avut cu guvernul maghiar” ¹⁶.

Este posibil și probabil ca cei trei să fi lucrat la proiect. Sigur este însă altceva : aproape jumătate din punctele proiectului (care are 17 paragrafe) sînt o combinaire a propunerilor lui I. Dragoș supuse dietei la 14 septembrie 1848 și a unui alt proiect a lui Teodor Serb. Dieta a hotărît la 19 septembrie ca cele două proiecte să fie dezbătute împreună, iar în 17 noiembrie 1848, propunerile sînt transferate unei comisii.

Așa cum la Proiectul de pacificare analizăm deosebirile față de proiectul deputaților, vom trece acum în revistă asemănările dintre proiectul lui I. Dragoș și T. Serb cu proiectul colectiv al deputaților români.

Astfel, paragraful 7 din Proiectul de lege seamănă cu paragraful 2 din propunerile lui I. Dragoș ; § 11 cu § 9 ; § 9 e identic cu § 7 ; § 8 asemănător cu § 6 ; § 3 asemănător cu § 1 ; § 16 este asemănător cu § 5 a propunerilor lui T. Serb și § 1 cu § 14 a lui Serb. ¹⁷.

Iată deci atestată cert, contribuția lui I. Dragoș și T. Serb la Proiectul deputaților români.

Și prin faptul că unele din aceste paragrafe au ajuns (în formulări deosebite) în *Proiectul de pacificare*, istoriografia trebuie să recunoască, atît cît i se cuvine, și meritul lui I. Dragoș, în această acțiune de împăciuire care a continuat și după tragicul său sfîrșit.

IV. În continuare vom trata pe scurt și un alt aspect al colaborării lui N. Bălcescu cu deputații români : editarea ziarului „Democrația”, al căru prim număr apare la Pesta în 12/24 iunie 1849.

În scrisoarea sa din 3 iunie 1849, Bălcescu face o apreciere la adresa ziarului „Espatriatul” editat de Bolliac în Transilvania : „Ce e drept, jurnalul lui nu e rău, cu toate că e prea unguresc...” ¹⁸ ceea ce dovedea înțelegerea unilaterală de către Bolliac a revoluției române din Transilvania ¹⁹.

¹⁵ N. Bălcescu, *Opere*, IV., p. 203.

¹⁶ Al. Culcer, *Un revoluționar transilvănean în relații cu Bălcescu* — Alexandru Buda, în „*Studia et Acta*”..., p. 85.

¹⁷ *Az 1848/49 évi Népképviselőti országgyűlés*, Budapest, 1954, p. 862—863. Compară cu I. Ghica *op. cit.*, p. 293—294.

¹⁸ N. Bălcescu, *Opere*, IV., p. 183.

¹⁹ S. Retegan, *Espatriatul ziar militant pentru înfrățirea popoarelor*, în „*Anuarul Institutului de Istorie din Cluj*” VII 1964, p. 335.

Această apreciere trebuie să fi fost unul din momentele în care și-a definit intenția sa de a contracara influența acestei foi, cu una care să exprime mai bine climatul pe care voia să-l creeze în jurul tratativelor sale — *de la egal, la egal*, încercînd și de această dată să se plaseze pe o poziție obiectivă.

Apariția noii foi românești este anunțată în legătură cu expedierea unor numere din jurnalul lui Bolliac către Ghica, la 22 iunie, informîndu-l : „Aicea se începe o foaie română. N-am vrut să mă dau pe față ca redactor, dar voi căuta a o influența mult și fără asta, cum și a scri cîteodată. O să caut a-ți trimite Nr. 1, ce trebuie să fi ieșit din tipar“²⁰.

Al doilea număr din „Democrația“, (necunoscut pînă azi) îl trimite lui I. Ghica cu scrisoarea din 4 iulie „unde — spune Bălcescu — este un document al guvernului pentru românii din Transilvania“²¹. Îi trimite încă un „extrac“ privind opinii ale lui Kossuth, pe care le-a primit „în secret“ și care i-ar putea compromite poziția acolo dacă acest lucru ar fi cunoscut de guvernul maghiar. Acest „extrac“ nu are nici o legătură cu „Democrația“, el fiindu-i dat fără îndoială de vreunul din deputații români în poziție de duplicitate față de guvern.

Într-o altă lucrare²² ilustram problema certă a unor relații mai strînse ale lui Sig. Pop cu N. Bălcescu ; și așa cum „Amicul poporului“ (foaia anterioară redactată de S. Pop — a cărui reapariție se va face sub numele de „Democrația“) a constituit posibilitatea concentrării în jurul său a unui grup politic român ce tindea să fie mai sudat în acțiuni, „Democrația“ urmărea același lucru, de data aceasta cuprinzînd și elemente în afara celor „autohtone“, așa cum o spune deschis redactorul, chemînd la lărgirea cercului de colaboratori : „Noi cu ajutorul lui Dumnezeu iară ne prindem de foaia numită, și cât vom putea vom lucra ; însă mai multe mîini mai multe pot și fac ; pentru aceea binevenite vor fi toate împărțășirile și corespondințele domnilor, carii ne vor fericita prin a le lor scrisori, și lucrări“²³. Sînt rînduri scrise parcă anume pentru a-i da posibilitatea lui N. Bălcescu să colaboreze, fără a stîrni vreo suspiciune din partea guvernului.

Nu vrem să repetăm cele expuse în lucrarea noastră referitoare la „Democrația“²⁴ dar vom face cîteva observații care ne-au scăpat la vremea sa.

²⁰ N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 191.

²¹ *Ibidem*, p. 211.

²² Gelu Neamțu, *Deputații români în dieta de la Pesta, 1848—1849*, în „*Anuarul Institutului de Istorie din Cluj*“ XIII, 1970, p. 127—143.

²³ „Democrația“, I, nr. 1 din 12/24 iunie, Pesta, 1849, p. 2, col. I—II.

²⁴ Gelu Neamțu, *Din istoria presei românești „Amicul poporului“ (1848) și „Democrația“ (1849)*, în „*Anuarul Institutului de istorie din Cluj*“, IX, 1966, p. 283—299.

Pornind de la titlu, putem presupune că el i-a fost sugerat redactorului Sig. Pop chiar de Bălcescu, amintindu-ne de preocuparea sa deosebită față de *democrație* în cadrul revoluției române și maghiare. Caracteristică este totodată și deviza purtată de ziar : „*Libertate, Egalitate, Frățietate*“. — Era sloganul zilei, dar și platforma de pe care trata Bălcescu cu guvernul maghiar. Și apoi, acest titlu era mai propriu scopurilor sale, era un titlu mai modern, mai elevat, decît cel vechi „Amicul poporului“. Dacă Sig. Pop, ar fi intenționat din inițiativa sa să-l reediteze, ar fi făcut-o sub același titlu, ceea ce ar fi reflectat mai mult dorința sa personală de continuitate a gazetei.

Am afirmat și am argumentat în lucrarea noastră mai veche²⁵ influența ideilor lui Bălcescu asupra lui Pop. Poziția gazetei, declarată manifest ca independentă („neatîrnătorie“), supravegherea pașilor buni sau răi ai guvernului pe care-i va arăta înaintea lumii *fără frică*, lupta împotriva abuzurilor, toate la un loc, fac din acest jurnal un instrument pregătit anume pentru a sprijini activitatea lui Bălcescu și tratativele sale.

Declarația hotărîtă că va vorbi totdeauna în „interesul românimii“ precum și afirmația că : „nu voim să fie nici o clasă privilegiată, cu putere mai mare să domnească asupra altora“ sînt idei comune lui S. Pop și lui Bălcescu, cu atît mai mult cu cît principiul că poporul „...va face sieși legi și el după voința sa se va guverna“ are un aspect republican ce poate fi o influență atît a radicalilor maghiari în frunte cu Teleki László, cît și a lui Bălcescu. Programul său este mult mai mult în spirit național decît al lui Bolliac. Așa că din moment ce Bălcescu reproșă „Espatriatului“ tocmai ținuta sa, filomaghiară, programul „Democrației“ demonstrează tocmai *linia opusă* a acesteia, punîndu-se accentul pe faptul că „mai ales, fiind noi români, înaintea ochilor ne-o sta totdeauna și mai cu seamă a vorbi în interesul românimeii ... căci scopul nostru, numai înflorirea națiunii este...“²⁶.

Și pentru a încerca să penetreze climatul de neîncredere din jurul gazetei, ca expresie a colaborării anunțate și presupuse din afară și care ar fi putut fi inacceptabilă pentru guvern (vezi greutățile tratativelor duse de N. Bălcescu) se precizează : „Drept aceea noi nu mult vom cugeta cu ura, sau cu neplăcerea unuia sau altuia ; vom scrie totdeauna adevărul ; fie în partea noastră, fie în a altora, și de prencipiul dreptății nici atunci nu ne vom depărta cînd am ști, că toată lumea ne urește“. Militează deci pentru acea poziție obiectivă pe care încearcă să se plaseze

---

²⁵ *Ibidem*, p. 295.

²⁶ „Democrația“, I, nr. 1, p. 1.

Bălcescu. Acest pasaj fiind și el o ilustrare vie a tendinței amintite a lui Bălcescu care în focul celor două revoluții a încercat cît omeneste i-a fost posibil să fie obiectiv și să le aducă la înțelegere.

Influența sa atît cea asupra lui S. Pop, cît și cea asupra primului număr al ziarului sînt așadar sigure și în lumina celor demonstrate nu pot fi puse la îndoială. Confirmăm însă părerea exprimată de G. Zane că în acest număr nu există nici un articol scris de mîna lui Bălcescu ²⁷.

Ceea ce am putut dovedi, am dovedit și în lucrarea amintită ²⁸, prin comparația cu programul și cu poziția pe plan general a „Amicului popului“ condus de același Sig. Pop. Metamorfoza de la un ziar popular modest cu obiective mai mult de informare și economice (chiar dacă ulterior s-au adunat în jurul său o parte a deputaților români sau ai susținătorilor acestora), nu s-a putut face decît sub influența directă a lui N. Bălcescu, căci altfel aceasta ar fi fost prea bruscă, distonantă prea izbitoare în progresul pe linia politică, națională și socială.

Precizăm definitiv că influența lui Bălcescu asupra gazetei a fost o realitate, în ciuda îndoielii lui G. Zane, prestigiosul autor al operei critice a lui N. Bălcescu.

Cît despre „colaborarea“ lui Al. Buda la unicul număr cunoscut al „Democrației“, despre care Al. Culcer afirmă că : „În coloanele acestei gazete, Alexandru Buda a scris și a inspirat numeroase articole, pledînd în toate, cu bogate argumente pentru frăția româno-maghiară“ ²⁹, nu găsim în afară de „Sigismund Pop“, „Redactorul“ (adică tot S. Pop — n.n.) și o poezie de I. Roman, nici o altă semnătură pe tot cuprinsul celor 4 pagini ale ziarului.

Pentru a epuiza problemele ridicate de contactele cu deputații români din dieta maghiară, izvorîte din documentele lui N. Bălcescu, pentru un lector mai atent, se pune legitima întrebare : din moment ce Bălcescu afirmase că va merge împreună cu deputații români la Iancu, de ce în momentul real al plecării sale spre Craiul Munților nu îl urmează nici unul dintre aceștia ? Faptul se explică prin necesitatea prezenței acelor deputați la dietă (puțini cîți vor mai fi rămas), pentru a putea vota la 28 iulie *legea naționalităților*, care asigura românilor și slavilor din Ungaria oarecare autonomie. Abia după aceasta, unul dintre ei,

---

²⁷ N. Bălcescu, *Opere*, IV., p. 523.,

²⁸ G. Neamțu, *Din istoria presei românești...*

²⁹ Al. Culcer, *op. cit.*, p. 85.

după cum atestă I. D. Suciu, E. Murgu, pleacă și el spre A. Iancu pentru a-i anunța evenimentul, iar Aloisiu Vlad pleacă cu noua lege la Lugoj³⁰.

V. În concluzie, apreciem că prin elucidarea problemelor principale legate de colaborarea dintre deputații români din dieta maghiară și N. Bălcescu, se aduce o contribuție la luminarea unui aspect important din perioada revoluției burghezo-democratice a românilor de la 1848—1849.

Dăm aci în rezumat elementele de contribuție așa cum au rezultat ele din analiza și interpretarea documentelor existente :

1. Proiectul deputaților români predat lui Batthyány în 2 iunie 1849, nu este în nici un fel opera lui N. Bălcescu. În conținutul său am constatat prezența unor paragrafe dintr-un proiect anterior a lui I. Dragoș și dintr-un altul al lui T. Serb.

Acesta are caracter de bază de discuții pe marginea unor revendicări minime ale românilor.

2. Proiectul deputaților români și Proiectul de pacificare sînt două documente cu semnificații profund deosebite avînd și în conținut însemnate diferențe.

3. Proiectul de pacificare este opera lui Bălcescu, cu unele puncte preluate în parte, și reformulate, din proiectul deputaților români, exprimînd și cerințe impuse de guvernul ungar, avînd în principal caracterul unui tratat de pace (nu a intrat în preocupările noastre și convenția încheiată pentru legiunea română, pe care figurează și numele lui C. Bolliac. Prezența acestuia fiind mai mult onorifică — după mărturiirile lui Bălcescu)³¹.

4. Conținutul primului număr al ziarului „Democrația“ redactat de Sig. Pop a fost incontestabil influențat de N. Bălcescu.

---

³⁰ I. D. Suciu, *op. cit.*, p. 234.

³¹ N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 215.

SURSELE MAGHIARE ȘI ACTIVITATEA REVOLUȚIONARĂ A LUI NICOLAE BĂLCESCU ÎN VARA ANULUI 1849

de KÁROLYI DÉNES

Activitatea politică cea mai valoroasă în viața marelui revoluționar și cărturar român, Nicolae Bălcescu, s-a desfășurat fără îndoială în decursul revoluției din 1848—1849. În timpul acestor evenimente de însemnătate europeană a ajuns Bălcescu la apogeul gândirii sale revoluționare, pe care a încercat s-o valorifice în decursul lor. Mai toți biografiile lui menționau în primul rînd pe omul de acțiune. Într-adevăr în aceste luni de efervescentă il găsim cînd la București, cînd la Constantinopol, cînd la Debrețin, Seghedin, Pesta sau în orașele Transilvaniei. Infrîngerea revoluției din Țara Românească îi întărește convingerea, că făurirea unității naționale românești trebuie realizată în etape, a cărei condiție sine qua non este eliberarea pe rînd a teritoriilor de sub ocupația despotismului feudal străin, fără de care orice străduințe în amintitul scop vor rămîne inutile. De aceea îl vedem în vara anului 1849 alături de revoluționarii maghiari, făcînd încercări disperate de a salva cauza acestora, pentru ca apoi, cu ajutorul lor să reaprindă flacăra revoluției peste teritoriile locuite de români. Principalele jaloane ale vieții lui Bălcescu din această etapă sînt consemnate aproape în exclusivitate în documente arhivistice ungurești, parțial publicate, cunoașterea lor fiind deci indispensabilă.

Dacă cineva se încumetă azi să reconstituie activitatea lui Bălcescu din vara anului 1849 pe baza unor publicații de documente maghiare, — va fi în mod neplăcut surprins, că deși are la dispoziție grandioase ediții de documente elaborate cu competență — totuși activitatea ma-

relui erudit este reprezentat doar de vreo duzină de acte, deoarece în pofida tuturor eforturilor numai atîta s-a putut scoate la iveală pînă în prezent. Aceste documente sînt puțin cunoscute de specialiști, credem totuși, că nu va fi de prisos dacă vom analiza pe scurt cauzele acestei slabe reprezentări prin documente oficiale ale activității lui Bălcescu, răspunzînd și la întrebarea, dacă analiza surselor existente ar putea oare servi ca punct de plecare spre îmbogățirea cunoștințelor noastre despre problema abordată.

În ceea ce privește sursele arhivistice maghiare, ele în decursul vremurilor au suferit importante pierderi, dintre care unele iremediabile. De aceea nu este de prisos să aruncăm o privire asupra acelor fonduri, care s-au distrus în întregime sau parțial, consemnînd totodată și pe acelea care s-au menținut intacte, ca pe baza acestui act de luare la cunoștință să putem jalona posibilitățile unor eventuale cercetări în viitor.

Fondul cel mai important de acte oficiale maghiare din perioada pomenită, a fost arhiva prezidențială al lui Kossuth (kormányelnöki irattár) cuprinzînd mai ales actele intrate și ieșite ale guvernatorului adresate celui de al doilea ministeriu responsabil al Ungariei, precum și diferite alte corespondențe cu autoritățile comitatense, care au continuat timp îndelungat să adreseze direct guvernatorului scriptele oficiale, ocotînd ministerele și cauzînd astfel nenumărate încurcături. Majoritatea istoricilor sînt de acord, că această perioadă dintre aprilie și august 1849 constituie totodată și declinul revoluției maghiare. În acest interval alianța lui Kossuth cu revoluționarii de stînga s-a dezagregat, aderenții păcii au ocupat poziții importante, bilanțul echilibrului militar al revoluției este din ce în ce mai nefavorabil, izolarea pe tărîmul politicii externe devine insuportabilă — ceea ce determină în mod fatal sfîrșitul. Documentele provenite din aceste luni nu sînt legate în așa măsură de cancelaria lui Kossuth ca anterior, multe acte sînt redactate în formă confidențială sau în formă brută, fără nici un concept și din acest motiv ele sînt mai greu de depistat. Actele sînt înregistrate numai pînă la 14 iunie 1849, deși ultimul găsit în acest fond provine din 8 august, însă n-are concept și nici nu figurează în registru. Astfel putem explica faptul, că tratativele dintre Bălcescu și Kossuth sînt reprezentate în acest fond publicat de altfel în anul 1955 (*Kossuth Lajos összes munkái*, vol. XV, Budapest 1955, volum apărut sub îngrijirea lui Barta István) doar prin cîteva acte. În pofida lipsei registrului, s-au semnalat intenții din partea istoricilor din Ungaria de a reconstitui hiatusurile pomenitului fond al arhivei guvernamentale, recurgînd la arhivele ministeriale.

Pină atunci istoricii care doresc să găsească documente în legătură cu Bălcescu, vor trebui desigur ei înșiși să efectueze cercetări în arhivele ministeriale din 1849. Lipsesc din pomenitul fond de pildă și acele documente redactate personal de guvernator, în majoritatea cazurilor fără ciornă, care erau adresate conducătorilor de oști, politicienilor, comisariilor guvernamentali, persoanelor particulare ș.a.m.d. care desigur n-au fost înregistrate nici de către destinatarii lor, fiind acte particulare, confidentiale. Asemenea scrisori au putut să dispară mai ușor în etapa de declin a revoluției și mai ales în perioada tulbure de după înfrângere, — decît arhivele compacte, bine organizate. Între scrisorile sosite în această etapă pe adresa lui Kossuth, există referiri la unele răspunsuri date de dînsul, dar care azi sînt de negăsit. Istoricii care s-au ocupat de această problemă își exprimă convingerea, că inițial Kossuth a trimis mult mai multe scrisori personalităților marcante, decît cele despre care avem cunoștință. La rîndul nostru exprimăm credința potrivit căreia între Bălcescu și Kossuth nu este exclus să fi existat o corespondență. Urmărind soarta actelor pe acest fâgaș al probabilităților și posibilităților, remarcăm constatarea unor istorici din Ungaria care au semnalat existența certă a unei arhive aparte a consiliului ministerial în perioada de care vorbim. Ea a conținut în afara unor procese verbale găsite ulterior, și numeroase documente de mare importanță, între care și un mare număr aparținînd lui Kossuth. Nu este imposibil ca unele să fi conținut importante referiri la tratativele guvernatorului cu Nicolae Bălcescu. Această arhivă din păcate a dispărut sau s-a nimicit. Istoricii din Ungaria de asemenea consideră ca o certitudine, că în decursul revoluției ministrul de război al Ungariei păstrase separat și o arhivă prezidială, căci în arhiva pomenitului minister s-au păstrat intact și în deplină ordine peste 30.000 de documente din 1849, care însă nu conțin decît materiale de mîna a treia referitoare la organizarea armatei, lipsind cu desăvîrșire acte de importanță majoră. Se crede că între aceste acte s-a aflat și dosarul cu nr. 16/c al stocului miscellanea despre care se știe precis că a înglobat documente militare de cea mai mare importanță referitoare la lunile iunie-august 1849, deci despre etapa cînd comandanții unguri din jurul Munților Apuseni erau puși în alertă din cauza tratativelor româno-maghiare. Problema aceasta poate ar fi fost mult mai bine elucidată, dacă ar fi găsit o consemnare în scriptele maghiare cu caracter diplomatic. Azi se cunosc doar cîteva din ele. De fapt aceste scripte formînd arhiva ministerului de externe și însumînd cca. 300 de documente înregistrate și o cantitate nedeterminabilă de documente neînregistrate, — s-au pierdut în întregime, cunoscîndu-se doar cîteva fracturi de documente. Fiind vorba de scripte confidentiale, ele s-au elaborat fără concept, iar exemplarele ajunse în străinătate au

fost supuse mai lesne pieirii. De asemenea există unele informații după care comitetul de apărare a patriei din Ungaria (Honvédelmi Bizottmány, — de acum OHB) ca și alte oficii ale prezidiului guvernamental al Ungariei au avut și ele arhive secrete, în care erau păstrate actele confidențiale și mai ales cele cu caracter diplomatic. Considerăm deosebit de importantă colecția lui Vörös Antal, care în timpul revoluției a fost arhivarul pomenitului OHB constituind pentru noi un veritabil tezaur documentar. Majoritatea actelor publicate pînă în prezent în legătură cu Nicolae Bălcescu provin tocmai din această colecție (fond), iar filmoteca Institutului de Istorie și Arheologie din Cluj deține numeroase pelicule extrem de importante despre evenimentele revoluționare din Transilvania, despre Avram Iancu ș. a. provenite de aici. Credem că nu exagerăm atunci, dacă punem întrebarea : oare dacă fondul OHB păstrează majoritatea documentelor oficiale ungurești despre Nicolae Bălcescu, — desigur puține la număr — atunci cîte documente puteau exista în arhiva secretă a acestui fond în care se păstrau actele personalităților marcante, din care făcuse parte și marele patriot român ? Aici este cazul să amintim, că fondurile în care figurează actele lui Nicolae Bălcescu și cele în care presupunem — cum am arătat anterior — că dețin sau conțineau asemenea acte, — atestă incontestabil faptul, că guvernul revoluționar maghiar atribuisese în vara anului 1849 o mare importanță misiunii pe care și-a asumat-o patriotul român, aceea, de a uni forțele împotriva dușmanului comun.

Nu urmărim arhivele maghiare pașoptiste decît în măsura în care se poate presupune că ar fi conținut documente în legătură cu Bălcescu. Aceste arhive erau distruse de multe ori de înșiși șefii lor. Se cunoaște de pildă din memorii, că la Arad în preajma capitulării de la Șiria au fost distruse missilele cancelariei prezidențiale ale lui Kossuth. De asemenea este cunoscut că generalul Lenkey declarase înainte de executarea sa de la Arad, că exceptînd numirea sa de general, distrusese anterior toate scriptele oficiale. Totuși ne putem imagina și existența unor fonduri răstăcite cine știe pe unde, în care pot apare și documente despre Nicolae Bălcescu în caz că se vor descoperi în viitor. Este cunoscut de pildă, că Szabó Imre, colonel pașoptist ungur, a dus cu sine în emigrație, la Londra importante stocuri (poate chiar partea secretă) din arhiva ministerului de război maghiar. Soarta acestor arhive este necunoscută pînă în prezent, însă fără îndoială conțineau importante date despre evenimentele din Transilvania. În afara fondurilor de mare notorietate ale arhivelor maghiare, se pare că ar putea conține unele referiri și scriptele personalităților cu care Nicolae Bălcescu avusese legături particulare și care pînă în prezent au fost oarecum neglijate. Ne gîndim la generalul Henryk Dem-

binski, la scriptele generalului Perczel Mór ș.a. Nu există pînă în prezent o evidență precisă a persoanelor despre care știm sau presupunem că întrețineau corespondență cu patriotul român, sau care ar fi putut lăsa posterității însemnări, ori fără ele nu se pot urmări sistematic nici sursele arhivistice.

Revenind la publicațiile de documente maghiare, activitatea lui Nicolae Bălcescu din vara anului 1849 este oglindită începînd din luna iunie. Astfel în subsolul unui document se pomeniște faptul, că la 14 iunie consiliul ministerial maghiar adoptase o hotărîre privind împăcarea cu sîrbii. Cu aceasta stă în legătură rescriptul din 20 iunie al ministrului de externe al Ungariei Batthyány Kázmér, adresat prim-ministrului Szemere Bertalan și făcîndu-i cunoscut, că despre dorința de pace a românilor și sîrbilor cu ungurii sosesc din ce în ce mai multe știri și de aceea cere de la dînsul, să-i trimită punctele tratativelor care au fost înaintate consiliului ministerial, „*ca să pot da dispoziții agenților mei în concordanță cu ele și totodată să le fac cunoscut și agentului partidului național român, care a fost trimis la noi și care ar putea să faciliteze extrem de mult tratativele cu poporul român*”¹. Acest patriot a fost Nicolae Bălcescu, iar documentele care constituiau baza împăcării româno-maghiare, cunoscute și din amintirile lui Ion Ghica, erau următoarele : 1. *Proiectul de pacificare româno-maghiară*, textul original fiind redactat în versiune franceză și maghiară. (Projet de pacification-Kibékülési terv). Documentul se află în muzeul din Borsod-Miskolc (R.P.U.), iar în fotocopie și în arhiva de stat a Ungariei². 2. *Document de bază pentru înființarea unei legiuni românești*, textul căruia a fost redactat în limba franceză, originalul aflîndu-se în arhiva de stat al Ungariei.³ Aceste documente extrem de importante au fost elaborate — după opinia istoricului budapestan Barta István — de Nicolae Bălcescu împreună cu prim-ministrul Szemere Bertalan, cu ministrul de externe Batthyány Kázmér și cu guvernatorul Kossuth. Un alt istoric maghiar, I. Tóth Zoltán înclină a considera ca fiind adevărații autori pe Bălcescu și Kossuth. Textul versiunii maghiare a proiectului de pacificare fusese omologat ca original împreună cu versiunea franceză, fiind o traducere juxta-lineară. Al doilea act sus-menționat despre înființarea legiunii române de fapt este partea a doua, deși separată a primului document, numerotată cu litera „b”, constituind astfel un document unitar, deoarece ambele împreună poartă semnăturile lui Bălcescu, Bolliac și Kossuth. Aici remarcăm

---

¹ Kossuth Lajos összes munkái (Operele complete ale lui Kossuth Lajos). Vol. XV, Budapest 1955, p. 521.

² Idem, p. 723—727.

³ Ibidem.

faptul, că iscălitura documentului de către „agentul emigrației române“ „W. (sic!) Bolcesco“ în publicația maghiară se datorește unei citiri greșite (în locul unui „N“ prelungit s-a citit „W“). Credem că ar fi timpul procurării fotocopiei originale și republicarea ei. Cu atât mai mult, deoarece istoricul I. Tóth Zoltán în lucrările sale tradusese acest document în ungurește de pe textul francez din amintirile lui Ion Ghica, fără să fi știut de originalul maghiar. Cu alte cuvinte nu există pînă în prezent nicăieri publicat acest document satisfăcînd deplin exigențele ermenuticii. Deocamdată nu cunoaștem explicația faptului de ce nu poartă documentul iscălitura lui Szemere și Batthyány, care, cum am menționat anterior, după unii istorici se pare că au colaborat cel puțin la elaborarea primei părți. În general publicațiile nu ne dezvăluie detaliile discuțiilor prealabile.

Ambele documente fiind cunoscute și din publicațiile românești, nu necesită o amplă expunere a conținutului. Reamintim doar, că în proiectul de pacificare se recunoaște despre români că formează o națiune separată, iar folosirea diplomatică a limbii maghiare se va extinde asupra chestiunilor dietale, administrative și guvernamentale numai în măsura în care menținerea statului ungar neapărat o necesită. Problemele comune vor fi dezbătute și manipulate în limba populației majoritare. Se înșiruie în 18 puncte o serie de amănunte menite să desăvîrșească ideea de sus. În afară de aceasta se mai anexează în trei puncte declarația despre abolirea totală a robotei și a îndatoririlor feudale, despre restituirea pămînturilor la țărani, despre declararea ca nevalabile și nule a contractelor pe baza cărora moșierii eventual au smuls pămînturi de la țărani. După opinia istoricului I. Tóth Zoltán, proiectul culminează în acest punct, deoarece aici s-a apropiat cel mai mult de dezideratele unei democrații agrare concepută de Engels, constituind o platformă nu numai a colaborării între conducătorii popoarelor, ci însăși între popoare. Pe de altă parte dacă acceptăm opinia amintitului istoric, după care proiectul de pacificare era mai de grabă opera lui Kossuth și Bălcescu, decît al guvernului ungar, constituind punctul maxim atins de guvernator în politica sa națională — deși în cele ce urmează vom avea de adăugat unele amănunte — atunci față de documentul de bază al înființării unei legiuni românești, în ceea ce privește pe autorii actului, dar și al conceperii — avem oarecare rezerve. Pînă acum acest document a fost interpretat exclusiv din punct de vedere al însemnătății sale politice. Însă textul denotă, că actul ca atare trebuia să fi fost elaborat de un expert militar sau de mai mulți (ceea ce desigur nu scade cu nimica din valoarea sa) deci de cineva din statul major ungar. Ne gîndim în primul rînd la persoane versate în elaborarea unor asemenea proiecte, ca de pildă, generalii

Vetter Antal, Czetz János sau chiar Henryk Dembinski. Cercetările ulterioare vor confirma sau infirma această ipoteză. Desigur *ideea* elaborării actului, conținutul său general aparțineau fără îndoială lui Bălcescu sau Kossuth, sau mai degrabă numai lui Bălcescu, la care aderase după tratative și guvernatorul, contribuind în organizarea elaborării. Documentul descrie amănunțit nu numai scopul înființării, ci și întreaga structură de organizare militară a legiunii, înzestrarea batalioanelor și companiilor, descrierea uniformei ș.a.m.d. După cum se știe, Kossuth se abținuse în tot timpul revoluției să se amestece în chestiuni de strictă organizare militară. Numai cu ani în urmă, în timpul emigrației, după multe studii de teorie militară se declară competent în asemenea chestiuni. (Practic însă nu s-a remarcat niciodată). Este puțin verosimil deci, ținând seama de meticulozitatea sa în privința formulărilor de probleme juridice, ca dimpotrivă, să fi semnat actul de caracter militar, dacă acesta ar fi fost elaborat de facto de către Bălcescu personal, care de asemenea nu era expert militar de carieră. Din pomenitul studiu al lui I. Tóth Zoltán — care cu ani în urmă întreprinse valoroase cercetări în această chestiune — sîntem informați de altminteri, că în fruntea legiunii românești fusese desemnat emigrantul polonez Alexander Ilinski.

Încă în anul 1889 a apărut în limba maghiară în săptămînalul „Vasárnapi Ujság” scrisoarea lui Kossuth ce însoțea proiectul înființării legiunii românești (originalul era în limba franceză) adresată feldmareșalului Bem, în care-l roagă să facă totul pentru realizarea acesteia. Textul original fusese publicat prima oară în anul 1955 de Barta István⁴. Tot în legătură cu această chestiune publicase și Silviu Dragomir în „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, vol. V din 1928-30 un document anexat la lucrarea sa intitulată *Nicolae Bălcescu în Ardeal* fără să arate proveniența actului. Documentul anexat este conceptul lui Kossuth din 15 iulie 1849 emis din Seghedin și adresat comisarului guvernamental al Aradului. Se cere comisarului susținerea acțiunii lui Bălcescu și Bolliac pentru formarea unei legiuni românești, aducîndu-i la cunoștință și împuternicirea lor de a determina la împăciuire pe românii din Transilvania. Acest document de fapt este numai un fragment (punctul „c”) din amintitul concept care fusese publicat ulterior în întregime⁵. Celelalte părți ale conceptului conțin două ordonanțe deschise la adresa autorităților maghiare, eliberate pentru uzul lui Bălcescu și Bolliac, avînd un conținut aproape identic. În ele se menționează, că trimișii din Țara Românească, Bălcescu, respectiv Bolliac — efectuînd o călătorie din în-

---

⁴ *Idem*, p. 727—728.

⁵ *Idem*, p. 735.

sărcinarea guvernului maghiar în Transilvania la feldmareșalul Bem (Bolliac urmînd să parcurgă drumul pînă la granița cu Țara Românească) — se ordonă autorităților sub amenințarea pedepsei, să stea la dispoziția lor în toate privințele. Ultima parte a conceptului conține rescriptul lui Kossuth către ministrul de finanțe, în care se ordonă avansarea sumei de 1 500 florini pentru acoperirea cheltuielilor celor doi patrioți ⁶.

În ziua următoare, 16 iulie Kossuth expune în scris pe larg feldmareșalului Bem situația militară, aducîndu-i la cunoștință misiunea lui Bălcescu și Bolliac. Textul menționează că ideea formării legiunii aparține celor doi români („*Die Herren Bolcescu und Bolliak, Emigranten aus der Walachei, trugen mir an, eine walachische Legion zu formieren...*“ ⁷) — ceea ce subliniază și mai mult contribuția lui Bălcescu înainte de toate la aportul eforturilor menite să dea o nouă amploare evenimentelor. Paternitatea ideii o putem trece deci pe seama lui Bălcescu, menționînd însă, că scrisoarea către Bem trebuie studiată și din punctul de vedere dacă este o lucrare personală al lui Kossuth, sau a fost redactată de secretarii guvernatorului — cum se proceda în foarte multe cazuri — și care în toiul evenimentelor nu au dat importanță nuanțelor de formulări, nebănuind, că textul va ajunge vreodată sub lupa istoricilor. În orice caz, în această scrisoare guvernatorul își exprimă dorința ca feldmareșalul să intre cu trupele sale în Țara Românească „și în acest caz acest batalion (românesc) să constituie avangarda. Succesul va fi incalculabil.“ ⁸ Kossuth preconiza realizarea incursiunii în calitate de prieten al românilor și al turcilor.

Fără îndoială, că lipsa de bani a constituit un mare impediment, de asemenea și faptul, că la început ideile lui Bălcescu privind înființarea legiunii românești au fost întîmpinate cu scepticism de unii, ceea ce a contribuit de asemenea la înfăptuirea ei, tardiv. Nu este cazul să intrăm în amănuntele tuturor impedimentelor care au îngreunat realizarea scopurilor lui Bălcescu. Menționăm totuși, pe unul, și anume, problema înființării în general a legiunilor pe naționalități. Încă la 17 mai 1849 printr-un decret Kossuth interzise constituirea unei legiuni germane revoluționare, iar legiunea germană existentă din vremea începuturilor conflictelor cu Habsburgii, s-a dezagregat între timp ⁹. Originar Kossuth intenționase de fapt să trimită pe generalul Perczel cu trupe în Țara Românească, fără înființarea prealabilă a legiunii românești, idee ce fusese

---

⁶ *Idem*, p. 735—736.

⁷ *Idem*, p. 743.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Idem*, p. 337—338.

repede abandonată. În orice oaz, promovarea variantei lui Bălcescu de către guvernator, denotă nu numai că s-a făcut o excepție, ci că s-a atribuit înființării legiunii române o însemnătate deosebită. De fapt prin ea s-a preconizat ca trupele lui Iancu împreună cu legiunea română sub comanda supremă a lui Bem să producă o schimbare radicală pe frontul anti-țarist. Această variantă devenise politica oficială a revoluționarilor unguri încă în mijlocul lunii iulie.

S-a constatat pe bună dreptate, că ungurii în vara anului 1849 erau gata la împăcarea cu celelalte popoare din cadrul statului ungar numai în măsura în care crescuse pericolul intervenției țariste. Concomitent dorințele de înțelegere ale sîrbilor în schimb au descrescut, — lucru explicabil mai ales prin ideile panslaviste care aveau încă puternică priză în sînul popoarelor sud-slave. Trebuie să remarcăm însă, că deși ideea de solidarizare între români și unguri a urmat o cale cu totul deosebită, ea s-a realizat — în principiu — pînă la urmă.

Cunoaștem din diferite surse, că Bălcescu era foarte nemulțumit din cauza tergiversărilor birocratice de care se lovea în timpul tratativelor cu unii reprezentanți ai guvernului. Însă dacă sîrbii și-au manifestat dorințele lor de împăcare cu ungurii la apropierea trupelor țariste în felul cum am arătat mai înainte — lucru cunoscut din diferite publicații de documente, — nu putem afirma același lucru și despre români, care și-au exprimat mai mult poate ca anterior intențiile lor de a ajunge la o înțelegere onorabilă. Dibuiți s-au făcut în acest sens din partea ambelor părți. Întrucît ele sînt strîns legate în mod direct sau indirect de misiunea lui Nicolae Bălcescu, le consemnăm pe scurt.

Concomitent cu străduințele lui Nicolae Bălcescu de a urni din punctul mort problema colaborării revoluției maghiaro-române, locotenent colonelul Simonffy József, comandantul forțelor maghiare din comitatul Zărand se adresează la 21 iunie din Vașcău lui Iancu într-o scrisoare redactată într-un ton cald. Era o inițiativă personală a ofițerului în vîrstă (s-a născut în 1790) care, fără îndoială avînd în spate experiențele vieții, și-a dat bine seama, că este vorba de vărsări inutile de sînge și trebuie întreprins ceva chiar dacă în ultimul moment. Iancu îi va răspunde la 27 iunie într-un ton asemănător, expunînd cauzele care au determinat la divergențe. De asemenea, răspunde la scrisoarea deputatului român Ioan Gozman care întreprinsese o acțiune similară.

Simonffy raportase lui Kossuth la 2 iulie din Oradea despre demersurile sale particulare, relatînd că somase pe Iancu să capituleze, punîndu-i în vedere că românii vor fi întîmpinați cu maximă înțelegere și bunăvoință din partea guvernului maghiar. Alăturase și răspunsurile lui Iancu. Kossuth dezbătuse cazul în cadrul consiliului de

miniștri și va răspunde lui Simonffy la 5 iulie, rămânând în continuare intransigent vechiului său principiu, adică se pot acorda legi, libertăți și drepturi egale pentru toți cetățenii Ungariei, dar autofederalizarea este un non sens. Numai federalizarea cu țări vecine are un rost. Trimite totuși împuternicire pentru Simonffy de a continua tratativele. Trimisul lui Simonffy reușește să ajungă la Iancu doar la 30 iulie, întorcându-se cu celebrul răspuns verbal : „*Ce a fost, a fost, acum e târziu*“¹⁰.

Interesantă coincidență, că tot în ziua de 21 iulie (când începuse inițiativa lui Simonffy) comitele suprem al comitatului Arad, Tomcsányi József, înaintase lui Kossuth mărturiile lui Elena Povolni despre intențiile de împăcare ce se manifestase în tabăra lui Iancu. Acest episod este binecunoscut în istoriografia română mai ales din lucrarea lui Silviu Dragomir despre Avram Iancu iar în istoriografia maghiară din lucrările lui I. Tóth Zoltán și altele. Până acum cazul fusese tratat mai ales legat de numele declarantei (în istoriografia română) sau scoțându-se în relief personalitatea autorităților (istoriografia maghiară). Cu acest prilej dorim să arătăm, că studierea mai aprofundată și comparativă a documentului de fapt arată clar, că aici este vorba în primul rînd de acțiunea de împăciuire inițiată de tatăl lui Avram Iancu, Alexandru (Alisandru) Iancu, și de aceea episodul deși aparent mărunț, dar extrem de important și semnificativ merită să treacă în istorie ca o acțiune fără echivoc și nu ca o declarație senzațională a unei femei celebre înaintată sub forma unui raport de un simplu comite. Reamintim, că numita ajunsese în captivitatea moților la 9 iunie lângă Hălmagiu, cînd fusese atacată de o ceată de moți. Soțul ei (medicul șef al trupelor din Zărand) a fost ucis pe loc, iar ea dusă la Vidra de Sus ca prizonieră, apoi audiată de preotul localității Ioan Gomboș și ținută în casa bătrînului Iancu. La 9 iulie, deci după o lună, a fost pusă în libertate datorită mai ales intervenției bătrînului Iancu, care cu acel prilej „*a rugat-o să se pună imediat în contact cu cel mai apropiat organ al guvernului, invitîndu-l să scrie fiului său, destăinuind intenția guvernului față de dînsul, dîr să-i scrie atunci totodată și lui*“¹¹. În mărturisirile ei, Elena Povolni relatase autorităților, că din partea românilor a observat o vădită intenție de înțelegere. Însuși comandantul moților, Avram Iancu este dispus la împăcare, dar de la atacul lui Hatvani încoace nu mai are încredere în unguri. Declaranta exprimase opinia ei că dacă s-ar promite lui Iancu și românilor grațiere, atunci ei ar depune armele fără în-

---

¹⁰ Dragomir, Silviu : *Avram Iancu, ed. a II-a*. Editura Științifică, București, p. 253.

¹¹ *Idem*, p. 253—254.

doială. Tomcsányi se interesă imediat mai de aproape de autoarea declarației care afirmase că a fost eliberată după cum crede spre a netezi din nou calea pentru tratative ¹².

Peste două zile, la 23 iulie, prim-ministrul Szemere avusese la mină raportul despre cazul de sus pe care n-a întârziat să-l înainteze lui Kossuth. Guvernatorul la rîndul său scrie pe dosul actului o amplă rezoluție. Astfel comisarul guvernamental Török Gábor să încunoștințe imediat pe Iancu printre altele, că guvernul este mîhnit de atîta curgere inutilă de sînge ; că este gata să arunce cu bucurie vîlul uitării asupra celor ce s-au petrecut și să acorde chiar și lui Iancu grațierea ; guvernul este gata să împărtășească românilor toate avantajele care sînt compatibile cu integritatea țării. Acest lucru a fost adus recent la cunoștința trimișilor din Țara Românească, Bălcescu și Bolliac, care și-au oferit serviciile lor ca mijlocitori ai împăciuirii. Guvernul amintește de gestul său pașnic prin care a grațiat peste 160 de deținuți politici din comitatul Arad ; Török să fie împuternicit să ducă tratative cu Iancu în spiritul proiectului de pacificare, pe care dacă-l acceptă, atunci va obține amnistie și *un salvus conductus* pentru cazul în care ar dori să discute într-un loc neutru cu plenipotențiarii guvernului ¹³.

„Soarta acestor oferte de pace nu se cunoaște pînă în prezent, însă faptul, că lîngă traducerea germană a actului se află indicația lui Kossuth „*Urgent !*“, ne face să credem că misiunea lui Török a fost totuși executată într-un fel sau altul și în nici un caz dosarul despre importante oferte de pace ale lui Iancu nu au fost puse „ad actam !“

Peste cîteva zile, la 28 iulie, dieta maghiară adoptă legea despre naționalități, elaborată pe baza proiectului de pacificare. „*Legea s-a născut tîrziu — după aprecierea lui I. Tóth Zoltán. — A fost mai degrabă un simbol, decît o realitate. Dacă ar fi fost adoptată în primăvara lui 1848, atunci ar fi dat o altă întorsătură cursului istoriei de pe lîngă malurile Dunării. Acum însă era tardivă. Avusese și carențe, exprimînd naționalitatea popoarelor mai vag decît proiectul de pacificare. Însă și așa constituie un rezultat măreț, chiar și în pofida faptului că apariția ei fusese urgentată de intervenția țaristă*“ ¹⁴.

În memoriile sale prim-ministrul Szemere a relevat pe bună dreptate, că la aceasta „...nu canoanele au importanță, ci spiritul [în care a

---

¹² Ibidem.

¹³ Kossuth Lajos összes munkái... p. 763 ; Dragomir, Silviu : op. cit. p. 254.

¹⁴ I. Tóth, Zoltán, Kossuth és a nemzetiségi kérdés 1848—1849-ben (Kossuth și problema naționalităților în 1848—1849) în ; Emlékkönyv Kossuth Lajos születésének 150. évfordulójára (Carte omagială despre aniversarea a 150 de ani de la nașterea lui Kossuth Lajos). Vol. II. Budapest, 1952, p. 338.

fost concepută], — care și în toiul luptelor urmărea flamura păcii. Era tîrziu ca promovarea ei să fi avut un succes iminent, cred însă că a declara un principiu, rămîne o faptă veșnic actuală”¹⁵. Judecînd azi mărturiile vremii, este imposibil să nu întrezărim la rîndul nostru printre promotorii creării sus-menționatei legi, — care a fost prima de acest gen în lume — figura luminată a marelui patriot român Nicolae Bălcescu, a cărui întreagă activitate înflăcărată din această vreme a fost închinată tocmai rezolvării problemei naționale din Ungaria, avînd o înrîurire indiscutabilă asupra tuturor evenimentelor revoluționare legată de aceasta.

În zadar s-a grăbit însă Bălcescu să ajungă la Avram Iancu pentru a realiza ideile din proiectul de pacificare și documentul de bază al organizării legiunii românești. Drumul său, care trecea mai întii prin Cluj, deși a avut reușită parțială, ajungînd la Iancu, dar cînd vroia să-l continue la tabăra lui Bem, — fusese la urmă definitiv curmat de trupele țariste care ocupaseră între timp Valea Mureșului. Știm, că Eftimie Murgu a trebuit să se întoarcă și el cu legea naționalităților în toiag din drumul său spre craiul moșilor. Totuși Bălcescu obținu la 3 august de la Iancu un răspuns scris pentru Kossuth în care a arătat: „Avînd în vedere propunerile de pace, pe care domnul Bălcescu, agentul emigrației române adusesese nouă din partea onoratului guvern ungar, trebuie să ne exprimăm regretul asupra faptului, că în actualele împrejurări nu putem să ne tocmim în privința restabilirii păcii cu frații unguri, deoarece circumstanțele în care ne aflăm, constituie un impas. Armata ungară se îndepărtează iar cea rusă se apropie, de altminteri este foarte greu și durează mult, pînă ce putem determina poporul la o înfrățire cu voi; cu toate acestea pentru a dovedi sentimentele noastre frățești, pe care le nutrim față de națiunea maghiară, am hotărît să rămînem neutrii față de armata ungară în tot timpul acestor lupte, ne atacînd-o și apărîndu-ne numai în cazul că am fi atacați. Nădăjduim că această neutralitate va fi respectată atît de onoratul guvern ungar, cît și de șefii armatei sale”¹⁶. Istoricul Silviu Dragomir consideră atitudinea de neutralitate a lui Iancu din tot cursul luptelor ce se desfășoară de acum în colo în Transilvania pînă la capitularea definitivă în fața lui Nicolae I., „ca un ajutor dat luptei poporului maghiar pentru libertate și independență”¹³.

---

¹⁵ Szemere Bertalan miniszterelnök emlékiratai (Memoriile prim-ministrului Szemere Bertalan). Budapest, 1941, p. 48.

¹⁶ Dragomir, Silviu : Nicolae Bălcescu în Ardeal. „Anuarul Institutului de Istorie Națională”. V. anul 1928—1930, p. 33—34.

¹⁷ Dragomir, Silviu : Avram Iancu, p. 271.

Îndată ce Nicolae Bălcescu la 8 august înmînase lui Kossuth la Arad răspunsul de sus al lui Iancu, guvernatorul se grăbi, ca încă în aceeași zi să-i comunice lui Bem conținutul acesteia. Trebuie să consemnăm însă un amănunt, peste care pînă așuma s-a trecut destul de ușor cu vederea. După cum am putut observa anterior, în afară de neutralitate Iancu practic nu s-a angajat la nimic, totuși Kossuth din optimism exagerat, sau datorită împrejurărilor afirmase în înștiințarea sa către Bem, că scrisoarea adusă de Bălcescu „*poartă angajamentul solemn al căpeteniilor de a pregăti spiritul poporului pentru unificare* [solidarizare]”¹⁸. Așa ceva Iancu nu afirmase în scrisoarea pe care în mod excepțional am reprodus-o în întregime mai sus. Sintem convinși însă, că aici nu este vorba de un fals, ci de simplul fapt, după care Bălcescu în preajma despărțirii sale de Iancu, să fi primit și un răspuns verbal completînd pe cel scris în sensul interpretat de Kossuth. Este posibil și faptul că scrisoarea a fost tradusă în ungurește (lucru cert) — în mod deficitar, aducîndu-se adăugiri verbale. Azi este greu de lămurit în lipsa originalului. Fără îndoială însă că la o întorsătură favorabilă această solidarizare ar fi avut loc, spiritul binevoitor al scrisorii lui Iancu ne permite să credem acest lucru. Dar evenimentele au decurs cu totul altfel în puținele zile care au mai rămas. Kossuth va publica în ultimele clipe și o ordonanță către poporul român, informîndu-l despre legea naționalităților și despre armistițiul din Munții Apuseni, aceasta nu putea însă să parvină la cunoștința celor interesați, deoarece apăruse abia în nr. 10 al monitorului oficial din luna august. Pe de altă parte, trimișii lui Kossuth, care purtau la ei scrisori către Iancu, au fost opriți de ostașii generalului țarist Lüders, documentele fiind interceptate de ei. Astfel se pune capăt și evenimentelor revoluționare consemnate în documente pe care foarte sumar le-am expus aci și la care marele patriot Nicolae Bălcescu adusese substanțiale contribuții, rămînînd un etern simbol al colaborării revoluționare între cele două popoare.

---

¹⁸ Kossuth Lajos összes munkái... p. 835—836.

„DESCRIEREA ARDEALULUI“ ÎNTRE IZVOARE ȘI IMITAȚII

de CAROL ENGEL și MIRCEA POPA

Tudor Vianu, inspiratul și sensibilul exeget al valorilor culturii românești, în amplul său studiu despre *Nicolae Bălcescu, artist al cuvântului*, făcea următoarea observație cu privire la descrierea Ardealului, singura pagină descriptivă pe care autorul *Istoriei românilor sub Mihai Vodă Viteazul* a oferit-o cititorilor : „Totuși, nici pagina aceasta, pe drept cuvânt renumită, nu este a unui ochi peisagistic, adică a unuia care pornește de la o impresie individuală și unică...”¹.

Confruntarea celebrului pasaj cu izvoarele citate de Bălcescu și cu scrierile istorice pe care presupunem că le-a consultat pentru alcătuirea *Istoriei românilor sub Mihai Vodă Viteazul* nu numai că certifică justetea constatării lui T. Vianu, ci semnalează și un aspect asupra căruia s-a insistat pînă acuma relativ puțin. Este vorba de modul în care Bălcescu a desăvîrșit, în lucrarea sa despre Mihai Viteazul, anumite procedee caracteristice istoriografiei, în latină, din Transilvania.

În această privință, întiiul autor la care se cuvine să ne oprim este umanistul Nicolaus Olahus (1493-1568), în a cărui operă celebră, *Hungaria*, amintirile despre locurile unde a copilărit se îmbină cu viziunea renescentistă despre natură, într-un fermecător tablou artistic : „Transilvania este înconjurată din toate părțile de munți foarte înalți, mai ales la hotarul dinspre Țara Românească ; într-o singură latură, dinspre miază-noapte, și la hotarul cu moldovenii are trecătoare mai deschisă... Întreaga regiune are cînd șes, cînd păduri, alternativ ; fiind brăzdată de

---

¹ Tudor Vianu, *Probleme de stil și artă literară*, București, 1955, p. 76—77.

bifurcația și cotiturile apelor, așa cum vom arăta puțin mai jos, are un pământ roditor, e bogată în vin, plină de aur, argint, fier și alte metale, precum și de sare; este foarte îmbelșugată în boi, fiare, urși și pești, încît nu poți învinui natura că n-a adunat în acest ținut tot ce ușurează traiul...”

Traducerea românească din antologia publicată de I. S. Firu și Corneliu Albu nu redă, din păcate, rezonanțele originalului, intonația de fortissimo a superlativelor din „Transylvania undequaque cincta est altissimis alpebus, ex ea maxime parte, qua a Transalpinis secernitur”, atît de asemănătoare — ca eufonie — cu versetul „Pe culmea cea mai naltă a munților Carpați”. Vorbind despre cele trei rîuri care străpung arcul Carpaților, Olahus întrebuițează verbul deponent *labuntur*, sugerînd prin ea însăși succesiunea fonemelor abundența apelor în vâduri. În ritm de pași săltăreți ai unui copil zburdalnic în sinul naturii fermecătoare, se succed genitivele din fraza care descrie varietatea și bogăția peisajului transilvan: „Regio... agri fertilis, vini ferax, auri, argenti, ferri aliorumque metallorum, praeterea salis plena; boum, ferarum, ursorum, piscium abundantissima”, ca apoi, aidoma copilului copleșit de atîtea frumuseți, să tragă, printr-o corolă de prepoziții subordonate juxtapuse concluzia: „ut naturam accusare non possis, quin omnia vitae commoda, in eam contulerit regionem”².

Chiar dacă Bălcescu n-a răsfoit niciodată lucrarea lui Olahus, ceea ce ni se pare foarte puțin verosimil, istoriografii latini ai Transilvaniei au cunoscut-o și s-au inspirat din ea. Unul dintre ei este umanistul, de origine dalmată, Antonius Verantius (1504—1573), urmașul lui Olahus în scaunul de arhiepiscop al Strigoniului, care și-a petrecut o parte din tinerețe în Transilvania. Acest cercetător pasionat a adunat un imens material pentru continuarea istoriei lui Bonfini, operă din care n-a reușit să realizeze însă, în cursul vieții sale zbuciumate, decît unele capitole mai mari. În capitolul monografic *De situ Transsylvaniae, Moldaviae et Transalpiniae*, el reia amănuntele întîlnite mai înainte la N. Olahus: varietatea reliefului, măriștea munților, crîngurile pline de farmec (nemora opaca, plena voluptate habet), rîurile cu apă abundență (rivis perennibus irrigua est), cîmpiile mănoase (non angusta planities). Dar ceea ce este mai important, la Antoniu Verantius reapare ideea că

---

² I. S. Firu — Corneliu Albu, *Umanistul Niclaus Olahus (1493—1568)* — Texte alese, București, 1968, p. 120—121. De menționat că și autorii antologiei (vezi p. 82) sesizează în prefață similitudinea izbitoare dintre descrierea lui Olahus și a lui Bălcescu.

Textul latin l-am citat după ediția Nicolai Olahi, metropolitae Strigoniensis *Hungaria et Atila*, Vindebonnae, 1763, cap. XIV, p. 60—62.

Ardealul este „o țară mîndră și binecuvîntată între toate țările semănate de Domnul pre pămînt“ (Terra... posthabenda nullis et quam plurimis praeponenda), probabil o reminiscență din anii de studiu petrecuți la Padova, unde pînă și vinurile ardelenе rivalizează cu cele din Italia („neque Falerna ex Campania desiderares“) ³.

Nu este nici locul să urmărim reformularea acestor elogii în secolul al XVII-lea, epoca de aur a istoriografiei latine transilvănene, care i-a oferit și lui Bălcescu o sursă atît de prețioasă ca *Historiarum Pannonico-Dacicarum libri decem* de Wolfgang Bethlen. Trebuie, în schimb, să ne oprim asupra lui Samuil Köleséri, nu numai pentru că vestita sa lucrare, *Auraria Romano-Dacica*, prin intermediul lui Augusto de Gerando (care mărturisește deschis că a preluat de la Köleséri descrierea Transilvaniei) i-a servit ca izvor și lui Bălcescu, ci și pentru faptul că acest polihistor ardelen, în perioada iluminismului timpuriu (primele decenii ale secolului al XVIII-lea), a jucat un rol important în consolidarea relațiilor dintre țările române și unele centre culturale apusene ⁴.

Pentru schițarea cadrului geografic în care își va plasa lucrarea, autorul recurge la gradațiune (de care se va folosi de altminteri și Bălcescu), adică la ordonarea arhitectonică a materialului, plecînd de la mare la mic. Aidoma unui operator de ciné-verité care, prin tehnica numită „focarizare“ își concentrează din ce în ce mai insistent obiectivul asupra unui amănunt semnificativ, Köleséri pornește de la ideea că Europa, deși reprezintă cea mai restrînsă parte locuită a lumii, ea este totuși cea mai însemnată în privința culturii materiale și spirituale. Ținînd seama de atari considerente, și despre Transilvania susține că nici o altă parte a continentului european nu rivalizează cu ea în bogăție și frumuseți naturale. Într-o suită de întrebări retorice, Köleséri proslăvește climatul dulce, coroana munților care împrejmuiesc regiunea (regio montibus coronae ad instar circumsepta), fertilitatea solului, apele curgătoare, care poartă pe undele lor nu numai pești, ci și pulbere de aur (fluvia et amnes non pisces solum sed et fulvam auri arenam vehentes). Imaginea de „țară mîndră și binecuvîntată“ de data aceasta se completează și cu hiperbola, reliefată printr-un citat din tragedia *Thyestes* de Seneca, că aici au găsit

---

³ Verancsics Antal, *Összes munkái*, I, Monumenta Hungariae Historica, II/2, Pest, 1857, p. 140—141.

⁴ Jakó Zsigmond, A. XVIII. század eleji román művelődési élet és a korai német felvilágosodás kapcsolatai Köleséri Sámuel levelezésének tükrében (Relațiile vieții culturale române cu iluminismul german timpuriu oglindite în corespondența doctorului Köleséri), în „Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények“, XIII, 1969, nr. 1.

Iason și argonauții lina de aur. Reapare, de asemenea, cu referiri la inscripții epigrafice romane, și obișnuitul pasaj care rezumă istoria antică a Transilvaniei, așa încît completările aduse sugerează cititorului concluzia — atît de plastic formulată în introducerea cărții a patra a *Istoriei românilor sub Mihai Vodă Viteazul* — că „Ardealul mai cu seamă fu scutitorul nației române“⁵.

Valeria Guțu-Romalo, într-un studiu despre utilizarea izvoarelor istorice în această capodoperă despre Mihai Viteazul, făcînd bilanțul interdependenței dintre descrierea Ardealului la De Gerando și Bălcescu, conchide că tabloul construit de autorul român „se relevă a fi mai bogat decît al sursei de la care pornește, imaginile mai plastice, deși adeseori elementele de la care pornesc le regăsim (mai terne) în modelul urmat. Modificările aduse schimbă tonalitatea generală a fragmentului“⁶.

De unde această schimbare? După cum am exemplificat mai sus, atît Auguste De Gerando, cît și Bălcescu se bazează pe istoriografia latină din Transilvania care, la rîndul ei, era înfeudată schemei încetățenite de către așa-numita școală de geografi-istorici, ai cărei tributar era, în *Descrierea Moldovei* și Dimitrie Cantemir⁷. Factorul hotărîtor este însă că la Nicolaus Olahus, precum și la Cantemir și Bălcescu răzbate un suflu de originalitate datorită faptului că ei reconstituie peisajul și prin reîntîlnirea amintirilor din patria pierdută în negura îndepărtării, înzestrînd mărturiile documentare cu semnificații noi. Pe drept cuvînt se scuză, deci, Olahus, în prefața sa versificată, *Ad Lectorem*, datată la 16 mai 1536, din Bruxelles: „Tu, cel iubitor de învățătură, poți să tratezi acest subiect cu mai multă artă decît mine. Dacă se află vreo greșală toponimică, te rog să mă ierți. Căci barca mea se află departe de malul getic. Cînd voi regăsi porturile cele mai plăcute și penaii patriei, atunci voi istorisi fiecare lucru cu mai multă exactitate“⁸.

Marea pagină consacrată de Bălcescu descrierii Ardealului, care își întinde rădăcinile pînă la tipare (propriu-zis motive) literare, formate din impulsul generator de idei moderne al marilor explorări geografice ale Renașterii⁹, dezvăluie nebănuite valențe ale pitorescului Transilvaniei, contopindu-le cu măiestrie într-o sinteză ce va exercita o deosebită atracție asupra urmașilor marelui nostru revoluționar.

⁵ Vezi *Auraria Romano-Dacica*, Cibinii, Typis publicis, Anno 1718, p. 6—8.

⁶ Vezi *Studii despre N. Bălcescu*, București, 1969, p. 109.

⁷ P. P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir, viața și opera*, București, 1958, p. 151.

⁸ Vezi I. S. Firu — Corneliu Albu, *op. cit.*, p. 116.

⁹ Edgar Papu, *Călătoriile Renașterii și noi structuri literare*, București, 1967, p. 199 și urm.

Scrisul lui N. Bălcescu, deși conține numeroase elemente care anunță curentul pozitivist în istorie, este în esența lui romantic. Lucrul a fost remarcat la vremea sa de istorici literari de prestigiu ai perioadei pașoptiste ca T. Vianu în *Arta prozatorilor români*¹⁰ sau D. Popovici în *Romantismul românesc*¹¹. De altfel nu este o noutate pentru nimeni că Bălcescu a intenționat să ne dea în cazul lui Mihai Viteazul, nu o istorie națională, ci o „poemă istorică”¹², în care glorificarea faptelor marelui voevod să meargă mână-n mână cu glorificarea faptelor a însăși strămoșilor și a pământului țării. De aceea *Introducția* sa are în vedere „daca nație” de la colonizarea ei de către romani, iar atunci când vorbește despre Ardeal, nu se poate opri să nu facă referințe la înflorirea Daciei din timpul împăratului Traian. Toate aceste elemente vor să ateste *vechimea* românilor în Dacia, *originea* lor latină, *vechime*, *origine* și *trecut* care reclamau un prezent măreț, o Dacie mare, unită și liberă. Drept urmare întreaga carte este construită în jurul unei singure axe de simetrie, reprezentată de ideea care stă la baza cărții a patra, și anume : *Unitatea națională*. Tot ceea ce iese din perimetrul acestui capitol constituie fie preliminarile, fie urmările actului săvârșit de Mihai Viteazul și au o importanță arhitectonică oarecum secundară. Construindu-și cartea panoramic, asemenea unui teatru antic circular, Bălcescu și-a concentrat toată forța și îndemânarea literară în acest capitol cu adevărat exemplar, care urma să devină icoana fidelă a aspirațiilor de veacuri ale poporului român de pe cele două versante ale Carpaților. Ce simbol mai nimerit al unității naționale putea fi găsit de către autor decât această maiestuoasă descriere a Ardealului, în cadențe largi de imn ?

Preluind imagini și elemente disparate din descrieri și autori anteriori, Bălcescu le-a dat o altă funcționalitate, le-a oferit o semantică și o înfățișare nouă, în conformitate cu ideea de ansamblu a cărții. Descrierea sa este o descriere esențializată, care înlătură și ocolește detaliul inutil, nesemnificativ, punând accentul pe actul comunicării unor date fundamentale : geografice, topografice, climatice, istorice, prin intermediul epitetului monumental și ornamental. Ea pleacă de la ideea romantică a integrării peisajului în contextul narativ, care duce în ultimă instanță la divagarea din istorie în literatură. Peisajul nu rămâne însă exterior fluxului narativ, ci el se integrează perfect în text prin recuperarea unui spațiu geografic și uman de o măreție neobișnuită,

¹⁰ Vol. I, Buc., E.P.L., 1966, p. 31—32.

¹¹ Buc., Ed. tineretului (col. „Lyceum”), 1968, p. 467.

¹² *Ibid.*

de o grandoare și o monumentalitate impresionantă, care creează cadrul necesar dezvoltării epice viitoare. N. Bălcescu realizează astfel printre cei dintii în istoria noastră literară un transfer de elemente emoționale din planul afectiv în planul formal, realizînd acel tip de descriere hiperbolică pe care l-a dus la perfecțiune abia Geo Bogza în zilele noastre, căci descrierea sa primește adîncime și culoare prin intensitatea sentimentului care transpare din pagină. Ea este făcută cu ardoarea aceluia care are în față o țară a făgăduinței, o țară de basm : țara visată a tuturor moșilor și strămoșilor noștri. Ea este țara-mamă, țara-mată, țara-obîrșie a elementului românesc, leagănul ce ascunde misterul zămislirii neamului. N. Bălcescu este astfel primul dintr-o lungă serie de scriitori români care vor cînta pămîntul mirific și legendar al Ardealului, cu acea umbră de mister și langoare care-i dă măreția tragică și transparența metafizică. Căci țara lui Bălcescu nu este o țară obișnuită, ci „una mîndră și binecuvîntată“, adică înzestrată de divinitate cu atribute specifice. Ea are înfățișarea unui palat sau a unei grădini în care totul cerește : „tabloul cel mai încîntător farmecă privirea“, stîncile sînt prăpăstioase, munții uriași „mîngîind norii“, pădurile întunecoase, pîraiele repezi, livezile mirositoare, văile răcoroase. Clima e blîndă, armonioasă, bogățiile nenumărate.

„Descrierea Ardealului“ are un substrat politic evident. Țară din pămîntul țării, locuință a moșilor și strămoșilor noștri, Ardealul trebuia să revină aceluia care-l merita pe drept, aceluia care au luptat și murit pentru el, îngropîndu-și lacrimile, durerile și bucuriile în brazdele lui. Atrăgînd în acest chip atenția asupra provinciei asuprite de dincolo de munți, Bălcescu transmitea prin arta sa sinceră și vibrantă, un mesaj dintre cele mai înălțătoare, așa cum se poate descifra din subtextul zbuclumatei istorii a lui Mihai Viteazul însuși : libertate prin unire sau moarte !

Mesajul său generos a influențat puternic pe contemporani și urmași, ecoul cărții sale răzbătînd pînă adînc în inima Transilvaniei. Unul dintre rezultatele cele mai imediate, dar din păcate nu îndestul de coroborate încă cu factorul declanșator Bălcescu, a fost apariția în Ardeal a unei întregi poezii patriotice, care exalta virtuțile naționale ale poporului nostru, cîntînd Ardealul și frumusețile lui. Evident că în această poezie se topesc influențe diverse, dar nu e mai puțin adevărat că dincolo de teme romantice, generale în epocă, se pot detecta totuși cu desulă ușurință apelul la „imaginea bălcesciană“ asupra Ardealului. Unul dintre aceste ecouri, și cel mai pregnant desigur, ni-l oferă o versiune versificată a descrierii Ardealului de Bălcescu, versiune care a fost încorporată de autor într-o lungă narațiune în versuri intitulată *Ciarda albă*

tipărită în 1879 la Braşov. Ea aparţine publicistului, poetului şi roman-
cierului Teohar Alexi, autor a numeroase piese de teatru, romane şi
poezii, editor şi funcţionar de bancă la Braşov, care ne-a dat, imitînd
modelul bălcescian, o frumoasă descriere a provinciei carpatine. Apariţia
ei în 1879, imediat după războiul pentru independenţă naţională al
României, venea să trezească interesul românilor ardeleni pentru pro-
blema unităţii naţionale, să resuscite această idee la noi.

Pentru valoarea ei documentară şi literară o cităm în întregime :

Pe culmea cea mai înaltă a munţilor Carpaţi
Se-ntinde o ţară mîndră şi binecuvîntată,
De domnul între toate, iubită şi ornată.
Şi seamănă cea ţară a fi un lung palat,
Măreţ, întins şi luciu, în care-i aşezat
Cu har şi-mbelşugare tot ce-i mai graţios,
Şi mai măreţ în lume, mai bun şi mai frumos.
Un brîu de munţi o-ncinge, ca zidul o cetate.
Dintr-însul ici şi colea se-ntinde, se desparte
Şi merge pînă-n centru-i ca proptitoare valuri,
Un şir de dealuri nalte, măreţe pedestaluri.
Şi mai presus de briul muntos de prin pregiur,
Se-nalţă două culme mai nalte ca ceilalţi muri.
Cu fruntea-ncununată de-o rară diademă,
De-a luciei ninsoare prea falnică emblemă
Ca doi giganţi stau dînşii la ambele fruntare
Şi necurmat îşi cată în faţă fiecare.
Păduri se-ntind stufoase în care ursul umblă
Ca domn cu stăpînire în voia sa se plimbă.
Aproape d'aste locuri cu clima cea geroasă
Se-ntind pămînturi şese şi large şi mănoase,
În care bivoli negri alene dormitează,
De plaiu depărtate în somnul lor visează.
Şi astfel miază-noapte trăieşte împreună
Cu miază-zi aici în armonie bună.
Aici stejarii, brazil, trufaşii spre cer înalţă
Coroana lor bogată de fragedă verdeaţă.
Iar colo e o mare de grîu şi de porumb,
În care călăreţul se pierde de afund.
Aice o livadă cu flori mirositoare,
Pîraie cristaline curgînd răcoritoare.
Cascade, cataracte mugind cu groază mare,
Ce peste stînci grozave în nori de spumă sare.

Curgînd mai în spre vale pîriul răcoros,
Se schimbă și se face un rîu maiestuos.
Și rîul prăvălește în albia-i afundă
Comori de aur galben cu fiecare undă
Pe via de pe dealuri, alt aur curgător
Răsare-n vița deasă... cel vin îmbătător !
Așa e vezi Ardealul, așa e țara mea,
Și d-a voi destinul murim toți pentru ea !..."¹³

După cum se poate vedea din această fidelă transpunere versificată a textului bălcescian, atributele principale ale țării cîntate de Bălcescu ar fi acelea de țară *fericită* și *binecuvîntată*, străjuită ca o cetate de munții Carpați, țară cu vegetație luxuriantă, cu bogății nenumărate și o climă dulce. De la Bălcescu încoace aceste elemente încep să devină un bun comun al tuturor poeților și prozatorilor, care apelează la imaginea oferită de prozatorul muntean, ca la un model, pe care îl iau și-l detaliază cu noi amănunte. Fondul de bază rămîne însă descrierea lui Bălcescu, așa cum se va vedea în cele ce urmează.

O apropiere frapantă între modul de a concepe Ardealul și modelul bălcescian pare să ne ofere poetul și prozatorul transilvănean, I. C. Drăgescu, considerat pînă nu demult primul romancier din Transilvania, autor al romanului *Noaptea carpatine* apărut în 1867. Romanul acesta suferă puternice influențe ale stilului retoric, romantic, în special din Lamennais, Mickiewicz și Al. Russo, cartea întregă fiind în fond o lungă perorație biblică în favoarea drepturilor răpite ale românilor transilvăneni. Stilul avîntat, patetic, se împletește pe alocuri cu lamento-ul deznădăjduit rousseauian, exaltarea romantică cu tonalitățile profetice, mesianice. Chipul Ardealului apare adeseori sub înfățișări diferite în paginile cărții, multe dintre pagini amintind acordurile prelungi ale *Cîntării României* sau ale „*Descrierii Ardealului*“. Iată cîteva pasajii în care epitetul de *templu*, dat provinciei, ca și expresiile de *țară frumoasă* și *binecuvîntată*, cu munții care o *încoronează*, cu natura generoasă ce-și *varsă cu prisosință darurile*, ne duc cu gîndul la tiparul oferit de scriitorul muntean.

„O ! Dacie, scumpa mea patrie, pămînt încîntător, *templu* al eroismului și gloriei, ce venitor oare îți predestină providența ? [...].

Rătăceam de-a lungul unui rîurel argintiu, pe a cărui maluri modestele fiice ale Florei îngîinate de suspinele serii, se închinau spre unele murmurătoare ; umbrele nopții începeau a descinde din sinul munților și în urma lor frunzele murmurau cu atîta armonie, florile suspi-

---

¹³ Theochar Alexi, *Ciarda albă*, Brașov—București, Haiman, 1879, p. 13—14.

nau cu atîta duioşie : toate arătau farmec, *armonie*, prosperare şi frumuseţe. Ce cîmpie să fie aceasta, ce munţi cei ce o *încoronează* ? Această cîmpie *frumoasă* şi *binecuvîntată*, *asupra căreia natura îşi vărsase cu prisosinţă darurile sale*, unde esaraturele (brazdele) ce le lasă în urma-i pacinicul şi binefăcătorul aratru recompensă atît de bine ostenelele agriculturului, este cîmpia Daciei traiane. Admiram ceriul cel senin ce plana deasupra ei care era atît de curat, încît suspinul moriturului zdrobit de suferinţe şi nedreptăţi se putea înălţa liber, neîmpiedicat la tronul Dreptăţii eterne ; admiram *clima cea dulce şi blîndă*, clima proprie poate numai paradisului¹⁴.

Epitetele subliniate mai sus, ca şi elementele esenţiale ale descrierii propriu-zise, sînt împrumutate, după cum limpede se poate vedea, din arsenalul tehnicii bălcesciene. Evident că acestea se contaminatează cu timpul altor tipare şi aluviuni, venite din izvoare diferite în care, după 1905 (anul apariţiei volumului de *Poezii*), nu în ultimul rînd Goga, cu al său Eden înlăcrimat din *Noi*, cu acea ţară de frumuseţi îndoliate, cu „codrii verzi de brad“ şi „fluturi sfioşi“.

Iată o astfel de mostră din acelaşi autor, I. C. Drăgescu, din povestirea *Pro Patria*, apărută în 1913 la Craiova :

„Ţara mea este negrăit de frumoasă. Cerul ei se aseamănă cu cerul Italiei, clima aspră iarna, este eliseică în celelalte părţi ale anului ; munţii noştri incomparabil mai maiestuoşi şi mai bogaţi decît ai Italiei. Dacă zeilor le plac culmile cele înalte şi senine şi pădurile tainice, în munţii Dacici şi-ar fi putut alege locuinţele lor de predilecţie. În Dacia pădurile sunt pline de farmec, izvoarele şi gîrlele au glasul adormitor, florile sclipitoare au miresme nespuse de dulci, felurimea şi frumuseţea fluturilor noştri nu se găsesc în alte ţări, ciripitul păsărelelor este mîngietor, covorul luncilor şi cîmpiilor moale şi ademenitor, zimbrii sînt falnici, zilele sînt pline de soare, nopţile te invită la visare, omul e bun, zeii prietenoşi“¹⁵.

Preluînd unele elemente din descrierea lui Bălcescu, I. C. Drăgescu accentuează însă pe ideea de ţară *armonioasă*, *paradisiacă*, de loc binecuvîntat de desfătare al zeilor, de *Eden natural*. O asemenea concepţie găsim şi la T. Alexi în *Beiu Vodă, domn*, cînd exclamă : „Oh, scumpă ţară românească, sol mînos şi binecuvîntat. Bogaţiile cu care te-au dăruit cerul au zăcut neexploatate veacuri îndelungate în sînul tău cel

---

¹⁴ I. C. Drăgescu, *Noaptele Carpatine sau istoria martirilor libertăţii*, Pesta, tip. A. Bucsánsky, 1867, p. 6—10.

¹⁵ I. C. Drăgescu, *Pro Patria, povestire despre începutul şi menirea neamului românesc*, Craiova, „Ramuri“, 1913, p. 294.

iubitor de fii săi“¹⁶ etc. sau la Iosif Vulcan în poezia *Rămas bun de la Ardeal* (din volumul *Lira mea*, 1882), care vede Ardealul sub același unghi al pământului ideal, cu „rîuri spumante“ și „cer umbros“ :

„Rămii în fericire, O ! țară-ncântătoare
Ardeal, pământ romantic, tu idealul meu ;“

Mai apropiată de imaginea bălcesciană a Ardealului-cetate, străjuit ca un brîu de culmile munților, este cea oferită de At. Marian-Marinescu în poezia *Românul* :

„Țară mîndră și frumoasă
Ș-mprejur cu munți,
Cu grădina-n fortăreață,
Cu voinici mai mulți —
Toată lumea de-ai umbla
Țară c-asta n-ai afla“.

(„Foaia pentru minte“, 1860)

Imaginea Ardealului frumos și binecuvîntat capătă, începînd cu poezia lui Coșbuc, Iosif, Goga, Emil Isac, Aron Cotruș și Lucian Blaga o nouă spațialitate psihologică dînd naștere *ideii de Ardeal*, din care se vor adăpa rînd pe rînd generații întregi de cititori. Să ne amintim doar că Unirea din 1918 este și rezultatul acestei serioase propagande culturale, sufletești, în care generația lui Goga a avut de spus un cuvînt greu. Chiar dacă tiparul, modelul oferit de Bălcescu a fost mult depășit, nu trebuie să neglijăm faptul că Bălcescu a trasat liniile directoare ale unei viziuni, ale unui mod de a înțelege și a reproduce realitatea noastră geografică și sufletească, cu repercusiuni dintre cele mai ferice asupra descrierii Ardealului în special și a dezvoltării prozei imagiste în general. Cît de înrădăcinat în conștiința urmașilor a fost modelul oferit de el ne-o atestă și capitolul *Descrierea Transilvaniei* din lucrarea istorică a lui Ion Sîrbu *Istoria lui Mihai Vodă Viteazu* (1904—1907), care aflîndu-se dintr-odată în fața unui model atît de ilustru ca *Istoria* lui Bălcescu, s-a simțit obligat să ne ofere, asemeni acestuia, mai întîi o *descriere a Ardealului* și apoi să relateze evenimentele istorice legate de pătrunderea lui Mihai în Ardeal. Și la el, ca și la Bălcescu, Ardealul este „Țara plină de atîtea daruri dumnezeiești“, pămîntul roditor cu păduri și fiare sălbatice, cu munți ce ascund bogății de aur, sare și cărbuni, cu rîuri binecuvîntate, în sfîrșit o țară a norocului și nenorocului în același timp.

Și mai evident este tiparul bălcescian în opera geografică a lui Silvestru Moldovan, profesor la Sibiu, autor al lucrării *Țara noastră. De-*

---

¹⁶ T. Alexi, *Beiu Vodă, domn*, Brașov, 1893, p. 249.

scrierea părților Ardealului de la Mureș spre miază-zi și Valea Mureșului, apărută la Sibiu în 1894. Aici modelul este urmat și respectat în litera lui pînă la pastişă. Fraze și imagini din Bălcescu se regăsesc din abundență în textul lui Moldovan, care nu se consideră măcar obligat de a pune ghilimele, într-atît de familiar simte textul de bază. Această ciudată simbioză artistică duce de fapt la o nouă versiune dezvoltată, amplificată a descrierii Ardealului de N. Bălcescu, deoarece elementele în care operează sînt aceleași. Iată în ce chip o realizează Silvestru Moldovan :

„Trebuie să știm că țările în cari locuim noi românii sunt nește țări frumoase și *binecuvîntate de D-zeu* ; iar între ele este frumoasă și plină cu multe și felurite bogății cu deosebire țara noastră Ardealul, un mărgăritar de țară, așa că puține sunt țările *lăsate de D-zeu pe fața pămîntului* care s-o întrecă în frumusețe și bogății.

Ea este încunjurată jur împrejur, *ca o uriașă cetate*, cu șiruri de munți puternici, acoperiți pe coastele lor cu păduri străvechi de stejari și brazdă. Din trunchiul acestor munți se rămuresc înlăuntrul ei, în toate părțile alte nenumărate șiruri de munți și dealuri, cari alcătuesc mulțime de văi, strîmtori și șesuri mărunte, udate de obicei de păraie, riulețe și riuri, cari le împodobesc făcîndu-le drăgălașe și atrăgătoare.

Prin munții hotarnici străbat din țările vecine spre lăuntru mai multe pasuri cari despart munte de munte ca nește brezde uriașe și mijlocesc legătura cu văile țărilor vecine.

Dacă pătrundem prin aceste pasuri înlăuntrul Ardealului, ne vom minuna și adese vom sta uimiți de frumusețile ce le întîlnim pretotindenea ; la tot pasul, de pe vîrfurile fiecărui deal sau colnic, la fiecare cotitură de rîu, pe dealuri, ca și pe șesuri, pe culmile de munți înalte și prin văile adinci, preste tot locul ni se înfățișează ochiului uimit priveliști cari de cari mai frumoase și mai încîntătoare.

Ici ni se deschide o vale plăcută, udată de un riuleț care învîrte roatele unei mori ; colo zărim un pârîu de munte viguros ce se aruncă preste părețile de stîncă ce-i stă în cale și formează o frumoasă cădere de apă, care turbură tăcerea codrului străvechiu prin murmurul său. În altă parte vedem stinci prăpăstioase și pleșuve cari sunt brăzdate de povaie și prin a căror crepături vulturii falnici și-au așezat sălașurile. În alt loc vom sta uimiți pe țărmul unui riuleț de munte, privind cum și-a croit cale printre stinci și cum se aruncă devala cu sălbăcie și zuzet asurzitor, amenințînd cu răpire bolovanii ce-i alcătuesc alvia. Mai departe vom privi cu plăcere de pe cutare vîrf de deal șesul ce se întinde la picioarele noastre, încunjurat de dealuri, încorporat cu sate și brăzdat de riulețe și păraie cari se par a fi cărări argintii prin verdeața cîmpului.

În alte părți iarăși vom da de munți puternici, cu piscuri falnice și cu coaste prăpăstioase, acoperite cu păduri străvechi, *prin cari ursul trăește ca un domn stăpînitor*. Dacă apoi ne urcăm pe virful unui pisc vom avea o privire largă, încîntătoare, pînă departe în ceața albăstruie. peste dealuri și colnice, iar la poalele muntelui vom zări adese, în fundul văilor, cite un frumos lac de munte sau iezor, cu fața liniștită, în care se reoglindează bolta albastră a ceriului și din apa căruia se adapă ciutele de munte.

Apoi vom da de peșteri, cari se afundă în adîncimile pămîntului, de strîmtori sau chei, cu părete de stînci prăpăstioase, cari ne pun în uimire și ne umplu de frică prin măreția lor, prin văi de belșug de bucate, pe coastele munților și dealurilor de păduri estinse, de vii și pometuri, pe țărmii rîurilor de rădiuri (bercuri), iar în sînul pămîntului bogate mine de aur, argint, fier și sare.

Toate aceste, munți și șesuri, dealuri și văi, păraie și lacuri, stînci prăpăstioase, căderi de ape, strîmtori sau chei, pasuri, peșteri și alte asemenea lor, schimbîndu-se mereu una cu alta, alcătuesc atîtea frumuseți, atîtea mărețe icoane ale naturii, încît străinii care au cercetat țara noastră au fost încîntați de ele și le-au lăudat în cărțile lor, ce au scris despre țara noastră.

Aceasta este dovada că țara noastră Ardealul este țară încîntătoare și plină de frumuseți ale naturei“¹⁸.

Revenirea atît de frecventă la modelul bălcescian e un semn că lecția de mare patriotism și rafinament artistic a acestuia ne-a urmărit ca o fatalitate în timp, și peste timp, sădind în inimi speranță și încredere în viitor, dar înainte de toate, dragostea sublimă pînă la jertfă pe altarul sfînt al patriei.

---

¹⁷ Ion Sîrbu, *Descrierea Ardealului*. Apud I. D. Suci, *Literatura bănățeană de la început pînă la Unire* (1582—1918), Timișoara, 1940, p. 365—367.

¹⁸ Silvestru Moldovan, *Țara noastră. Descrierea părților Ardealului de la Mureș spre miazăzi și Valea Mureșului*. Sibiu, Tip. Archidiecezană, 1894, p. 21—25. Chiar și începutul descrierii trimite la Bălcescu din *Istoria românilor sub Mihai Vodă Vițeazul* prin formula inițială : „Să deschidem o carte, o carte mare a naturei, cartea țării noastre, cartea Ardealului“.

, Tot acest autor reproduce „În loc de prefață“ la cartea sa *Ardealul*, vol. I, Brașov, Ciurcu, 1911, descrierea bălcesciană a țării Ardealului, ca un model căruia nu i se putea sustrage.

Imposibilitatea ruperii de modelul bălcescian al țării Ardealului se constată și în creațiile unor poeți minori, precum Andrei Bărzeanu și V. E. Moldovan. Primul în poezia *Ardealul*, publicată în „Gazeta Transilvaniei“, LXI, 1898, nr. 97, 3/15 mai, p. 4, al doilea într-o poezie cu același titlu din „Foaia poporului“, V, 1897, nr. 18, p. 206.

RECEPȚIONAREA OPEREI LUI NICOLAE BĂLCESCU ÎN TRANSILVANIA

de IOAN CHINDRIȘ

Argumentele unei cercetări anevoioase cum este aceea a sorții operei bălcesciene în Transilvania rezidă atât în necesitatea unei încercări sintetice în acest sens, cât mai ales în frumusețea, în aspectul plin de surprize captivante al întreprinderii. Urmărirea penetrării ideilor acestui mare gânditor într-un important spațiu geografic și demografic românesc dezvăluie — pentru perioada vizată de noi, secolul al XIX-lea — aspecte necunoscute ale unui mare capitol de istorie culturală: formarea platformei ideologice comune, rezultantă a comunității idealurilor politice românești din această perioadă.

Recepționarea a avut un drum sinuos, plin de neprevăzut, cu vădite schimbări de canale și filiere impuse de rigorile politice ale vremii. În funcție de acestea, putem stabili o periodizare aproximativă a procesului. Un prim răstimp, 1844—1848 s-ar caracteriza prin ritmicitate și bogăție. Sint anii când scrierile lui Nicolae Bălcescu pătrund masiv și fără stavile în Transilvania, în contextul unor împrejurări culturale pe care le vom urmări mai jos. Un al doilea răstimp, cel mai interesant, cuprinzând anii 1849—1863 este mărturia cultului timpuriu de care se bucura cărturarul în rîndul confrăților din Transilvania. Capitol aproape senzațional, care pune în evidență primatul Transilvaniei în păstrarea tradiției bălcesciene între anii amintiți. O perioadă mai lungă, 1864—1894, surprinde bogăția preocupărilor transilvănene în legătură cu o cercetare sistematică a vieții și operei scriitorului, în legătură cu valorificarea prin ediții științifice a ineditelor sale. Urmărirea se încheie în momentul intrării scriitorului în atenția sistematică a istoriei literare.

Pentru cercetătorul istoriei culturii românești din Transilvania, marea revelație a parcurgerii acestor perioade o constituie evidențierea rolului important, poate hotărâtor, pe care l-a avut George Bariț în răspîndirea ideilor marelui său confrate. Este încă un merit, puțin cunoscut, al acestui Voltaire al Transilvaniei, om de o complexitate extraordinară, pe care îl descoperim mereu și mereu în ipostaze surprinzătoare.

Numele lui Nicolae Bălcescu apare pentru prima dată, tipărit, în Transilvania în 21 februarie 1844. „Foaie pentru minte, inimă și literatură“¹ anunță că la București „începu a se forma un fel de societate literară, ai cărei mădulari pînă acuma sînt : dd. Eliad, Chesar Boliac, Alexandrescu, Urian, *doi frați Bălcești* (s.ns.), Evgh[enie] Predescu, maior Tell, doi veri Golești, Voinescu, Laureani, N. Bălășescu ș.a.“ Asentimentul lui Bariț la programul Frăției — căci despre ea este vorba — dar mai ales dorința redactorului de a sugera celor dornici să înțeleagă că nu este doar o noutate „pentru literatori“ reiese fără echivoc din îndrăznețul comentariu în legătură cu „societatea“ : „Bucureștenilor, sau mai bine muntenilor ! Ați început iară ? Și iară ? Foarte bine ! Însă pentru ce numai atîția ? Pînă acuma lucrul vostru literar au semănat foarte mult cu al muncitorilor agricultori în timpuri ploioase și furtunoase. Ei văd ceriul înseninîndu-se, aleargă în fuga mare la lucrul cîmpului, cînd deodată un nuor fatal întunecă orizontul... Să prîvigheți numai ca fuga să nu fie iarna !“ Pentru rigoarea cenzurii austriece din acea vreme, care veghea cu ochi de Argus orice legătură între românii din cele trei principate, pasajul acesta amintind neted despre evenimentele din 1840 — pe deasupra și semnat ! — este un adevărat act de temeritate. Se confirmă astfel convingerea Corneliiei Bodea în legătură cu rolul lui Bariț în acțiunea politică a celor din București².

De altfel, cîteva luni mai tîrziu, în 15 iunie, Bălcescu pleacă în Transilvania, avînd prilejul să-l cunoască personal pe Bariț³. Cu această

---

¹ *Pentru literatori*, în 1844, nr. 8, luni 21 februarie, p. 64. Afirmația Corneliiei Bodea (*Lupta românilor pentru unitatea națională 1834—1849*, București, 1967, p. 51) că anunțul ar fi reprodus după „Propășirea“ este infirmată chiar de către textul din foaia brașoveană : „Ni se scrie și nouă (s. ns.) de la București, din 7 februarie...“ De asemenea, data publicării anunțului în „Foaie pentru minte...“ este greșită : 24 februarie, în loc de 21 februarie.

² *Op. cit.*, p. 52 și altele.

³ Într-o scrisoare din aceeași zi adresată lui Bariț (B.A.R., ms. rom. 993, f. 22 r+v) Nifon Bălășescu i-l recomandă pe Bălcescu în termeni superlativi : „Tinăr zdravăn, care n-are altul asemenea între românii de aici. Este un geniu“, care, „deși-ți are cunoștința, dar dorește a avea mai mare intimitate“. Nu este exclus ca anunțul plin de tilc al lui Bariț din 21 februarie să-l fi convins pe Bălcescu de a și-l apropia pe acest ziarist îndrăzneț și eficient.

ocazie, tânărul istoric i-a amintit, desigur, redactorului brașovean despre mersul lucrărilor de tipărire a primei sale cărți — „la cantora foi să-țești“, în Iași — opera de strălucit debut *Puterea armată și arta militară de la întemeierea prințipatului Valahiei și pînă acum*⁴. După un răstimp de trei luni, în octombrie, redactorul „Foi...“ purcede „a o recomănda tuturor românilor, ca pe una carea la noi este unică în felul său, și la a cărei compunere auctorul s-a folosit de un mare număr de isvoară, 31 cărți și manuscrise, unele din aceste din urmă cu totul necunoscute pînă aci“⁵. Avertizînd publicul în acești termeni, foaia transilvăneană se rialiază de timpuriu la curentul istoriografiei romantice, care își creia drum în cele două principate transcarpatine, manifestîndu-se în primul rînd în direcția unui cult exaltat pentru izvoarele trecutului național. Modul firesc în care se realizează contactul lui Bariț cu reprezentantul cel mai fidel al generației romantice este un subiect de meditație la adresa poziției ideologico-estetice a transilvăneanului, a confrăților lui, prea insistenți reprezentați ca niște iluminiști întîrziati. Poate că vine în ajutorul afirmației și amănuntul că „Foaie pentru minte...“⁶ publică la puțină vreme după anunț părți masive din scrierea lui Bălcescu, încheind cu o invitație inteligentă : „Urmarea, în carte !“

Anul următor, 1845, înregistrează fapte de cultură edificatoare în acest sens, constituind anul de maximă penetrare a scrierilor lui Bălcescu în Transilvania. Este perioada cînd, împreună cu transilvăneanul A. T. Laurian, Bălcescu întemeiază „Magazinul istoric pentru Dacia“, eveniment de un răsunet unic în Dacia Superioară, mai ales grație popularizării pe care i-o face redactorul brașovean⁷. Încă în 12 ianuarie, Laurian

---

⁴ Lucrarea apărea și în [Propășirea] *Foaie științifică și literară*“, I, 1844, nr. 21—23, 28 și 31 din lunile mai—august, fapt care nu putea să-i fie străin lui Bariț.

⁵ „Foaie pentru minte...“, 1844, nr. 44, p. 351. Vezi și nota 4.

⁶ 1844, nr. 47, p. 373—374 ; nr. 48, p. 379—382 ; nr. 49, p. 386—388.

⁷ În „Gazeta de Transilvania“, VIII, 1845, nr. 9, 29 ianuarie, p. 35, Bariț observă că foaia bucureșteană „Curierul românesc“ anunță apariția „Magazinului...“, „înaintea noastră, cum se și cădea“. În aceeași zi, „Foaie pentru minte....“ (1844, nr. 5, p. 33—35) publică cunoscutul prospect al lui Bălcescu, tipărit mai întîi volant, tot la Brașov. În martie, „Gazeta de Transilvania“ (VIII, 1845, nr. 18, p. 72) apare în postura de colector — cel mai important din Transilvania — pe seama „Magazinului...“ Condițiile de abonare sînt simple ; este suficient ca doritorii „să-și arate cătră noi voința nestămutată, prin scrisori franco, pe cîte exemplare voiesc a prenumăra, ca să știm foarte timpuriu cîte exemplare avem a arăta censurei“. În iulie („Foaie pentru minte...“, VIII, 1845, nr. 29, p. 236) se anunță înmănuncherea fasciculelor din „Magazin...“ în primul său volum. „Noi primim tocmai acum n-rul 1 din această carte folositoare și ne grăbim a încunoștința pe publicul nostru și a i-o recomănda“. La acestea se adaugă reproducerile masive din publicația istorică bucureșteană.

fi scrie lui Bariț : „Eu și prietenul Bălcescu am făcut o întreprindere (este vorba de „Magazin...“, n.n.s.), care d-voastră puteți să o cunoașteți din aici alăturata înștiințare. Și pentru ca să se poată aduce la cunoștința și celorlalți români din părțile Transilvaniei și ale Ungariei, vă rugăm să aveți bunătate să ne tipăriți această înștiințare în tipografia gazetei dumneavoastră (...) Exemplare să se tipărească atâtea câte exemplare de gazetă obicinuiesc a se tipării și trei sute (300) mai mult peste acestea. Acelea să binevoiți a le trimite cu „Gazeta“ dimpreună la dd. abonați, iar acestea trei sute din urmă să ni le trimiteți nouă la București“⁸. Implicat chiar de la început în editarea „Magazinului...“, Bariț nu se va mulțumi cu în-cunoștințarea acestuia prin gazete, ci va apela la adevărata lui armă de propagandă, pînă acum infim cunoscută : corespondența sa uriașă cu toți „inteligenții“ din Transilvania. Aproape că nu există scrisoare primită de Bariț în acest an și următorii — corespondenții se ridică la cîteva sute ! — în care să nu fie vorba de „Magazinul...“ pentru Dacia. Din Banat sau Maramureș, Cîmpia Transilvaniei sau Bihor, Budapesta, Viena sau Bucovina austriacă, românii trimit către Brașov epistole prin care solicită publicația lui Laurian și Bălcescu. Conștient de importanța acesteia, redactorul foilor românești transilvănene oferă cel mai larg ajutor, ajutor pe care, cu puțini ani în urmă, îl refuzase lui Laurian cînd acesta, disperat, cerea concursul pentru răspîndirea *Tentamenului critic*⁹. Exemplul ne este la îndemînă și el dovedește felul cum Bariț a știut să treacă peste orice bariere psihice regionale, menținînd pulsul foilor sale la scară națională. Evident că, sprijinind „Magazinul...“ el facilita pătrunderea operei lui Bălcescu în Transilvania, la nivele adînci. Pentru transilvăneni, autorul *Puterii armate...* devine un scriitor național în 1845. Căci, se subliniază în „Foaie pentru minte...“¹⁰ : „Noi, socotind că nu este un om în care bate o inimă cu simțimînt de român pe care să nu-l intereseze această operă națională, vom reproduce aici cu plăcere cele ce ni se par a merita să fie cunoscute de toți cei ce-și iubesc patria“.

Fidel promisiunii, Bariț retipărește în 1845 două lucrări bălcesciene însemnate și semnificative : *Cuvînt preliminaru despre izvoarele istoriei românilor*¹¹ și *Românii și fanarioții*¹². „Foaie pentru minte...“ este sîngura publicație care reproduce studiul lui Bălcescu despre fanarioți, stu-

⁸ Originalul scrisorii la B.A.R., ms. rom. 996, f. 136 r — 137 v. Publicată de Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 264—265 și în corpusul documentar *George Bariț și contemporanii săi*, vol. I, București 1973, p. 103—104.

⁹ *George Bariț și contemporanii săi...*, p. 103., nr. 3.

¹⁰ 1845, nr. 29, 16 iulie, p. 236.

¹¹ „Foaia pentru minte...“, 1845, nr. 33, p. 261—264.

¹² *Ibid.*, nr. 47, f. 373—376.

diu despre care Iosif Vulcan va fi convins în 1871¹³ că „aduse o nouă plagă“ asupra autorului. De altfel, în Transilvania va dăinui multă vreme tradiția că Bălcescu a fost persecutat din cauza operelor, în 1894¹⁴ Zaharia Boiu afirmând negru pe alb că : „El a fost espatriat din cauza scrierilor sale“. Este un crez despre militantismul literaturii înrădăcinat de marii reprezentanți ai Școlii Ardelene, pe fundamentul căruia romantismul incendiar, cu puternice accente revoluționare al lui Bălcescu s-a suprapus ca o completare firească. Trebuie să subliniem încă o dată că deceniul dinaintea revoluției din 1848 n-a fost, în Transilvania, străin de infuzia — masivă și puternică — a viziunii literare și istorice romantice, care a coexistat în chip original alături de ideologia iluministă sau de cea liberală, moștenitoarea iluminismului. Viziunea istorică a lui Guizot și Rotteck alături de a lui Michelet și Lamennais, în presa și gândirea transilvăneană, crează un climat interesant, receptiv la cele mai noi idei.

Așa se explică aceea neașteptată colaborare a lui Bălcescu din primele zile ale anului 1846 cu „Foaia pentru minte...“, unde își publică pentru prima dată — și de unde nu va mai fi reprodusă decît în secolul nostru — recenzia intitulată *Filosofie socială. Despre educarea mumelor de familie sau civilizația neamului omenesc prin femei*, de d-l Aimé-Martin, tradusă în românește de I. D. Negulici¹⁵. Pentru cercetătorul istoriei culturale transilvănene va rămîne o enigmă faptul că articolul — care, desigur, n-a putut fi publicat dincolo de Carpați — a reușit să treacă prin cenzura austriacă, abia la cîteva luni după ce Bariț primise un avertisment „apăsător“ din partea ministrului poliției austriece, Sedlnitzky, în legătură cu conținutul articolelor ce se publică la Brașov¹⁶. Căci această aparentă recenzie cuprinde de fapt nucleul ideologiei lui Bălcescu dinaintea anului revoluționar 1848, iar în ceea ce privește „Foaia pentru minte...“ este, după toate aparențele, o culme nedepășită. Pasaje tulburătoare aduc în mijlocul transilvănenilor dornici de libertate mesajul unui îndemn revoluționar explicit : „Revoluția ce se lucrează este nebiruită ; este mare acea lege a naturii care duce neamul omenesc către progres ! Regii nu vor mai putea să facă pe popoare a se întoarce din calea lor ; ei nu vor putea opri istoria d-a se împlini“. Nu e greu de presupus ecoul pe care l-au avut aceste cuvinte în inimile viitorilor participanți la Adu-narea de pe Cîmpia Libertății !

---

¹³ „Familia“, VII, 1871, nr. 3, p. 27.

¹⁴ Vezi „Transilvania“, XXV, 1895, nr. 7, p. 204—205, *Testamentul lui Nicolae Bălcescu*.

¹⁵ „Foaie pentru minte...“, 1846, nr. 4, p. 30—32 ; nr. 5, p. 33—35.

¹⁶ Relatarea întîmplării, în adnotația lui Bariț la o scrisoare primită de la cenzorul Simion Marcovici, din București. Vezi *George Bariț și contemporanii săi*, I, p. 121, nota 5.

Revoluția ce se lucra, și care avea să-și spună cuvîntul peste doi ani, s-a rezemat în Transilvania pe un angrenaj de idei înaintate, izvorite din observarea stărilor de lucruri din principat și din țările învecinate. Analiza s-a făcut în lumina „spiritului veacului” de către o generație nouă, un al doilea val al Școlii Ardelene. Tradiția marilor înaintași este preluată și privită dintr-un alt unghi : învățarea norodului nu mai are, la un Bărnuțiu, Laurian, Bariț, Ioan Rusu, Papiu Ilarian sau Aron Pumnul sensul iluminist al fericirii prin cultură, ci înseamnă cultivarea conștiinței naționale și sociale în sînul celor mulți. În lipsa unei burghezii masive receptoare, ideile pregătitoare ale revoluției sînt transmise direct poporului, care mai păstra amintirea marilor mișcări sociale de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Deceniul 1838—1848 a polarizat aceste idei pregătitoare în jurul cîtorva probleme vitale pentru românii transilvăneni : emanciparea socială, recunoașterea națională, cultivarea limbii române și conservarea ei prin școli, dezvoltarea instituțiilor naționale, modernizarea economiei. Gazetele românești de la Brașov au avut marele merit de a dezbate și răspîndi aceste idei, încadrîndu-le într-un ansamblu ce viza toate cele trei țări românești. Politica redacțională a lui George Bariț în acest sens este fără egal în cultura noastră : alăturînd mereu și mereu starea politică, tarele sociale, aspirațiile culturale și producțiile literare din întregul spațiu Carpato-Dunărean, cu sau fără comentarii, timp de un deceniu, ideea de *unitate* a țărilor românești se impunea de la sine. Ar putea constitui obiectul unui studiu aparte felul cum Bariț publică *exclusiv* acele producții din Moldova și Țara Românească, ce aduc un aport cît de cît în această direcție. Mai ales scrierile istorice trebuiau să răspundă acestui scop. Din această conduită culturală a rezultat, în primă instanță, crearea unui bloc ideologic comun al intelectualilor transilvăneni în preajma revoluției. Schizma între diferite centre culturale a slăbit considerabil, sub înrîurirea directoare a foilor de la Brașov disputele istorice minore au cedat locul unor preocupări noi, vii, iar tirania spirituală a clericalismului a pierdut teren în favoarea viziunii științifice. S-a putut schița astfel o partidă națională, care după 1840 va avea violente ciocniri cu forțele trecutului. În al doilea rînd, vizarea problematicii românești în general a avut un rol important în elaborarea programului acestei partide, program afiliat — cercetările recente aduc noi argumente în acest sens ! — luptei generale a românilor pentru unitate națională. Fără acest adevăr, nu ar fi fost posibil ca la 3/15 mai 1848, la Blaj, să se exprime clar, de către cei mulți, dorința fundamentală a românilor din Transilvania : „Noi vrem să ne unim cu Țara !”

Astfel privite lucrurile, se poate afirma fără risc că scrierile lui Bălcescu au influențat nu numai în Țara Românească, dar și în Transilvania, programul revoluționar de la 1848, conștiința maselor care au uimit prin maturitate politică și virtuți militare. Afirmatia nu poate fi gratuită, ținând cont de câteva aspecte :

a. „Magazinul istoric pentru Dacia“ a avut în Transilvania o răspîndire neegalată de vreo altă publicație de peste Carpați. Corespondențele primite de către Bariț de la A. T. Laurian¹⁷, Nicolae Maniu¹⁸, Atanasie Șandor¹⁹, Moise Sora Noac²⁰, Ioan Dragoș²¹, Timotei Cipariu²², Pavel Vasici²³ și alții cîțiva zeci de intelectuali români din Transilvania atestă prezența publicației în toate comitatele din principat, din Banat, Crișana, Maramureș, Bucovina. Publicația este cerută în Pesta și Viena.

b. Împreună cu foile lui George Bariț, „Magazinul...” popularizează intens cele mai importante opere ale lui Nicolae Bălcescu scrise înaintea revoluției. Este suficient să amintim că publicația aducea în casele învățătorilor, preoților, micilor sau mai răsăriților funcționari români, proveniți nemijlocit din popor și legați de acesta, ideile unor lucrări ardente ca *Românii și fanarioții*, *Despre starea soțială a muncitorilor plugari...*, *Campania românilor în contra turcilor de la anul 1595* și altele.

c. Setea de „literatură națională“ a transilvănenilor înaintea revoluției s-a discutat cu multe ocazii și nu mai trebuie demonstrată încă o dată. Din întreaga literatură națională captată în deceniul pregătitor al revoluției, operele lui Bălcescu sînt purtătoarele celui mai radical mesaj, ale celei mai înaintate concepții sociale și naționale. Este binecunoscut radicalismul transilvănenilor la 1848 în aceste două direcții, depășind mult, cel puțin în problema țărănească, programul de la Islaz și mergînd pînă la apărarea cu armele, într-un crîncen război țărănesc, a acestor deziderate.

d. O dovadă indubitabilă o constituie influența lui Bălcescu asupra ideologilor pașoptiști transilvăneni. Exemplul cel mai caracteristic îl constituie influența asupra lui Alexandru Papiu Ilarian. Dintre cei care au activat direct, politic și ideologic în revoluția transilvăneană, Papiu Ilarian este, fără îndoială, cel mai radical în gîndire. Pe de altă parte, fiind prea tînăr la acea dată, Papiu Ilarian își întemeiază concepția poli-

---

¹⁷ Publicată integral în *George Bariț și contemporanii săi*, vol. I, p. 89—201.

¹⁸ Ibid., III, București, 1976, p. 1—57.

¹⁹ Ibid., II, București, 1975, p. 272—372.

²⁰ B.A.R., ms. 1000, p. 1—37.

²¹ B.A.R., ms. rom. 995, p. 1—12.

²² B.A.R., ms. rom. 994, p. 17—260.

²³ *George Bariț și contemporanii săi*, II, p. 1—200.

tică și istorică mai ales pe surse interne, românești. *Istoria românilor din Dacia Superioară*²⁴, de fapt istoria revoluției de la 1848—1849 în Transilvania, scrisă la 22 de ani este terenul cel mai perfect de urmărire a influenței romantice suferite de autor, de identificare a influenței indubitabile a gândirii lui Bălcescu. Iată părerea celor doi asupra istoriei, în texte paralele :

„Ca o istorie să poată aduce aceste foloase, nu trebuie să fie numai ca un șir de oarecare întâmplări politice sau militare uscate, fără nici un adevăr local ; nu trebuie să se ocupe numai de oarecare persoane privilegiate, dar să ne arate poporul român cu instituțiile, ideile, simțimentele și obiceiurile lui în deosebite veacuri (Bălcescu)“.

„Istoria preste tot, și deosebi istoria națională, n-are de a fi un registru de regi și răzbeale, o grămaditură de nume și ani, un agregat de fapte, un magazin de documente (al căror tuturor mare preț altrămintă cine-l de-neagă?), ci o astfel de descriere filosofică a faptelor și a cauzelor și urmărilor acelor fapte memorabile ale națiunii, care să servească de cheie pentru prezente, de speclu pentru viitoriu (Papiu Ilarian)“.

La acea dată, în istoriografia noastră Bălcescu era cel mai strălucit exemplu de istoric care a știut să treacă de la documente — pe care, de altfel le-a îndrăgit atât de mult ! — la „o descriere filosofică a faptelor“. Îndemnul spre o astfel de interpretare îl primise Bălcescu de la transilvăneanul Florian Aron, profesor și mai apoi colaborator al marelui revoluționar, care spunea că istoria este „oglină cea magică a veacurilor trecute, icoana cea adevărată a vremii de acum și cheia cea de mare preț cu care se deslușește oarecum și ascunsurile viitorului“.

Primul volum al *Istoriei...* lui Papiu Ilarian, neglijat pînă acum cu totul, din motive de neînțeles, de către cercetătorii noștri este de fapt o excepțională ilustrare a nivelului de interpretare la care a ajuns istoriografia română din Transilvania înaintea revoluției. Iar cele mai valoroase aspecte ale cărții — analiza amplă a situației sociale a țăranilor prin prisma depozitării lor treptate de pămînt de către aristocrație și importanța acordată instituțiilor naționale, rolului acestora în dezvoltarea conștiinței românilor — sînt desigur influențe bălcesciene. Un alt concept istoric al lui Bălcescu : „Nicodată o nație nu se poate mîntui decît prin sine însuși“ va găsi în *Istoria...* tînărului confrate din Dacia Superioară o

---

²⁴ Vol. I—II, Viena 1851—1852. Vol. III, publicat cu o introducere și note de Ștefan Pascu, Sibiu, 1943

surprinzătoare dezvoltare, în teoria dreptului poporului, a națiunii romine din Transilvania, la apărare militară, care constituie o culme a concepției pașoptiste transilvănene.

e. Ne mai este la îndemână un exemplu ispititor care, chiar dacă nu dovedește o influență directă a lui Nicolae Bălcescu, atestă cel puțin o largă circulație printre români a convingerii exprimate de acesta, în 1847, în ultimul pasaj al studiului despre *Campania românilor în contra turcilor de la anul 1595* ²⁵ : „O nație care are un trecut așa de glorios, o nație pe care providența o păstrează în curs de 18 veacuri (...) nu poate fi ursită să piară acum în al XIX-lea veac, în veacul luminilor și al libertății“. Poezia lui Andrei Mureșanu *Un devotament familiei Hormuzachi* ²⁶, de fapt o continuare a *Răsunetului* reia această convingere în versuri memorabile :

„De n-a perit românul cînd nu vedea lumină
Cînd simțul libertății era ucigătoriu,
Acum, cînd tirănia se zbuciumă-n dureri
Tu, bravule române, mai crezi că o să peri ?“

Cînd revoluția armată din Transilvania era declanșată și circa 200.000 de români din garda națională organizată de Avram Iancu și Axente Sever riposta atrocităților declanșate de nobilimea maghiară împotriva satelor românești, se popularizează în principat, în octombrie 1848, articolul lui Bălcescu *Drepturile românilor către Înalta Poartă* ²⁷. Bariț umple cu acest articol un întreg număr din „Foaie pentru minte...“ în zilele cînd Bălcescu se îndrepta spre granițele Transilvaniei, spre a cunoaște personal mersul revoluției de aici. Publicarea articolului nu este lipsită de tîlc, toate argumentele din articol corespundeau revendicărilor români-

²⁵ „Magazin istoric pentru Dacia“, vol. IV, 1847, nr. 1, p. 3—20 ; nr. 2, p. 65—91.

²⁶ „Foaie pentru minte...“, 1850, nr. 1, p. 105—106. De fapt, poezia n-a fost concepută de Andrei Mureșanu ca o odă în onoarea Hurmuzăcheștilor. Este o îndrăzneată revendicare de drepturi pe seama românilor, care s-au jertfit — bănuie poetul — zadarnic pentru Împăratul : „Trecut-a umbra legii. Și darul nu mai vine / Torenții groși de sînge român nevinovat / Ce-a curs întru speranță că răul va s-aline / La popoul ce pere în foc, pentru-mpărat / Cer dreaptă răsplătire în cer și pre pămînt / În faptă, în ființă, și nu-n deșert cuvînt“ (s.n.s.). Mureșanu a adaptat poemul ca odă pentru boierii Hurmuzachi la dorința lui Bariț, care le era îndatorat acestora din vremea exilului din 1849. De fapt, adaptarea constă din adăugarea unui motto către Hurmuzachi-tatăl : „Veselește-te și tu, bătrînule drepte, vîzînd împrejurul mesei tale pre fiii tăi, purtînd stîlpări de fapte bune“, și a unei strofe finale, artificiale, în care Hurmuzăcheștii sînt numiți „Grachii românimei“.

²⁷ *Ibid*, 1848, nr. 43, luni 25 octombrie, p. 341—344.

lor transilvăneni față de statul feudal maghiar, față de nobilimea pornită să reprime mișcarea. Pe de altă parte, românii angrenați în revoluția armată, sub stindardul unei noi Transilvanii, organizată ca țară românească, aveau nevoie de îmbărbătarea lui Bălcescu : „Mai bine țara noastră să se prefacă într-un întins mormînt, numai să rămîie tot țara românilor“.

Am încercat pînă aici să urmărim pătrunderea și recepționarea operei lui Nicolae Bălcescu în Transilvania în perioada cea mai fertilă, 1844—1848, aportul adus de ideile revoluționarului din Țara Românească la formarea programului pașoptist transilvănean, în contextul unor eforturi pentru crearea unei platforme comune de gîndire și acțiune a tuturor românilor. Perioada următoare, mai puțin bogată, cu implicații mai sărace dar extrem de semnificative pentru soarta operei lui Bălcescu înglobează anii absolutismului (1849—1860), pînă la începerea valorificării lăsamîntului lui Nicolae Bălcescu de către Alexandru Odobescu (1862).

Pentru periodicele românești din Transilvania sînt anii cei mai negri din întregul secol al XIX-lea. Făcînd abstracție de tirania necruțătoare a cenzurii, foile au fost silite să devină niște oficioase ale administrației habsburgice. „Gazeta Transilvaniei“, care fusese, după o expresie a lui Laurian, „gura românilor“, publica acum decrete și acte, hotărîri ale Împăratului și știri oficiale, dar mai ales liste interminabile de condamnări la moarte în urma revoluției. O atmosferă de deznădejde domnește între români, crîncen înșelați de către Curtea Vieneză. Fruntașii pașoptiști se risipesc, partida se dezmembrează. Exilului celor din Țara Românească îi corespunde un autoexil al transilvănenilor Simion Bărnuțiu, Al. Papiu Ilarian, Ioan Maiorescu, Iosif Hodoș, Ioan Maior, Aron Pumnul și alții părăsesc principatul. Cei rămași fie că se repliază în jurul lui Șaguna, acceptînd compromisul rușinos cu habsburgii, fie că se izolează într-o muțenie de vulturi răniți ca Avram Iancu și Axente Sever. Un singur intelectual rămîne pe poziții, să lupte cu armele sale tradiționale: prudență, discernămint, disimulare, abilitate, viclenie dacă împrejurările o cer ; rămîne tenace la locul său, cu toată persecuția fățișă a „beamterilor“ habsburgi. Acesta este George Bariț, căruia meritul statorniciei îi va fi recunoscut tîrziu, abia în anii dualismului. Conducînd din umbră foile brașovene, căci guvernatorul Wolgemuth l-a dat afară din redacție, Bariț continuă să se strecoare printre ghimpii cenzurii și să publice hrană spirituală pentru români. Nu mai putea fi acum vorba de o acțiune de amploare ; era suficient ca, din cînd în cînd, să apară cite un articol îmbărbătător pentru români în marea de deznădejde a acestui deceniu fără orizonturi. Activitatea foilor era îngreunată și de faptul că mulți autori au devenit interziși, pînă și Avram Iancu sau Axente Sever, care luptaseră spre folosul perfidului Împărat. Cu atît mai mult era interzisă pu-

blicarea operelor unui revoluționar de anvergură europeană, dușman recunoscut al habsburgilor, cum era Bălcescu.

Și totuși, Transilvania nu-l uită pe marele exilat. Mai bine zis, Bariț își dă seama de puterea morală pe care o degajă opera bălcesciană, de necesitatea reintroducerii ei în circuitul cultural românesc. În 1852, anul cînd Bălcescu avea să-și încheie zbuciumata viață la Palermo, în anul de maximă duritate a absolutismului, cînd listele de execuții copleșesc publicațiile din imperiu, ba, ceva mai mult, exact în zilele cînd Împăratul își făcea vestita plimbare prin Transilvania, „Foaie pentru minte...” publică în extenso studiul lui Bălcescu despre *Campania românilor în contra turcilor de la anul 1595*²⁸. Cum a fost posibil ? — ne întrebăm. Printr-o strategie a lui Bariț, demnă de un diplomat de clasă, care reiese limpede din introducerea la articol : „Ne aducem aminte că, mai în anii trecuți, cîțiva dintre membrii Reuniunii transilvane pentru cunoștința patriei (Verein für die vaterländische Landeskunde) ne descoperea a lor părere de rău pentru ce hronicele vechi ale Țărei Românești și ale Moldovei, care pînă pe atunci se păstra numai în manuscrise, nu se publică prin tipariu. Această plîsoare acum nu mai are loc. Din hronicarii Țării românești se află cîțiva tipăriți la București, nu numai în „Magazinul istoric...” de supt redacțiunea lui A. Tr. Laurian, ci și deosebit, iar din hronicele Moldaviei se tipăriră la Iași, supt redacțiunea d-lui Mih[ail] Kogălniceanu, supt numire de letopisește. Istoria străveche, cea veche și mai nouă, pînă cîtră anii 1700—1720 încoace vine de nenumărate ori în cea mai de aproape legăminte cu istoria Transilvaniei. Drept au istoricii unguri și sași, dacă pretind că istoriile acestor țări trebuie a se întregi și complini unele pe altele. Noi, pe lîngă ce recomandăm oricărui prietin al istoriei cîștigarea sus atinselor hronice, nu lipsim a scoate aici, ca de probă, o parte din *un hronicariu al Țărei Românești* (s.ns.)”.

Elementele strategiei : pentru a putea „strecura” articolul, ignorează, formal, participarea lui Bălcescu la redactarea „Magazinului...” care i se atribuie exclusiv lui Laurian, simulează un răspuns către istoricii sași, bine văzuți în acești ani la Viena, atribuie articolul lui Bălcescu unui „hronicariu al Țării Românești”. Bariț știa că nu poate da greș : revoluția schimbase oamenii, deci și cenzorii, învălmășise lucrurile și așternuse un vîl de uitare peste anii anteriori. Astfel românii, a căror intelectualitate știa foarte bine cine este autorul articolului, puteau primi din nou îmbărbătarea lui Bălcescu : „O nație care are un trecut așa glorios, o nație pe care providența o păstrează în curs de 18 veacuri (...) nu poate fi ursită să piară acum în al XIX-lea veac, în veacul luminilor și al libertății”.

---

²⁸ *Ibid.*, 1852, nr. 23, 7 iunie, p. 89—91 ; nr. 24, 14 iunie, p. 93—96 ; nr. 25, 21 iunie, p. 98—100 ; nr. 26, 28 iunie, p. 101—104 ; nr. 27, 5 iulie, p. 105—108.

Cîteva ani mai tîrziu, transilvănenii nu se vor mai sfîi a pronunța numele lui Bălcescu, în pofida faptului că regimul cenzurii rămîne același. Vorbînd despre munca de adunare a izvoarelor istorice românești în preambulul la *Crestomație sau analecte literare*²⁹, Timotei Cipariu afirmă, în 1858 : „Numai zelului dd-lor M. Kogălniceanu, A. Tr. Laurian și Nicolae Bălcescu avem de a mulțami că s-au tras din umbră și perire, la lumină“. Cu un an înainte, în „Foaie pentru minte...“³⁰ apăruse poezia lui C. D. Aricescu, *Două barce înecate. În memoria artistului Negulici și istoric [ului] Bălcescu*. Poezia s-a publicat pentru prima dată aici, cu care ocazie — în 1857 așadar, și în Transilvania — se înregistrează prima manifestare a cultului lui Bălcescu în literatură. În toată această perioadă, în Țara Românească nu s-a tipărit nici o scriere a lui Bălcescu, după cum reiese din competența bibliografie bălcesciană publicată de Horia Nestorescu-Bălcești³¹. Chiar numele scriitorului apare extrem de rar tipărit înainte de 1862.

„În acest timp, Transilvania oferă surpriza unei editări a lui Bălcescu *pe seama celui mai larg public posibil*, a țăranilor. Meritul îi revine din nou lui Bariț. Acesta, după înlăturarea sa de la conducerea publicațiilor brașovene, a știut să-și găsească repede o altă cale de păstrare a legăturii cu publicul. A tipărit între anii 1852—1865, fără întrerupere, *Călimdarul pentru poporul român*³², merituos capitol din activitatea cărturarului. *Călimdariul...*, gest iluminist dar foarte oportun pentru anii amintiți, a avut, cum e și firesc, o răspîndire uriașă, nu numai în Transilvania, dar în toate provinciile românești.

În numărul pe 1861 al *Călimdariului*... — tipărit în 1860 și alcătuit deci înaintea diplomei de liberalizare — Bariț reeditează pentru prima dată, din „Magazin istoric...“³³ scrierea lui Bălcescu *Buletin. Despre portretele principilor Țării Românești și ai Moldaviei ce se află în Cabinetul de stampe de la Biblioteca regală din Paris*.

Cuvintele cu care Bariț prezintă acest studiu constituie un articol aparte, intitulat *Despre porturi și portrete românești*, în care vorbește despre frumusețea portului românesc și despre necesitatea păstrării lui nealterate. Nu este prima ocazie cînd cărturarul brașovean se ocupă de etnografia românilor din Transilvania. De data aceasta, însă, intervenția sa este memorabilă, pentru că aduce în sprijinul argumentelor sale o

---

²⁹ Blaj, 1858, p. XVI—XVII.

³⁰ 1857, nr. 2, p. 8.

³¹ Horia Nestorescu-Bălcești, *Nicolae Bălcescu, bibliografie*, București, 1971.

³² Vezi despre această publicație Ion Mușlea, *Calendarele lui Barițiu (1857—1865) cu documente inedite privitoare la editarea, tipărirea și difuzarea lor*, în „Studii și cercetări de bibliologie“, II, 1957, p. 255—260.

³³ Apăruse în an. IV, 1847, nr. 4, p. 212—220.

scriere a lui Bălcescu. Acum caracterul militant al invocării unei opere bălcesciene este exprimat clar, alături de o altă afirmație fără precedent: necesitatea păstrării cultului lui Nicolae Bălcescu : „Într-aceea iată că se ivi de la Peșta portretul lui Mihai, cum se pare cu scop mai virtos de a recomănda portul dintre secolii 16 și 17. Îndată ce am văzut pe acel portret și costumul lui, m-am socotit că nu va fi de prisos ca să reproducem aici din „Magazinul istoric...” de la 1847 un articol al răposatului nostru istoric Nicolae Bălcescu, *atît pentru că am observat cum același s-a dat uitării de cătră mai mulți din cititorii mai bătrîni, cît și pentru că generațiunea jună nu avuse cînd și de unde să-l cunoască (s.ns.)*“. Abia acum înțelegem mobilul gestului plin de risc al lui Bariț din 1852, semnificația poeziei apologetice din 1857. Înțelegem caracterul celei de a doua perioade de recepționare a operei lui Bălcescu în Transilvania. Căci, pînă în 1863, nu vor mai interveni evenimente semnificative în acest sens. În acest an, „Foaie pentru minte...”³⁴ publică niște *Fragmente din lucrările și oamenii din 1848 de N. Bălcescu*, reproduse după ziarul bucureștean „Buciumul”³⁵. Este o traducere parțială a scrisorii franțuzești adresate de Bălcescu către A. C. Golescu-Albu la 4 martie 1850. Aceleași „fragmente” apar în „Concordia”³⁶ de la Pesta, reproduse de Alexandru Roman după aceeași sursă, fapt care arată interesul manifestat de românii de dincoace de Carpați pentru valorificarea ineditelor lui Bălcescu, începută de Alexandru Odobescu în 1862.

Dacă primele două perioade ale procesului de recepțiune în Transilvania a operei lui Nicolae Bălcescu au avut un caracter politic, militant-național, formativ, ultima perioadă analizată, după 1864 are un caracter analitic, istorico-literar. Acum, diferiți factori de recepționare încearcă să stabilească judecăți de valoare, să definească estetic scriitorul și opera. Dintr-un punct de vedere, perioada aceasta este un regres față de cele anterioare, contribuțiile sînt palide și nesemnificative, cîteodată puerile. Aportul operei lui Bălcescu la consolidarea culturii românești din Transilvania este în această perioadă aproape nul. Și totuși, referințele semnalate sînt valoroase, din următoarele puncte de vedere: a) facilitează cunoașterea *persoanei* lui Nicolae Bălcescu ; b) țin pasul cu acțiunea de valorificare a operei bălcesciene începută în România ; c) prin caracterul lor analitic, împing preocupările pentru opera scriitorului spre domeniul istoriei literare. Numărul persoanelor implicate în această acțiune crește, ca și numărul publicațiilor interesate.

³⁴ 1863, nr. 27, p. 186—188 ; nr. 28, p. 195—197.

³⁵ Și nu după „Concordia”, cum afirmă Horia Nestorescu-Bălcești în *op. cit.*, p. 45. Atît „Foaie pentru minte...” cît și „Concordia” reproduc după „Buciumul”, dovadă indicarea prescurtată a sursei de către ambele publicații : „Buc.”

³⁶ An. III, 1863, nr. 86—233, p. 371—373.

Aron Pumnul deschide această nouă perioadă, prin includerea lui Bălcescu între „scriptorii români“ din *Lepturariul* său ³⁷, în 1864. După o scurtă introducere în care trasează corect elementele biografiei scriitorului, profesorul de la Cernăuți reproduce *Cuvîntul preliminaru despre izvoarele istoriei românilor și Puterea armată și arta militară...* Este cea dintîi includere a lui Bălcescu într-o culegere destinată marelui public românesc, învățăceilor. Și chiar dacă Pumnul nu analizează operele publicate, faptul în sine că acestea sînt recomandate ca *opere clasice*, menite să formeze cultura literară a elevilor presupune o preferință și o atitudine din partea autorului crestomației. Nu trebuie uitată apoi împrejurarea că *Lepturariul...* a constituit lectura de bază pentru multe generații de elevi români, că prin intermediul acestui manual a făcut cunoștință Eminescu, de pildă, cu opera lui Bălcescu. Generalizarea cunoașterii acestuia din urmă prin intermediul școlii s-a suprapus eforturilor lui Bariț, despre care am amintit, făcînd ca în pragul deceniului al optulea Nicoale Bălcescu să fie larg cunoscut și apreciat în Transilvania. Iustin Popfiu, în tratatul intitulat *Poezia și proza* ³⁸ îl așează pe Bălcescu în fruntea scriitorilor români din secolul al XIX-lea : „Au aruncați o privire peste literatura noastră prezente ! Afla-veți oare vreun ram care să nu aibă reprezentanții ? Și încă ce reprezentanți, ce grupă de glorie, ce nume respectate ! Iacă, ici vin laureații istoriei : un Bălcescu, care moare departe de țara sa (et dulces moriens reminiscetur Argos), moare cu dorul patriei dulce în sufletul său, un Bariț, Florian, Laurian, Kogălniceanu, Papiu, Hajdeu și alții“. Sau : „Nu avem nici un ram în literatură, în care să se fie dezvoltat mai multă activitate decît în ramul istoriei (...). Mai multe merite și-au cîștigat Nicolae Bălcescu, autoriul unui studiu profund asupra armatei române (...) al *Istoriei lui Mihai* eroul și altor mai mulți articli istorici“.

Iustin Popfiu este tributar concepției vechi transilvănene (dar nu numai !) despre noțiunea de literatură care îngloba toate scrierile și în primul rînd cele istorice. De altfel, criteriul estetic, beletristic de definire a literaturii era la acea dată abia în fașă iar pe de altă parte, o bună parte dintre transilvăneni vor refuza multă vreme acest criteriu, continuînd să considere drept literatură mai ales lucrările de erudiție. Este explicabil de ce Popfiu nu caută adevăratele valori ale operei bălcesciene, declarîndu-l pe Bălcescu un „laureat“ al literaturii doar în virtutea conținutului „profund“ al operelor.

---

³⁷ *Lepturariu rumânesc cules din scriptorii rumâni...*, tom. IV, partea 1, Viena, 1864, p. 370—406. Bălcescu este destinat elevilor din clasa a VII-a a „gimnaziului de sus“.

³⁸ Oradea, 1870, p. 143 și 238.

Acest cerc, devenit vicios, al judecării prin prisma erudiției va încerca să-l rupă Iosif Vulcan în 1871, în prezentarea pe care i-o face lui Bălcescu în „Familia”³⁹. Dar, după cum s-a mai observat, Vulcan gravita din instinct spre criteriul estetic, fără a avea un fundament teoretic pe baza căruia să poată emite criterii de valoare valabile. În virtutea acestui instinct, se oprește pe larg asupra *Cîntării României*, care la acea dată trecea drept operă a lui Bălcescu, și, pe baza unor citate din ea, alcătuiește un interesant articol biografic. *Cîntarea României*, pe care o numește o „sublimă Ieremiadă”, „este o oglindă fidelă a sufletului său ; e o ghirlandă împletită din florile cele mai nobile ale unei inimi care nu bate decît pentru patria și gîntea sa”. Tot pentru a-și satisface gustul beletristic, Vulcan reproduce splendidul portret fizic al lui Bălcescu descris de Alecsandri în „Revista Română”⁴⁰ și poezia aceluiași, *N. Bălcescu murind*. Cu toate acestea, Vulcan rămîne tributar tradiției transilvănene, chiar Școlii Ardelene, în aprecierea scriitorului. Bălcescu „a lucrat și suferit pentru libertatea și recunoașterea gîntei sale” ; „spre ajungerea scopului său, mijlocul cel mai corespunzător îl află în istorie, în descrierea faptelor mărețe ale părinților glorioși, cari, punîndu-le înaintea strănepoților împilați, să le deștepte mîndria și conștiința demnității românești apăsate...”. Pe acest teren, avînd în spate un secol de tradiție culturală specifică, Vulcan este în stare să emită o judecată de valoare valabilă și astăzi : „Bălcescu ni este prețuit ca patriot devotat, dară cu deosebire ni este prețuit ca istoric mare, carele ca atare mai întîi a creat în România istoria critică”.

Pînă la ediția din 1878 (de fapt tipărită în 1877 !) sub îngrijirea lui Odobescu, în Transilvania apar puține texte de ale lui Bălcescu. În mai 1875, „Orientul latin” din Brașov, editat de Aron Densuséanu și Teofil Frîncu redă un fragment din *Mîșcarea românilor din Ardeal la 1848*⁴¹, descrierea adunării din 3/15 mai. Aceasta, cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la marele congres național de pe Cîmpia Libertății.

Anii de maximă efervescență în jurul operei lui Bălcescu au fost, în această perioadă, 1877—1878. Publicațiile transilvănene consemnează apariția primei ediții din *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul*, „urmată de scrieri diverse”. Cu toate acestea, nu apar cronici mai consistente despre carte, probabil din cauză că revelația acestei puternice

³⁹ VII, 1871, nr. 3, p. 25—30.

⁴⁰ *Suvenire. Nicolae Bălcescu*, în „Revista Română”, II, 1862, p. 304—317.

⁴¹ „Orientul latin”, II, 1875, nr. 35, p. 136—137.

⁴² Vezi „Foișoara Telegrafului Român”, II, 1877, nr. 24, p. 192 ; nr. 25, p. 200 ; „Familia”, XIII, 1877, nr. 50, p. 600 ; „Transilvania”, X, 1877, nr. 24, p. 288 ; „Gazeta Transilvaniei”, XLI, 1878, nr. 99.

opere depășea inspirația de moment a publicațiilor. „Transilvania“, al cărei redactor era Bariț, se bucură că s-au tipărit, în sfârșit, „operele genialului, dară nefericitului istoriograf Nicolae Bălcescu“, în timp ce „Familia“ comentează lucrurile în mod patetic: „Douăzeci și cinci de ani au trecut de la moartea lui Bălcescu! Douăzeci și cinci de ani lucrarea lui, cea mai mare parte, a rămas necunoscută de publicul cel mare. Cu atât mai mare este, dară, bucuria noastră că în urmă aceea tot s-a publicat. Societatea Academică Română a făcut prin aceasta un mare serviciu literaturii naționale“. În două locuri, în „Gazeta Transilvaniei“⁴³ și „Familia“⁴⁴ se reproduce fragmentul despre ocuparea Plevnei de către oastea lui Mihai Viteazul în toamna anului 1595, fragment popularizat de către publicația militară bucureșteană „Dorobanțul“⁴⁵ cu ocazia ocupării Plevnei în 1877.

Și totuși, în Transilvania s-a scris și s-a publicat întâia recenzie de proporții la ediția din 1878, recenzie necunoscută pînă acum de specialiști. Este vorba de recenzia maghiară intitulată *Román-könyv ismertetés Istoria românilor sau* (sic; recte: sub) *Mihai Vodă Viteazul, urmată de scrieri diverse de Nicolae Bălcescu, București, 1878*, din ziarul clujean „Kelet“⁴⁶, noiembrie 1878. Autorul, anonim și nu într-un tot binevoitor, analizează în amănunt această „operă simplă, de altminteralea sublimă“, relevînd noutatea și sensul fiecărui capitol. Este important faptul că recenzentul de la Cluj remarcă fundamentul faptelor lui Mihai: realizarea unității naționale a românilor. El constată existența acestui fir roșu de la Mihai la Bălcescu, iar de la acesta la editorii săi, la cititorii din Transilvania și din întreaga Românie. Bineînțeles, el atrage atenția asupra pericolului ce rezidă în această dorință generală a românilor.

Bariț a tradus și publicat *imediat*, din cuvînt în cuvînt, recenzia maghiară în „Observatoriul“⁴⁷, sub titlul *Recensiune maghiară a unei cărți românești* fără nici un comentariu.

După acest moment de efervescență, Bălcescu dispăre, încet, încet, din publicațiile transilvănene. Tradiția *vie* a omului, odată cu dispariția contemporanilor săi, se estompează pînă la uitare. Se simte nevoia istoricului literar, care să reînvie personajul, redîndu-l altei sorți, punîndu-l într-un alt circuit, științific și sistematic. Ultimul moment pe care-l sesizăm este publicarea testamentului lui Bălcescu în „Transilvania“⁴⁸,

---

⁴³ XL, 1877, nr. 9.

⁴⁴ XIII, 1877, nr. 50, p. 599.

⁴⁵ I, 1877, nr. 18.

⁴⁶ VIII, 1878, nr. 262.

⁴⁷ I, 1878, nr. 91, 11/23 noiembrie

⁴⁸ XXV, 1894, nr. 7, 15 iulie, p. 204—205.

în 1894 ca „o dovadă elocventă despre nobilitatea sufletului său, ce a o păstrat pînă în momentele din urmă ale vieții sale“.

Ce am putea spune, în concluzie, despre această ultimă perioadă ? Că, în pofida aprecierilor neconsistente, a exclamațiilor naive pe marginea operei lui Bălcescu, ea a deschis totuși ambiția analizei și a pus problema unei viziuni estetice asupra acestei opere.

Judecată în ansamblu, recepționarea operei lui Nicolae Bălcescu în Transilvania în secolul al XIX-lea poate fi considerată ca un proces cultural-istoric dinamic, continuu, parte integrantă din procesul făuririi culturii naționale unitare. Gîndirea complexă, ideologia înaintată, viziunea profundă a acestui generos patriot și cărturar trebuia, în mod firesc, să constituie una din pietrele de temelie ale spiritualității românești moderne.

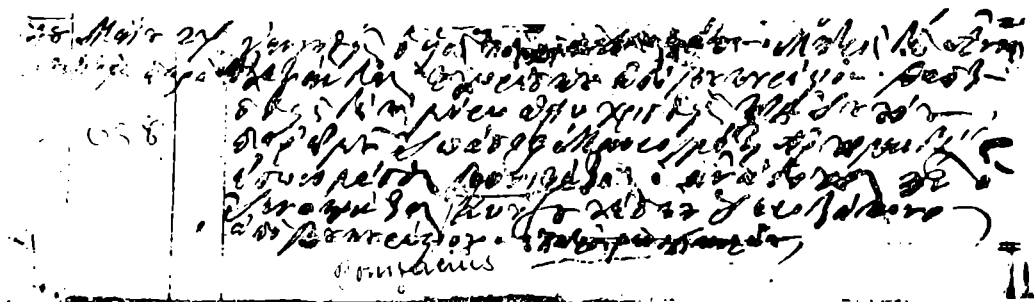
NOI DATE DESPRE FIUL LUI NICOLAE BĂLCESCU NĂSCUT LA PESTA

de Dr. FÜVES ÖDÖN
Budapesta

Preocupările militantului revoluționar român Nicolae Bălcescu în perioada revoluției maghiare din 1848—1849 de a facilita intențiile de unificare a forțelor revoluționare ale celor două popoare vecine sînt apreciate în mod deosebit nu numai de români, dar și de maghiari. Dovedește aceasta, printre altele, și faptul că gimnaziul cu limbă de predare română din Gyula (Ungaria) poartă numele marelui militant radical.

Bălcescu este legat de Ungaria nu numai prin relațiile politice, dar și familiale : fiul său Bonifaciu, născut la 27 mai 1848, în urma legăturii cu Alexandra Ana Florescu din București, a fost botezat la Pesta.

La cererea și pe baza datelor primite de la directorul Muzeului memorial „Nicolae Bălcescu“, Horia Nestorescu-Bălcești, am întreprins o serie de cercetări în matricolele parohiei greco-române din Pesta. În această parohie activau din 1809 doi preoți, iar matricolele erau întocmite separat de preotul grec și cel român. În registrul românesc nu am dat de urma vreunei însemnări privind pe fiul lui Bălcescu. Dar pînă la urmă am descoperit datele căutate, ale lui Bonifaciu Florescu, în matricola nr. 658 din registrul de botez grec :

[18]48 mai 27.

Născut fiul lui Nicolae și al Anei Alexandra Florescu din București. Botezat și uns cu sfântul mir la 4 (?) iulie de către mine Ioasaf Mavrommati arhimandrit, cu numele de Bonifacius. Naș fiind Inochentie Chițulescu ierodiacon din București : Tatăl Nicolae.

Deci, Bonifaciu Florescu s-a născut la 27 mai 1848 și a fost botezat în același an, la Pesta, de preotul grec Ioasaph Mavrommati. Probabil că s-a dorit a se ascunde nașterea sa nelegitimă și de aceea nu a fost botezat de preotul român. Se poate presupune, în același timp, că de aceea a fost șters și numele de familie al tatălui, indicându-se doar cel de botez : *Nicolae* !

Chiar și nașul a fost ales cu multă discreție : seminaristul bucureștean — viitorul episcop de Buzău — Inochentie Chițulescu, ajuns mai târziu prieten devotat al familiei Florescu și care a păstrat cu multă grijă taina încredințată¹. Toate acestea dovedesc că Alexandra-Ana Florescu, probabil pe baza unei înțelegeri cu Bălcescu, a voit să ascundă nașterea micului Bonifaciu, fruct al dragostei lor.

Vezi amănunte despre acesta la George D. Florescu, Paul Cernovodeanu și Horia Nestorescu, *Date noi privind viața și activitatea publicistului Bonifaciu Florescu (1848—1899)*, în „Revista de istorie și teorie literară”, 16 (1967), nr. 4, p. 628—629.

BONIFACIU FLORESCU ȘI MEMORIALUL TRANSILVĂNEAN DE LA 1882

de IOAN CHINDRIȘ

Rodul acelei romantice și încă suficient de misterioase iubiri dintre Nicolae Bălcescu și Luxița Florescu, iubire ce s-a mistuit ca o flacără albastră în vîlvătaia măreață a anului 1848 e scriitorul și omul de cultură de mai târziu, Bonifaciu Florescu. Omul a rămas aproape un anonim*, antipodînd prin cenușiul urmei lăsate de el în lume, dîra de lumină scrijelată de marele său părinte, pentru totdeauna, pe cerul istoriei românești. Epoca trăită de fiu era ea însăși suficient de anodină, pentru ca acest vlăstar ciudat, lipsit de talentul prozelitismului de partid, să rămînă un singuratic între contemporanii săi, ce se dovedeau vajnici luptători pe baricadele frazelor politice. A fost un discret sfios, cum fusese și Bălcescu înainte ca destinul să-l pună în fața marii opțiuni dar, asemeni acestuia, se pare că avea suficienți prieteni care-l iubeau. Acest lucru în pofida antipatiei tranșante pe care i-o purta Eminescu, atunci cînd l-a poreclit „Homunculul Bonifacius“. Un astfel de prieten a fost publicistul Emilian Petrescu de la *Națiunea*, care îi făcea lui Bonifaciu Florescu, în 1882, următorul portret cultural: „Posedă á fond limba franceză, ca unul ce a fost crescut în Franția, și a făcut și terminat studiile literare acolo, obținînd diploma de *licențiat în litere* de la Universitatea din Paris“. Pe această bază, Petrescu îl recomandă pe Bonifaciu Florescu drept omul cel mai potrivit

---

* G. D. Florescu, P. Cernovodeanu și H. Nestorescu [— Bălcești]. *Date noi privind viața și activitatea publicistului Bonifaciu Florescu (1848—1899)*. În: „*Revista de istorie și teorie literară*“ (București), 16, nr. 4, 1967, p. 623—633.

spre a traduce în limba franceză un celebru document politic al românilor din Transilvania : *Memorialul* ¹ din 1882.

Memorialul din 1882, în măsura în care îl cunoaştem din puţinele referiri la el ², se înscrie în rîndul momentelor de vîrf ale mişcării petiţionare din Transilvania, metodă devenită corolar al luptei politice şi naţionale, cu sorgintea în marea cartă suplicistă de la 1791, *Supplex Libellus Valachorum*. Antecedentele proxime sînt : petiţia redactată la 1866 de George Bariţ şi Ioan Raţiu ³ şi înaintată Împăratului şi *Pronunciamentul de la Blaj* din 1868 ⁴, soldate amîndouă, după cum era de aşteptat, cu rezultate nule în direcţia sperată de români. Spre deosebire de acestea, însă, şi spre deosebire de *Memorandumul* de la 1892, *Memorialul* din 1882 nu e destinat monarhului de la Viena. Iniţiat la Conferinţa naţională de la Sibiu din 12—14 mai 1881, la care au luat parte 152 de reprezentanţi ai naţiunii române din Transilvania, el trebuia să fie un „memorial explicativ detaliat în cauză“, pe seama opiniei publice europene. Menit „să i se dea cea mai întinsă publicitate“, el constituie întâia mare tentativă — pe deplin reuşită ! — de a supune situaţia politică a românilor din Monarhia austro-ungară, judecăţii popoarelor. Scopul cerea o elaborare superioară, competentă, care s-a realizat peste aşteptări, prin pana încercată a lui George Bariţ. Metoda adoptată de autor este aceea a excursului istoric, analizînd atitudinea politică a Partidului Naţional Român, de rezistenţă pasivă şi boicot împotriva dualismului, în ansamblul unei organicităţi şi legitimităţi izvorîte din întreaga istorie a românilor transilvăneni. Filierile urmărite cu predilecţie se referă la continuitatea şi calitatea de autohoni a românilor, la justetea istorică a acţiunilor lor politice şi naţionale. Din întreaga operă răzbate — aşa cum era în cel mai înalt grad

---

¹ *Memorial compus şi publicat din însărcinarea Conferinţei generale a reprezentanţilor alegătorilor români, adunaţi la Sibiu în zilele din 12, 13 şi 14 mai st. n. 1881, prin comitetul său emis cu acea ocaziune, Sibiu, 1882.*

² Teodor V. Păcăţian, *Cartea de aur sau luptele politice naţionale ale românilor de sub Coroana ungară*, VII, Sibiu, 1911, p. 32—34 ; Vasile Netea, *Istoria Memorandumului românilor din Transilvania şi Banat*, Bucureşti, 1974 ; Ştefan Pascu, *Marea Adunare Naţională de la Alba-Iulia*, Cluj, 1968, p. 146—149 ; Liviu Maior, *Le Mémoirial de 1882 et son écho en Europe*, în „*Revue Roumaine d'Histoire*“, 1969, nr. 2, p. 283—285 ; Şerban Polverejan şi Nicolae Cordoş, *Mișcarea memorandistă în documente (1885—1897)*, Cluj, 1973, p. 29—31.

³ *Majestäts-gesuch des Georg Bariţiu und Dr. Johann Raţiu als Bewollmächtigte von 1493 Newohnern aus dem Grassfürstenthum Siebenbürgen*, Wien, 1867.

⁴ Teodor V. Păcăţian, *Pronunciamentul din Blaj*, în „*Transilvania*“, LIX, 1928, nr. 1 p. 26—37 ; Simion Retegan, *Pronunciamentul de la Blaj (1868)*, în „*Anuarul Institutului de istorie din Cluj*“, IX, 1966, p. 127—142.

în intenția lui Bariț — ideea autonomiei Transilvaniei, suprimată la 1867. O lucrare militantă și profund națională.

Memorialul s-a tipărit în 1882 la Sibiu, concomitent în trei limbi : română, germană și maghiară. Dar scopul unei popularizări cât mai largi cu puțință nu era atins prin aceste variante. George Bariț întreprinde imediat măsuri pentru tălmăcirea lui și în alte limbi europene. Dintr-o scrisoare a lui Bruto Amante către Bariț, descoperită de noi și comentată în urmă cu doi ani de Nicolae Lascu⁵, aflăm că încă în decembrie 1882, între remarcabilul filoromân de la *Confederazione Latina* și autorul memoriului aveau loc discuții legate de traducerea lucrării în limba italiană. Și dacă, din motive încă neelucidate, traducerea italiană nu s-a putut înfăptui, s-a reușit însă o traducere în limba franceză, urmată de o ediție nouă a *Memorialului*. De data aceasta, el a fost tipărit înafara granițelor imperiului, departe de autoritățile oricum dezlănțuite din cauza celor trei variante de la Sibiu.

Ediția franceză a *Memorialului* de la 1882 îl implică în mod serios pe Bonifaciu Florescu. O serie de corespondențe din anii 1882—1883, primite de Bariț și descoperite recent de noi⁶, lămuresc în bună măsură nu numai aportul lui Florescu, dar și travaliul — nu lipsit de aventuri — al acestei ediții. Răspunzînd unei scrisori a lui Ieronim Bariț, fiul lui George Bariț, Emilian Petrescu scrie în 23 octombrie/4 noiembrie 1882⁷: „M-am ocupat de a găsi un bun traducător pentru *Memorialul* vostru“. Așadar, cei doi Bariț au apelat la ajutorul fraților din România, iar omul recomandat pentru această lucrare de mare răspundere era Bonifaciu Florescu, ales de Petrescu pe baza calităților amintite mai sus. Desemnarea traducătorului n-a fost lipsită de concurență : apelîndu-se și la I. S. Spartali (gazetar la *Binele public* și literat fără talent) în același obiect, George Bariți primește de la acesta, în noiembrie, un răspuns neașteptat : „În ceea ce privește traducerea în limba franceză a *Memorialului*, apoi mă ofer chiar eu“⁸. Este preferat Bonifaciu Florescu. Pe la începutul lui decembrie 1882, acesta se adresează lui Ieronim Bariț într-o lungă epistolă⁹, din care reiese atașamentul față de lucrarea pe care e chemat să o traducă (— „cestiunea fiind națională“ —) și dorința de a da o tălmăcire bună. În 10 decembrie, bătrînul Bariț îi răspunde meticolos, „în 10 condițiuni“, rugîndu-l

---

⁵ Nicolae Lascu, *Un document inedit privitor la Memorialul din 1882*, în *Sub semnul lui Cllo. Omagiu acad. prof. Ștefan Pascu*, Cluj, 1974, p. 377—381.

⁶ La Arhivele Statului Cluj-Napoca, *Fond. Blaj, Colecția George Bariț*, necatalogate.

⁷ Anexa I.

⁸ Anexa II.

⁹ Anexa III.

totodată să trimită și un angajament scris în acest sens. Lucru pe care Florescu îl face cu promptitudine, în 13 decembrie¹⁰, angajându-se nu numai să traducă *Memorialul*, dar să-l și tipărească în propria tipografie „Portofoliul Român“, din Calea Griviței nr. 27. Lucrarea finită, în 1000 de exemplare, va costa 80 de lei noi coala și va fi gata la 1/13 februarie 1883.

Dar tipărirea nu s-a făcut la „Portofoliul Român“, ci la Editura Academiei, mai familiară lui Bariț, pe care o conducea Petre Ispirescu. În 8 aprilie 1883, lucrul era început, dar — se roagă bunul tipograf bucureștean de Bariț¹¹ — „vă rog numai să îndemnați serios pe d. Bonifaciu Florescu a fi mai activ întru citirea corecturilor“. La începutul lunii mai 1883, Bonifaciu Florescu îl anunță pe autorul de la Brașov¹²: „Astăzi se termină cartea“. În aceeași scrisoare intervine și numele librăriei Dentu din Paris, al cărei amestec în tipărirea *Memorialului* nu este încă suficient de clară. Se pare că Bariț a hotărît să scoată o a doua ediție franceză, de data aceasta la Paris. Bonifaciu Florescu este trimis în capitala franceză, de unde expediază o scrisoare — păstrată doar fragmentar — cerînd numele și adresa tipografiei hotărîte de Bariț. Era vorba de „Librairie Dentu, Palais Royale, Galerie d'Orleans“ din Paris, de la care Bariț primește, tot în primăvara anului 1883, anunțul îmbucurător: „Fini d'imprimer dans quelques jours traduction française Mémoire politique des Transylvains“¹³. Avatarurile ediției franceze a *Memorialului* erau încheiate. Tîrziu, în noiembrie 1883, Petre Ispirescu se roagă, „respectuos“ de Bariț să achite costul tiparului, comunicat încă din primăvară¹⁴. O nouă și valoroasă colaborare politică și culturală a românilor de pe cele două versante ale Carpaților se înscrisese, astfel, în 1882—1883, în analele discrete ale năzuinței spre unitate națională.

Bonifaciu Florescu a fost factorul principal al acestei colaborări. Noutatea e desăvîrșită: nimeni n-a bănuit măcar, pînă acum, colaborarea dintre acesta și George Bariț. Ea este binevenită, pentru întregirea biografiei acestui literat fără temei ignorat de atîta vreme, în primul rînd, dar și ca prilej de meditație asupra voinței sortii. Fiul lui Bălcescu, al omului care a iubit cu pasiune pămîntul românesc intracarpatin, își încrucișează la rîndul său destinul cu al transilvănenilor,

---

¹⁰ Aneva IV—V.

¹¹ Anexa VI.

¹² Anexa VIII.

¹³ Anexa X.

¹⁴ Anexa XI.

într-un semnificativ moment politic. Nu mai puțin emoționantă este apropierea de George Bariț, care știa — cu toată certitudinea! — al cui sînge curge în vinele scriitorului de la București și care, în urmă cu decenii, fusese unul dintre confidenții și tovarășii de luptă ai lui Nicolae Bălcescu.

ANEXE

I

1882 octombrie 23/noiembrie 4. București. *Scrisoarea lui Emilian Petrescu către Ieronim Bariț în care îl recomandă pe Bonifaciu Florescu pentru traducerea Memorialului.*

București, 23 octombrie/4 noiembrie 1882

Dragă Ieronime,

M-am ocupat de a găsi un bun traducător pentru *Memorialul* vostru. Cestiunea era de a găsi nu numai un om care să cunoască bine limba franceză, ceea ce nu ar fi fost greu de găsit, dar încă de a cunoaște și istoria, ceea ce era ceva mai greu, și încă de a mai întruni, pe lângă aceste două condițiuni, și aceea de a face lucrarea cît mai efin posibil.

Cred că căutările mele au fost încununate, căci iată personagiul ce am dibuit: este Bonifaciu Florescu, de care poate vei fi auzit vorbindu-se. Posedă á fond limba franceză, ca unul ce a fost crescut în Francia, și a făcut și terminat studiile literare acolo, obținînd diploma de *licențiat în litere* de la Universitatea din Paris. Profesor de istorie, el este cel mai în pozițiune de a efectua o traducere dupe un subiect aproape cu totul istoric.

Afară de aceasta, c'est un pauvre diable care trage pe dracu de coadă, și astfel se va însărcina cu această lucrare pentru un preț ce cred că nu vei putea găsi aiurea.

Fără a-mi angagia întru nimic, s-a și pus a traduce, și-ți trimit cîteva foi ca model, de care cred că vei rămîne tare mulțumit.

Dînsul avînd o tipografie, s-ar însărcina și cu tipărirea *Memorialului*.

Iată prețul : pentru 500 exemplare, același format ca al textului,
445 lei n[oi], adică :

9 coli á 45 fr.	. . . . .	405
coperta 20	. . . . .	20
legătura 20	. . . . .	20

---

445 pe hîrtie ordinară,

iar pe hîrtie mai bună ca a textului, 540 lei n.

În primul caz, exemplarul va costa mai puțin de 1 fr. iar în secundul ceva mai mult.

Trebue să observi că tipărirea la Săbii sau Viena ar necesita un corector, care ar trebui plătit, deoarece aici corectarea îl privește pe dînsul.

Astfel stînd lucrurile, te rog a-mi răspunde, făcîndu-mi cunoscută hotărîrea ta, prețul, condițiile etc.

Te-aș ruga ca, în cazul cînd ai însărcina cu traducțiunea pe B. Florescu, să înapoezi aceste 6 foi, spre a mai ușura sarcina copistului.

Pe la noi a început acea ferbințeală produsă de deschiderea camerilor și agitațiunea diferitelor partide față cu viitoarele alegeri, și destrăbălarea partidei de la putere.

Estimp avem o trupă de italieni cum eu nu am auzit, artiști escelinți. De aceea, m-am și abonat pentru toată stagiunea.

Ai citit analiza *Națiunei* asupra *Memorialului* ?

Te îmbrățișez frățeste te doresc. Al tău amic și frate,

Milică.

[Scrisoarea e adnotată de George Bariț : „D[omnul] Petrescu și Bon. Florescu, în cauza traducerii franceze. București, 23 oct./4 nov. 1882“]

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Blaj, colecția George Bariț*, necatalogate.

II

1882 noiembrie 3/15. București. *Scrisoarea lui I. S. Spartali către George Bariț, din noiembrie 1882, prin care comunică dorința de a traduce în limba franceză Memorialul.*

București, 3/15, 11, 1882

Stimabile domn Bariț !

Am primit scrisoarea d-v. din 5 oct., împreună cu cartea poștală napoiată.

Să-mi dați voie să vă spun cum că la redacția noastră nu s-a primit de fel *Memorialul* d-v., deși ziceți că ați trimis un exemplar (cu toate că este o regulă deja stabilită a se trimite 2 exemplare).

Micul anunț ce ați binevoit a-mi anexa s-a publicat și se va mai publica.

În ceea ce privește traducerea în l. franceză a *Memorialului*, apoi mă ofer chiar eu : știu destul de bine acea limbă, și dacă *Memorialul* va fi scris într-un stil ușor, cu atât mai ușor îl voi putea traduce.

De aceea, vă rog să binevoiți a-mi trimite mie *personal* un exemplar din acea publicațiune.

Traducerea garantată, bună. Condițiile le vom fixa după ce-l voi citi.

Așteptînd răspunsul d-v., vă rog să binevoiți a primi încredințarea prea distinsei mele considerații,

I. S. Spartali

[Adnotare de Bariț : „1882. I. S. Spartali, de la *Binele public*. București, 3/15 nov. 1882. În cauza traducerei franceze“].

Ibidem.

III

1882 decembrie. București. Scrisoarea lui Bonifaciu Florescu către Ieronim Bariț, din decembrie 1882, prin care acceptă să facă traducerea în limba franceză a *Memorialului*.

[decembrie 1882]

Domnul meu !

Am luat cunoștință de scrisoarea d-voastre și de notița venerabilului d-voastre părinte.

Eu voi urma cum ați binevoit a-mi indica. Trebuie însă să fim bine înțeleși înainte, spre a nu fi pe urmă nemulțumire din nici o parte : nu cred că veți găsi un giurnal francez care să vă imprime în București această lucrare, spre a trage pe urmă în broșură după aceeași formă. Sunt două ziare : *L'Independence roumaine*, care aparține d-lui Galli, francez, care nu vrea nici să auză de o astfel de combinație, deși are tipografia sa ; de altă parte, *La Gazette de Roumanie* nu-și are tipografia sa și va trebui să luați înțelegere cu tipograful.

Eu am caractere noi franceze. În speranța numai a avea această lucrare, am întreprins această traducere, pe care totuși credeam că va fi mai bine plătită.

Cestiunea fiind națională, nu voi fi aspru în condițiuni. Sub condițiunea, dar, că veți primi una din cele două prețuri pe coală (și, pentru a fi cartea elegantă, trebuie prețul cel mai aridicat) mă oblig a vă face lucrarea, de traducere nu pe 20 de fr. de coală tipărită, ci pe 40. Socoteala poate dar fi bine stabilită.

Pentru traducere pe coală 40

Pentru impresiune (500 ex. cu hîrtie) 55

Adaos pentru alte 500 ex. 25

120

În afară de prețul pe coală, pentru coperte se va da 25 de fr.

Doresc ca prin răspunsul d-voastră să fiu luminat :

1° dacă propunerea e primită și, în acest caz, să mi se trimită 200 fr. înaintare (banii traducerii pe 5 coale);

2° dacă d-voastră vă referiți la mine, sau doriți a vă trimite fiecare parte a lucrării, înainte de a fi dată la tipar.

Despre impresiune veți binevoi, cînd o vom da, să-mi trimiteți și 200 de fr. pentru hîrtie. Restul banilor mi-l veți trimite la predarea lucrării. De voiți, vă pot trimite prima coală imprimată, spre a judeca estetica tipografică.

Cu prețurile aceste, toată lucrarea se va sui la 600 pentru 5, la 720 pentru 6 coale.

Reamintindu-mă amiciții d-voastre, rămîn al d-voastre,

B. Floresco.

[Cu o notă de mîna lui George Bariț : „Bonifaciu Florescu. Răsp. în 10 dec. 1882 în 10 condițiuni“].

Ibidem.

IV

1882 decembrie 1/13. București. *Scrisoarea lui Bonifaciu Florescu către George Bariț din 1/3 decembrie 1882, împreună cu care trimite angajamentul în scris pentru traducerea Memorialului.*

[București, 1/3 decembrie 1882]

Domnul meu,

Cu multă bucurie am primit epistola d-voastre, fiindcă mai ales mă pune în raport cu un om de valoare d-voastre, al cărui nume orice român e dator să-l respecte.

Vă trimit declarațiunea subscrisă ce-mi cereți.

Fiți sigur că mă veți găsi nelipsit la datoria mea. Aci nu este vorbă numai de o afacere, ci de un serviciu național. Traducerea fiind înaintată, primele coale vor merge iute, și în acest timp voi traduce înainte.

Vă rog să-mi spuneți dacă trebuie să vă trimit fiecare coală tradusă sau dacă vă încredeți în mine. Sper că o veți face, căci aceasta ar accelera lucrarea, scăpându-ne de întârziere.

Rămîn, domnul meu, al d-tale devotat,

B. Florescu.

[Bariț adnotează : „1882. Bonifaciu Florescu. Bucur. 1/13 dec. R[ăspuns] 17. Convențiunea la casă“.]

Ibidem.

V

1882 decembrie 1/13. București. *Angajamentul în scris al lui Bonifaciu Florescu, de a traduce și tipări Memorialul.*

Convențiune,

Prin care eu, subsemnatul Bonifaciu Florescu, proprietarul Tipografiei „Portofiul Român“, 27 Calea Griviții, București, mă oblig ca, înafară de 40 fr. ce mi se acordă pentru traducerea *Memorandului transilvănean* de către comitet, pentru fiecare coală tipărită, să imprim

această operă pe condițiunile următoare : 1000 exemplare cu prețul de 80 lei noi de coală, din care 50 vor fi pe hîrtie fină (velină), dar nu groasă, iar restul pe hîrtie de calitate ca în original, în formatul cărții originale, și mă oblig a preda lucrarea întreagă înainte de 1/13 februarie 1883.

Voi primi, la sosirea acestei convențiuni în Sibiu, suma de 200 lei noi, iar la sosirea probei primei coale, alți 200, de care voi libera chitanță în regulă, iar restul la finitul lucrării.

Banii traducerii intră în suma totală de 120 lei noi, înafară de copertă și legător. Mă voi conforma la indicațiunile ce mi-au fost transmise, voi pune toată grija în această lucrare și voi păstra secretul.

Azi, miercuri 1/13 decembrie 82, București.

B. Floresco.

Pasagiul Român, scara 11, N.6

Ibidem.

VI

1883 aprilie 8. București. *Scrisoarea lui Petre Ispirescu către George Bariț din 8 aprilie 1883, despre tipărirea Memorialului în Tipografia Academiei Române.*

8 aprilie 1883, București

Respectabile domnule Bariț,

Răspunzînd epistolei d-v de mai zilele trecute, vă fac cunoscut că eu am și pus în lucru tipărirea *Memorandului*, în limba franceză. Deja două coale sunt și tipărite, din care v-am prezentat cîte un exemplar.

Condițiile tipăririi sunt acelea cu care am vorbit, adică : 75 lei noi coala în 750 exemplare, pe formatul ediției românești ce mi-ați arătat, pe hîrtia ce ați aprobat și cu litera corp 10 (garmond).

Corecturile pentru coala a 3-a le-ați văzut pe coloane. Peste vro două sau trei zile se va tipări și aceasta, și culesul merge înainte. Vă rog numai să îndemnați serios pe d. Bonifaciu Florescu a fi mai activ întru citirea corecturilor, și modificările traducerii să le facă pe manuscris, iară nu pe coloanele corecturilor, căci aceasta ne dă mult de lucru, pentru care poate să supravie un adaos la preț.

Sfîrşind, vă rog să binevoiţi a-mi trimite, ca á conto pentru tipărire, vro trei sute de lei noi, înainte de sărbători.

Vă salut cu respect şi vă rog să primiţi a mă numi devotatul d-v.,

P. Ispirescu.

Ibidem.

VII

Mesaje din timpul tipăririi Memorialului.

a)

Domnule Ispirescu,

Nu lipseşte nimic, căci frasa din text ce urmează, d. Bariţ a zis să fie suprimată.

Binevoieşte a-mi trimite a doua corectură, înainte de a trimite d-lui Bariţ.

Al d-tale,

B. Floresco.

b)

Domnule Bariţ,

După cererea de sus, am trimis a doua corectură d-lui Bonifaciu Florescu, care este cea alăturată. Cine dă *imprimatur* ?

Următoarele corecturi se vor trimite disară.

Devotaul d-v.,

P. Ispirescu.

Ibidem.

VIII

[1833 aprilie (?). Bucureşti]. *Bonifaciu Florescu îl anunţă pe George Bariţ despre terminarea tipăririi Memorialului.*

Domnule Bariţ,

Astăzi se termină cartea.

Nu am primit încă răspuns de la Dentu. Ce să fac? *Naţiunea* anunţă (cred că anunţul a fost dat de d-v.) că va apare la Dentu.

Să pun acest nume, fără a mai aștepta răspuns ?
Grăbiți răspunsul, vă rog !
Al d-voastre,

B. Floresco.

[De mîna lui G. Bariț : „Răsp. 1/13 mai“].

Ibidem.

IX

[1883 primăvara (?). Paris]. *Fragmentul unei scrisori a lui Bonifaciu Florescu către Ieronim Bariț, trimisă din Paris.*

[Primăvara 1883 ?]

a fost recopiat pînă la p. 102 din ediția a 2-a, rămînd pe ici pe colo cîteva fraze a se corecta, care pe copie s-au pus în alb.

Pînă cînd să se imprime, se va copia iute și restul. Primele n-au fost copiate.

Rog în mod suplicător ca corecturile să le fac eu, pentru a îndrepta și corecta unde nu e bine. Pentru aceasta, faceți-mi cunoscut care este tipograful. E și aceasta, că paginile mele reîncep de multe ori numărul de paginație.

Rog pe d. Bariț a-mi trimite adresa tipografiei la Hotel d'Angleterre, redacțiunea ziarului *Le peuple roumain*. Eu voi fi necurmat și repede la corectură.

B. Floresco.

Ibidem.

X

[1883 aprilie 14/26. Paris]. *Adresa Librăriei Dentu din Paris către George Bariț.*

14/26 aprilie 1883[

*Librairie Dentu
Palais-Royal
Galerie d'Orleans*

Finis d'imprimer dans quelques jours traduction française *Mémoire politique des Transylvains* pour réclamer droits plus équitables en Hongrie, et séparation administrative de Transylvanie du royaume de Hongrie.

Vous sera envoye en rente au nom du Comité.

Demandons permission mettre votre nom sur couverture comme éditeur.

Ibidem.

XI

1883 noiembrie 12. București. *Scrisoarea lui Petre Ispirescu către George Bariț din noiembrie 1883, prin care reclamă onorariul pentru tipărirea Memorialului).*

București, 12 noiembrie 1883

Respectabile domnule Bariț,

Încă de astă primăvară v-am trimis completul pentru tipărirea în limba franceză a *Memorandului* d-voastră, asupra căruia am primit á conto 300 lei, rămînînd un rest de lei 188, bani 75.

Socoteam că-i voi primi peste cîtva timp, dară văd că se prea întîrziază.

Acum, cu venirea d-voastră în București, vă rog respectuos să binevoiți a aquita comptul. Cînd am luat în lucru zisa ofertă, cu d-voastră am vorbit, cu d-voastră m-am tocmit, și prin urmare tot la d-voastră mă adresez și pentru plată.

În așteptarea unui răspuns favorabil, vă rog să binevoiți a nu vă supăra pe devotatul d-voastră,

P. Ispirescu.

Ibidem.

**REUNIUNEA DE CONSTITUIRE
A FILIALEI CLUJ A SOCIETĂȚII
„PRIETENII MUZEULUI BĂLCESCU“
Cluj, 2—3 decembrie 1972**

INVITAȚIE:

NICOLAE BĂLCESCU ȘI TRANSILVANIA

● Interviu cu prof. univ. dr. docent ȘTEFAN PASCU, membru corespondent al Academiei, președintele Societății de științe istorice din Cluj, și HOREA NESTORESCU-BĂLCESȚI, directorul Muzeului „Nicolae Bălcescu” din comuna Bălcești pe Topolog, județul Vilcea ●

REPORTER: Sîmbătă, după informațiile noastre, va avea loc la Cluj un dublu eveniment științific: o sesiune omagială NICOLAE BĂLCESCU ȘI TRANSILVANIA și, cu această ocazie, dezvelirea bustului Nicolae Bălcescu în incinta Liceului „Nicolae Bălcescu” din Cluj.

ȘTEFAN PASCU: Socotesc și eu un lucru bun de a împărtăși cititorilor „Făcliei” unele informații cu privire la asemenea manifestări științifice, cu înțoită semnificație: științifică și în aceeași măsură patriotică. Științifică prin caracterul de cercetare documentară, originală a comunicărilor care vor pune în circula-

ție valoroase știri cu caracter istoric și cultural general. Patriotică, deoarece activitatea lui Bălcescu este un exemplu ilustrativ de patriotism sincer și generos și de internaționalism just înțeles.

Inițiativa — cea dintîi în orașul culturii, științei și învățămîntului de pe Someș — se datorește neobositului animator al frumoaselor acțiuni care este directorul Muzeului „Nicolae Bălcescu”, Horia Nestorescu-Bălcești.

HORIA NESTORESCU-BĂLCESȚI: De cîțiva ani, pe lângă Muzeul „Nicolae Bălcescu” din Bălcești pe Topolog, satul de obîrșie al scriitorului ființează o

societate culturală care își propune să eternizeze memoria marelui patriot printr-o activitate științifică și culturală amplă, de largă cuprindere socială, să întrețină un climat propice dezvoltării muzeului în sensul transformării lui într-un centru științific și editorial. Membrii societății, organizată după tradiția vrednicilor noastre societăți culturale — de pildă „Astra” din Transilvania — pot fi toți cetățenii care doresc să desfășoare o activitate științifică și culturală în spiritul specificului muzeului sau îl sprijină prin mijloacele care stau la îndemână.

Așa cum amintea tovarășul rector Ștefan Pascu, cu ocazia unei discuții (doream de ani de zile să-l cunosc pe autorul **Voivodului Transilvaniei**, al **Marii Adunării Naționale de la Alba Iulia** !) mi-am exprimat dorința de a întări legăturile societății noastre cu cercetătorii și publicul iubitor de istorie din Transilvania. Admirația lui Bălcescu pentru această frumoasă și de însemnătate inestimabilă parte a României obliga în acest sens. Tovarășul rector Ștefan Pascu a sugerat organizarea unei sesiuni cu tema **Bălcescu și Transilvania**, iar eu mi-am exprimat dorința de a înființa la Cluj o filială a societății, care să cuprindă întreaga Transilvanie.

REPORTER : Cum se vor desfășura „Zilele Bălcescu” la Cluj?

ȘTEFAN PASCU : Aș dori să comunic și pe această cale că sesiunea este **publică**, deschisă oricărui iubitor al trecutului patriei. Cu deosebire sînt interesați toți profesorii de istorie și literatură română din orașul și județul Cluj, care sînt invitați cu toată stăruința la o participare activă. Cei care vor dori să fie membri (activi sau fondatori) ai filialei Societății „Nicolae Bălcescu” sînt invitați să subscrie o adeziune, prin care se obligă să onoreze statutele societății. Ca membri, au dreptul, prin statute, să-și publice lucrările științifice în anuarul muzeului și în celelalte tipărituri ale acestui frumos așezămînt de cultură.

REPORTER : Ce condiții trebuie să îndeplinească un membru ?

HORIA NESTORESCU-BĂLCEȘTI : Să-și iubească patria și istoria patriei. Să fie cu sufletul alături de societatea noastră, care dorește să cultive în rîndul oamenilor muncii idealurile pentru care au luptat înaintașii neamului. Să respecte statutele societății (sîmbătă fiecare participant va primi un exemplar tipărit din statute) și să contribuie cu o cotizație de minimum 50 de lei pe an.

REPORTER : Să nu uităm sesiunea...

ȘTEFAN PASCU : Comunicările sînt deosebit de interesante,

mergînd pe firul relațiilor lui Bălcescu cu cîrturarii patrioți și revoluționarii transilvăneni. Iată cîteva teme, de un inedit evident: **Transilvania în viziunea politică a lui N. Bălcescu, Bălcescu și Clujul, Recepționarea operei lui Bălcescu în Transilvania, Descrierea Ardealului ca tipar literar clasic, Bălcescu în istoriografia și documentele maghiare și altele.**

HORIA NESTORESCU-BĂLCEȘTI: Vă rog să mă scuzați că vă întrerup!... Vreau să anunț că toate aceste lucrări, dimpreună cu numele tuturor membrilor ce vor semna sîmbătă adeziunea, vor fi tipărite de societate într-un volum, **Bălcescu și Transilvania.**

ȘTEFAN PASCU: Ce-aș mai putea să spun? Cred că nu există un om iubitor de cultură în această veche citadelă a științelor umaniste, Clujul, pe care să

nu-l intereseze „Zilele Bălcescu”. Cu atît mai mult cu cît tovarășul Horia Nestorescu-Bălcești promite cu aceeași ocazie, deschiderea unei expoziții artistice - documentare despre Nicolae Bălcescu, la Biblioteca universitară. De altfel, evenimentele amintite vor avea loc tot acolo, sîmbătă, la ora 10 a.m.

Pentru cei veniți din alte localități — pe care îi așteptăm cu drag! — Societatea de științe istorice din Cluj oferă cazarea gratuită pentru zilele sesiunii: sîmbătă și duminică.

Era să uit o acțiune nu mai puțin însemnată din multe puncte de vedere: excursia participanților, duminică, 3 decembrie, și vizitarea unor locuri de mare semnificație din Munții Apuseni, printre care și Muzeul memorial Avram Iancu din comuna cu același nume.

REPORTER

„Făclia” (Cluj)
1 decembrie 1972

Cuvînt de salut al tovarăşului ROMAN MORAR *

Stimaţi tovarăşi,

Participăm astăzi la un incontestabil act de cultură şi, totodată, de înaltă cinstire a Bălcescului — figura cea mai luminoasă din Revoluţia anului 1848 din Ţara Românească, sufletul unei răscruci prin care se afirmă istoria modernă a ţării noastre.

Printr-un asemenea act răspundem chemării partidului, secretarului său general — tovarăşul Nicolae Ceauşescu —, de a cultiva dragostea faţă de trecutul de luptă al poporului nostru, faţă de istoria patriei, faţă de valorile culturale şi faţă de figurile luminoase care s-au dăruit pentru libertatea şi prosperitatea noastră naţională şi socială.

Clujul îşi poate revendica dreptul unei filiale cum este aceea pe care o inaugurăm azi, mai întâi fiindcă dispune de forţe, de o şcoală istorică excepţională, capabilă să valorifice şi să descopere izvoarele nesecate ale tradiţiilor noastre progresiste, apoi, fiindcă Bălcescu a călcat aceste meleaguri în nobila intenţie şi clarviziune de a realiza unirea forţelor revoluţionare române din Transilvania cu ale revoluţionarilor maghiari, convins că numai astfel poate fi victorioasă revoluţia. Condiţiile i-au fost potrivnice şi avea să suporte durerea nereuşitei.

Afirmîndu-şi cu înfrigurare convingerile democratice şi catalizînd energiile maselor populare, Bălcescu a fost adeptul frăţiei dintre toate forţele asuprite, indiferent de naţionalitate. „Era un erudit de prim ordin — cum îl caracteriza Jules Michelet — şi totuşi un spirit practic foarte limpede, foarte luminos. El ar fi fost marele istoric al ţării sale şi, fără

---

* În 1972 secretar al Comitetului judeţean Cluj al P.C.R.

nici o îndoială, unul dintre conducătorii săi cei mai înțelepți“. Înțelegînd că „libertatea naționalităților nu poate veni de la curțile împărătești și din mila împăraților și a despoților, ci numai dintr-o unire strînsă între toți românii și dintr-o ridicare a tuturor împreună și în solidaritate cu toate popoarele împilate“, și-a închinat întreaga sa ființă luptei pentru „Dreptate și Frăție“, pentru emanciparea națională și socială a Țărilor Române.

Visul lui — cum singur și-a dat seama — avea să se împlinească mult mai tirziu. Și în mod legic, mult mai profund, prin lupta maselor, conduse de partidul comunist. Lumina și căldura care l-au animat fac din Bălcescu un simbol al patriotismului : *„Și cel din urmă al meu cuvînt — nota el — va fi încă un imn ție, țara mea mult dragă“*. Iar noi, cinstindu-i memoria și, odată cu aceasta, Revoluția de la 1848 ne facem o datorie de onoare, întrucît cinstim și cultivăm un moment important din propria noastră istorie, spre progres și afirmare.

Mesianismului aprins al Bălcescului pentru țară (rostit prin versurile lui Vasile Alecsandri) :

Iar tu nour de rodire
Fă să crească-n sinul tău.
Cu verzi lauri de mărire
Floarea sufletului meu

fi dăm azi viața prin activitatea pe care o desfășurăm, spre înălțarea României socialiste.

Îngăduiți-mi cu acest prilej ca, în numele Biroului Comitetului județean de partid, să felicit călduros pe inițiatorii Reuniunii de constituire a filialei Cluj a Societății „Prietenii Muzeului Bălcescu“, să transmit salutul organelor locale de partid și de stat, reprezentanților Societății „Prietenii Muzeului Bălcescu“ — prezenți aici, reprezentanților Comitetului județean de cultură și educație socialistă care participă la Reuniunea de față, istoricilor de seamă ce își aduc contribuția la această Reuniune, prin comunicările lor, tuturor participanților la constituirea filialei Cluj a acestei Societăți.

Vă urez din inimă o activitate rodnică și succese deosebite în cadrul acestora !

Cuvîntul tovarăşului
HORIA NESTORESCU-BĂLCEŞTI
secretar al Societăţii „Prietenii Muzeului Bălcescu“
cu prilejul acordării Diplomei şi Medaliei de membru de onoare
profesorului Ştefan Pascu

Stimaţi tovarăşi,

Pentru Societatea „Prietenii Muzeului Bălcescu“ va constitui un titlu de mîndrie faptul de a-l avea în rîndul membrilor de onoare pe istoricul, dascălul, omul de cultură, animatorul vieţii universitare într-un centru de importanţa Clujului.

Vom fi mîndri, să-l avem alături de noi pe autorul unor remarcabile studii, sinteze şi contribuţii istorice, care pentru mulţi dintre membrii societăţii noastre au slujit drept călăuză preţioasă în anii maturizării universitare sau ştiinţifice!

Format la şcoala exigentă a documentului istoric, la şcoala arhivelor, profesorul Ştefan Pascu şi-a început fructuoasa carieră ştiinţifică printr-un gest de omagiu faţă de înaintaşi : a publicat, în 1943, manuscrisul inedit al operei lui Alexandru Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară*, volumul al treilea. Pe aceeaşi linie a valorificării documentului se înscriu *Contribuţiunile documentare la istoria românilor în sec. XIII şi XIV* şi *Ştiri noi privitoare la revoluţia lui Horea*. Au urmat apoi într-un răstimp scurt, lucrări de concepţie şi sinteză recunoscute unanim de istoricii noştri : *Petru Cercel şi Ţara Românească la sfîrşitul sec. XVI*, *Schiţa istorică a judeţului Tîrnava Mare*, *Istoria Transilvaniei*, *Meşteşugurile în Transilvania pînă în sec. XIV*, *Răcoalele ţărăneşti în Transilvania*, *Bobîlna*, *Adunarea Naţională de la Alba Iulia*, *Voivodatul*

Transilvaniei, precum, și recentul volum comemorativ *Avram Iancu*. Istoricul Ștefan Pascu este și un conducător de colective de cercetare. În acest an, sub îngrijirea domniei sale s-a publicat cel dintâi volum românesc dedicat demografiei istorice, culegerea de studii *Populație și societate*. Este pe cale de a ieși de sub tipar primul volum din corpusul documentar *George Bariț și contemporanii săi*, realizat de o echipă, în care se preconizează tipărirea integrală a uriașei corespondențe rămase de la marele cărturar transilvănean, în 12 volume. Colectivul acestei valoroase lucrări este îndrumat, de asemenea, de către profesorul Ștefan Pascu. Alte lucrări colective conduse de domnia sa, cum sînt *documentele răscoalei lui Horea* și *documentele revoluției de la 1848 în Transilvania* se pregătesc să intre sub tipar.

Acestei schițe sumare a prodigioasei activități istorice, pe care a desfășurat-o profesorul Ștefan Pascu, alăturăm aici, cu binevoitoarea permisiune a domniei sale, un elogiu adus profesorului îndrăgit și rectorului de aleasă vrednicie, sub a cărui ocîrmuire Universitatea clujană își îndeplinește înalta menire de lăcaș de cultură națională, europeană. Absolvenții Facultății de istorie din Cluj poartă departe, în toată țara și dincolo de hotarele ei, făclia unei serioase pregătiri la școala erudită a istoriei clujene, din care face parte și profesorul Ștefan Pascu. Dragostei față de această „alma mater“ din Dacia Superioară, Universitatea clujană, domnia sa i-a închinat ani de muncă, sute de pagini de lucrări orientative, între care și recenta monografie *Universitatea din Cluj*.

Nu în ultimă instanță, Societatea noastră aduce un omagiu omului de cultură și entuziastului propagator al istoriei naționale, prezent la marile acțiuni de aducere aminte a unor momente de glorie din trecutul patriei. La Cetatea Dăbîca, la aniversarea lui Simion Bărnuțiu, la comemorarea lui Nicolae Iorga, a lui Avram Iancu, la marea sărbătoare a Mileniului sătmărean și în alte locuri, cel care este astăzi unul dintre cei care cu convingere duce în mijlocul celor mulți mesajul dragostei de patrie, al frăției românilor și naționalităților conlocuitoare din România socialistă, cuvîntul partidului.

Îngăduiți-mi așadar, mult stimate tovarășe rector, să vă înmînez din partea Societății „Prietenii Muzeului Bălcescu“ Diploma de membru de onoare și Medalia Societății, dimpreună cu urările noastre de sănătate, mult spor la muncă, fericire. „Vivat! Crescat! Floreat!“.

Cluj, 2 decembrie 1972.

Filiala Cluj a Societății
„PRIETENII MUZEULUI BĂLCESCU“

Organe de conducere :

Prof. univ. dr. docent CAMIL MUREȘAN	— președinte
Conf. univ. dr. IOSIF KOVACS	— vicepreședinte
Prof. EUGEN BOGDAN	— vicepreședinte
IOAN CHINDRIȘ	— secretar

Membri

Pamfil Albu, directorul Muzeului etnografic Lupșa, jud. Alba

Avram Andea, asistent universitar, Universitatea „Babeș-Bolyai“
Cluj-Napoca

Melinte Baci, profesor, Școala generală Jucu de Jos, jud. Cluj

Vasile Baci, primarul comunei Jucu de Jos, jud. Cluj

Dr. Sabin Bellu, secretar științific al Institutului de istorie și arheologie
din Cluj-Napoca

Eugen Bogdan, directorul Liceului „Nicolae Bălcescu“ din Cluj-Napoca

Ioan Bota, profesor, Școala generală Florești, jud. Cluj

Ioana Botezan, bibliograf, Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei R.S.R.

Ileana Bozac, documentarist principal, Institutul de istorie și arheologie din Cluj-Napoca

Dimitrie Braharu, secretarul Filialei Cluj a Societății de științe istorice

Dr. Aurelia Bunea, lector universitar, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

Magdalena Bunta, muzeograf, Muzeul de istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca

Dr. Petru Bunta, muzeograf principal, Muzeul de istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca

Ioan Buziași, profesor, Liceul industrial din Blaj, jud. Alba

Dr. Ioan Chindriș, redactor, Studioul de Radioteleviziune Cluj

Maria Chindriș, profesoară, Școala generală Jucu de Jos, jud. Cluj

Bazil Chioreanu, profesor, Școala generală Jucu de Jos, jud. Cluj

Valer Chioreanu, redactor, ziarul „Făclia” din Cluj-Napoca

Gheorghe Cipăianu, cercetător, Institutul de istorie și arheologie din Cluj-Napoca

Iacob V. Ciuruș, profesor, Școala generală Jucu de Jos, jud. Cluj

Dr. Ioan Cîmpeanu, directorul Liceului nr. 15 din Cluj-Napoca

Nicolae Cordoș, muzeograf, Muzeul de istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca

Conf. univ. dr. Cserti Elek, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

Sever Dumitrașcu, directorul Muzeului Țării Crișurilor din Oradea

Constantin Dumitrescu, redactor, Studioul de Radioteleviziune Cluj

Dr. Nicolae Edroiu, lector universitar, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

Dr. Egyed Akos, șef de sector, Institutul de istorie și arheologie din Cluj-Napoca

Carol Engel, bibliograf principal, Biblioteca Filialei din Cluj-Napoca a Academiei R.S.R.

Konrad Gündisch, cercetător, Institutul de istorie și arheologie din Cluj-Napoca

Gyulai Pál, muzeograf, Muzeul de istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca

Petru Jambor, muzeograf, Muzeul de istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca

Mihai Iliuță, profesor, Școala generală Vătava, jud. Mureș

Constantin Ivaneș, redactor, Studioul de Radioteleviziune Cluj

Kovacs Ferenc, redactor, Studioul de Radioteleviziune Cluj

Prof. univ. dr. Iosif Kovács, prorector al Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

Viorica Leahu, directoarea Casei memoriale Avram Iancu, comuna Avram Iancu, jud. Alba

Dr. Liviu Maior, lector universitar „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

Luca Manciu, profesor, Liceul „Mihai Eminescu” din Cluj-Napoca

Maria Mantea, profesoară, Liceul „Emil Racoviță” din Cluj-Napoca

Grațian C. Mărcuș, profesor pensionar, Zalău

Teodor Mateescu, redactor, Studioul de Radioteleviziune Cluj

Aida Moga, profesoară, Cluj-Napoca

Conf. univ. dr. Roman Morar, Institutul Politehnic Cluj-Napoca

Prof. univ. dr. Camil Mureșan, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

Alexandru Neamțu, cercetător principal, Arhivele Statului din Cluj-Napoca

Dr. Gelu Neamțu, cercetător principal, Institutul de istorie și arheologie din Cluj-Napoca

Ovidiu Olariu, profesor Arad

Francisc Papp, muzeograf, Muzeul de istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca

Academician Ștefan Pascu

Grigore Ploșteanu, cercetător principal, Centrul de cercetări sociale din Tîrgul-Mureș

Mircea Popa, cercetător, Institutul de lingvistică din Cluj-Napoca

Conf. univ. dr. Vasile Popa, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

Angela Popovici, redactor, Editura „Dacia” din Cluj-Napoca

Dr. Gheorghe Protopopescu, director adjunct al Muzeului de istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca

Ioan Reteganu, profesor, Liceul nr. 10 din Cluj-Napoca

Dr. Simion Retegan, cercetător principal, Institutul de istorie și arheologie din Cluj-Napoca

Dumitru Răscău, profesor, Liceul nr. 14 din Cluj-Napoca

Ioan Runcu, profesor, Școala generală Jucu de Jos, jud. Cluj

Dumitru Suci, cercetător, Institutul de istorie și arheologie din Cluj-Napoca

Marcel Știrban, cercetător principal, Institutul de istorie și arheologie din Cluj-Napoca

Prof. univ. dr. Pompiliu Teodor, Universitatea „Babeș-Bolyai“ Cluj-Napoca

Mircea Tudose, profesor, Cluj-Napoca

V. M. Ungureanu, funcționar, stația C.F.R. Cluj-Napoca

Viorica Ursu, muzeograf, Muzeul de istorie al Maramureșului din Baia Mare

Dr. Vasile Vesa, lector universitar, Universitatea „Babeș-Bolyai“ Cluj-Napoca

Cluj, 21 martie 1973

Stimate Ioanăse Maria Sestorescu,

Am plăcerea de a vă scrie cele din urmă rânduri cu caracter de raport, de la înființarea Filialei noastre. Ecoul acestei entuziast colaborări, departe de a se estompa, este prezent în puternic încă, fapt care îmi alina până de la sfârșitul ton de raport administrativ, spre tentativă de a împărtăși cu dv. lucrurile acestei frumoase reviste. Tradiția lui Nicolae Bălcescu este vie, peste vreme, pe pământul clasic al Transilvaniei, pe unde și-a purtat gândurile și speranțele legale de mărșăluție națiunii române, iar Filiala a găsit cel mai fertil șor pentru noile ei strădăni spre eternizarea memoriei marelui revoluționar. Activitatea noastră găsește audiență atât în rândul cercetătorilor istoriei moderne a românilor, care aici, la Cluj, au o activitate atât de bogată, cât și la marelui public iubitor de istorie. În planul imediat al Filialei există intenția unor lucrări colaborări cu cei din urmă, a unor întâlniri rodnice cu publicul.

Legat de ecoul serinilor inaugurale din 2-3 decembrie a. t. vă informez despre câteva gesturi de generozitate, survenite imediat după eveniment. Cu ocazia unei vizite făcute în decembrie rectoratului istoric al medicinei, profesorul universitar Valeriu L. Bolaga, savantul clujean a felicitat inițiativa Societății „Bricolarii Muzeului Bălcescu”, de a înființa, la dorința clujenilor, Filiala de aici și a ura alături fericite activității noastre viitoare. Profesorul a vorbit mult despre localitate și spiritul lui Nicolae Bălcescu, subliniind necesitatea unei cercetări aprofundate, din punct de vedere istorico-medical, a acestei triste și premature dispariții. Și-a

Examinat respectul pentru faptul că scurta cunoștin-
 țelor primitești ale luminaților patriei, ca și
 amănunțile istorii și însemnările lui, nu sînt
 înecate în amănunțile pe deplin și aparțină cu acest lucru
 nu va înțelega să se înțelegă. El a îngă-
 dat să poartă și primire din partea domniei sale, ca dar
 pentru Societate, un număr de documente originale
 din frumoasa colecție moștenită de la înaintașii
 familiei, patrioții român transilvăneni Jacobi
 Prolog, președinte al Asociației. Sînt documente lega-
 te de viața culturală a românilor din Transilva-
 nia în secolul al XIX-lea, pe care am oștăria să
 ne le trimitem respectivă cu această scrisoare. În
 același pachet includ și o carte rară despre Ioan
 Bălcu, care de care a fost legat în scurta lui
 Bălcu. Indige de cultură ale vieții lor, roma-
 nului român de film Ioan Bălcu, de scriitorul
 maghiar transilvănean Hanga Balázs Domokos,
 tipărit în 1930. Este un modest dar la înangre-
 narea filialii noastre, din partea pensionarului
 tipograf Garib. Chindie din Cluj.

În rândul gaterilor de sprijinire a schi-
 vității lucrării noastre filiale, nu sînt să amîn-
 kse generozitatea venerabilului profesor dr.
 Simion Brăharu, secretarul Filialei Cluj a
 Societății de științe istorice, care lucrează pe
 serma "Filialei Cluj a Societății "Bricelarii
 din Școala Bălcu", o bibliografie amănunțită
 a tuturor referințelor despre Nicolae Bălcu,
 în presa română, maghiară și germană din
 Transilvania, dintre cele două războaie mon-
 diale. Domnia sa în va înmîna bibliografia
 îndată după încheierea ei.

Numeroase alte donații și oferte au mai
 primit în răspunsul de la înangurase, despre
 care să vă informa amănunțit cu o scrisoare apro-
 priată.

Am primit scrisoarea dr. din 17 martie, în-
 preună cu specificarea să mi-o trimite expediat și

numa stampila ⁻³⁻ Filialei. Apoi, cu lucrările
acestea st. v. de a tipări într-unul din vîtcușele
murele ale anuarului Muzeei Etnologice Băl-
cescu, referatele și comunicările prezentate la
serinuta inaugurată de la Cluj, din 2-3 de-
cembrie. Calitatea științifică a materialelor,
reșpita și succedul lui și serinuti justifică
cu prioritate un astfel de volum. Totuși
acest să fie redactat în colaborare, de
cîntes Societatea de la Bălcești și Filiala de
la Cluj, ca un simbol al comunității noas-
tre de vedea - care sînt ale întregii țări! -
măgar personalității și operei lui Etnolog
Bălcescu. În parșia Filialei noastre există
de zece ani un mare număr de ilustrații
de aspect, reproduce după originale publicate
de fondurile Bibliotecii Centrale Univer-
sității din Cluj, din care se poate așeză
partea ilustrativă a volumului, care să
reconstituie atmosfera epocii ecscute în via-
tăno - apadar! - volum Bălcescu și Transilva-
nia. Bineînțeles că în același volum să așezăm
o parte administrativă, cuprînzînd documente
deosebite inaugurale ale Filialei Cluj, lista mem-
brilor și alte liste legate de cîmînul
din 2-3 decembrie. El va rămîni măcar
pentru urmării nostri, a cîntului politic
făcî de mîntuirea lui Etnolog Bălcescu, un
momento despre necesitatea părtării vestim-
sei făcîi a iubirii trecutului național.
Primiți, stimate tovarășe cîntologice,
expresi stimei deosebite, cu care sînt al
do. deferent,

Ioan Chindriș

I N D I C E *

A

Abrud, oraș în Munții Apuseni, 79
„Acta Musei Napocensis“ (Cluj), 60 *

Ada Kaleh, 14—15, 73

Adrianopol, oraș, 17, 29

Agram, vezi **Zagreb**

Aimé-Martin, L., publicist francez, 23, 119

Alba Iulia, oraș, 136 *, 152. 157

Albu, Corneliu, 104, 106 *

Alecsandri, Vasile, 26, 156

Alexandrescu, Grigore, 116

Alexi, Teohar, scriitor transilvănean, 109—112

Amante, Bruto, scriitor italian, 137

„Amicul poporului“ (Pesta), 18, 31, 79, 84—86. Vezi și *„Democrația“*

„Analele Academiei Române“ (București), 56 *

Andreescu, Grigore, ofițer, participant la revoluția de la 1848, 41

Anglia, 15, 30 *, 32 *

„Anuarul Institutului de istorie națională“, (Cluj), 22 *, 35 * 40 *—41*, 69 *, 83 *—84 *, 95, 100 *, 136 *

„Apulum“ (Alba Iulia), 60 *

Arad, 7, 19—20, 35, 43, 64—65, 92, 95, 98, 101

Arató Endre, istoric maghiar, 53

Aricescu, C.D., 126

Aristia, C., participant la revoluția de la 1848, 14

Armato, Elisei, tribun transilvănean la 1848, comisar de propagandă în Țara Românească, 10

Armato, Iuniu, 9

Aron, Vasile, scriitor transilvănean preromantic, 21

Arpătac, vezi **Vilcele**

Atena, oraș, 17, 28

Aucel, Jacques, profesor parizian, 51

---

* Indicele a fost întocmit de Ioan Chindriș și Sanda Alexe

Aurora, societate de lectură a studenților români din Cluj, 24
Austria, 6, 10, 14, 28, 41, 48, 67
Axente Sever, Ioan, prefect transilvănean la 1848—1849, 9, 39, 42, 123—124

B

Balint, Simion, prefect revoluționar la 1848—1849, 22

Bajza József, scriitor, 65

Balogh Edgár, 53

Barac, Ioan, scriitor transilvănean preromantic, 21

Banat, 7—8, 10, 23—24, 27,

31 *—32 *, 41, 80, 83, 118, 121, 136 *

Banffy Ladislau, baron maghiar, 32 *

Bariț, George, 6—7, 22—24, 36, 57, 116—21, 123—128, 130, 136—147, 158

Bariț, Ieronim, 137, 139, 141, 146

Barta István, istoric maghiar, 90, 93, 95

Batthyány Kázmér, ministru de externe maghiar la 1848, 18, 31, 33, 48, 67, 74, 79—81, 87, 93—94

Batthyány Lajos, președintele Guvernului revoluționar maghiar la 1848, 67

Baudemer, vezi **Butkiewicz Petru Bălăceanu, Ion (Iancu)**, participant la revoluția de la 1848, 27—28, 30, 77

Bălăceanu, Tinca, vezi **Gauthier, Catherine**

Bălășescu, Nicolae (Nifon), profesor, fruntaș al revoluției române de la 1848, 9, 116

Bădină, Ovidiu, 25 *, 73 *

Băile Herculane, 6, 18, 22, 30

Bălcescu, Barbu, fratele mai mic al lui Nicolae Bălcescu, participant la revoluția de la 1848, 71

Bălcescu, Costache, fratele mai mare al lui Nicolae Bălcescu, participant la revoluția de la 1848, 24—25, 71, 73, 116

Bălcești pe Topolog, localitate în județul Vâlcea, 22 *, 71 *, 82 *, 151

Bărnăuțiu, Simion, președintele Comitetului Național Român din Transilvania la 1848—1849, 22, 26, 36, 120, 124, 158

Bătrâneau, Alexandru, comisar de propagandă în Țara Românească, prefect revoluționar transilvănean, primul erou al revoluției din Transilvania, 10

Beiuș, oraș, 7

Beksics Gusztáv, istoric maghiar, 48

Belgrad, oraș, 17, 26—28, 30, 40

Belo Trkva (Weisskirchen, Biserica Albă), localitate în Jugoslavia, 17, 30

Bem, Josef, 18—20, 27 *, 30, 38, 41, 45, 50, 52, 65, 73—74, 77, 95—97, 100—101

Benkő S., 45

Berindei, Dan, 70 *

Bethlen, Wolfgang, istoric, 105

Biazini, vechi hotel din Cluj, 19, 35

Bibescu, Gheorghe, domnitor al Țării Românești, 32 *, 66

Bihor, 118

„*Binele public*“ (București), 137, 141

Biserica Albă vezi **Belo Trkva**

Blaga, Lucian 112

Blaj, oraș, 6—9, 11, 23, 26, 61, 68, 74, 120, 136—137 *

Blédy Géza, 57 *

Blein, Paul, vezi **Butkiewicz**, **Petru**

Boczkó Daniel, guvernator al Transilvaniei la 1849, 19, 35, 37

Bodea, Cornelia 9, 22 *—23 *, 35 *—36 *, 74, 116, 118 *

Bodea, Gh. I., 21—22 *, 24 *, 26 *, 36 *, 75 *

Bodmer, Paul vezi **Butkiewicz**, **Petru**

Bogza, Geo, 108

Bohățel, **Alexandru**, fruntaș politic transilvănean, deputat în Dieta maghiară la 1848—1849, 24, 82

Boiu, **Zaharia**, scriitor și publicist transilvănean, 119

Bolintineanu, **Dimitrie**, 16, 38

Rolliac, **Cezar**, 10, 14, 16, 18—20, 31, 34—35, 38, 49, 70, 83—85, 87, 93, 95—96, 99, 116

Bologa, **Iacob**, fruntaș transilvănean, 22

Bonfinius, **Antonius**, istoric, 104

Borsod-Miskolc, localitate în Ungaria, 93

Bosnia, 15

„*Brassói Lap*“ (Brașov), 65

Brașov, 7, 14, 16, 18, 23—24, 26—27, 35, 66, 72—73, 108—109, 118—120, 129, 138

Brăila, 29 *

Brătianu, **Dimitrie**, fruntaș al revoluției de la 1848, 67—72

Brătianu, **Ion C.**, fruntaș al revoluției de la 1848, 14, 70—71

Brissot, **J.-P.**, publicist francez, 56

Brussa, oraș în Turcia, 29 *, 35 *

Bruxelles, 106

„*Buciumul*“ (București), 127

Bucovina, 10, 25, 118, 121

București, 10, 13—15, 17, 22—24, 25 *—26 *, 27, 29 *, 67, 70—72, 116, 118, 133—134, 139—141, 143—144, 147

Buda, **Alexandru**, deputat transilvănean în Dieta maghiară la 1848—1849, 78, 82—83, 86

Bulgaria, 29 *

Buteanu, **Ion**, prefect revoluționar la 1848—1849, erou al revoluției Transilvania, 22

Buteni, localitate, 20

Butkiewicz, **Petru** (Paul Blein, Paul Bodmer), Baudemer), agent polonez, 24—25

Buzău, 134

Bystrzanowski, **Ludwik Szafraniec**, agent polonez, 18, 31, 42

C

Cantacuzino, **Constantin**, caimacam la 1848 în Țara Românească, 16, 26

Cantacuzino, **Șerban**, domn al Țării Românești, 58

Canțemir, **Dimitrie**, domn al Moldovei, 106

Caracaș, **Grigore**, participant la revoluția de la 1848, 15

Caragiale, **I. L.**, 36

Caransebeș, 16, 19—20

Carei, oraș, 7

„*Călindar pentru poporul român*“ (Brașov), 126

Ceașescu, **Nicolae**, 155

Cercel, **Petru**, 157

Cernăuți, 25, 128

Cernovodeanu, **Paul**, 134 *—135 *
Chindriș, **Ioan**, 115, 135

Chițulescu, **Inochentie**, ierodiacon, seminarist la Pesta în 1848, 134

Christiani, W. E., istoric, 60
Cipariu, Timotei, 6—7, 22, 56—57, 59, 121, 126
Cîmpeni, oraș, 19—20, 32, 38, 43—44
Cîmpia Turzii, 32 *
Cîmpul lui Traian, locul taberei militare revoluționare a generalului Magheru, 15
Cîmpulung, oraș, 9
Clausenburg, vezi **Cluj**
Cloșca, conducător al răscoalei din 1784—1785, 56—58
Cluj, 7, 11 *, 19, 21, 22 *, 23—26, 29, 32, 35—36, 38, 57, 64, 66, 68—69, 74—76, 100, 130, 151—153, 155—158
Codru-Drăgușanu, Ioan, scriitor transilvănean, comisar de propagandă în Țara Românească, 10
Colquhoun, Robert, consul al Marii Britanii la București, 14
Comitetul Național Român din Transilvania la 1848—1849, 16, 26, 39
„Concordia“ (Pesta), 31 *, 127
Constantinopol, 15—17, 27—29, 40, 58, 70, 72, 77
Cordoș, Nicolae, 136 *
Corvin, Matei, rege al Ungariei, 56
Costiescu, Gh., subofițer, participant la revoluția de la 1848, 30
Coșbuc, George, 112
Cotroceni, mănăstirea, 13
Cotruș, Aron, scriitor, 112
Covasna, localitate, 6
Cracovia, oraș, 71
Craiova, 111
Crimeea, 29 *
Crișan, conducător al răscoalei din 1784—1785, 58

Crișana, 10, 121
Cronstadt, vezi **Brașov**
Csatáry Dániel, istoric maghiar, 51, 53
Csetri, Al., 71 *, 73 *
Culcer, Alexandru, 83, 86
„Cultura creștină“ (Blaj), 61 *
„Curierul românesc“ (București), 117 *
Czajkowski (Czajka), Mihail, agent revoluționar polonez, 42
Czartoryski, Adam, prinț polonez, 17, 25, 27 *—28, 71—72
Czegléd, oraș în Ungaria, 34
Czetz János, general maghiar, 95

D

Dacia, 6—8, 23—24, 56, 66, 107, 111, 117—118, 121—122, 123 *, 125—127, 157—158
Dealul Spirii, locul bătăliei dintre detașamentul pompierilor și trupele intervenționiste turcești, 19, 34 *
Debrecen (Debrețin), 18, 30—31, 41, 64—65, 78—79, 82, 89
Deivos, Ioan, 34—35, 38
Dembinski, Henryk, general polonez în armata revoluționară maghiară la 1848—1849, 18, 31, 42, 92, 95
Dembrowski, Eduard, revoluționar polonez, 71
„Democrația“ (Pesta), 18, 31, 83—87
Densușianu, Aron, scriitor și publicist transilvănean, 129
Dentu, librar din Paris, 138, 145—146
Desprez, Hyppolyte, istoric și publicist francez, 60

Deva, 16, 40

Diaconovici Loga, Constantin, cărturar transilvănean din generația Școlii Ardelene, colectant al „Magazinului istoric pentru Dacia“, 7
Dincă, locotenent, participant la revoluția de la 1848, 19—29, 38

Dobra, localitate, 16

Domokos Sámuel, 50

„*Dorobanțul*“ (București), 130

Dósa Dániel, publicist maghiar din Cluj, 64

Dragomir, Silviu, 22 *, 35 *, 37 *, 41 *, 69 *, 74, 81—82, 95, 98—99 *, 100

Dragoș, Ioan, deputat bihorean în Dieta maghiară la 1848—1849, 7, 78—79, 83, 87, 121

Drăgescu, I. C., scriitor, 110—111

Drencova, localitate în Banat, 17, 30

Duhamel, A. O., comisar rus în Principatele Române, la 1848, 16, 26

Duiliu, Marcu, participant la revoluția de la 1848, 35, 38

Dunărea, 15, 20, 24, 30 *, 73

E

Edimburg, oraș, 32 *

Edroiu, Nicolae, 55, 60 *

Egyed A., 63

„*Ellenőr*“ (Cluj), 64—69

„*Elöre*“ (București), 53

Eminescu Mihai, 128, 135

Engel, Carol, 103

Engels, Friedric, 94

„*Erdélyi Hiradó*“ (Cluj), 65

„*Esti Lapoc*“ (Debrecen, Pesta), 65

Europa, 5, 13—14, 26—27, 46, 75

„*Expatriatul*“ (Brașov), 18, 31, 83, 85

F

„*Familia*“ (Pesta, Oradea), 119 *, 129—130

Favre, consulul Franței la Belgrad 17, 27

„*Făclia*“ (Cluj), 151, 153

Făgăraș, localitate, 7, 16

Fetislam, localitate în Jugoslavia, 15

Fiii coloniei lui Traian, societate secretă din Iași, 34 *

Filipescu, Costache N., maior, participant la revoluția de la 1848, 25

Filipescu, Ion., participant la revoluția de la 1848, 15

Filtsch, Ioan, librar clujean, 24

Firu, I. S., 104, 106 *

Florescu, Alexandra Ana (Luxița), prietena lui Nicolae Bălcescu, mama fiului său Bonifaciu Florescu, 133—135

Florescu, Bonifaciu, fiu natural al lui Nicolae Bălcescu și al Alexandrei (Luxița) Florescu, 133—134, 135, 137—146

Florescu, Costache, frate al Luxiței Florescu, participant la revoluția de la 1848, 20

Florescu, George D., 134 *—135 *

Florești, localitate în Transilvania, 19, 38

„*Foaie pentru minte, inimă și literatură*“ (Brașov), 6, 23—24, 57, 116—119, 123, 125—127

Fodor, L., 22 *—23 *, 26 *, 36 *

„*Foișoara Telegrafului român*“ (Sibiu), 129 *

Fontblanque, Thomas, consul al Marii Britanii la Semlin, 20

Florian, Aaron, precursor al istoriografiei romantice românești, profesor al lui Nicolae Bălcescu, 9, 22, 39, 122, 128

Franța, 23, 27 *, 31 *, 57, 135, 139

Frăția, societate secretă din București, 34 *, 116

Frîncu, Teofil, publicist transilvănean, 129

Fuad Effendi, general, comisar al Imperiului Otoman în Principatele Române, 14, 72

Fulea, Moise, protopop unit din Sibiu, colectant al „Magazinului istoric pentru Dacia“, 7

Füves Ödön, 133

G

Gáál László, general maghiar, 38

Galiția, 25, 73

Galli, 141

Garibaldi, Giuseppe, revoluționar italian, 45

Gauthier, Catherine (Tinca), născută Bălăceanu, 17

Gauthier, Felix, secretar al Consulatului francez la Belgrad, 17, 26

Gavra, Alexandru, profesor la Arad, colectant al „Magazinului istoric pentru Dacia“, 7

„*Gazeta de Transilvania*“ (Brașov), 23—24, 117—118, 124, 129 *—130

„*Gazette de France*“, 60

„*La Gazette de Roumanie*“ (București), 141

Găetan, Nicolae, revoluționar transilvănean, comisar de propagandă în Țara Românească, 10

Găvănescu, Ed. I., 56 *

Geneva, oraș, 47

Georgescu-Buzău, Gh., 60 *

Gèrando, August de, aristocrat francez, publicist, naturalizat în Transilvania, 57, 105—106

Ghica, Ion, fruntaș al revoluției de la 1848, 9, 27—28, 30, 32—34, 38, 40, 42, 48, 70, 72, 77 *, 78—80, 83 *—84, 93—94

Ghiriș, localitate lângă Cîmpia Turzii, 32 *

Gioberti, om politic italian, 29 *

Giurgiu, oraș, 13—14

Giuvara, participant la revoluția de la 1848, 30

Goga, Octavian, 111—112

Golescu, familia, 10, 19

Golescu, Nicolae C., fruntaș al revoluției de la 1848, 14, 28

Golescu, Ștefan C., fruntaș al revoluției de la 1848, 14, 69

Golescu-Albu, Alexandru C., fruntaș al revoluției de la 1848, 10, 14—15, 29, 40, 116, 127

Golescu-Negru (Arăpilă), G., fruntaș al revoluției de la 1848, 17, 40, 51, 67—68, 72, 78, 116

Gomboș, Ioan, preot în Vidra de Sus, 98

Gotlieb, Felix, nume conspirativ al lui Nicolae Bălcescu folosit în 1848—1849, 29

Gozman, Ioan, deputat bihorean în Dieta maghiară la 1848—1849, 97

Grădiștea, localitate în Hunedoara, 17, 20, 30

Grădișteanu, Grigore, participant la revoluția de la 1848, 14

Grecia, 32 *

Guizot, François, om politic și istoric francez 119

Guțu-Romalo, Valeria, 106
Guyon, Richard, englez, general
în armata maghiară la 1848—1849,
18, 31
Gyula, oraș în Ungaria, 133

H

Hanovra, oraș, 17
Hasdeu, B. P., 36, 128
Hasdeu, Iulia, 36
Hatvani Imre, 98
Hațeg, 20
Hălmagiu, localitate în Zarand, 98
Heine, Heinrich, 45
Heliade-Rădulescu, Ion, fruntaș al
revoluției de la 1848, 14, 39, 72—
73, 116
Hodoș Iosif, revoluționar și frun-
taș politic român din Transilvania,
124
Hóman Bálint, istoric maghiar, 50,
52
„Honvéd“ (Cluj), 65, 73 *—74,
75—76
Horea, conducător al răscoalei din
1784—1785, 8, 55—61, 157—158
Horváth Mihály, istoric maghiar,
47—48 *, 52
Hurmuzaki, familia, 123

I

Iancu, Alexandru (Alisandru), tatăl
lui Avram Iancu, 98
Iancu, Avram, 10—11, 19—20,
22—24, 27, 31—43, 57—59, 73—77,
80, 82, 87, 97—101, 123—124,
153, 158
Iancu de Hunedoara, 20, 56
Iara, 19, 38
Iași, 67, 117

Iesenia, localitate în Jugoslavia,
17, 28
Ighiu, localitate în Transilvania,
19
Illinski, Mihail, agent revoluționar
polonez, 17, 29—30, 95
Imperiul habsburgic (Austria), 6,
10, 14—15, 26, 28, 41, 48, 67
Imperiul Otoman (Turcia, Poar-
ta Otomană), 15, 30 *—32 *, 69—
70, 75, 123
Inczédy, general maghiar, 19
„L'Independence roumaine“
(București), 141
Ionescu, Alexandru, nume folosit
de Nicolae Bălcescu pe un pașa-
port din octombrie 1849, 20
Ionescu de la Brad, Ion, fruntaș al
revoluției de la 1848, 10, 14
Iordan, Al., 60 *
Iordan, Iorgu, 57 *
Iorga, Nicolae, 36, 158
Iosif II, Împărat al Austriei, 56, 60
Iosif, Șt. O., 112
Ipătescu, Grigore, participant la
revoluția de la 1848, 14—15
Isac, Emil, scriitor, 112
Iscovescu, Barbu, pictor, partici-
pant la revoluția de la 1848, 41
Ispirescu Petre, 138, 144—145,
147
Italia, 32 *, 105

J

Jákó Zsigmond, 105
Jancsó Benedek, istoric, 59, 62
Jessenitz, vezi Iesenia
Jókai Mór, scriitor maghiar, 65
„Journal politique de Bruxelles“,
60
Jugoslavia (Serbia), 24 *, 30 *, 40

K

- Károlyi Dénes, 89
„*Kelet*“ (Cluj), 130
Kemény G. Gábor, istoric maghiar, 51, 53
Kemény Zsigmond, scriitor maghiar,
Kersausie, general de brigadă, 45
Klapka, György, general revoluționar maghiar la 1848—1849, 51
Kogălniceanu, Mihail, 125—126, 128
Köleséri Samuil, scriitor, 105
„*Kolozsvári Hirado*“ (Cluj), 65—66, 69, 72
Kopitar, 56
„*Korunk*“ (Cluj), 52
„*Kosszth Hirlapja*“ (Pesta), 65, 67—68, 70—72
Kossuth Lajos, 10, 18—20, 29 *, 30—37, 41—42, 45, 47, 52—53, 64, 67, 69, 74, 76, 84, 90—91, 93—97, 99—101
Kovács Endre, istoric maghiar, 50, 52, 71 *
Kovács I., 45
Kövári László, istoric și publicist maghiar, 64
„*Közlöny*“ (Pesta, Debrecen, Szeged, Arad), 64, 75
Kubin, localitate, 17, 30

L

- Laibach, vezi **Ljubljana**
Lamennais, Félicité Robert de, scriitor romantic francez, 110, 119
Lascu, Nicolae, 137
Laurian, August Treboniu, 7, 9, 22—24, 39, 61, 68, 116—118, 120—121, 125, 128

- Lázár Vilmos**, general revoluționar maghiar la 1848—1849, 20
Lazăr, Gheorghe, 21
Lăpușnic, localitate în Transilvania, 16
Leicester, localitate în Anglia, 32 *
Lenkey, general, 92
Lenoir, vezi **Zwierkowski, Ludovic**
Linghina, localitate în Transilvania, 20
Lipérani, consul francez la Semlin, 20
Lipova, localitate în Banat, 20
Ljubljana, localitate în Jugoslavia, 17, 28
Lom, localitate, 17, 29
Londra, 92
Longworth, Pr., englez, căpitan în armata revoluționară maghiară, la 1848—1849, ziarist, 18, 31
Lüders, general, 101
Lugo, localitate, 16, 87
Lupaș, I., 40 *

M

- Madarász**, frații, 64
„*Magazin istoric pentru Dacia*“ (București), 7—8, 23—24, 117—118, 121, 123 *, 125—127
Magheru, Gheorghe, general român, fruntaș al revoluției de la 1848, 15, 30, 40, 45
Magheru, Gh. Gh. (Niță), iuncăr, participant la revoluția de la 1848, 29
Maior, Ioan, tribun transilvănean la 1848—1849, 124
Maior, Liviu, 89, 43 *, 60 *, 136 *
Maior, Petru, 21—22, 56
Maiorescu, Ioan, 124

Maiorescu, Vasile,
Makkai László, istoric maghiar, 53
Manciulea, Ștefan, 61 *
Maniu, Nicolae, protopop greco-catolic de Sibiu, colectant al „Magazinului istoric pentru Dacia“, 7, 121
Manu, Alexandru (Alec), participant la revoluția de la 1848, 19, 29—30, 34—35, 38
Maramureș, 7, 23, 118, 121
 „*Március Tizenötödike*“, 64
Marcovici, Simion, profesor, 119 *
Márki, Sándor, istoric, 48, 52
Marian-Marinescu, Atanasie, scriitor transilvănean, 112
Mavromati, Ioasaf, arhimandrit, preot la Biserica grecească din Pesta, 134
Mazzini, Giuseppe, revoluționar italian, 45, 49
Măcelariu, Ilie, fruntaș politic transilvănean, tribun revoluționar la 1848—1849, 22
Mălinescu, Iordachi de, 56 *
 Mehadia, vezi **Băile Herculane**
Michelet, Jules, istoric francez, 119, 155
Micle, Ștefan, profesor ieșan, 36
Micle, Veronica, poet, 36
Mickiewicz, Adam, revoluționar polonez, 45, 110
Micu, Samuil, 56
Mihai Viteazul, domn al Țării Românești, Moldovei și Transilvaniei, 5—6, 11, 21, 58—59, 103, 106—108, 137, 129—130
Milanovač, localitate, 17, 30
Millo, Matei, actor, 36
 Millot, 60 *

Mircea cel Bătrîn, domn al Țării Românești, 58
Moga, general, 74
Moldova, 7, 10, 21, 25 *—26, 39, 68, 73 *—74, 75, 104, 120, 125
Moldovan, Ioan Micu, scriitor și profesor blăjean, 61
Moldovan, Silvestru, publicist sibian, 113—114 *
Moldovan, Vasile, prefect revoluționar la 1848—1849, 19
Molnár Erik, istoric, 53
Monorai, Ioan, scriitor minor din generația Școlii Ardelene, 56
Monti, Alessandro, căpitan italian, participant la revoluția de la 1848, 29
 Morar, Roman, 155
 „*Munkások Újsága*“, 64
Munții Apuseni, 33, 37, 40, 43, 58, 74—75, 91, 101
Mureș, 6, 20, 113
Mureșanu, Andrei, poet al revoluției de la 1848, 6, 123
Mureșanu, Iacob, publicist transilvănean, redactorul „Gazetei de Transilvania“ după 1850, 6
Murgu, Eftimie, fruntaș al revoluției de la 1848, 18—19, 22, 31 *, 33, 78, 83, 87, 100
 Mușlea, Ion, 126 *
Muzeul memorial „Nicolae Bălcescu“, Bălcești pe Topolog. 11 *, 71 *, 82 *, 133, 151, 153

N

Naghiu, I., 57 *
 „*Națiunea*“ (București), 135, 140, 145
 Neamțu, Gelu, 77, 84 *—86 *

Negotin, localitate, 17, 29
Negri, Costache, fruntaș al revoluției de la 1848 din Moldova, 23
Negruțiu, Ioan Fekete, protopop greco-catolic al Clujului, colectant al „Magazinului istoric pentru Dacia“, 7, 26

Negulici, I. D., pictor, participant la revoluția de la 1848, 23, 119, 126

Nenișor, Petrache, participant la revoluția de la 1848, 19—20, 33, 35, 38

„*Nép elem*“, 64—65, 67—68

Nestorescu-Bălcești, Horia, 6, 13, 22 *, 30 *—31 *, 33 *—34 *, 70 *, 126, 133, 134 *—135 *, 151—153

Netea, V., 82

Nistor, Ion, profesor la Gimnaziul greco-catolic din Beiuș, colectant al „Magazinului istoric pentru Dacia“, 7

Niclae I, țar al Rusiei, 100

Moac, Moise Sora, paroh greco-catolic din părțile Sătmăruului, scriitor și traducător din clasicii latini, colectant al „Magazinului istoric pentru Dacia“, 7, 121

„*Nyelv-és Irodalomtudományi közlemének*“, 105

O

„*Observatoriul*“ (Sibiu), 130

Ocsvai Ferenc, publicist, 65

Odobescu, Alexandru, 36, 60, 124, 127, 129

Olahus, Nicolaus, 103—104, 106

Oradea, 7, 19, 35, 97, 128 *

„*Oriental latin*“ (Brașov), 129

Oros (Rusu), Ioan, revoluționar transilvănean, 26

Oroszhegyi Józsa, publicist, 68

Orșova, 13—16, 20, 56

P

Padova, 105

Paget, John, aristocrat transilvănean de origine engleză, 18—19, 22 *, 32—33, 36—37

„*Pagini literare*“ (Turda), 17 *

Palermo, 125

Paleologu, Alexandru, participant la revoluția de la 1848, 32

Panaiteescu, P. P., 22 *, 26 *, 71 *, 73 *, 106 *

Panciova, oraș, 16—17, 20, 29—30

Papiu Ilarian, Alexandru, ideolog al revoluției din 1848 și unul dintre conducătorii ei în Transilvania în vara anului 1848, comisar de propagandă în Țara Românească, 8, 10, 22, 24, 60—61, 120—122, 124, 128, 157

Papu, Edgar, 106 *

Paris, 8, 20, 28 *, 32 *, 40, 57—59, 60, 68, 71, 83, 126, 135, 138—139, 146

Pascu, Ștefan, 5, 122, 136 *—137 *, 151—153, 157—158

Păcățian, Teodor V., 136 *

Perczel Mór, general maghiar, 17, 30, 74, 77, 93, 96

Pesta (Budapesta), 18, 20, 22 *, 31—34, 41, 47, 64—65, 67, 80—81, 83—84, 89, 90, 118—121, 133

„*Pesti Hirlap*“ (Pesta), 65

Petcu, Ioan, transilvănean, comisar de propagandă în Țara Românească, 10

Petőfi Sándor, poet revoluționar maghiar, 45

Petrașcu, fiul lui Mihai Viteazul, 21

Petrescu, Emilian, ziarist, 135, 137, 139—140

„La peuple roumain“ (București), 146

Plevna, 130

Piuariu, Ioan Molnar, medic, iluminist, reprezentant al Școlii Ardelene, 21

Polverejan, Șerban, 136 *

Pop, Alexandru, profesor la Colegiul Sf. Sava din București, 22

Pop, Ioan, profesor la Colegiul Sf. Sava din București, 22

Pop, Sigismund, politician român, deputat în Dieta maghiară la 1848—1849, 18, 31, 33, 78, 82—86

Popa, Mircea, 103

Popea Nicolae, prelat și cărturar neunit din Transilvania, 24

Popfiu, Iustin, scriitor și publicist din Oradea, 128

Popovici, D., 107

Popp, E. A., 38 *, 42 *

Povolni, Elena, soția medicului șef al trupelor maghiare din Zaránd, 98

Preda, postelnic, fiul spătarului Diicu Buicescu, 21

Predescu, Evghenie, 116

Prodan, D., 55 *—57 *

„Propășirea“ (Iași), 116 *—117 *

Pumnul, Aron, profesor blăjean, la 1848 om politic, comisar de propagandă în Țara Românească, 10, 22, 24, 120, 124, 128

Pușcariu, Ioan, om politic transilvănean, comisar de propagandă în Țara Românească, 10, 22

R

Racoviță (Vițianu), Constantin, revoluționar muntean în Transilvania, 10, 19—20, 38, 41

Rățiu, Ioan, 22, 136

Retegan, S., 83 *, 136 *

„Respublica“ (Pesta), 34

„Revista de istorie și teorie literară“ (București), 134 *, 135 *

„Revista română“ (București), 129

„Revue des Deux Mondes“ (Paris), 60 *

„Revue Roumaine d'Histoire“ (București), 136 *

Riureni, 15

Roman, Alexandru, 127

Roman, I., poet, 86

Roman-Vivul, Constantin, prefect revoluționar transilvănean la 1848 erou al revoluției, 9, 22, 24, 39

România, 28 *, 38, 42, 109, 127, 130, 137

„România viitoare“ (Paris), 27, 58 *

Rosenthal, C. D., pictor, participant la revoluția de la 1848, 15

Rosetti, C. A., fruntaș al revoluției de la 1848, 14, 26

Rosetti, Maria C. A., 14—15

Rotteck, Karl, profesor și filosof german, ideolog al liberalismului politic, 119

Rusciuc, oraș, 13—14

Rusia, 13

Russo, Alecu, scriitor participant la revoluția de la 1848, 26, 110

Rusu, Ioan, vezi **Oros (Russ) Ioan**

S

Samos, insulă, 28 *

San Stefano, localitate, 17, 19

Săvădisla, localitate lângă Cluj, 19, 38

Schwartner, Martin, 56

Secăreanu, Constantin, jurist brașovean, coleg de studii cu Avram Iancu, 24

Sedlnitzky, ministru austriac al poliției, 119

Seghedin, vezi **Szeged**

Semlin, localitate în Jugoslavia, 14—17, 20, 24, 28

Seneca, filozof, 105

Serb, Teodor, fruntaș român din Arad, deputat în Dieta de la Pojon și Pesta, 83, 87

Sibiu, 7, 16, 23—26, 39—40, 43, 72, 113, 136—137, 140

Silivria, localitate, 17, 29

Simeria, localitate în Transilvania, 20

Simonffy József, colonel maghiar, 97—98

Sîrbu, Ion, istoric, 112, 114 *

Skender bey, vezi **Illinski, Mihail**

Snagoveanu, Iosaf, arhimandrit, participant la revoluția de la 1848, 14, 16

Societatea „Prietenii Muzeului Bălcescu”, Bălcești pe Topolog, 11 *, 149, 152, 156—158

Soliman Pașa, comisar al Înaltei Porți la București, 69

Solomon, Nicolae, prefect revoluționar transilvănean la 1848, 40

Spartali, I. S., ziarist, 137, 140—141

Spira György, istoric, 51, 53

Stein, general maghiar, 19

Strigoni, scaunul arhiepiscopal al Ungariei, 104

„Studia et acta Musei Nicolae Bălcescu” (Bălcești pe Topolog), 22 *, 71 *, 82 *—83 *

„Studia Universitatis Babeș-Bolyai (Cluj), 60 *

„Studii” (București), 60 *

„Studii și cercetări de bibliologie” (București), 126 *

„Studii și materiale de istorie modernă” (București), 22 *, 25 *, 33 *, 73 *

Suciu, I. D., 80, 87, 114 *

Suciu, Petre, 9

Suluțiu, Iosif Sterca, fruntaș politic al românilor din Transilvania, 58 *

Szabó Imre, colonel maghiar, 92

Szarvady Frigyes, om politic maghiar, 28

„Századok” (Budapesta), 53

Szeged (Seghedin), oraș, 18, 34—35, 47, 64, 74—75, 89, 95

Szekfü Gyula, istoric maghiar, 50, 52

Szemere Bertalan, prim ministru al Guvernului revoluționar maghiar la 1848—1849, 18, 31, 36, 47—48, 73—75, 93—94, 99—100 *

Szilágyi Sándor, istoric maghiar, 47—48, 52

Szolnok, oraș în Ungaria, 18, 31

Ș

Șaguna, Andrei, 124

Șincai, Gheorghe, 21

Șandor, Atanasie, profesor la Preparandia românească din Arad, colectant al „Magazinului istoric pentru Dacia“, 7, 121

Șiria, localitate, 92

Ștefan, Sfântul, rege al Ungariei, 51

Ștefan cel Mare, domn al Moldovei, 58

Șvinița, localitate, 14—15

T

Táncsics Mihály, poet revoluționar maghiar, 64

Teleki László, conte maghiar, participant la revoluția de la 1848 din Ungaria, 28, 50, 73, 85

Teleki S., bibliotecă lui, 56

Tell, Christian, general român, fruntaș al revoluției de la 1848, 14, 16, 26, 30, 39, 70, 116

Teoc, Teodor, jude în Cîmpeni, participant la revoluția de la 1848-1849 din Transilvania, 19

Timiș, județ, 30 *

Timișoara, 20

Țirgu Mureș, 56—57 *

Traian, Împărat roman, 107

„*Transilvania*“ (Brașov), 119, 129 *—130, 136 *

Transilvania (Ardeal), 5—11, 13, 16, 19, 21—23, 25—29, 31 *—32, 33—34 * 35—42, 46, 49, 55—59, 63—65, 67—69, 73—77, 81—84, 89, 92, 95—96, 100, 103—106, 108, 110, 112—127, 129—131, 136—138, 146, 151—153, 155, 157—158

Triest, oraș, 17, 28

Turda, oraș, 58

T

Țara Românească, 9—10, 16, 21, 24, 26, 28 *—31 *, 32, 35—37, 39, 41—42, 46, 48—49, 58, 64—69, 71—75, 89, 95—96, 99, 103, 120—121, 124—126, 155, 157

U

„*Ungaria*“ (Cluj), 38 *, 42 *

Ungaria, 7, 9, 13, 16, 22 *, 26, 28—29, 30 *—32 *, 34 *—35, 36, 38 *, 41—42, 46—53, 58, 63—65, 67—68, 73, 79, 81, 87, 90—93, 98, 100, 103, 118, 133, 146

Urházi György, fruntaș al tinerețului revoluționar maghiar din Transilvania la 1848, 66

Urian, 116

V

Vajda L., 22 *, 24 *, 26 *, 36 *

„*Valóság*“, 53

„*Vasárnapi Ujság*“ (Cluj), 95

Vasári Pál, istoric, poet și general maghiar, mort în lupta de la Fintinele din iunie 1849 de lancea moșului Gavrilă Todor, 42

Vasici, Pavel, medic și cărturar român din Transilvania, colectant al „Magazinului istoric pentru Dacia“, 6, 121

Vășcău, localitate, 97

Verancsics Antal, vezi **Verantius, Antonius**

Verantius, Antonius (Verancsics Antal), umanist de origine dalmată, 104

Vernescu, G. I., revoluționar muntean, 19, 34—35, 38, 70

Verza, Eremia, 24
Vetter Antal, general, 95
Vianu, Tudor, 103, 107
Vidin, oraș în Blugaria, 15, 21 *
Vidra de Sus, localitate în Transilvania, 98
Viena, 20, 27, 30 *, 49, 68, 78, 118, 121, 125, 128 *, 136, 140
Villara, vornic dinlăuntru sub domnitorul Bibescu, 9
Vilcea, județ, 15
Vilcele (Arpătac), veche stațiune balneară în Transilvania, 6
Vlad, Aloisiu, deputat bănățean în Dieta maghiară la 1848—1849, 78, 87
Vladimirescu, Tudor, conducător al răscoalei din 1821, 58
Voinescu I, colonel, 13, 116
Voinescu II, ministru de externe în Guvernul provizoriu revoluționar de la București, 14
Voltaire, 116
Vörös Antal, colecția, 92
Vulcan, Iosif, 112, 119, 129

W

Waldpfel Eszter, istoric, 51—52
Weisskirchen, vezi **Belo Trkva**

Wesselényi István, baron maghiar, 19, 36
Wesselényi Polixena, văduva baronului Bánffy Ladislau devenită soția lui John Paget, 32 *
Wolgemuth, Ludwig, guvernator, 124
Wysocki Josef, general, 20

Z

Zablocki, colonel, consilier militar polonez pe lângă Guvernul provizoriu revoluționar de la București, 17, 25, 27
Zagreb (Agram), oraș, 17, 28
Zamojski, Wladislaw, conte polonez, 58
Zane, G., 28 *—29 *, 40 *, 58 *, 70 *, 78—80, 86
Zanne, A., participant la revoluția de la 1848, 14—15
Zărand, localitate, 98
Zizin, localitate balneară, 6
Zlatna, localitate, 10, 19, 41
Zwierkowski, Ludovic (Lenoir), agent revoluționar polonez, 17, 27

S U M A R

	<u>Pag.</u>
ȘTEFAN PASCU, Transilvania în gândirea lui Nicolae Bălcescu .	5
HORIA NESTORESCU-BĂLCEȘTI, Harta drumurilor lui Nicolae Bălcescu în Transilvania și Ungaria (1848—1849)	13
GHEORGHE BODEA, Nicolae Bălcescu și Clujul	21
LIVIU MAIOR, Nicolae Bălcescu și Avram Iancu	39
S. BENKŐ și I. KOVÁCS, N. Bălcescu în istoriografia maghiară .	45
NICOLAE EDROIU, Nicolae Bălcescu și răscoala lui Horea	55
A. EGYED, N. Bălcescu în presa maghiară din anii 1848—1849 .	63
GELU NEAMȚU, Nicolae Bălcescu și deputații români din dieta ma- ghiară (1849)	77
KÁROLYI DÉNES, Sursele maghiare și activitatea revoluționară a lui Nicolae Bălcescu în vara anului 1849	89
CAROL ENGEL și MIRCEA POPA, „Descrierea Ardealului“ între iz- voare și imitații	103
IOAN CHINDRIȘ, Recepționarea operei lui Nicolae Bălcescu în Transilvania	115
★	
FÜVES ÖDON (Budapesta), Noi date despre fiul lui Nicolae Bălcescu născut la Pesta	133
IOAN CHINDRIȘ, Bonifaciu Florescu și <i>Memorialul</i> transilvănean de la 1882	135
★	
Constituirea filialei Cluj a Societății „Prietenii Muzeului Bălcescu“ (2—3 decembrie 1972)	149
ROMAN MORAR, Cuvânt de salut	155
HORIA NESTORESCU-BĂLCEȘTI, Cuvânt cu prilejul acordării Di- plomei și a Medaliei de membru de onoare profesorului Ștefan Pascu	157
Societatea „Prietenii Muzeului Bălcescu“, filiala Cluj (lista mem- brilor	159
Primul raport al secretarului Filialei Cluj	163
Indice	167

S O M M A I R E

	<u>Pag.</u>
ȘTEFAN PASCU, La Transylvanie dans la pensée de Nicolae Bălcescu .	5
HORIA NESTORESCU-BĂLCEȘTI, La carte des chemins de Nicolae Bălcescu en Transylvanie et en Hongrie (1848—1849)	13
GHEORGHE BODEA, Nicolae Bălcescu et la ville de Cluj	21
LIVIU MAIOR, Nicolae Bălcescu et Avram Iancu	39
S. BENKŐ et I. KOVÁCS, N. Bălcescu dans l'historiographie magyare	45
NICOLAE EDROIU, Nicolae Bălcescu et la révolte de Horea	55
A. EGYED. N. Bălcescu et la presse magyare des années 1848—1849 .	63
GELU NEAMȚU, Nicolae Bălcescu et les députés roumains dans la diète magyare (1849)	77
KÁROLYI DÉNES, Les sources magyares et l'activité révolutionnaire de Nicolae Bălcescu en été 1849	89
CAROL ENGEL et MIRCEA POPA, „La description de la Transylvanie“ — sources et imitations	103
IOAN CHINDRIȘ, La réception de l'oeuvre de Nicolae Bălcescu en Transylvanie	115
★	
FÜVES ÖDON (Budapest), Nouvelles données sur le fils de Nicolae Bălcescu né à Pest	133
ION CHINDRIȘ, Bonifaciu Florescu et le <i>Mémorial</i> des Roumains transylvains de 1882	135
★	
La constitution de la filiale Cluj de la Société „Les amis du Musée Bălcescu“ (2—3 décembre 1972)	149
ROMAN MORAR, Mots inauguraux	155
La remise du Diplôme et de la Médaille de membre d'honneur au professeur Ștefan Pascu	157
Société „Les amis du Musée Bălcescu“, filiale de Cluj (liste des membres)	159
Le premier rapport du secrétaire de la Filiale de Cluj	163
Index	167

C O N T E N T S

	<u>Pag.</u>
ȘTEFAN PASCU, The Thinking of Nicolae Bălcescu on Transylvania	5
HORIA NESTORESCU-BĂLCEȘTI, The Maps of Nicolae Bălcescu's Travels through Transylvania and Hungary (1848—1849)	13
GHEORGHE BODEA, Nicolae Bălcescu and the Town of Cluj	21
LIVIU MAIOR, Nicolae Bălcescu and Avram Iancu	39
S. BENKŐ and I. KOVÁCS, N. Bălcescu in the Hungarian Histo- riography	45
NICOLAE EDROIU, Nicolae Bălcescu and the Uprising of Horea	55
A. EGYED, N. Bălcescu in the Hungarian Newspapers during the Years 1848—1849	63
GELU NEAMȚU, Nicolae Bălcescu and the Romanian Members of the Hungarian Diet (1849)	77
KÁROLYI DÉNES, Hungarian Sources on the Revolutionary Acti- vity of Nicolae Bălcescu during the Summer of 1849	89
CAROL ENGEL and MIRCEA POPA, „Descrierea Ardealului“ between Sources and Imitation	103
IOAN CHINDRIȘ, The Impact of Nicolae Bălcescu's Works on Transylvania	115
★	
FÜVES ÖDÖN (Budapest), New Information on the Pest born son of Nicolae Bălcescu	133
IOAN CHINDRIȘ, Bonifaciu Florescu and the Transylvanian <i>Memorial of 1882</i>	135
★	
The Foundation of the Cluj Section of „Prietenii Muzeului Bălcescu“ (The Friends of Bălcescu Museum) Society (2—3 december 1972)	149
ROMAN MORAR, Greeting Works	155
The Conferment of the Honorary Member Diploma and Medal to Professor Ștefan Pascu	157
Society „The Friends of Bălcescu Museum“ Cluj section (list of members)	159
The First Decount Given by the Secretary of the Cluj Section	163
Index	167

I N H A L T

	<u>Pag.</u>
ȘTEFAN PASCU, Siebenbürgen in Nicolae Bălcescus Vorstellung .	5
HORIA NESTORESCU-BĂLCEȘTI, Die Landkarte Nicolae Bălcescus Wege durch Siebenbürgen und Ungarn (1848—1849)	13
GHEORGHE BODEA, Nicolae Bălcescu und Cluj	21
LIVIU MAIOR, Nicolae Bălcescu und Avram Iancu	39
S. BENKŐ und I. KOVÁCS, N. Bălcescu in der ungarischen Ge- schichtsschreibung	45
NICOLAE EDROIU, Nicolae Bălcescu und Horeas Aufstand	55
A. EGYED, N. Bălcescu in der ungarischen Presse der Jahre 1848—1849	63
GELU NEAMȚU, Nicolae Bălcescu und die rumänischen Ab- geordneten in der ungarischen Diät	77
KÁROLYI DÉNES, Die ungarischen Quellen und Nicolae Bălcescus revolutionäre Tätigkeit im Sommer 1849	89
CAROL ENGEL und MIRCEA POPA, „Die Beschreibung Sieben- bürgens“ zwischen Quellen und Nachahnungen	103
IOAN CHINDRIȘ, Die Aufnahme der Werke Nicolae Bălcescus in Siebenbürgen	115
★	
FÜVES ÖDÖN (Budapest), Neue Daten über Nicolae Bălcescus in Pest geborenen Sohn	133
IOAN CHINDRIȘ, Bonifaciu Florescu und das siebenbürgische <i>Memoriale</i> von 1882	135
★	
Die Gründung der Filiale Cluj der Gesellschaft „Freunde des Băl- cescu Museums“ (2—3 Dezember 1972)	149
ROMAN MORAR, Begrüßungswort	155
Verleihung des Diploms und der Ehrenmitgliedsmedaille dem Pro- fessor Ștefan Pascu	157
Die Filiale der Gesellschaft „Freunde des Bălcescu Museums“ aus Cluj (Die Liste der Mitglieder)	159
Der erste Bericht des Filialesekretärs Cluj	163
Index	167

TARTALOMJEGYZÉK

	<u>Pap.</u>
ȘTEFAN PASCU : Erdély Nicolae Bălcescu gondolataiban	5
HORIA NESTORESCU-BĂLCEȘTI : Nicolae Bălcescu magyarországi és erdélyi utjainak térképe (1848—1849)	13
GHEORGHE BODEA : Nicolae Bălcescu és Kolozsvár	21
LIVIU MAIOR : Nicolae Bălcescu és Avram Iancu	39
S. BENKŐ és I. KOVÁCS: N. Bălcescu magyar történészek műveiben	45
NICOLAE EDROIU : Nicolae Bălcescu és a Horea felkelés	55
GELU NEAMȚU : Nicolae Bălcescu és a magyar diéta román képviselői (1849)	63
Á. EGYED : N. Bălcescu a 1848—1849 — ik évi magyar sajtóban	77
KÁROLYI DÉNES : Magyar források Nicolae Bălcescu 1849—ik évi nyárirorradalmi tevékenységével kapcsolatosan	89
CAROL ENGEL és MIRCEA POPA : „Erdély leírása“, források és utánzások	103
IOAN CHINDRIȘ : Nicolae Bălcescu műveinek fogadtatása Erdélyben	115
★	
FÜVES ÖDÖN (Budapest) : Újabb adatok Nicolae Bălcescu Pesten született fiával kapcsolatosan	133
IOAN CHINDRIȘ : Bonifaciu Florescu és az erdélyi románok 1882—iki emlékirata	135
★	
A „Bălcescu Muzeum Barátai“ társaság kolozsvári fiókegyesületének megalakulása (1972 decembr 2—3)	149
ROMAN MORAR : Udvözlő beszéd	155
A „Bălcescu Muzeum Barátai“ társaság kitünteti Ștefan Pascu professzort az egyesület diplomájával és tisztelebeli tagsági érdeméremmel	157
A „Bălcescu Muzeum Barátai“ társaság kolozsvári fiókja (a tagok névsora)	159
A Kolozsvári fiók titkárának első jelentése	163
Index	167
	185

I * 1969

Bălcești pe Topolog
424 p. 31 lei

Dan Berindei, Nicolae Bălcescu, om de știință. **Cornelia Bodea**, Bălcescu în 1849, 1851. *Marginalii inedite*. **Paul Cernovodeanu** și **Horia Nestorescu-Bălcești**, Casa Bălcescu din mahalaua Boteanu din București. **Ion Cojocaru**, Bălcescu și furierismul. Cîteva indicii. **Adrian Corbu**, Iconografia lui Bălcescu. **Alexandru Culcer**, Un revoluționar transilvănean în relații cu Bălcescu — Alexandru Buda Cu o scrisoare inedită a lui Nicolae Bălcescu. **Al. Csetri**, Bălcescu și emigrația poloneză. Noi contribuții documentare. **George D. Florescu**, „Steluța“ — cînd al dorului de patrie (1853). **Keith Hitchins**, Romanian opposition to Austro-Hungarian compromise of 1867. **Vasile Netea**, Relațiile lui N. Bălcescu cu cărturarii și luptătorii români din Transilvania. **N. I. Simache**, C. T. Grigorescu — un revoluționar piteștean pe malurile Prahovei (1824—1903). **Al. Smochină**, Ideile lui '48 în reformele lui Cuza Vodă. **Mihai G. Stephănescu**, O familie de revoluționari și un pahar de frăție. **Dragoș Sterian**, Tabăra de la Riurenii. **I. D. Suci**, Nicolae Bălcescu și Eftimie Murgu. O paralelă istorică. **Nicolae Voicu**, Cîteva precizări cu privire la biserica de lemn de la Giltofani. **Elena G. Zane**, Tirajele „Magazinului istoric pentru Dacia“ și problema editării operelor lui Nicolae Bălcescu. **Gheorghe Comănescu**, Cîteva zapise ale moșnenilor din Corbi. **Petre Costinescu**, Completări la biografia lui Dimitrie Bolintineanu. **Nicolae Crăsnaru**, Cinci scrisori de la Zoe Bălcescu-Mandrea. **Corneliu Dima-Drăgan**, Cenzura în Țara Românească după revoluția de la 1848. **George Potra**, Scrisori inedite de la Niță Magheru către unchiul său Gheorghe Magheru. **Mircea Stoia**, Date noi despre activitatea revoluționară a lui Cezar Bolliac în Transilvania. **Tea Crăsnaru-Mandrea**, Barbu Bălcescu și pașa. **Gabriel Culcer** și **Alexandru Culcer**, Doctorul Dumitru D. Culcer (1850—1927). Pr. **Ion Dumitrescu-Borșa**, Din aducerile aminte, **Zoe N. Mandrea**, Tanti Sevasti. **Cornelia Pillat**, Preotul Dima zugravul. **Nicolae Vătămanu**, Doctorul Apostol Arsache (1789—1874).

II — III * 1970—1971

Bălcești pe Topolog

772 p. 50 lei

Geo Bogza, Martirul. **Eugen Jebeleanu**, Bălcescu — Vizionarul. **Gaetano Falzone** (Italia), Nicolae Bălcescu e l'Occidente. Symposium on N. Bălcescu in New York : **Cornelia Bodea**, A portrait and fresco the history of the Romanian people — Nicolae Bălcescu. **Radu R. Florescu** (U.S.A.), Nicolae Bălcescu : a forgotten diplomat, **John C. Campbell** (U.S.A.), Nicolae Bălcescu. **Stephan Fischer-Galati** (U.S.A.), Comments. *Studii și comunicări* : **Dan Berindei**, Lupta de clasă a țăranimii din Principate în perioada formării și organizării statului național. **Marin Bucur**, Un act de solidaritate al „Moldo-Valahilor“ cu revoluționarii francezi la 1848. **Paul Cernovodeanu**, Codicele logofătului Barbu, tatăl lui Nicolae Bălcescu, 1790. **Adrian Corbu**, Iconografia lui Bălcescu (II). **Petre Costinescu**, Bălcescu și Bolintineanu. **Radu Demetrescu**, Aspecte din gândirea social-economică a revoluționarilor de la 1848. **George D. Florescu**, Dimitrie G. Florescu. II. În slujba țării. **Nicolae Liu**, Nicolae Bălcescu și legenda napoleoniană în România. **Beatrice Marinescu**, Atitudinea guvernului englez față de revoluția de la 1848 din Țara Românească. **Horia Nestorescu-Bălcești**, A apărut tomul al. VI-lea al „Magazinului istoric pentru Dacia“ ? **Panait I. Panait**, Cercetări arheologice la Bălcești. **Constantin Rezachevici**, Concepția lui Nicolae Bălcescu privitoare la istoria militară a poporului român în evul mediu. **N. I. Simache**, O variantă necunoscută a acuarelei „Constituția“ de Costache Petrescu. **Mihai G. Stephănescu**, Figura unui revoluționar pașoptist puțin cunoscut : Constantin I. Roată. **Barbu Theodorescu**, Bălcescu în opera lui Nicolae Iorga. **Nicolae Vătămanu**, Bălcescu bolnav. Editări : **G. Zane**, Opera lui Nicolae Bălcescu într-o nouă ediție. *Documente* : **Cornelia Bodea**, Curente și opinii în sinul emigraților la 1848. I. Memoriile colonelului N. Pleșoianu. **Teodor Bodogae**, După întoarcerea de pe Cîmpia Libertății. Documente din vara anului 1848. **Paul Cernovodeanu**, Originalul scrisorii lui Nicolae Bălcescu adresată lui Ludwik Bystrzonowski. **Ion Co-**

jocaru, Două documente inedite privind difuzarea „Magazinului istoric pentru Dacia“. **Ilie Corfus**, Ultimul ceas al lui Bălcescu pe pământul țării. **G. D. Iscru**, O contribuție documentară la cunoașterea familiei Bălcescu. **Vasile Maciu**, Date noi privind mișcarea revoluționară română din anii 1849—1852. **Constanța Nestorescu**, Contribuții documentare la o monografie a comunei Stoiceni (Vâlcea), **George Potra**, Grigorie Serrurie — un pașoptist uitat. **I. D. Suciu și Eugen Glük**, Date noi despre revoluția de la 1848 în Banat. **Corneliu Tamaș**, Anul 1848 în județul Vâlcea. Catalog de documente. *E v o c ă r i*: **Gabriel Culcer**, Ana Bălcescu-Culcer. **Olga Gigurtu**, Tanti Sevastie. *M u z e o g r a f i e*: **Angela Popovici**, Documentarul — exponat activ al muzeului *M i s c e l l a n e a*: **George Buzdugan**, O acție a Băncii Moldovei (1857), **Mihai Caratașu**, Relatările unui negustor bucureștean despre revoluția din 1848. **Dan Cernovodeanu**, Un sigiliu pașoptist inedit. **Georgeta și Nicolin Răduică**, Nicolae Bălcescu într-un calendar al lui George Barițiu. **Nicolin Răduică**, Două nuvele în care se reflectă revoluția de la 1848. **Niculina T. Samoilă**, Nicolae Bălcescu în „România“, revistă germană pașoptistă din București.

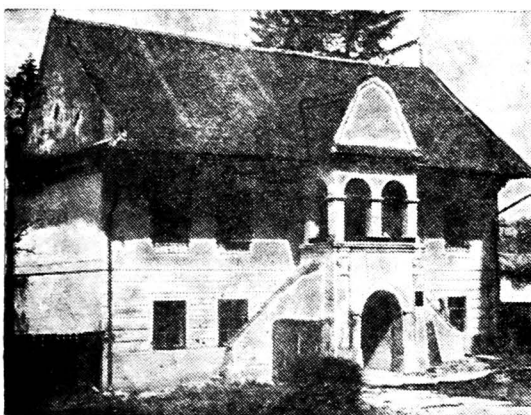

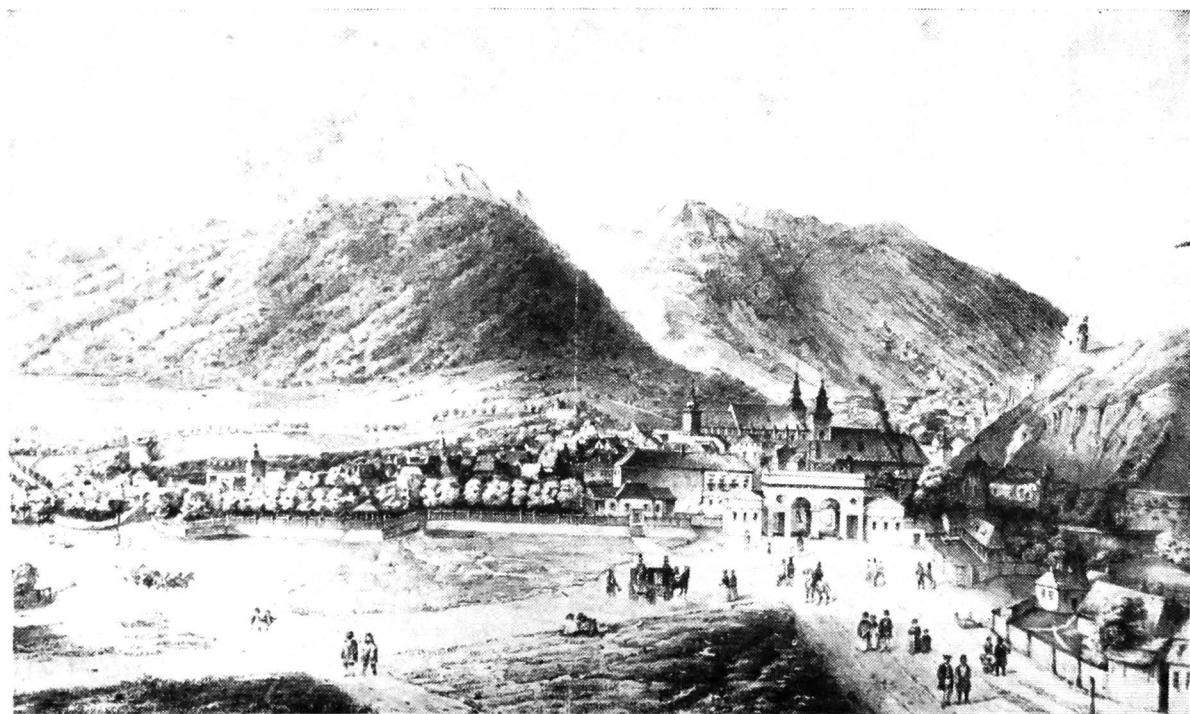

George Bariț

În tipografia lui Johann Gött, din Brașov, s-au tipărit „foile“ lui Bariț.

Brașovul la 1840

<https://biblioteca-digitala.ro>

Colectanții transilvăneni ai „Magazinului istoric...”

4	6
5	7

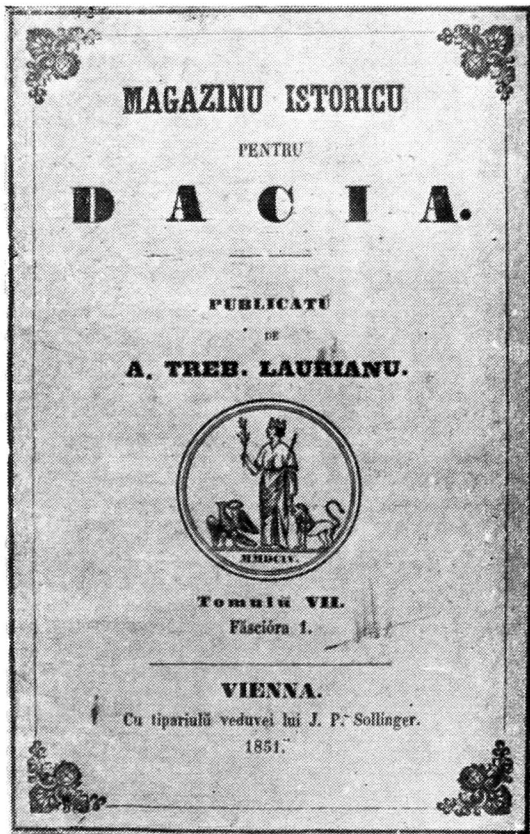
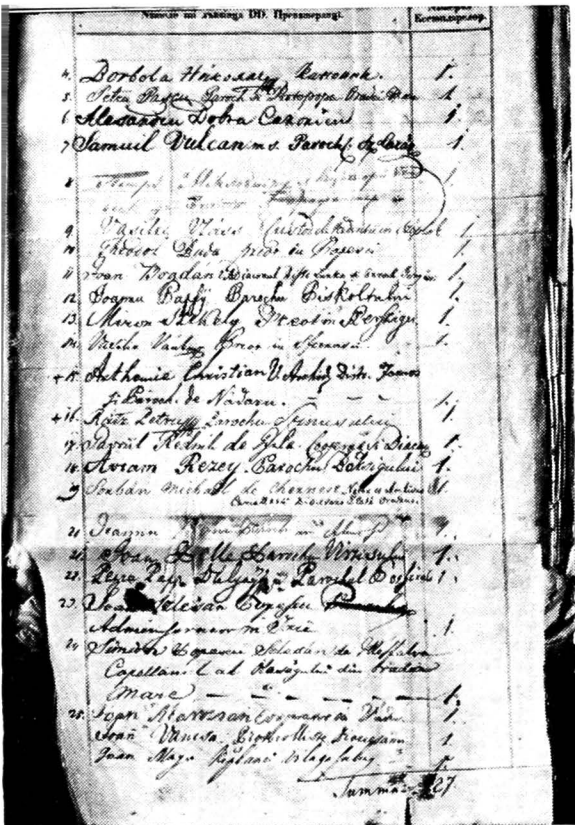
4. O listă transilvăneană de prenumerație la „Magazinul istoric...”
5. Tomul VII din „Magazinul istoric”, reluat după revoluție, editat la Viena în 1851 de A. T. Laurian.
6. Alexandru Gavra la Arad.
7. Atanasie Șandor la Arad.

1. Timotei Cipariu la Blaj.
2. Pavel Vasici la
3. C. Diaconovici Loga la Biserica Albă.

1	3
2	

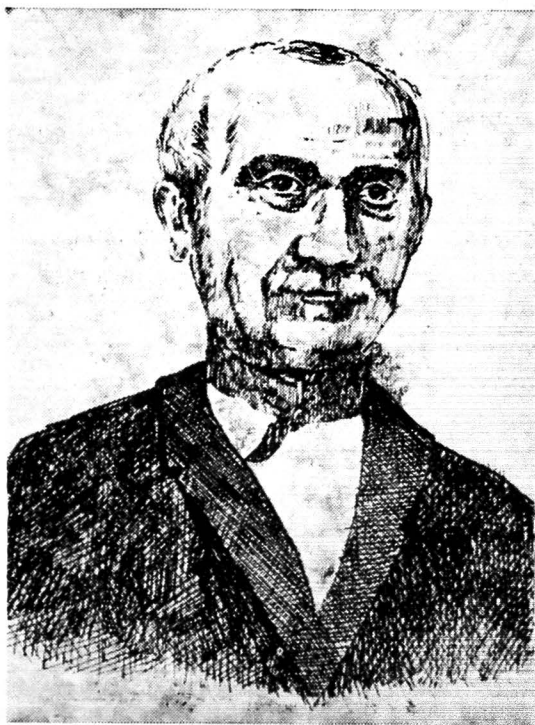
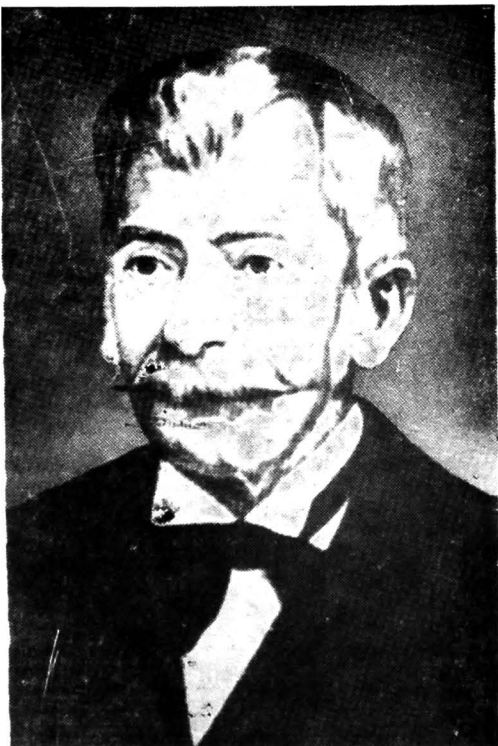

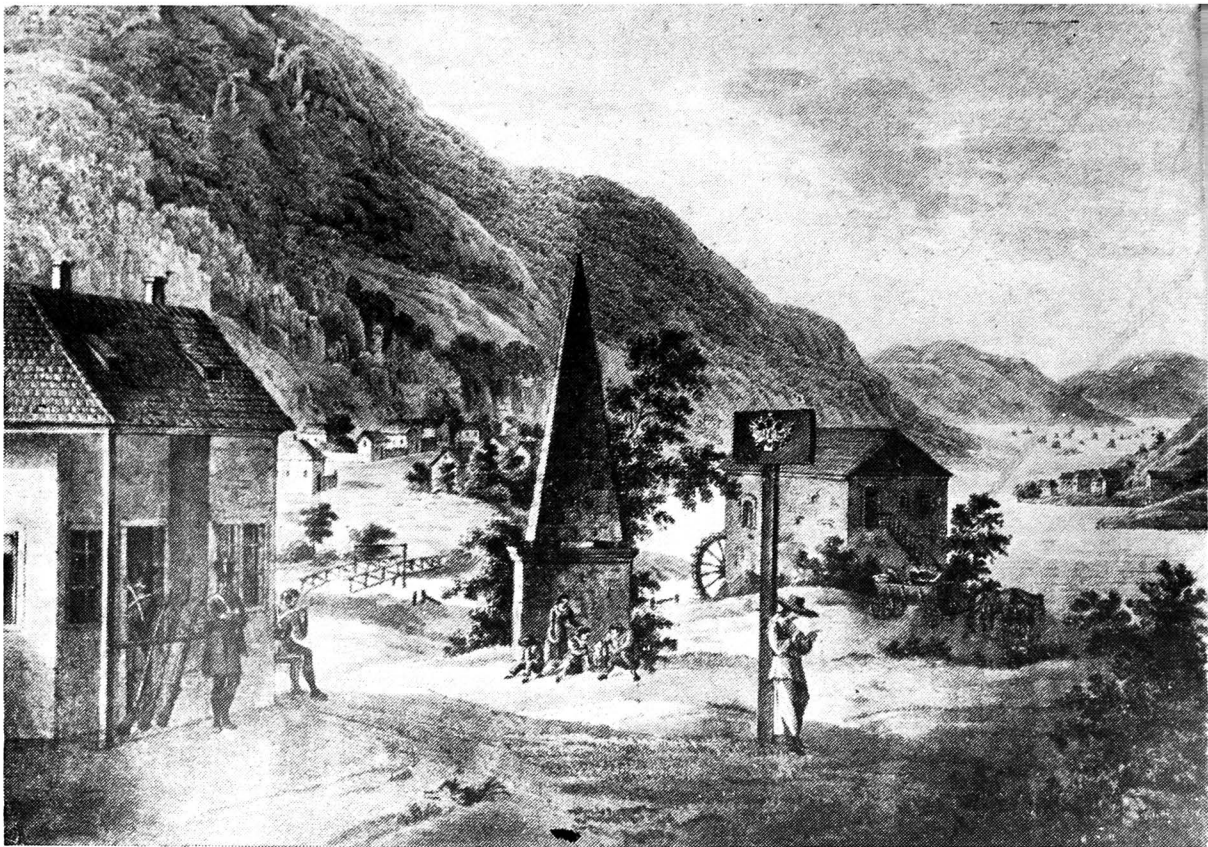

„Nici că vreau a te incomoda cu alta, decît cu o rugare : să ne vină odată Magazinul istoric . . .“.

(At. Șandor către George Bariț)

1	3
2	4

1. Frontiera de la Orșova veche.
2. Mehadia la 1856 după Bouquet.
3. Aradul la mijlocul sec. al XIX-lea.
4. Sibiul la 1840, după G. Secheth.

Cetatea Munților Apuseni

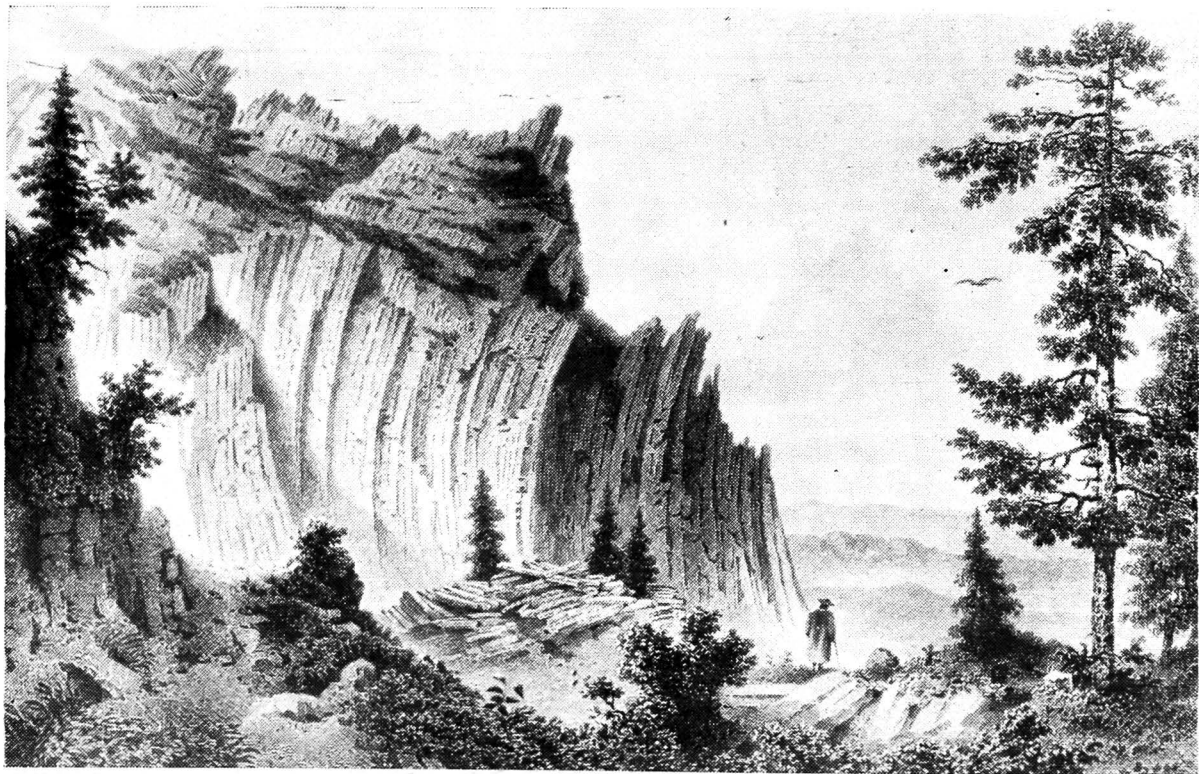
„Fost-am d-am văzut însuși pe acei îngrozitori **moți**, pe care spaima vitejilor unguri mi-i descria ca niște fiare sălbatice, neieșind din viziunile munților decît numai spre a face pradă și omor. I-am găsit înfuriați foarte și hrănind o ură fanatică către dușmanii lor — astfel cum trebuie să fie orice popor în războaiele naționale — dar am găsit unite într-înșii multe sentimente omenesc înalte și generoase“.

Nicolae Bălcescu

Descrierea Ardealului. Pagină din
manuscrisul lucrării **Românii** supt
Mihai Voevod Viteazul.

Detunata

Carta a Julia
Amalia Salazar
México, 10 de Mayo de 1862

1

Querida Julia, he aqui a carta que me pediste. Espero que te
gustará. He escrito lo que me vino a la memoria, pero si
quieres, puedes hacerme saber lo que te parezca. Te
saludo y te deseo lo mejor. Tu hermano, Carlos.

Fruntași ai
revoluției române
din Transilvania
1848
1849

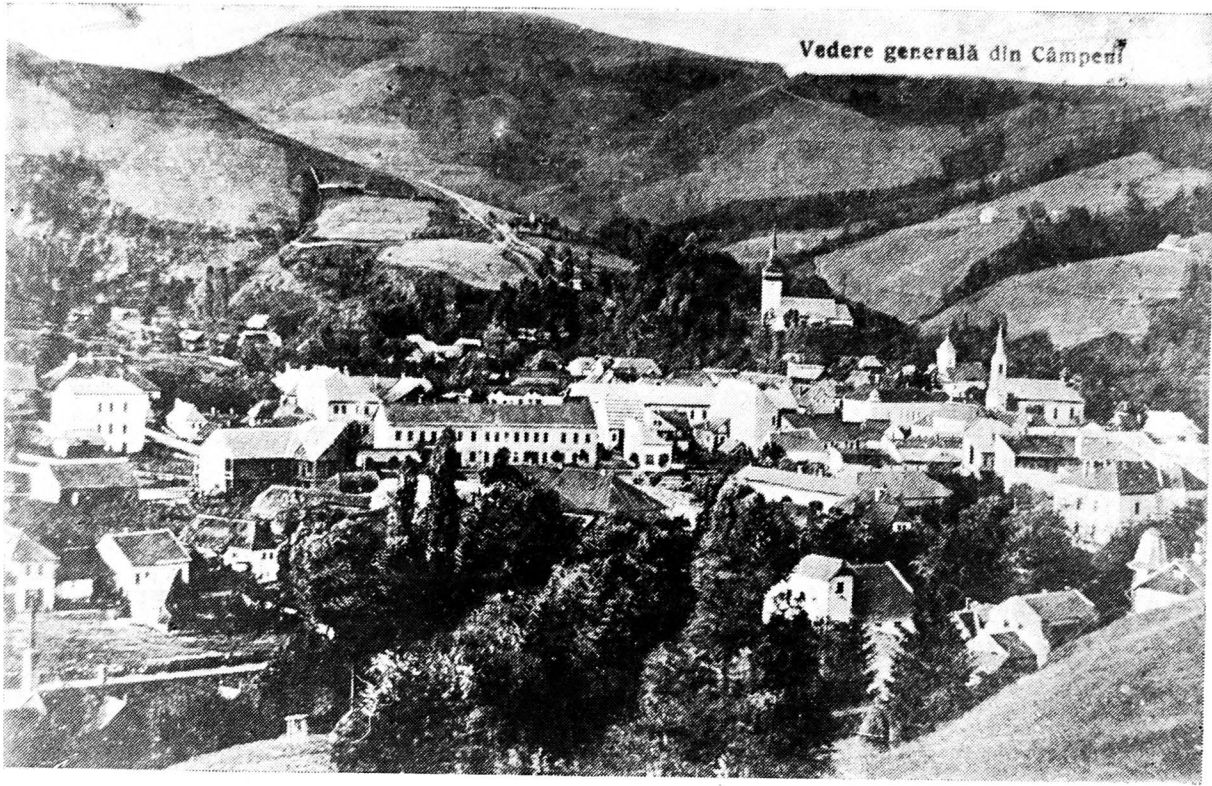
$$\frac{1}{2} \bigg| \frac{3}{3}$$

$$\frac{4}{5} \bigg| \frac{6}{6}$$

1. Avram Iancu după 1848.
2. Ioan Buteanu în 1848.
3. Simion Balint în 1848.
4. Axente Sever în 1848.
5. Petru Dobra în 1848.
6. Vasile Moldovan după 1848.

Vedere generală din Câmpeni

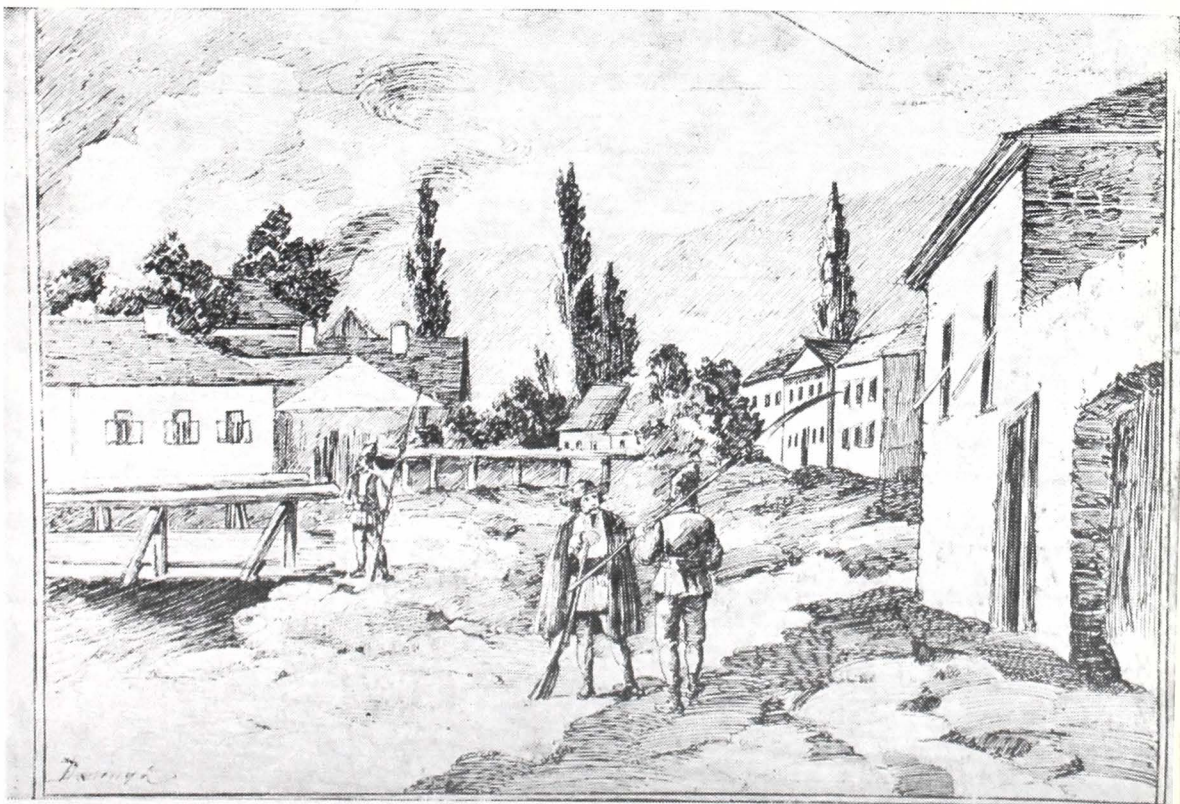

Casele Corcheș, Câmpeni

**Locuri ale popasurilor
lui Bălcescu în
Munții Apuseni la 1849**

Zlatna la 1848

Misiunea lui Bălcescu în Ungaria la 1849

Întâlniri și convorbiri, oficiale și particulare, cu oameni politici și revoluționari maghiari: Debrecen — Pest — Szeghed — mai—iulie 1849

Kossuth Lajos

Pesta

Debrezin 29 Mai 1849.
18 mai

Tabete ghica sunt de
trei zile aci.

La 8 zi. In se totirea mea
am avut o conferinta la
sa celara cu presidentul

Kossuth. Am fosto tare mult
si de din zolidi de primirea
mea sunt. Mica putut
a muraus, au era luminat
ofele de gubet, dar ghica
a bovine de bier.

Am si putin povesti inde amint
si am ce am vorbit cu
am bina lipsele. Gestul

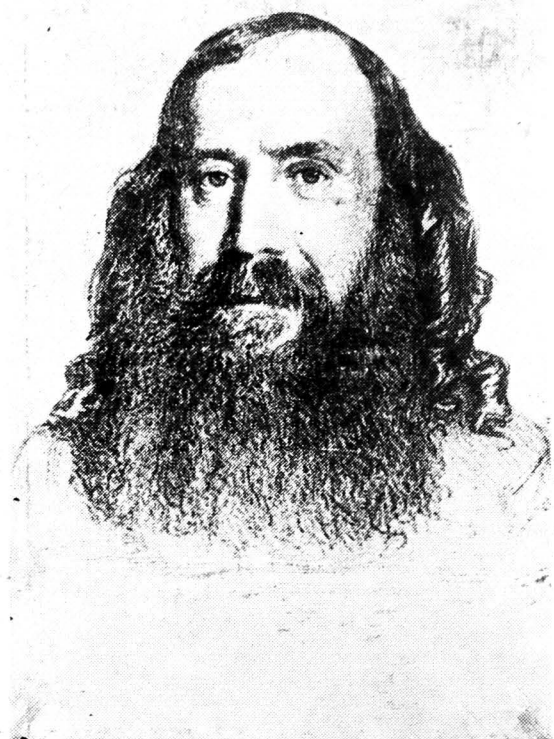
a muraus a primirea
am bina totul de bina
am bina si a primirea bina

am bina si a primirea bina
am bina si a primirea bina
am bina si a primirea bina

am bina si a primirea bina
am bina si a primirea bina
am bina si a primirea bina

Bălcescu
relatează
lui Ghica
întîlnirea
cu Kossuth
Debrece
15/27 mai
1849

Eftimie Murgu

Sigismund Pop

La Pesta Bălcescu, împreună cu deputații români din Dieta maghiară, au susținut cu tărie drepturile românilor din Transilvania.

Ziarul „Amicul poporului“, editat de Sigismund Pop, este transformat în „Democrația“ — tribună în „interesul românimii“.

Pesta, Dominica

1.

Juniu 1849

DEMOCRATIEA.

Libertate, Egalitate, Frățietate.

Josef Bem

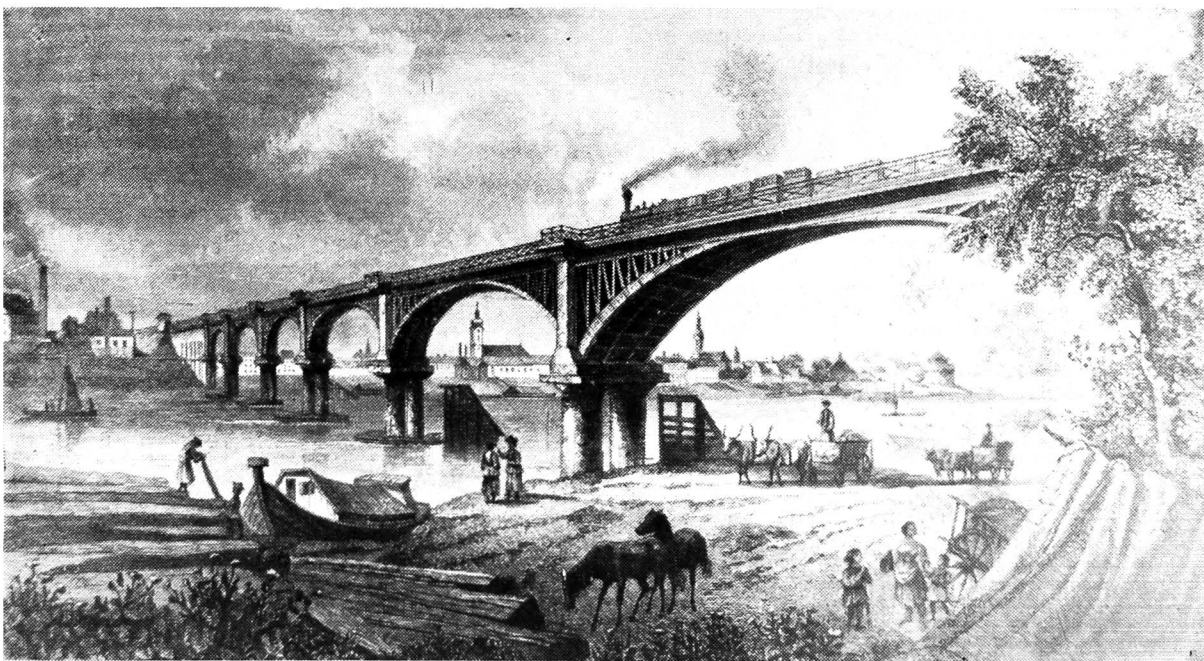
Debrecen

$\frac{1}{3} \mid \frac{2}{3}$

Ofițerii din conducerea armatei maghiare cu care Nicolae Bălcescu s-a întâlnit și a purtat multe discuții : **1 Richard Guyon** — general de origine engleză și **2 Henrik Dembinski** — general, de origine poloneză. **3 Szeghed** — orașul în care va fi semnat documentul **Proiect de pacification** și acordul pentru formarea Legiunii române (1/14 iulie 1849).

Cezar
Bolliac

Kázmér
Batthyány

148

avec armes, bagages et munitions, le gouvernement
promet dans ce cas, d'aider les patriotes Roumains,
pour obtenir la liberté de leur patrie sans
que les intérêts communs le lui permettent.

La légion jure fidélité à la Roumanie
et à la Hongrie - Elle s'engage à combattre pour
la liberté et l'indépendance, mais jamais contre
la nationalité d'aucun peuple; - principe qui
lui est aussi cher, qu'à la brave et magna-
nime nation hongroise.

Fait en deux à Regedin le 14 Juillet 1849

Approuvé en principe

L. Kossuth

Agent de l'émigration Roumaine

M. Bărbulescu

Gouverneur de l'émigration
Hongroise

Le Délégué spécial de l'émigration

Cezar Bolliac

Les droits seront réglés par
mon le lieutenant général
M. qui y est autorisé.

Project de
pacification

RECORDED
INDEXED
1950

[Handwritten signature]

Je pars donc aujourd'hui -
 J'ai les bagg^{ages} et ce sont en
 même, j'ai obtenu qu'en attendant
 mes papiers de mon projet, 29 bte^m
 le 6e rég^t m'attende à la gare que je forme

1. Scrisoare cifrată trimisă de N. Bălcescu lui Ion Ghica din Mehadia 20 aprilie/8 mai 1849.
2. Scrisoare parțial cifrată trimisă de N. Bălcescu lui Ion Ghica din Orșova (în cifru indicativ **bn**) din 15 august 1849.
3. Clădirea fostului hotel Biazini din Cluj unde a tras N. Bălcescu la sosirea în Transilvania, din Ungaria, în drumul spre Cetatea Apusenilor.

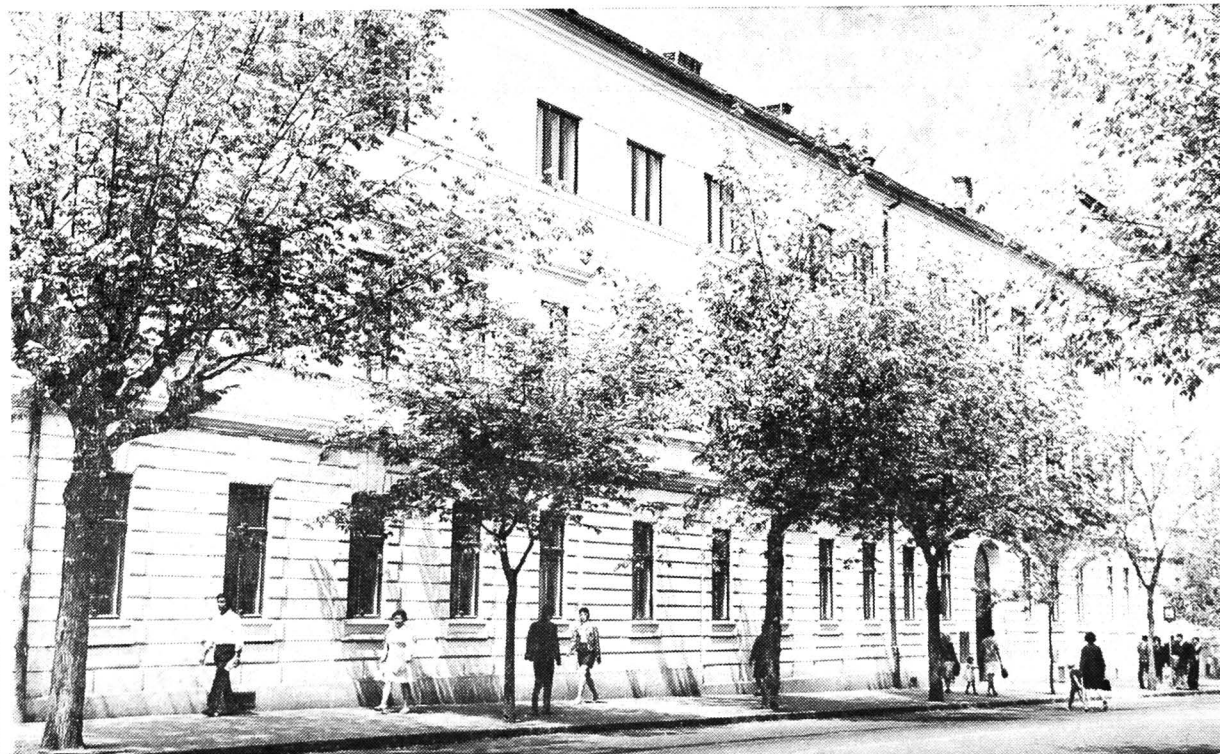
A black and white photograph of a long, two-story building with a light-colored facade. The building features numerous rectangular windows, some with dark frames. A dark downspout runs vertically along the side of the building. In the foreground, there is a low, dense hedge. To the right, a tree is partially visible. The building is identified as the building of the Ministry of Education in Tokyo.

Bălcescu
la Cluj
1849

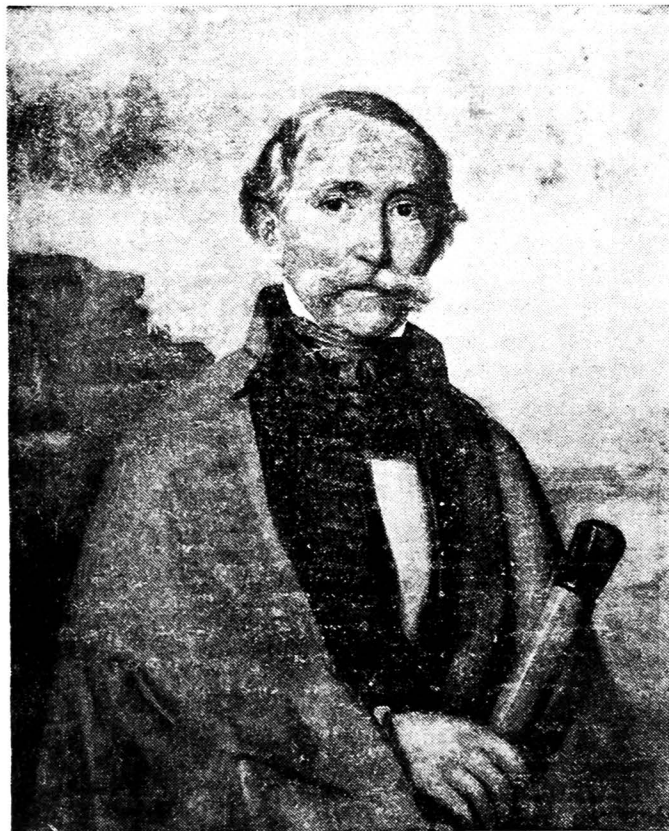
John Paget

Fostul palat Wesselényi din Cluj

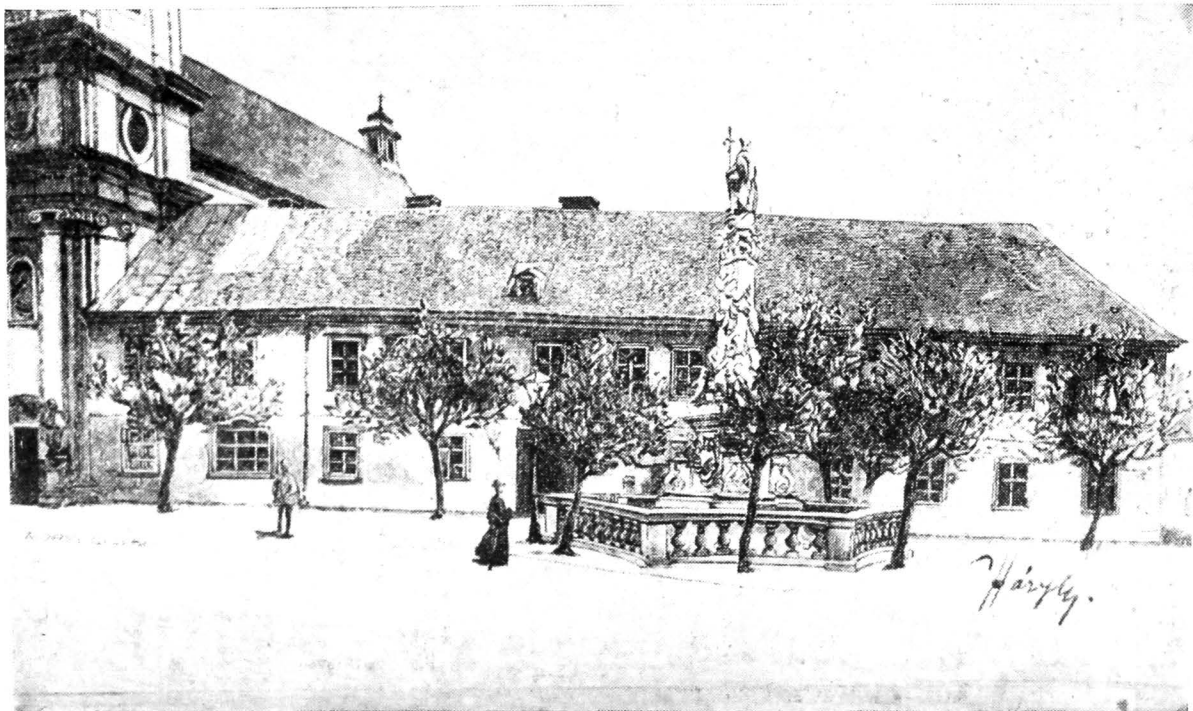

Boczko Dániel
guvernatorul
Transilvaniei

Gubernium

Luxița Florescu

Bonifaciu Florescu

Înregistrarea botezului lui Bonifaciu Florescu în Matri

58 Mai 27 1880
 658
 Bonifaciu
 Bonifaciu

658 din Registrul grec de botezați din anul 1848.

Handwritten text in Greek script, likely a baptismal record. The text is written in a cursive style and is partially obscured by a large, dark, irregular shape, possibly a stamp or a mark. The text is arranged in several lines, with some words being more legible than others.

hirdetési díra, naponta. Mindenképp hirdetések felvétele
az első sorban 3 pengő kr., a többi sorban az első pengő
3 pengő kr. számítanak

Hirdetési díj felére Budapesti házaik hirdetés
postai hivatalban határozatúl

időre postahivatali; helyben a kiadóhivatalban: Kys-
szon, első emelet, előbb Almási-, most a postai lakar-
postát házaiban

Bratiano Demeter, Balcescu Miklós,
radisteano. Gergely, Vassiliadis és
olescu István, Emir Effendi török tol-
ács kíséretében, Szatambulba mentek, Oláhor-
szág ügyeit a' kapunál rendb

OLÁHHON.

Az itteni viszonyok rémitőleg megvá-
toznak. A világ legelnyomottabb népe p-
óra alatt többet vívott ki, mint a mi után le-
miveltebb népek évekig küzdtek. Daciai re-
Bihescu herczeg es

olozsvár

58

Csötörtök aug. 31. 1848.

KOLOZSVÁRI HIRADÓ.

jelenik a' jelen évben
Kolozsvári Hírado he-
lyint negyzer: Vasárnap,
Idő, Csötörtökön és Pén-
sz. Hirdetési díra hely-
ben hirdetés 6
a' nélkül 3 fr. 40 kr.
idő negyzer hirdetés
40 kr., kétszer 6 fr.
göben.

Hirdetési díja egyszer.
1-10 sorig 20 kr. azo-
felül minden sor 3 kr. o-
rútlon, másodszor és ha-
másodszor ismétlődő a' díj-
nak fele.

Teljes szá

szolgálhatunk.

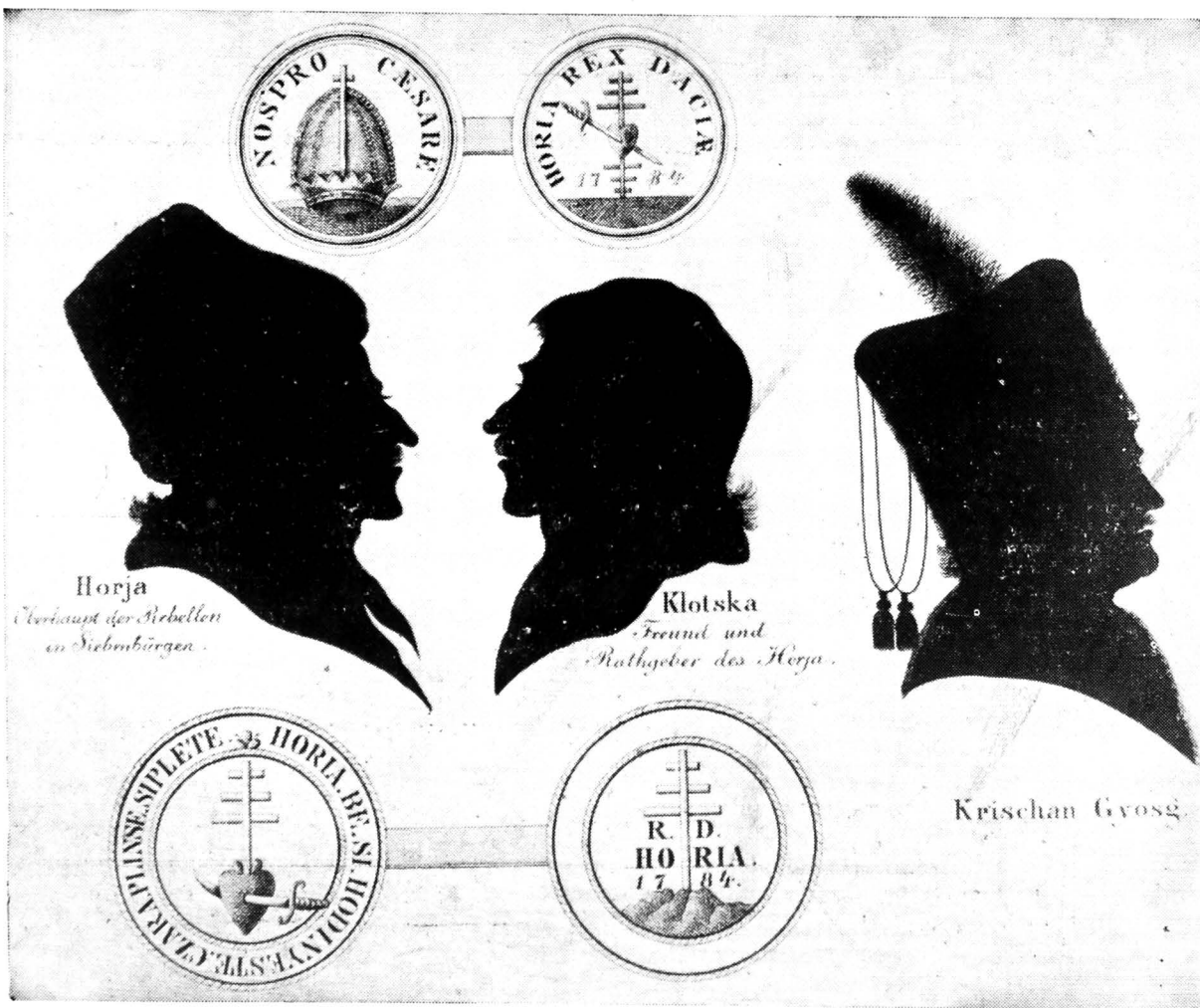
KOSSUTH

MOLDAVA és OLÁHORSZÁG. Bukarest szeptember 11. A
Szatambulba ment bucsujárók egyike, Balcescu tegnapelőtt haza
jött; de a küldöttség eljárásának eredménye a várakozásnak meg-
nem felelt. Az orosz befolyás nyomasztó terhe alatt nyögő Abdul
Medzsid, a küldöttséget nagy nehezen maga elébe bocsátván, e-
szókkal eresztette el: „menjetez csak haza, felelete-
mel Fúád Effendi megviendi.” Azt mindenki előre érzé-
hogy a megérkezendő nagyúri válasz okvetlenül az orosz politica-
felé gravitálnd. Ennélfogva nemcsak a dák
nem a más gondolkodásnak
ily agensz

királyság hősei, ha-
ügyök diadala felől.
után 5 órakor a fla-
árman szónokoltak,
őnök hosszas előa-
nép ellenségeinek
őkük s honárulók.
to a Rakoczy in-

Az alatt, míg a' fejdelem megerősíté a'
constitutiot, az ablakon keresztül kikiáltották a'
népnek az új ministeriumot is. Vilara helyett
belügyminister lett Golesku Miklós; Balia-
nu igazságügyminister helyett Golesku Ist-
ván. Eliade Jánost (költő és hirlap-szerkesz-
tő) cultus-, Magierut pénzügy-, Tel ör-
nagyot had- Rosettit rendörministeré kiáltot-
ták ki. Pecsétör lett Balcescu, ki Párisból
éppen akkor érkezett meg. A' jelen volt minis-
tereket zene mellett, győzelmi pompával haza
kísérték.

Între manuscriptele rămase dela răpaușatul Nicu Bălcescu, ce se află în posesiunea onorabilului nostru amic, D. Odobescu, sunt și trei bucăți de estrase de corespondinție despre răscoala lui Horia, culese din gazete franceze contimpurane. Ântăia bucată e culășă din *Journal politique de Bruxelles*, 1785; a două, din *Gazette de France*, 1785; a treia, nu se arată de unde e scôșă, pôte că totu din *Gazette de France*. Cele de ântăiu două bucăți sunt de însasi mâna Bălcescului, culese cu mare grabă, cu prescurtări și fără ortografia, pre 15 foi în 4° din *Journal de Bruxelles*, și pe trei foi, din *Gazette de France*. A treia, de 5¹/₂ foi în 4°, scrise de o altă mâna.

MEMORIAL

COMPUS ȘI PUBLICAT

DIN ÎNSĂRCINAREA CONFERENȚEI GENERALE

A

REPRESENTANȚILOR ALEGĂTORILOR ROMÂNI,

ADUNAȚI

LA SIBIU ÎN ZILELE DIN 12, 13 ȘI 14 MAIU ST. N. 1881,

PRIN COMITETUL SEU ESMIS CU ACEA OCASIUNE.

— • • —

EDIȚIUNEA A DOUA.

ÎNAVUȚITĂ CU ACTELE CONFERENȚEI ȘI CU O ESCURSIUNE CRITICĂ.

— — — — —

SIBIU.

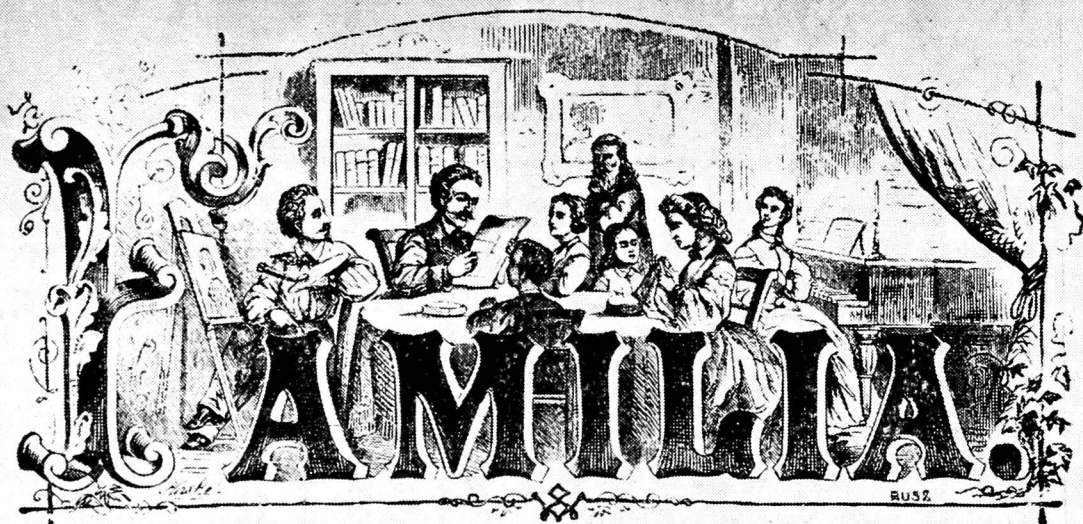
TIPARIUL LUI W. KRAFFT.

1882.

Bonifaciu Florescu și Memorialul transilvănean din 1882
(vezi p. 135—148)

Recepționarea operei lui Bălcescu în Transilvania (vezi p. 115—132)

Printre revistele transilvănene care au retipărit unele studii ale lui Bălcescu, au publicat articole despre el, iar în 1871 și o succintă biografie cu un portret de Ranics, se numără și „Familia“ lui Iosif Vulcan; tot aici au apărut relatări despre ediția princeps a lucrării tipărită postum Români supt Mihai Voevod Viteazul (ed. Odobescu, 1877).

BUDA-PESTA

11 Decembrie st. v.
23 Decembrie st. n.

Va esi duminică.

Redact.: strada Havasur. I.

Nr. 50.

ANUL XIII.
1877.

Pretul pe un an 10 fl.
Pe 1/2 de an 5 fl.; pe 1/4 de
an 2 fl. 70 cr.
Pentru Românii 2 galbeni.

Românii au mai ocupat odată Plevna! În istoria lui Mihail Viteazul, de N. Bălcescu, apărută tocmai acum, citim aceste sîr: „În luna lui maiu (1596) 2000 Români cuprind mare din Bulgari'a; totu atunci 2500 haiduci români din țier'a românească, tre-cîndu Dunarea mai în susu de Nicopole, prind pe mai multe sate si ishescu fara de veste cetatea numita Plevna pe Iescu, mai la vale de Nicopole, prindu pe beulu cetății ce venise de curîndu de la Adrianopole cu femeia si cu copiii lui, precum si multi alti Turci si Evrei insemanati, cîstiga multa prîda si pe urma sferima orașulu. La întorcere fara isbiti de inierii si Turcii din Nicopole, în cătu puțin vrasmași scapara, cu atît'a îndemănare, în cătu puțin vrasmași scapara, si ei se întorsera biruitori cu prîda lor în țier'a românească.“

manu: Libertate.

bi'a di de 15 Maiu
escu, care a trîit
lui din Ardealu,
torulu istoricu in
estragemu din

Ardealu fura
falcicul sore
Santu astadi
ti loru emdu
in numera

toti țieranii si fii de

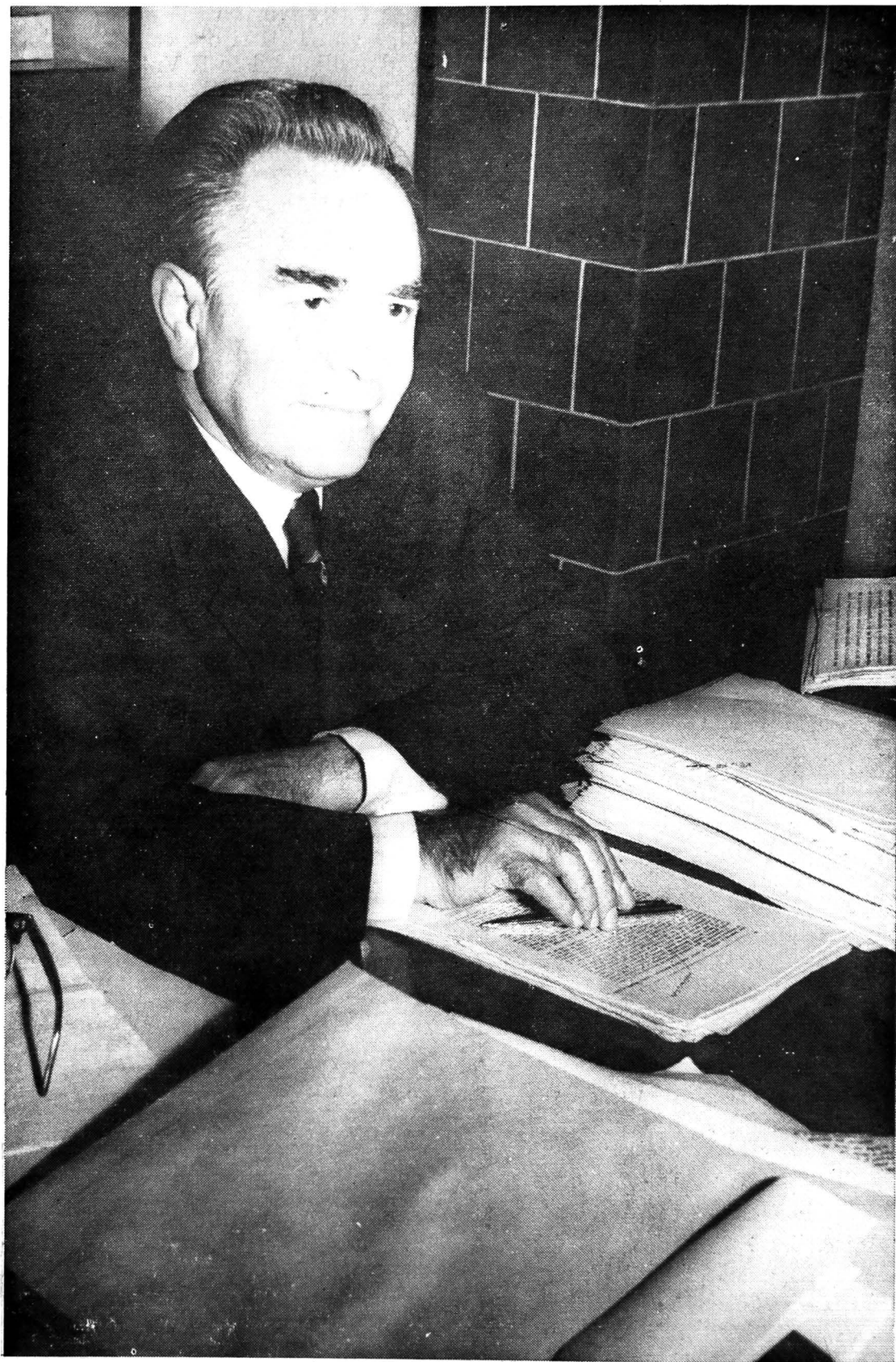
Blasiu în campulu numitu de
libertatii, că se facea în numele natiei
acesta declaratia: Suntu, deci întru în dreptu-
turile mele; si Europ'a afla cu mirare că în Tran-
silvania o natie romana de a carei existinta nici
nu banuia, si a proclamată independența sa; si ca
fă alita a-i recunosc dreptulu si a o inscria de a-
tunci în numerulu natiunilor celor vii.

Di de 15 Maiu 1848! Di de lumina, de liber-
tate si de maro romana, te pomenimu si te ser-
bamu cu dragu! Tu minunsi lumea si i aratasi că
natiunea romana e matora, vrednica de libertate,
vrednica de a intră în frati'a cea mare a natiunilor.

În anele Romanilor alta di nu stralucesce mai
frumusu de catu tine si cea asemenea tie, sor'a ta
inbita, diu'a de 11 Iunie 1848 a poporulu din Bu-
curesci.

Diu'a acestă de 15 Maiu (1848) ni se pare multu
mai frumosa si mai stralucitoare, candu priviau la
dilele ce o urioara, dile negre, amare, chinuite, dile
de tocu, dile de sange. Aceste dile le amu urmatu
si le amu vedutu cu totu, un'a dupa alt'a. Amu ve-
diutu conu manifestati'a poporulu romanu din 15
Maiu trase asupra-i terorismulu guvernulu ungurescu;
amu vedutu cum povetiaitorii natiunii spaimentati, in-
clinara drepturile ei, mai antiau la unguri; apoi,
candu vedura pe acestia în nevoia, le inebinara im-
peratul, si deteru poporulu cu totulu în man'a si
în prad'a onenilor imperatesci. Am vedutu pe a-
cestu sermanu poporu impinsu în focu fora nici o
arna în mana, despoiatu si de cele ce capatu cu
sangele seu, slugind, — crudimo nepilduita! — de
baricada ostiloru imperatesci; apoi, parasitu misiunea
de aceste osti si lasatu în prad'a turcii resbunatore
a dusmanulu invingatoru. Dar' atunci, în acelu mi-
nutu greu candu nu mai potă pune temei decatu
pe sinisi, candu remase slobodu de ori ce povatire
nemtesca ce lu-paralisa, lu-veduramu desfasurandu
tota energia sa standu neclintitu cî granitalu monti-
loru sei dinaintea dusmanulu ce maturase atatea osti,
mari, regulate si tari, si facandu din numele de Mo-

Acordarea diplomei și Medaliei de membru de onoare al Societății
„Prietenii Muzeului Bălcescu“ prof. univ. dr. docent Ștefan Pascu
(2 decembrie 1972).

DIPLOMĂ DE MEMBRU DE ONOARE

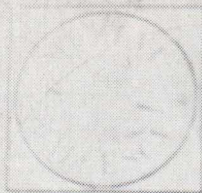
Adunarea Generală a membrilor Societății
„PRIETENII MUZEULUI BĂLCESCU“ conferă titlul de
membru de onoare **PROF. DR. DOCENT ȘTEFAN PASCU**
Bălcești pe Topolog, **2 DEC.** 1972

PREȘEDINTE

SECRETAR GENERAL,

Societatea „PRIETENII MUZEULUI BALCESCU”
Societatea de Științe Istorică - CLUJ

Organizează

în zilele de 2 - 3 decembrie 1972

== Sesiunea științifică ==

BĂLCESCU

== SI ==

TRANSILVANIA

Cu acest prilej va avea loc

Reuniunea de constituire a filialei Cluj a Societății
„PRIETENII MUZEULUI BALCESCU”

și vernisajul expoziției

BĂLCESCU

UN OM ÎNTRE OAMENI

Acordarea diplomei și Medaliei d
„Prietenii Muzeului Bălcescu“ pr
(2 decem

Zi de 15 mai 1848 ! Zi
de lumină, de libertate
și de mărire română...
Minunată destăinuire a
lui Dumnezeu, care, în
zile așa mari de sărbă-
toare populară, vorbește
d-a dreptul în inimile ale-
șilor săi ; și numai popo-
rul și poeții, acești fii ai
inspirației divine, ei cetiră
și destăinuiră aceea ce era
scris în fundul inimei fie-
cărui român : *mîntuirea*
de orice dominare streină
prin unitatea națională.

NICOLAE BĂLCESCU
15 mai 1851

D I P L O M A

MEMBRU

Adunarea Generală
„PRIETENII MUZEULUI
membru de onoare **PROF. DR.**
Bălcești pe Topolog, **2. DEC**

Pe culmea cea mai înaltă a Munților Carpați se întinde o țară mindră și binecuvîntată între toate țările semănate de Domnul pre pămînt. Ea pare a fi un măreț și întins palat, cap d-operă de arhitectură, unde sînt adunate și așezate cu măiestrie toate frumusețile naturale ce împodobesc celelalte ținuturi ale Europei, pe care ea cu plăcere ni le aduce aminte. Un briu de munți ocolesc, precum zidul o cetate, toată această țară, și dintr-insul, ici-colea, se disface, întinzîndu-se pînă în centrul ei, ca niște valuri proptitoare, mai multe șiruri de dealuri 'nalte și frumoase, mărețe pedestaluri înverzite, care varsă urnele lor de zăpadă peste văi și peste lunci...

Aceasta este țara Ardealului.

Dar nu numai artistul și naturalistul, ci și strategicul, politicul și arheologul au de multe a se minuna într-acest împodobit ținut. Cel dintîi va privi și va cerceta cu mirare această puternică și întinsă cetate naturală... lesne de apărat, foarte anevoie de cuprins“.

NICOLAE BĂLCESCU